

Valteri Laasonen, Janne Antikainen, Susanna Haanpää, Timo Aro, Vesa Salminen, Anne-Mari Järvelin, Juha Koskinen, Eero Laesterä, Janne Huovari

Tiedolla johtaminen aluekehittämisessä – ehdotus aluekehityksen tilannekuva- viitekehyykseksi ja -mittaristoksi

Tammikuu 2018

Valtioneuvoston selvitys-
ja tutkimustoiminnan
julkaisusarja 2/2018

KUVAILULEHTI

Julkaisija ja julkaisu-aika	Valtioneuvoston kanslia, 29.1.2018		
Tekijät	Valtteri Laasonen, Janne Antikainen, Susanna Haanpää, Timo Aro, Vesa Salminen, Anne-Mari Järvelin, Juha Koskinen, Eero Laesterä, Janne Huovari		
Julkaisun nimi	Tiedolla johtaminen aluekehittämisessä – ehdotus aluekehityksen tilannekuvaviitekehyyksi ja -mittaristoksi		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2/2018		
Asiasanat	aluekehittäminen, maakuntauudistus, mittaristo, tilannekuva, tietojohdaminen, tiedolla johtaminen		
Julkaisu-aika	Tammikuu, 2018	Sivuja 137	Kieli Suomi

Tiivistelmä

Alueiden kehityksestä tarvitaan tietoa sekä kansallisen että alueellisen tason päätöksenteon ja politiikkavalmistelun tarpeisiin. Tietojohdamisen vahvistaminen ja tilannekuvan laaja-alainen analyysi ovat edellytyksenä sote- ja maakuntauudistuksen tavoitteiden saavuttamiselle ja maakuntien tulevista tehtävistä suoriutumiseksi.

Tämän selvityshankkeen tavoitteena on ollut rakentaa aluekehityksen tietoperustan viitekehys, jossa yhdistetään valtion ja alueiden tietotuotannon toimivimmat mallit ja käytännöt. Tuloksena on syntynyt ehdotus mittaristoksi ja prosessiksi maakuntien ja valtion yhteisen tilannekuvan muodostamiselle, eli niin sanottu tilannekuvaviitekehys. Tilannekuva rakentuu yhteiselle tilastotietopohjalle, jota täydentää kokemuksellinen seuranta- ja ennakoitietä. Tilannekuva valottaa keskeisiä aluekehityksen teemoja ja dynamiikkaa ja mahdollistaa myös eri hallinnonalojen toimien alueellisten yhteisvaikutusten tarkastelun. Tilannekuvalla pyritään lisäämään ymmärrystä aluekehittämisen kannalta keskeisistä kysymyksistä ja nostaa näitä keskusteluagendalle politiikkatoimissa.

Tietotuotanto ja tiedon hyödyntäminen päätöksenteossa elää digitalisaation ja jatkuvasti lisääntyvän tiedon tuottamisen aikana myös isoa murrosta. Tilannekuvatyö vaatii uudentyyppistä ja vahvempaa poikkihallinnollista vuoropuhelua ja yhteisen ymmärryksen rakentamista eri ministeriöiden ja maakuntien välillä. Lisäksi se vaatii jatkuvaa oppimista, jotta tietoon perustuva johtaminen saadaan systemaattiseksi osaksi politiikkatoimia. Jatkossa onkin vahvistettava tietojohdamisen osaamista ja resursseja valtiohallinnossa ja maakunnissa sekä kehitettävä tietojen analysoinnin välineitä ja alustoja tiedon tarvitsijoiden ja tuottajien yhteistyönä.

Liite 1 Ehdotus tilannekuvamittaristoksi

Liite 2 Yritysekosysteemien mittaamisen viitekehys ja esimerkkitarastelu

Liite 3 Maakuntien maakuntaohjelmissa seurattavat indikaattorit

Liite 4 Maakuntien ennakoitityö ja ennakoinnissa seurattavat indikaattorit

Liite 5 Asiantuntijakyselyn tulokset aluekehityksen indikaattoreista

Tämä julkaisu on toteutettu osana valtioneuvoston vuoden 2017 selvitys- ja tutkimussuunnitelman toimeenpanoa (tietokayttoon.fi).

Julkaisun sisällöstä vastaavat tiedon tuottajat, eikä tekstisisältö välttämättä edusta valtioneuvoston näkemystä.

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare & utgivningsdatum	Statsrådets kansli, 29.1.2018		
Författare	Valtteri Laasonen, Janne Antikainen, Susanna Haanpää, Timo Aro, Vesa Salminen, Anne-Mari Järvelin, Juha Koskinen, Eero Laesterä, Janne Huovari		
Publikationens namn	Informationsledning i regional utveckling – förslag till referensram och mätare för situationsbilden för regional utveckling		
Publikationsseriens namn och nummer	Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 2/2018		
Nyckelord	Regional utveckling, landskapsreform, mätare, situationsbild, informationsledning		
Utgivningsdatum	Januari, 2018	Sidantal 137	Språk Finska

Sammandrag

Det finns ett behov av information om regional utveckling vid beslutsfattande på nationell och regional nivå samt för förberedande politiskt arbete. En starkare informationsledning och en bred situationssanalys är förutsättningar för att målen för social- och hälsovårdsreformen och landskapsreformen ska kunna uppnås samt för att landskapens framtida uppdrag ska kunna lösas.

Målet med denna utredning var att ta fram en referensram för informationsbaserad regional utveckling där de bästa modellerna och bästa praxis från statlig och regional nivå kombineras. Situationsbilden bygger på ett gemensamt statistikunderlag som kompletteras av erfarenhetsbaserad uppföljnings- och prognostisk information. Situationsbilden belyser centrala teman och dynamiken inom regional utveckling och gör det möjligt att på regional nivå granska de kombinerade effekterna av åtgärder som vidtas inom olika förvaltningsområden. Målet med situationsbilden är att fördjupa kunskaperna om frågor som är centrala för den regionala utvecklingen samt att lyfta fram dessa frågor i politiska diskussioner.

Informationsproduktion och utnyttjande av information vid beslutsfattande genomgår en stor omvälvning i och med digitaliseringen och den ständigt ökande informationsproduktionen. Arbetet med situationsbilden kräver en ny typ av djupa tvärpolitiska samtal och ett ökande samförstånd mellan de olika ministerierna och landskapen. Dessutom krävs det ständigt lärande för att informationsbaserad ledning ska bli en integrerad del av det politiska arbetet. Kunskapen om informationsledning måste därför förbättras framöver och det kommer att krävas ökade resurser inom statsförvaltningen och landskapen samtidigt som man måste ta fram verktyg för informationsanalys och samarbetsplattformar för de som producerar information och de som behöver den.

Bilaga 1 Förslag till situationsbildsmätare

Bilaga 2 Referensram för mätning av företagsekosystem och exempel

Bilaga 3 Landskapsprogrammets uppföljningsindikatorer

Bilaga 4 Prognostisering och uppföljningsindikatorer inom landskapen

Bilaga 5 Resultat från en expertenkät om indikatorerna för regional utveckling

Den här publikation är en del i genomförandet av statsrådets utrednings- och forskningsplan för 2017 (tietokayttoon.fi/sv).

De som producerar informationen ansvarar för innehållet i publikationen. Textinnehållet återspeglar inte nödvändigtvis statsrådets ståndpunkt

DESCRIPTION

Publisher and release date	Prime Minister's Office, 29.1.2018		
Authors	Valtteri Laasonen, Janne Antikainen, Susanna Haanpää, Timo Aro, Vesa Salminen, Anne-Mari Järvelin, Juha Koskinen, Eero Laesterä, Janne Huovari		
Title of publication	Information Management in Regional Development – A Proposal for Situational Picture Framework and Instrumentation		
Name of series and number of publication	Publications of the Government's analysis, assessment and research activities 2/2018		
Keywords	regional development, regional government reform, situational picture, instrumentation, knowledge management, information management		
Release date	January, 2018	Pages 137	Language Finnish

Abstract

Decision-making and formulation of policies at both national and regional levels requires processed information of regional development. Strengthening of knowledge management and extensive analysis of the situational picture are prerequisites for achieving the goals of the regional government, health and social services' reform and for successful performance of the future tasks of county government.

The purpose of this study was to build a situational picture framework of regional development by exploiting and combining the state-of-the-art knowledge management models and practices already used by regions and ministries. The situational picture is built on a common statistical database complemented by experiential knowledge and foresight information. The situational picture gives insight from the key themes and dynamics of regional development, and also facilitates the analysis of the joint effects of several factors and activities of different administrative sectors. The aim of the situational picture is to increase understanding of key issues in regional development and raise these key issues into policy making and decision-making processes.

Information production and the utilisation of information in decision making are experiencing enormous transition and constant flux during the digital age. The situational picture requires a strong cross-administrative dialogue and building of a common understanding between ministries and county government. Moreover, it requires continuous learning enabling information management to support decision-making processes. In the future, there is a need to strengthen knowledge management resources in state administration and county government, and develop the tools and platforms for data analysis in cooperation with knowledge producers and users.

Appendix 1 A Proposal for Situational Picture Instrumentation

Appendix 2 A Framework and Instrumentation for Analysing Ecosystems

Appendix 3 The Indicators Used in Regional Programmes

Appendix 4 The Indicators Used in Regional Foresight

Appendix 5 Results of the Expert Survey on Regional Development Indicators

This publication is part of the implementation of the Government Plan for Analysis, Assessment and Research for 2017 (tietokayttoon.fi/en).

The content is the responsibility of the producers of the information and does not necessarily represent the view of the Government.

SISÄLLYS

1. Johdanto	7
1.1. Työn tausta ja tavoitteet.....	7
1.2. Hankkeen työvaiheet ja menetelmät.....	8
2. Kohti aluekehityksen tilannekuvaa	11
2.1. Aluekehittämisjärjestelmä maakunta- ja sote-uudistuksessa	11
2.2. Tietojohtaminen aluekehittämisessä.....	13
2.3. Aluekehityksen tilannekuvaan ja indikaattoreihin liittyviä esimerkkejä ja nykykäytäntöjä	15
2.4. Aluekehityksen tilannekuvan muodostaminen.....	19
3. Ehdotus tilannekuvaviitekehikseksi ja -mittaristoksi.....	22
3.1. Näkökulmat tilannekuvaviitekehiksen ja -mittariston muodostamiseen.....	22
3.2. Määrällinen ja laadullinen tilannekuva	25
3.3. Yhteinen tilannekuvaprosessi	46
4. Johtopäätökset ja kehittämis ehdotukset	51
4.1. Keskeiset johtopäätökset.....	51
4.2. Kehittämis ehdotukset.....	54
Liitteet.....	57

Liite 1. Ehdotus tilannekuvamittaristoksi

Liite 2. Yritysekosysteemien mittaamisen viitekehys ja esimerkkitarkastelu

Liite 3. Maakuntien maakuntaohjelmissa seurattavat indikaattorit

Liite 4. Maakuntien ennakointityö ja ennakoinnissa seurattavat indikaattorit

Liite 5. Asiantuntijakyselyn tulokset aluekehityksen indikaattoreista

Keskeiset käsitteet:

Mittari muodostuu tunnussuureesta, joka on suoraan mitattavissa oleva tekijä tai sellaisten yhdistelmä. Mittari tuottaa tietoa havainnon kohteena olevasta asiasta tai ilmiöstä. Tämä edellyttää ilmiön täsmällistä käsitteellistämistä. Mittari koostuu usein laskentakaavasta. Kun laskentakaavaan laitetaan mittatulokset tai esimerkiksi tilastotulokset, saadaan mittarista laskettua tunnusluku (indikaattori).

Indikaattori on jokin tunnusluku, joka kuvaa asioiden tilaa ja kehitystä. Indikaattori voi siis olla tilastollinen tunnusluku tai laadullinen asian tilaa tai kehitystä karkealla tasolla tai epäsuorasti ilmaiseva tunnusluku (tulos/indeksi). Indikaattoreiden voidaan katsoa pitävän sisällään seuraavia ominaisuuksia:

- Indikaattorien tarkoitus on tiivistää suuria määriä tietoa helposti ymmärrettävään muotoon tai tulkita epäsuorasti sellaista ilmiötä, jota ei voida suoraan mitata.
- Indikaattorien pitäisi olla helposti tulkittavissa ja mahdollisimman yksiselitteisiä.
- Hyvä indikaattori on myös tieteellisesti perusteltu ja teoreettisesti kestävä ja tarkka.
- Parhaimmillaan indikaattorit tuottavat merkityksellistä tietoa ilmiöstä tai ominaisuudesta, josta ollaan kiinnostuneita.

Mittaristo on indikaattoreista koostuva kokonaisuus, joka kertoo päätöksentekijälle toiminnalle tärkeistä syy ja seuraussuhteista ja luo perustan tavoitteiden seurannalle ja asettamiselle. Mittaristo sisältää tyypillisesti sekä mittaamiskategoriat että hierarkian selittävien mittareiden osalta.

Tilannekuvaviitekehys tarkoittaa tässä tietyin perustein rajattua käsitejärjestelmää, jonka kautta aluekehityksen tilannekuvaa tarkastellaan ja tulkitaan. Viitekehys rakentuu ensinnäkin niistä lähtökohdista, jotka Suomen aluekehittämisjärjestelmä ja rakenteilla oleva laki alueiden kehittämisestä sille antavat. Viitekehys on rakennettu työn alussa ja sen aikana tehdyillä rajauksilla ja kohdennuksilla, jotka raportissa esitellään tarkemmin.

Määrällinen tilannekuva muodostuu tilastollisista indikaattoreista ja muodostaa tässä tilannekuvaviitekehityksen perusmittariston. Määrällinen tilannekuva sisältää kymmenen teemaa, joiden kautta aluekehitystä tarkastellaan. Jokainen teema sisältää hankkeen aikana iteroidun teemakohtaisen hyvin tiiviin mittariston. Määrällisen tilannekuvan mittaristoon on nostettu sellaisia indikaattoreita, jotka mahdollistavat eri aluetasolla luotettavan tarkastelun. Ne ovat merkitykseltään mahdollisimman ilmaisuvoimaisia ja liittyvät usean hallinnonalan tai alueen kehitykseen ja muutokseen. Mittaristo perustuu pääosin maksuttomiin julkisiin tietokantoihin.

Laadullinen tilannekuva on määrällisen tilannekuvan pohjalta rakennettava tulkinta ja analyysi aluekehityksen tilannekuvasta ja alueellisista kehitysnäkymistä. Tulkinta perustuu perusmittaristoon sekä mittaristoa täydentäviin indikaattoreihin ja tietoihin sekä kokemuksellisiin indikaattoreihin. Laadullisessa tilannekuvassa luodaan kuva aluekehityksestä dynamiikkatarkastelujen pohjalta kuvaten sanallisesti alueiden väestödynamikkaa, aluetalouden dynamiikkaa, osaamisen ja uudistumisen dynamiikkaa, terveyden ja hyvinvoinnin dynamiikkaa sekä elinympäristön dynamiikkaa.

Dynamiikkatarkastelu. Viitekehityksen yhteydessä puhutaan aluekehityksen dynamiikasta eri näkökulmista. Dynamiikalla tarkoitetaan tässä eri aluekehityksen osa-alueiden kehitystä ja sisäistä vaihtelua indikaattoreiden valossa sekä eri tekijöiden vaikutuksia havaittuihin muutoksiin ts. tulkintoja mahdollisille syy-seuraussuhteille. Kyse on siis karkeasti siitä, että muutos indikaattorissa X vaikuttaa asioiden Y ja Z kehityksen suuntaan. Dynamiikkatarkastelulla halutaan koota määrällisen tilannekuvan indikaattoreiden teemoja vielä isommiksi kokonaisuuksiksi ja kuvata aluekehityksen keskeisten näkökulmien kehitystä ja selittää niitä tarkemmin.

1. JOHDANTO

1.1. Työn tausta ja tavoitteet

Sote- ja maakuntauudistus luo Suomeen 18 maakuntaa, joiden vastuulle siirretään sosiaali- ja terveystalouden järjestäminen. Maakunnille siirtyy myös muita tehtäviä ELY-keskuksesta, TE-toimistoista, aluehallintovirastoista, maakuntien liitoista ja muista kuntayhtymistä sekä kunnista. Uudet maakunnat ovat monialaisia ja niiden vastuulle siirtyy merkittäviä tehtäväkokonaisuuksia:

- sosiaali- ja terveydenhuolto
- pelastustoimi
- ympäristöterveydenhuolto
- maatalous ja maaseudun kehittäminen
- alueiden ja niiden elinkeinoelämän kehittäminen, yritys-, työ- ja elinkeinopalvelujen järjestäminen sekä kotouttamisen edistäminen
- alueiden käytön suunnittelu ja ohjaus, maakuntakaavoitus sekä rakennustoiminnan edistäminen
- kala- ja vesitalous, vesihuollon suunnittelu sekä vesi- ja merenhoito
- liikennejärjestelmäsuunnittelu ja alueellinen tienpito
- maakunnallisen identiteetin sekä kulttuurin, osaamisen ja liikunnan edistäminen
- yhteiskunnan turvallisuusstrategiaan kuuluva alueellinen varautuminen
- lain perusteella annettavat muut alueelliset tehtävät.

Tehtävien menestyksellä suorittaminen ja sote- ja maakuntauudistuksen tavoitteiden saavuttaminen edellyttävät yhä enemmän tiedon hyödyntämistä osana maakuntien johtamista ja palvelutuotannon ohjaamista. Lisäksi maakunnalle ollaan asettamassa sen toiminnan ja talouden seurantavelvollisuus, velvollisuus tuottaa toimintaa ja taloutta koskevia tietoja sekä velvollisuus julkaista toteuma- ja tavoitetietoja. Kaiken tämän tiedon tuotantoon, keräämiseen ja jalostamiseen tarvitaan puolestaan tietojärjestelmäinfrastruktuuria sekä toimivia prosesseja yli sektori- ja organisaatorajojen.

Sote- ja maakuntauudistus on vauhdittanut tietojohdamisen käytäntöjen kehittämistä ja maakuntien tilannekuvan rakentamista. Sosiaali- ja terveystalouden uudistuksessa on parin viime vuoden aikana koottu kovalla työllä yhteen mittareita¹ (KUVA-indikaattorit), joiden on tarkoitus palvella erityisesti valtakunnallisen ohjauksen tarpeita sekä vastata mm. maakuntien ja tuottajatasen tiedontarpeisiin. Samanlaista työtä tehdään myös esimerkiksi maakuntauudistuksen vaikuttavuus- ja kustannustietoryhmässä (ns. MAKU-VAKU- ryhmä). Työryhmän mittaritöitä on tarkoitettu tukemaan maakuntaorganisaation ohjaamista sote-toimintaa lukuun ottamatta. TEM on myös käynnistänyt kasvupalvelujen tiedolla johtamisen projektin KEHA-keskuksen kanssa. Siinä tarkoituksena on tehdä maakunnallisten kasvupalvelujen raportointi- ja seurantakokonaisuus ottaen huomioon rajapinnat valtakunnallisiin kasvupalveluihin. Lisäksi marraskuussa 2017 käynnistyi vuoteen 2021 ulottuva maakuntatieto-ohjelma, jossa tavoitteena on rakentaa yhtenäinen tietopohja maakuntien palvelujen järjestämisen tueksi. Keskiössä ovat tietosisällöt, -määritykset ja -virrat tulevan ohjauksen ja toiminnan tarpeisiin (tietoarkkitehtuuri).

¹ <https://www.thl.fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/sote-tietopohjan-kehittamishanke/kansallisen-mittariston-valmistelu-kuva-indikaattorit>

Alueellisen tiedon ja tiedon selkeän esittämisen tarve nousee sekä kansallisen että alueellisen tason päätöksenteon ja politiikkavalmisteluun tarpeista. Tiedon ja päätöksenteon tasojen tulisi kaikissa tapauksissa kohdata. Tiedolla johtaminen ja tilannekuvan kansallinen kokoominen ovat tulossa entistä vahvemmin osaksi alueiden kehittämistä. Tämän selvityshankkeen tavoitteet ja tarve ovat muovautuneet sote- ja maakuntauudistuksen sekä erityisesti valmisteilla olevan alueiden kehittämisen ja kasvupalvelulain myötä. Eri alueiden, ja erityisesti tulevien maakuntien kehityksestä, on saatava entistä tarkemmin eri toimijoiden yhteisesti piirtämää tilannekuvaa. Uusi aluekehittämisjärjestelmä tulee perustumaan entistä vahvemmin eri aluetasojen (valtio, maakunta, kunta) ja eri aluekehittämistoimijoiden väliseen yhteistyöhön ja sopimuksellisuuteen. Tulevaisuudessa pyritään yhä vahvempaan vuorovaikutukseen valtion ja maakuntien välillä. Valtion ja tulevien maakuntien suhde edellyttää myös uudenlaista yhteistyötä. Lakiesityksessä ehdotetaan, että valtion ja maakuntien välillä käydään jatkossa vuosittain keskustelut aluekehittämisen tavoitteista ja toimeenpanosta, jonka pohjalta tarvitaan ajantasainen tilannekuva. Tämän selvityshankkeen tilannekuvatyö luo pohjaa vahvemman vuorovaikutuksen rakentamiseksi valtion ja maakuntien välillä.

Selvityshankkeen tavoitteena on ollut rakentaa aluekehityksen tietoperustan viitekehys, jossa yhdistetään valtion ja alueiden tietotuotannon toimivimmat mallit ja käytännöt. Tuloksena on syntynyt ehdotus mittaristoksi ja prosessiksi maakuntien ja valtion yhteisen tilannekuvan muodostamiselle, niin sanottu ”tilannekuvaviitekehys”. Tilannekuvaviitekehys ei tarkoita tässä työssä valmista digitaalista alustaa, vaan aluekehityksen tietoperustan viitekehystä, jonka pohjalta digitaalinen työkalu voidaan myöhemmin tehdä. Hankkeen tutkimuskysymykset ovat:

1. Mitä määrällisiä tai laadullisia indikaattoreita tilannekuvan tulisi sisältää?
2. Millä välinein ja prosessein ko. tieto tuotetaan? Kuka tiedon tuottaa ja kuka hallinnoi sitä?
3. Miten aluekehityksen, ja erityisesti aluetalouden, tilannekuvaa pystytään hyödyntämään sekä valtioneuvostossa että maakunnissa kasvun ja kilpailukyvyyn vahvistamiseksi?

Aluekehityksen tilannekuvaa rakennettaessa on ollut tarkoituksena tarkastella alueiden kehittämisen kokonaistilannetta tietoa kooten ja analysoiden. Tilannekuva rakentuu yhteiselle tilastotietopohjalle, jota täydentää kokemuksellinen seuranta- ja ennakointitieto. Tilannekuva valottaa keskeisiä aluekehityksen teemoja ja dynamiikkaa (esim. väestö ja aluetalous) ja mahdollistaa myös eri hallinnonalojen toimien alueellisten yhteisvaikutusten tarkastelun. Tilannekuvan pyrkimys on lisätä ymmärrystä aluekehittämisen kannalta keskeisistä kysymyksistä ja nostaa näitä keskusteluagendalle.

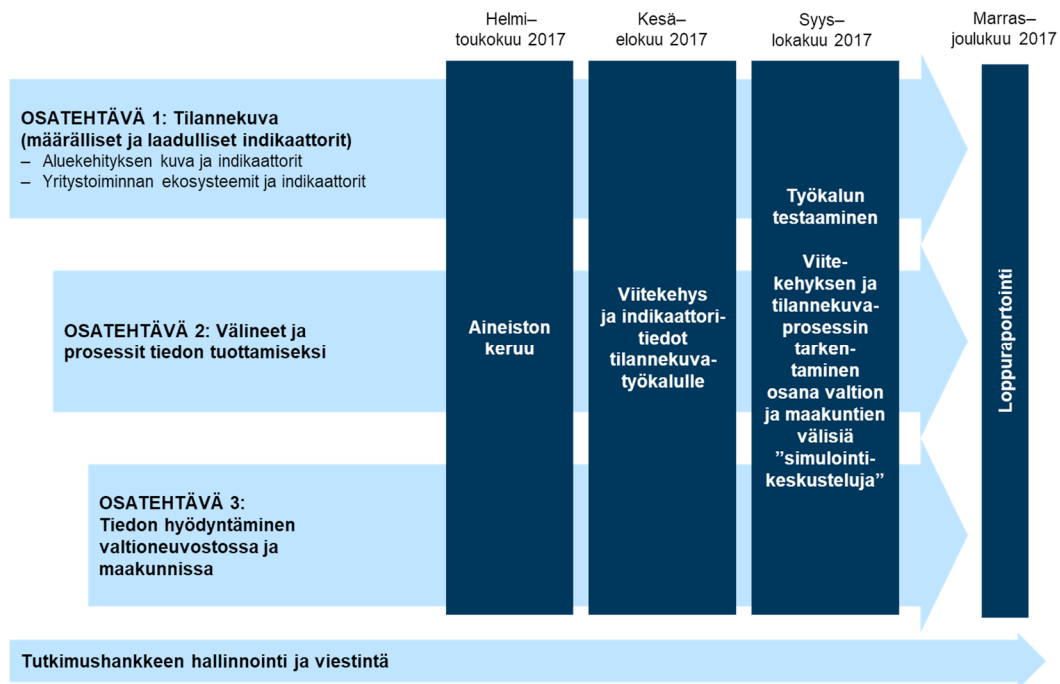
1.2. Hankkeen työvaiheet ja menetelmät

Hankkeen toteutus jaettiin karkeasti kolmeen osatehtävään (kuva 1). Selvityshanke on toteutettu kokonaisuudessaan vuoden 2017 aikana. Selvitys alkoi helmi-maaliskuun vaihteessa meta-analyysillä ja viitekehityksen rakentamisella. Meta-analyysi on toimiva menetelmä isojen ja laaja-alaisten aineistojen järjestelmälliseen käsittelyyn. Metodien avulla pystytään tekemään yksittäisten havaintojen sijaan yleistettävissä olevia päätelmiä. Tässä tapauksessa tarkoitus oli karsia tilannekuvaan liittyviä päällekkäisiä tietolähteitä ja valikoida tilannekuvaindikaattoreiksi eri kriteereillä parhaimmin soveltuvat mittarit.

Meta-analyysin keinoin kartoitettiin kevään aikana valtion ja alueiden käytössä olevat aluekehityksen tietolähteet, indikaattorit ja resurssit. Meta-analyysissä käytiin läpi dokumenttimateriaalia tietokäytännöistä sekä erilaisia selvityksiä aluekehityksen indikaattoreista. Maakuntien maakuntaohjelmatyön indikaattoreista ja ennakointityöstä on kooste erikseen liitteissä 3 ja 4. Tuloksena kootuista indikaattoreista syntyi lähes tuhannen indikaattorin matriisi, jonka avulla kerätyt tiedot luokiteltiin teemoihin sekä arvioitiin niiden tarkoituksenmukaisuus tilannekuvan kannalta. Luokittelussa ja viitekehyksessä tukeuduttiin voimassa olevaan aluekehittämissäätöön sekä vakiintuneisiin aluekehityksen käytäntöihin.

Toinen osatehtävä on liittynyt tilannekuvan ja tilannekuvaindikaattorien tarkentamiseen asiantuntijoita kuullen ja hyödyntäen. Toukokuussa toteutettiin ensinnäkin valtakunnallinen laaja kysely aluekehityksen asiantuntijoille (ministeriöt, maakuntaliitot, ELY-keskukset, asiantuntijaorganisaatiot, kunnat). Kyselyllä kerättiin käyttäjätietoa aluekehitystyössä seurattavista ja hyödynnettävistä indikaattoreista sekä haettiin näkemyksiä aluekehityksen tilannekuvan muodostamiseen. Lisäksi kyselyn avulla selvitettiin, mitä tietoa tulevaisuudessa tarvitaan sekä miten tietotuotantoa tulisi kehittää uudessa aluekehittämisjärjestelmässä valtion ja maakuntien välisiä keskusteluja varten. Kyselyn tulokset on esitetty liitteessä 5.

Kuva 1. Hankkeen osatehtävät ja työvaiheet.

Keväällä aineistoa kerättiin myös tarkentavin asiantuntijahaastatteluin ja fokusryhmäkeskusteluin eri ministeriöiden kanssa. Kartoituksen perusteella saatiin kokonaiskuva sekä valtioneuvoston että alueiden tiedon tuottamiseen, käsittelyyn ja jalostamiseen liittyvistä käytännöistä ja tarpeista tilannekuvan osalta. Lisäksi toukokuussa järjestettiin ministeriöiden sekä alueiden ja tiedon tuottajien kesken yhteinen työpaja, jossa rakennettiin yhteistä ymmärrystä aluekehityksen tilannekuvaan liittyvistä tarpeista ja koottiin hahmotelmaa kokonaisuudesta. Näin dokumentaatioanalyysin, sähköisen kyselyn, avainhenkilöhaastatteluiden ja sidosryhmäkuulemisten perusteella päästiin kiinni konkreettisiin tiedon tuottamiseen liittyviin tarpeisiin ja toiveisiin.

Kolmantena osatehtävänä hankkeessa on ollut jatkuva vuoropuhelu kertyvän tiedon hyödyntämisestä valtioneuvostossa ja maakunnissa. Tilannekuvatyötä on hyödynnetty jatkuvasti maakuntauudistuksen valmistelussa ja uuden aluekehittämisjärjestelmän rakentamisessa.

Siten olennainen osa työtä on ollut osallistuminen aluekehittämisen keskustelujen ja tilannekuvatyön kansalliseen valmisteluun sekä vuoropuhelu myös muiden sote- ja maakuntauudistuksen mittaristovalmistelujen kanssa. Tilannekuvaviitekehystä on testattu ja kehitetty jatkuvasti vuorovaikutuksessa käytännön toimijoiden kanssa niin ministeriöiden kuin alueiden kanssa.

Hankkeessa yhtenä tavoitteena on ollut myös rakentaa systemaattisempi viitekehys yritystoiminnan ja innovaatioiden ekosysteemien tarkasteluun. Tämä on kulkenut koko ajan rinnalla syventäen tilannekuvan tarkastelua. Ekosysteemitarkastelu on siis tilannekuvaviitekehysessä syventävä tarkastelu ja tarkoitettu erityisesti maakuntien ja kaupunkiseutujen työkaluksi ymmärtää ja hahmottaa paremmin yritystoiminnan ekosysteemejä ja niiden kehitystä. Tilannekuvaviitekehystä pilotoitiin erityisesti yritysekosysteemien tarkastelun osalta erikseen Pohjois-Pohjanmaalla Oulussa järjestetyssä fokusryhmätilaisuudessa. Tilaisuudessa käytiin läpi viitekehysten toimivuutta ja testattiin erilaisia näkökulmia, miten viitekehystä voitaisiin soveltaa käytännön tarkastelussa. Yritysekosysteemien mittaamisen viitekehys ja esimerkkitarkastelu on esitetty erikseen liitteessä 2.

2. KOHTI ALUEKEHITYKSEN TILANNEKUVAA

2.1. Aluekehittämisjärjestelmä maakunta- ja sote-uudistuksessa

Aluekehittämisjärjestelmä on moniulotteinen käsite ja alueiden kehittämistä tapahtuu erilaisien institutionaalisten järjestelyiden avulla. Lisäksi se on muokkautunut historiallisesti monien eri vaiheiden kautta. Yleisesti aluekehittämisjärjestelmästä voidaan kuitenkin erottaa viisi ulottuvuutta (taulukko 1).

Taulukko 1. Aluekehittämisjärjestelmän näkökulmia (Lähde: Antikainen et al.)²

Aluekehittämisjärjestelmä...	
...toteuttaa poliittisesti määriteltyjä tavoitteita	<ul style="list-style-type: none"> Aluekehittämisjärjestelmän avulla pyritään toteuttamaan joitakin poliittisesti määriteltyjä tavoitteita (esim. kasvu, kestävyys, eheys jne.). Aluekehittämisjärjestelmä jakaantuu politiikan sektoreihin ja edelleen aluekehitystoimijoille jädettyihin tehtäviin
...koostuu toimijoista, joiden suhteista ja rooleista on säädetty lailla	<ul style="list-style-type: none"> Avaintoimijoita ovat valtio ja valtion aluehallinto, kunnat, maakuntain liitot ja Euroopan unioni. Kunnalliset kehitysyhtiöt ovat Suomessa esimerkkejä aluekehittämisjärjestelmän toimijakentän laajentumisesta 1990-luvulta lukien. Myös yksityiset toimijat voivat olla aluekehittämisjärjestelmän keskeisiä toimijoita (Huom! Iso-Britannia) Poliittinen valtahierarkia (arviointi, neuvottelu ym. menettelyt)
...on tilallinen järjestelmä	<ul style="list-style-type: none"> Järjestelmä voi rakentua joko <i>territoriaalisena</i> taikka <i>verkostomaisena</i> Järjestelmä voi myös rakentua joko homogeenisenä tai alueellisiin erityistapauksiin perustuvana Suomessa territoriaalinen ja hierarkkinen aluekehittämisjärjestelmä on syvään juurtunut ja erityisjärjestelyjä on pääosin kaihdettu
...kanavoi taloudellisia resursseja eli sillä vaikutetaan julkisen rahan liikkeeseen	<ul style="list-style-type: none"> Toimijoiden kompetenssit riippuvat sekä niille laissa säädettyistä tehtävistä ja rooleista myös niiden käytettävissä olevista resursseista
...tuottaa erilaisia strategioita, suunnitelmia ja ohjelmia	<ul style="list-style-type: none"> Asiakirjojen juridinen sitovuus ja strategioiden, suunnitelmien ja ohjelmien väliset suhteet ja asiakirjojen toinen toistaan ohjaavat vaikutukset määrittävät aluekehittämisjärjestelmää

Alueiden kehittäminen on monimuotoista eri toimijoiden kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla tehtävää työtä. Uudet maakunnat ovat monialaisia ja uusi aluekehittämisjärjestelmä tulee perustumaan yhä vahvemmin eri toimijoiden ja aluetasojen vuorovaikutukseen ja kumppanuuteen. Aluekehittämisessä tarkastellaan alueiden kehittämistä kokonaisuutena ja eri toimien yhteisvaikutuksia maakuntien alueella ministeriöiden ja maakuntien kesken siten, että valtio muodostaa selkeämmin yhden keskustelukumppanin. Uudet perustettavat maakunnat liittyvät aluekehittämisjärjestelmään niille säädettyjen tehtäviensä kautta. Niitä ovat muun muassa aluekehittämisen viranomaistehtävät, maaseudun kehittämistehtävät, julkiset kasvupalvelut, kotoutumisen edistäminen, maakunnallisen kulttuurin ja identiteetin edistäminen, alueiden käytön ohjaus ja suunnittelu, kuntien alueidenkäytön suunnittelun ja rakennustoimen järjestämisen edistäminen, maakunnan elinkeinoelämän ja innovaatioympäristöjen kehittäminen ja rahoittaminen sekä näihin liittyvän osaamisen ja koulutuksen kehittäminen, maakuntien välinen yhteistyö ja kansainvälinen edunvalvonta.

² Antikainen et al. 2017. Vallan ja vastuun uusjako. Maakuntauudistuksen vaikutukset ELY-keskusten ja TE-toimistojen tehtäviin sekä aluekehittämisjärjestelmään. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 10/2017

Lakiluonnoksessa alueiden kehittämisestä ja kasvupalveluista (3.10.2017; 1 §) alueiden kehittäminen määritellään siten, että se *on laaja-alaista, ministeriöitä, maakuntia, kuntia ja muita alueiden kehittämisen toimijoita kuten järjestöjä, yrityksiä sekä korkeakouluja ja muita oppilaitoksia koskevaa, vuorovaikutukseen perustuvaa ja monitasoista toimintaa maan eri osien kehittämiseksi*. Lakiluonnoksessa todetaan myös, että alueiden kehittämisen menettelyjä koskevia säännöksiä soveltavat laajasti eri hallinnonalat. Vakiintuneita aluekehittämiseen vaikuttavia yhteiskuntapolitiikan osa-alueita ovat elinkeinot ja työllisyys, maaseudun kehittäminen, hyvinvointi, osaaminen, kulttuuri, elinympäristö, saavutettavuus ja turvallisuus. Uusina alueiden kehittämisen osa-alueina tässä lakiehdotuksessa on esitetty kasvupalveluja ja kotouttamista.

Aluekehittämisen näkökulma sisältää siten eri hallinnonalojen ja maakuntien tavoitteiden ja toimien tarkastelemisen kokonaisuutena sekä valtakunnallisesta että alueiden näkökulmasta. Samalla se sisältää sekä erityiset aluekehittämisen toimet ja resurssit että näkökulman siitä, että yhteiskunnallisella päätöksenteolla on vaikutuksia aluekehittämiseen. Lakiluonnoksessa tuodaan esille (4 § 2 momentti), että alueiden kehittämisen tavoitteena on:

1. vahvistaa alueiden uudistumista, tasapainoista kehittymistä, kilpailukykyä sekä talouden kasvua kaikilla alueilla;
2. vahvistaa ja monipuolistaa kestäväällä tavalla alueiden elinvoimaa ja kasvua tukevaa elinkeinorakennetta sekä edistää talouden kasvua kaikilla alueilla;
3. edistää kestäväää työllisyyttä sekä väestön hyvinvointia, osaamista, yhtäläisiä mahdollisuuksia ja sosiaalista osallisuutta sekä maahanmuuttajien kotoutumista;
4. vähentää alueiden välisiä ja sisäisiä kehityseroja ja kannustaa käytettävissä olevien voimavarojen täysimääräiseen käyttöön kestävällä tavalla;
5. parantaa alueiden omia vahvuuksia ja erikoistumista sekä edistää niiden kulttuuria; ja
6. parantaa elinympäristön laatua, kestäväää alue- ja yhdyskuntarakennetta ja saavutettavuutta.

Olennaista tämän hankkeen kannalta on se, että uudessa aluekehittämisjärjestelmässä merkittävä muutos institutionaaliin puitteisiin maakuntien perustamisen lisäksi koskee erityisesti kumppanuuden vahvistumista. Lakiluonnoksessa (11 § 1 momentti) todetaan, että valtio ja maakunnat keskustelisivat vuosittain alueiden kehittämisestä ja sen painopisteistä. Nämä keskustelut tukevat valtion ja maakuntien alueiden kehittämisen yhteistyöprosessia sekä maakuntalain 13 §:ssä tarkoitettuja neuvotteluja. Keskustelujen sisältö, laajuus ja eri hallinnonalojen osallistuminen voisi vaihdella eri vuosina. Hallituksen vaihtuessa keskustelut olisivat laajemmat ja niihin liittyisi aluekehittämisspätöksen valmistelu. Kyse olisi valmistavasta kumppanuusmenettelystä, jossa ei tehdä sitovia ratkaisuja tai päätöksiä. Keskustelut edellyttävät kuitenkin yhä vahvempaa tietopohjaa aluekehityksestä. **Keskustelujen pohjana olisikin tarkoitus käyttää ajantasaista valtakunnallista ja maakuntakohtaista tilannekuvaa ja myös mm. hallitusohjelmaa, hallituksen aluekehittämisspätöstä, ministeriöiden aluekehittämiseen vaikuttavia keskeisiä strategioita sekä maakuntastrategiaa ja -ohjelmaa.**

Aluekehittämisen tilannekuva siis pohjustaa alueiden kehittämisen keskusteluja. Keskustelut koskisivat horisontaalisia teemoja, jotka nousevat aluekehittämiseen vaikuttavista osa-alueista (kasvupalvelut, maaseudun kehittäminen, hyvinvointi, osaaminen, kulttuuri, elinympäristö, saavutettavuus ja turvallisuus). Työ- ja elinkeinoministeriön on tarkoitus koordinoida keskustelujen valmistelua ja johtopäätösten laatimista. Johtopäätökset toimitaisivat osaltaan

maakuntalain 13§:ssä tarkoitettujen neuvottelujen valmisteluaineistona. Johtopäätökset koskisivat maakunnan kehityksen kannalta keskeisiä erityishuomiota vaativia asioita ja tehtäviä, keskeisten strategioiden toteuttamista maakunnassa ja resurssitarpeita.

Lakiluonnoksessa todetaan suoraan myös, että valtio ja maakunta valmistautuisivat keskusteluihin molemmat tahoillaan tehden omat, yhteen sovitettut esityksensä keskustelussa käsiteltävistä teemoista. Esityksissä tulisi huomioida myös ylimaakunnalliset tavoitteet, kuten kasvuvyöhykkeiden kehittäminen. Maakuntien olisi varmistuttava, että alueen kunnilla on riittävät mahdollisuudet vaikuttaa maakunnan esitykseen. Ministeriöt valmistelisivat yhteistyössä maakuntakohtaiset keskustelun teemat. Näin voidaan varmistua teemojen horisontaalisuudesta sekä teemojen yhteisestä priorisoinnista valtioneuvostossa. Keskusteluissa maakuntalähtöisiä aloitteita ja kehittämistyötä tarkasteltaisiin suhteessa valtakunnallisiin tavoitteisiin ja päinvastoin.

Tämä kokonaisuus siis piirtää raamit alueiden kehittämisen kokonaisuudelle ja koko tilannekuvan tarkoitukselle uudessa aluekehittämisjärjestelmässä. Uutta aluekehittämisjärjestelmää valmisteltaessa onkin todettu, että aluekehittämisen näkökulmasta valmisteilla olevassa valtiossa ja maakuntien yhteistyössä voidaan hahmottaa kolme toisiinsa kytkeytyvää kokonaisuutta:

- 1) hallinnonalakohtainen politiikkatoimien valmistelu,
- 2) valtioneuvoston yhteinen, poikkihallinnollinen sisällöllinen yhteistyö sekä
- 3) valtiovarainministeriön johdolla tehtävä talouden ohjaus.

Valtion ja maakuntien yhteistyössä tietopohjana tulevat toimimaan VM:n palveluluokitus-hankkeen mukaiset taloustiedot, kunkin ministeriön omalla tavallaan hahmottelemat tiedonvaihdon foorumit tai alustat, maakuntien kustannus- ja vaikuttavuustieto -ryhmässä (MAKU-VAKU -työryhmä) määritellyt mittarit sekä näiden lisäksi aluekehittämisen keskustelujen tuoksi laadittava aluekehityksen tilannekuva. Sote- ja maakuntauudistuksen myötä syntyvässä aluekehittämisjärjestelmässä aluekehityksen tilannekuvan on näin ollen tarkoitus antaa maakuntien toiminnan ja talouden ohjaukselle tukevaa tietopohjaa maakuntien kehityssuunnista. Siksi tilannekuva ja sen valmisteluprosessi ovat tärkeässä asemassa myös aluekehityksen tavoitteiden saavuttamisessa. Tilannekuvan on tarkoitus tarjota tietoa maakuntien kehityssuunnista hyödynnettäväksi esim. maakuntien talous- ja resurssikehityksen tarkastelussa. Tilannekuva tuottaa tietoa aluekehittämislaissa määriteltyjen aihealueiden kehityksestä maakunnille ja ministeriöille, jotta tätä tietoa voidaan hyödyntää myös taloudellisessa tarkastelussa.

2.2. Tietojohtaminen aluekehittämisessä

Tietojohtamisen teoriatausta pohjautuu erityisesti liiketaloustieteeseen. Teoriaperusta nojaa lähtökodiltaan resurssiperusteiseen ajatteluun (resource-based view) ja myöhemmin tietoperustainen näkemys (knowledge-based view) on pyrkinyt myös selittämään tiedon merkitystä resurssina organisaation kestäväen kilpailuedun saavuttamisessa³. Edellä mainitut teoriat siis pyrkivät ymmärtämään ja selittämään organisaatioiden arvonaluontilogiikkaa. Tietojohtamisessa on ylipäätään kyse prosesseista ja toiminnoista, joilla tuetaan tietoresurssien hyödyntämistä. Tietojohtaminen voidaan näin määritellä prosesseiksi ja käytännöiksi, joiden

³ ks. esim. Laihonon et al. (2013). Tietojohtaminen. Tampereen teknillinen yliopisto, tiedonhallinnan ja logistiikan laitos, Tampere
<https://tutcris.tut.fi/portal/files/1812772/tietojohtaminen.pdf>

avulla tietoa kerätään, jalostetaan ja hyödynnetään organisaation sisällä sekä organisaatioiden välisessä kommunikoinnissa⁴. Jalostetun tiedon avulla pyritään luomaan arvoa ja sitä käytetään hyväksi päätöksenteossa. Tietoyhteiskunnan kehityksen myötä tieto- ja viestintäteknologia on yhä merkittävämmässä roolissa. Tietojohtamisen yhtenä osa-alueena voidaan pitää **tiedolla johtamista**, joka tarkoittaa tiedon hyödyntämistä päätöksenteon tukena sekä tiedon saattamista osaksi päätöksentekoprosessia⁵.

Aluekehityksen tilannekuvassa puhutaan nimenomaan strategisen tason tietojohtamisesta, sillä tarkoitus on koota ja jalostaa tietoa alueiden kehityksen tilanteesta laaja-alaisena ja poikkihallinnollisena toimintana. Aluekehityksen tilannekuvan osa-alueet määrittyvät alueiden kehittämislain perusteella. Tilannekuvaa voidaan kuitenkin hienosäätää mm. aluekehittämispäätöksen (ALKE-päätöksen) valmistelun yhteydessä ja tilannekuvaa voidaan tehdä painottuen ALKE-päätöksen painopisteiden mukaisesti, jotka kootaan hallituskausittain. ALKE-päätös pitää sisällään noudatettavat valtioneuvoston toimivallassa olevat aluepoliittiset linjaukset ja kehittämistoimien painopisteet. Jokaisen hallinnonalan päätöksillä ja toimilla on vaikutuksia alueiden kehittämiseen ja siten aluekehittämispäätöksellä pyritään kokoomaan keskushallintotason tavoitteet, joihin ministeriöt ovat sitoutuneet ja jotka huomioidaan kunkin hallinnonalan ohjauksessa. Maakuntien tulee huomioida ALKE-päätöksen painopisteet maakuntaohjelmissa. Nykyisen aluekehittämispäätöksen mukaisesti aluekehittämisen tilannekuvan tulee koota tietoa prosessoitavaksi Suomen ja sen eri alueiden elinvoimasta, hyvinvoinnista ja uudistumisesta. Hallituksen tavoitteena on nostaa maan talous kestäväälle kasvun uralle koko Suomen voimavaroja hyödyntäen. Aluekehittämisessä pyritään siis edistämään Suomen kilpailukykyä turvaamalla samalla ihmisten hyvinvointi alueiden omiin vahvuuksiin perustuvalla ja tasapainoisella kehittämisellä.

Aluekehityksen tilannekuvan tulisi tukea yhteisen ymmärryksen avulla maakuntien ja koko maan kehittämistä, suunnittelua, päätöksentekoa ja päätösten toimeenpanoa. Tilannekuva syntyy ja sitä on tarkoitus päivittää jatkuvassa maakuntien ja valtionhallinnon yhteisessä prosessissa. Tilannekuva luo käsitystä maan eri osien kehityksestä keskeisimpien indikaattoreiden osalta. Olennaista tilannekuvassa on se, että sen tulee mahdollistaa myös eri hallinnonalojen toimien alueellisten yhteisvaikutusten tarkastelun. Tavoitteena on, että tilannekuvaprosessi vahvistaa maakuntien ja valtionhallinnon välistä vuoropuhelua ja yhteistä ymmärrystä alueiden kehittämisen kannalta keskeisistä kysymyksistä.

Aluekehityksen tilannekuvan on tarkoitus antaa maakuntien toiminnan ja talouden ohjaukselle merkittävää tietopohjaa kehityssuunnista. Tilannekuvan on tarkoitus toimia yhteisenä tietopohjana maakunnille ja ministeriöille arvioitaessa tulevaa kehyskautta ja talousarviovuotta. Lisäksi tilannekuva toimii yhteisenä tausta- ja tilannetietona muille sisällöllisille keskusteluille ja neuvotteluille, joita käydään maakuntien toiminnan ja talouden ohjaamiseksi. Esimerkiksi aluetalouden, työllisyyden, väestön, yritysten ja toimialojen kehitys maakunnissa vaikuttaa myös niiden palvelujen rahoitukseen ja kykyyn järjestää palveluita.

Aluekehityksen tilannekuvalla on tärkeitä yhteyksiä myös muihin tilannekuvaprosesseihin ja valtakunnalliseen ja alueelliseen tietojohtamiseen. Osana sote-uudistusta valmistellaan yhtenäistä mittaristoa ja indikaattoreita (KUVA-mittaristo) väestön hyvinvoinnin ja palvelutarpeiden arviointiin sekä palvelujen laadun, vaikuttavuuden, kustannusten ja tehokkuuden seuraamiseen. Työllä on olennainen kytkös myös muiden maakuntien järjestämistä vastaavalle tulevien tehtävien osalta kerättäviin tietoihin (erityisesti kasvupalvelut). Aluekehityksen tilannekuvan on myös hyvin tärkeä tukea tätä kokonaisuutta. Lisäksi, kuten aiemmin on todettu,

⁴ Haahkola K. & M. Illi (toim.) (2014). Sosiaali- ja terveyspalveluiden tietojohtamisen käsikirja. Sitra, Helsinki. https://media.sitra.fi/2017/02/27174607/Sosiaali_ ja_ terveyspalveluiden_tietojohtamisen_kasikirja-2.pdf

⁵ Virtanen P., Stenvall J. & P-H Rannisto (toim.) (2015). Tiedolla johtaminen julkishallinnossa. Tampereen Yliopistopaino, Tampere. https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/100694/Virtanen_ym_Tiedolla_johtaminen.pdf?sequence=1&isAllowed=y

teknologialla ja teknisillä ratkaisuilla on hyvin olennainen merkitys tietojohdamisessa ja tiedon analysoinnissa ja visualisoinnissa. Siksi tilannekuvan teknisen alustan ja digitaalisten ratkaisujen on tuettava tilannekuvatyötä. Ja näin ollen tilannekuvatyöhön kytkeytyy Valtio-konttorin D9-digitiimin työ, joka tukee digitalisaatiohankkeiden läpivientiä.

2.3. Aluekehityksen tilannekuvaan ja indikaattoreihin liittyviä esimerkkejä ja nykykäytäntöjä

Valtion ja alueiden viranomaiset tuottavat laaja-alaisesti ja kattavasti aluetalouteen liittyvää tietoa. **Aluekehitykseen liittyvä tietoperusta on siis periaatteessa vahva, mutta käytännössä tieto on hajautunutta ja keskenään koordinoimatonta**, minkä vuoksi tehdään huomattavan paljon päällekkäistä työtä. Alueiden kehitykseen ja seurantaan olennaisesti liittyvää indikaattoritietoa tuotetaan usealla eri alue- ja toimijatasolla. Tietoa on myös saatavilla useista eri tietolähteistä. Tilastokeskus vastaa ja tuottaa kansallisena tilastoviranomaisena pääosan Suomen virallisista tilastoista yhteistyössä muiden valtion viranomaisten kanssa sekä koordinoi kansallista tilastointia valtion viranomaisten kanssa. Aluekehitykseen liittyviä tilastoja, tietokantoja ja tietorekistereitä on saatavilla Tilastokeskuksen lisäksi sektoriministeriöistä, virastoista ja tutkimuslaitoksista.

TEM:n hallinnonalalla esimerkiksi aluetalouteen, yritystoimintaan ja työllisyyteen liittyvää tietoa on kerätty runsaasti Toimiala Online -tilastotietokantaan. Tilastotietokannasta ovat löytyneet vuoteen 2016 asti työnvälitystilastot (TEM), kasvuyritystilastot kokoluokittain, suhdannekyselyiden tuloksia ja ennusteita (EK, Suomen Yrittäjät ry, TEM ja VM) ja yritysten tilinpäätöstilastoja kokoluokittain. Vuodesta 2017 lähtien suuri osa TEM:n hallinnonalan yhteis-tietohankinnan aineistoista jaetaan kuitenkin Tilastokeskuksen Toimialoittaisen yritystietopalvelun kautta. Toimiala Online -tilastotietokanta on ryhmitelty seitsemään pääryhmään: yritykset ja toimialat, suhdanteet, ennusteet, työmarkkinat, tuotanto ja talous, väestö sekä koulutus ja tutkimus. Jokaisen teeman alla on runsaasti suorasti tai epäsuorasti aluetalouden tietoperustaan liittyvää indikaattoritietoa.

Liikennejärjestelmä.fi on valtakunnallinen liikenne- ja viestintäministeriön, liikenneviraston, Trafín sekä Ilmatieteen laitoksen yhteistyössä toteuttama portaali, johon on koottu kattavasti Suomen liikennejärjestelmän tilan kehitystä kuvaavia mittareita, analyysitekstejä sekä tilastokuvia. Mittarit ovat sellaisia, että ne tukevat liikennepolitiikan ja strategisen tason suunnittelua sekä päätöksentekoa. Portaalin sisältämä tieto on tärkeä osa liikennehallinnon toimintaympäristön seurantaa.

Liiteri on Suomen ympäristökeskuksen (SYKE), ympäristöministeriön ja Siton yhteisesti toteuttama elinympäristön tieto- ja analyysipalvelu. Palvelussa on erilaisia käyttömahdollisuuksia ja se sisältää sekä maksutonta että maksullista tietosisältöä. SYKE:n tietosisällön lisäksi Liiteristä löytyy myös monien muiden tiedontuottajien tilasto- ja paikkatietoja. Liiteristä löytyy tietosisältöjä liittyen muun muassa kaavoitukseen, yhdyskuntarakenteen seurantaan, rakentamiseen, asumiseen, väestöön, kauppaan ja palveluihin sekä työpaikkoihin ja työssäkäyntiin. Tietosisältöjä voi hakea eri aluetasoilla lähtien kuntatasosta. Poikkeuksena moniin muihin palveluihin, Liiteri esittää tietosisältöjä myös paikkatietona.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) ylläpitämä tietopalvelu **Sotkanet** julkaisee kattavasti tilastotietoja väestön terveydestä ja hyvinvoinnista. Sotkanet sisältää laajat asiantuntijoiden tuottamat kuvaukset indikaattoreiden tietosisällöstä, tulkinnasta, mahdollisista rajoituksista, tietojen tuottajasta sekä tuotantovuosista. Tilastotiedot löytyvät kaikista Suomen

kunnista vuodesta 1990 lähtien ja tilastotietoa voi hakea eri aluetasoilla. THL:n koordinoimana toteutettu **Hyvinvointikompassi.fi** on myös hyvä esimerkki kansallisesta tietopalvelusta, jossa on esitetty asiantuntijoiden valitsema indikaattoripaketti suomalaisten kuntien asukkaiden terveyden ja hyvinvoinnin tukemiseksi. Indikaattorit perustuvat kansallisiin rekistereihin ja väestötutkimuksiin.

Luonnonvarakeskus (Luke) ylläpitää **tilastopalvelua**, josta löytyvät luonnonvara- ja ruokatalot. Tilastopalvelu sisältää myös **Agrikaattori**-tietopalvelun, josta löytyy EU:n yhteisen maatalouspolitiikan 38 vaikuttavuusindikaattoria. Indikaattoritiedot on jaettu seuraaviin teemoihin: ympäristö, ilmastonmuutos ja ilmanlaatu, maaseudun yritystoiminta ja elämänlaatu, maatalouden kilpailukyky sekä laadukas ruoka ja eläinten hyvinvointi.

Tilastokeskus ylläpitää yhdessä useiden muiden eri tiedontuottajien kanssa **Findikaattori**-palvelua, joka sisältää indikaattoritietoa yhteiskunnan keskeisistä ilmiöistä. Käsiteltäviä teemoja on useita ja teemojen lisäksi indikaattorit on jaoteltu kestävän kehityksen indikaattoreihin ja hyvinvointia kuvaaviin indikaattoreihin. Indikaattorit kuvataan tilastokuvioiden, taulukoiden sekä analyysitekstin avulla. Palveluun on valittu indikaattorit konsultoimalla käyttäjiä ja asiantuntijoita, sekä käymällä läpi yleisiä olemassa olevia yhteiskunnallista kehitystä ja kestävää kehitystä mittaavia indikaattorikokoelmia.

Osaamiseen, koulutukseen ja tki-toimintaan liittyen opetus- ja kulttuuriministeriö ja Opetushallitus ylläpitävät **Vipunen -tilastopalvelua**. Vipunen -tilastopalveluun on koottu Tilastokeskuksen, opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen keräämä tietoja ja rekistereitä.

ELY-keskuksilla on huomattavaa tilastotuotantoa tulosseurantaan, strategiatyöhön ja ennakointiin, joista esimerkkinä kuukausittaiset työllisyyskatsaukset, alueelliset kehitysnäkymät ja ammattibarometrit. Maakuntaliitot vastaavat sekä maakunnan aluekehityksen ja -tiedon seurannasta ja arvioinnista sekä alueellisen keskipitkän ja pitkän aikavälin osaamis- ja koulutustarpeiden ennakkoinnin yhteensovittamisesta. Useat maakunnat ylläpitävät monipuolisia ja ajantasaisia aluetietopalveluja tai -portaaleja, joissa aluetalouden indikaattoreilla on keskeinen osuus. Lisäksi useilla alueilla on maakuntaliiton, ELY-keskuksen tai koulutus- ja kehittäjäorganisaation yhteydessä erilaisia ennakointi- ja tilastopalveluja, jotka tuottavat aluetalouteen välittömästi tai välillisesti kytkeytyvää tilastotietoa ja suhdannekatsauksia alueen kehityksen suunnasta.

Maakuntaliitot laativat neljän vuoden välein maakuntavaltuuston toimikausille maakuntaohjelmat, joihin kootaan yhteen maakunnan kehittämistyön keskeiset tavoitteet ja suunnitelmat niiden toteuttamiseksi. Maakuntaohjelmissa otetaan huomioon myös valtakunnalliset alueiden kehittämisen tavoitteet, maakuntaohjelmien vertaisarvioinnin tulokset sekä työ- ja elinkeinoministeriön ohjeet. Lähes kaikissa maakunnissa on voimassa oleviin maakuntaohjelmiin määritelty maakunnan keskeisten tavoitteiden toteutumisen seurantaan seurantaindikaattoreita. Myös TEM on määritellyt maakuntaohjelman seurantaan varten mittareita, jotka kuvaavat muuttoliikettä ja väestöä, alueen kilpailukykyä, kunnallistalouden tasapainoa, työmarkkinatilannetta, alueen sisäisiä eroja, osaamista sekä elinympäristön laatua ja rakennetta. Näiden lisäksi suuri osa maakunnista on määritellyt muita oman maakuntaohjelman tavoitteiden seurannan kannalta tärkeitä indikaattoreita. Esimerkiksi Keski-Suomessa on biotalouteen ja digitalouteen liittyviä indikaattoreita ja Pohjois-Karjalassa vähähiilistä taloutta ja ympäristön kehitystä kuvaavia indikaattoreita. Käytetyt indikaattorit ovat pääasiassa määrällisiä indikaattoreita, mutta muutamassa maakunnassa (esimerkiksi Etelä-Pohjanmaalla) on käytössä myös kokemuksellisia seurantaindikaattoreita (liitteestä 3 löytyy koonti maakun-

taohjelmien seurantaindikaattoreista). Maakunnilla on vaihtelevia määriä seurattavia indikaattoreita nykyisissä maakuntaohjelmissa: esimerkiksi Varsinais-Suomessa seurannassa on 16 indikaattoria, kun taas Etelä-Savossa taas 55 seurantaindikaattoria.

Ennakointityön keskeisiä toimijoita ovat maakuntien liitot ja ELY-keskukset. Lisäksi ennakointityöhön osallistuvat usein myös kunnat ja edunvalvontajärjestöt sekä oppilaitokset. Alueellinen ennakointi antaa lähtökohtia strategia- ja toimenpidesuunnittelulle ja sen tarkoituksena on luoda tietopohjaa päätösten tueksi sekä käynnistää tulevaisuutta rakentavia toimia. ELY-keskukset vastaavat lyhyen aikavälin työvoiman ja koulutustarpeen ennakoinnista, kun taas maakunnan liiton tehtävänä on vastata aluekehityslain (1751/2009) mukaisesti työvoima- ja koulutustarpeen keskipitkän ja pitkän aikavälin ennakoinnista ja koordinoinnista. ELY-keskuksille yhteisiä ja tärkeimpiä ennakointiin liittyviä toimia ovat puolen vuoden välein TEM:in kanssa yhteistyössä laadittavat **alueellisten kehitysnäkymät**, kuukausittain tuotetut **työllisyyskatsaukset** sekä kaksi kertaa vuodessa laadittava **ammattibarometri**. Maakuntien liittojen yhteisiä ennakointiin liittyviä toimia ovat **koulutustarpeiden ennakointi**, **maakuntastrategiatyö** sekä **maakuntakaavan laadinta**.

Vaikka peruspilarit ennakointityölle ovat samat eri alueilla, niin sen prosesseissa ja käytännöissä on kuitenkin eroja eri maakuntien ja ELY-keskusten välillä. Alueellinen ennakointi on oman näköistään eri alueilla: ennakoinnin tavat, sisällöt sekä laajuus vaihtelevat paljon. Osa maakunnista on kehittänyt ennakointikäytäntöjä ja verkostoja hyvinkin pitkälle, kun taas osa on keskittynyt lähinnä laissa määrättyjen ennakointitehtävien hoitamiseen. Lakisääteisten ennakointiteemojen lisäksi usein esiintyviä ylimääräisiä teemoja ovat ympäristö, väestö, talous ja liikenne (liitteestä 4 löytyy koonti eri alueiden ennakointisivustoista). Osalla maakunnista ennakointitiedot ovat hyvin saatavilla eri tahojen käytettäväksi, kun taas joidenkin maakuntien tiedot ovat hyvin hankalasti saatavilla. Tämä vaikeuttaa alueiden välistä vertailua. Eroja on myös muun muassa avoimen datan ja paikkatietoaineistojen käytössä, joissa osa maakunnista on hyvinkin edistyksellisiä.

Seuraavaksi käydään läpi muutamia maakuntien erilaisista ennakoinnin käytäntöistä ja prosesseista. **Pirkanmaalla** ennakointityö on järjestelmällistä ja ennakoinnissa on pyritty painotamaan laadullisuuteen ja monipuolisuuteen. Erityisen huomion ansaitsee Pirkanmaan innovaatiotoiminnan tilannekuva, joka on yksi Pirkanmaan liiton tiedolla johtamisen työvälineistä, jolla vahvistetaan alueellista päätöksentekoa. Tilannekuvan tarkoituksena on luoda yhteinen käsitys innovaatiojärjestelmän kilpailukyvyistä ja kehittämistarpeista maakunnan eri toimijoille. Innovaatiotilannekuvan seurannassa on keskitytty seurantajärjestelmien kehittämiseen sekä erityisesti tietojen yhteiseen tulkintaan ja tulosten levittämiseen. Yksi oleellinen Pirkanmaan innovaatiotoiminnan tilannekuvan arvioinnin tuottamista onkin arvioinnin tueksi laadittu sitä kuvaavat indikaattorit. Pirkanmaan toimintamallia ja indikaattoripakettia on kehitetty muutamia vuosia ja siihen on osallistunut laajasti eri organisaatioiden toimijoita. Tilannekuvaprosessissa on tilastojen lisäksi käytössä myös visualisointityökalu.

Keski-Suomi on panostanut voimakkaasti ennakointiin ja se on ottanut käyttöön erilaisia uusia toimintatapoja. Ennakointityössä painotetaan kokonaisvaltaisuutta, jossa yhdistyvät erilaiset tiedon, taidon, tekemisen ja uskalluksen muodot. Keski-Suomen ennakointityö on prosessimaista toimintaa, jonka ylläpitämisestä vastaavat tulevaisuustyön vastuuhenkilöt. Maakunnan ennakointityötä jäsentävät ennakoinnin vuosikello ja ennakointilupaukset. Ennakointilupaukset ovat ennakointiprosessissa mukana olevien organisaatioiden antamia lupauksia siitä, kuinka organisaatiossa tehdään ennakointia, mitä se tuottaa yhteiseen prosessiin sekä kuinka organisaatio osallistuu alueelliseen ennakointityöhön. Ennakointityössä käytetään Keski-Suomessa tilastollisten menetelmien lisäksi laadullisia ja osallistavia menetelmiä. Maakunnassa tärkeänä ennakointityön osana ovat kahdesti vuodessa järjestettävät

tulevaisuusfoorumit, joissa keskustellaan ja tulkitaan yhdessä merkittäviä ilmiöitä, tutkimuksia, barometreja sekä kannanottoja maakunnan tulevaisuuden kannalta. Maakunnassa julkaistaan myös noin kaksi kertaa vuodessa Keski-Suomen aikajana -julkaisua, jossa kuvataan ja analysoidaan Keski-Suomen yritystoimintaa ja aluetaloutta näitä kuvaavilla indikaattoreilla. Maakunnan ennakointisivustona toimii www.keskisuomi.info, johon on koottu ennakkoinnin tiedonhallintaa.

Etelä-Pohjanmaalla on hyvin kattava verkkosivusto, johon on koottu tilastotietoa Etelä-Pohjanmaan kehityksestä eri sektoreilla. Tietopankkiin on koottu alueen kehittämistä tukeva keskeisin ennakointi- ja seurantatieto. Monien muiden maakuntien ennakointisivuista poiketen tilastotiedot esitetään kuntatasolla ja lisäksi sivustolta saa ladattua kuntatason tilastotiedot indikaattoreista. Seurattavia teemoja Etelä-Pohjanmaalla ovat väestörakenne, koulutus, työmarkkinat, yritykset ja elinkeinot, alue- ja kuntatalous sekä tulevaisuuden ennusteet. Ennakointiin liittyen Etelä-Pohjanmaalla on hyödynnetty erilaisia barometreja sekä tilastoennusteita, joista on tehty sivustolle ladattavia graafeja. Olennainen maakuntaa koskeva tilastotieto on koottu kuntaprofiileihin, joista saa nopeasti silmäyksen maakuntaan kunta-, seutukunta- ja maakuntatasolla.

Kaakkois-Suomella on käytössä Etelä-Karjalan liiton hallinnoima Aavistus.fi -sivusto. Kaakkois-Suomen ennakoitiverkostossa analysoidaan ja kerätään ajassa näkyviä trendejä, alueen toimintaympäristön muutoksia, tapahtumien taustalla vaikuttavia muutosvoimia sekä näkyvissä olevia heikkoja signaaleja. Tähän hyödynnetään muun muassa tilastoaineistoa ja muita julkaisuja. Alueen ennakointi perustuu ECOREG-hankkeeseen, joka on alueellisen ekotehokkuuden seuranta- ja arviointijärjestelmä. ECOREG:in vuosiraportoinnissa esitetään Kaakkois-Suomen talous-, ympäristö- ja sosiaalis-kulttuuristen indikaattoreiden kehittymistä. Vuosittain seurattavien indikaattoreiden lisäksi mukana on myös kuukausittain seurattavia indikaattoreita.

Siitä huolimatta, että maakuntien ennakointityön ja seurannan välillä on paljon eroja, niin niissä on myös paljon samoja rakenteita. Useat maakunnat käyttävät samoja indikaattoreita ennakkoinnissa ja myös maakuntaohjeiden tavoitteiden seurannassa. Tässä tehdään paljon päällekkäistä työtä erityisesti tiedon keräämisessä. Vaikka seurantaan käytetään paljon samoja indikaattoreita, niin ne ovat kuitenkin usein suhteutettu eri tavalla eri maakunnissa. Tästä syystä niitä ei voida vertailla keskenään. Tämän hetkisten sivustojen kautta alueiden välinen vertailtavuus on haastavaa.

Valtakunnallisesti tilastotietoa tuotetaan Tilastokeskuksen lisäksi eri ministeriöissä ja virastoissa, jotka keräävät omaan sektoriinsa liittyvää tilastotietoa. Tilastotiedoissa kerätään niin määrällisiä kuin kokemuksellisiakin indikaattoreita. Tavallisesti tilastotiedot julkaistaan tiedon tuottajan verkkosivuilla ja näihin liittyy usein myös tietyn ajan välein ilmestyvät tilastojulkaisut. Koska eri tilastotietoja julkaistaan niin monen eri toimijan toimesta, on tiedon löytäminen haastavaa ja aikaa vievää.

Määrällisten indikaattoreiden lisäksi valtakunnallisesti yhtenäisesti kerätään kokemuksellista indikaattoritietoa, joista merkittävimmiksi tietolähteiksi maakunnat tunsivat erityisesti:

- Alueelliset kehitysnäkymät ja toimialaraportit ja -näkymät
- Pk-yritysbarometri sekä suhdanneodotukset / suhdanneennusteet
- ATH-tutkimus
- Hyvinvointibarometri, kuntien hyvinvointikertomukset
- Väestöennusteet
- Suhdannebarometrit

- Työolobarometri
- Kuluttajabarometri
- Luottamusindikaattorit (esim. EK)

Kokemukselliset indikaattorit perustuvat säännöllisiin otantoihin ja kerättyyn laadulliseen tietoon kehityksestä ja ne ennakoivat tulevaa kehitystä. Kokemuksellisia indikaattoreita hyödynnetään eri tavoin ja esimerkiksi **alueelliset kehitysnäkymät** on yksi hyvä esimerkki toimivasta käytännöstä kokemuksellisen tiedon tuottamisessa. Alueelliset kehitysnäkymät käyttää laadullisen tiedon pohjana tilastotietoja sekä alueellisia kyselyitä ja barometreja. Siinä muun muassa hyödynnetään **EK:n suhdannebarometriä**, **Pk-yritysbarometriä** sekä TEM:in **ammattibarometriä**. Ammattibarometri kuvaa työ- ja elinkeinotoimistojen näkemyksen keskeisten ammattien kehitysnäkymistä lähitulevaisuudessa ja Pk-yritysbarometri on kaksi kertaa vuodessa julkaistava pienten ja keskisuurten yritysten toimintaa sekä taloudellista toimintaympäristöä kuvaava raportti, joka julkaistaan sekä valtakunnallisena että alueellisina raporteina. Alueraporteissa alueiden kehitystä verrataan alueen ja koko maan välillä, kun taas valtakunnallisessa raportissa tuloksia käsitellään koko pk-sektorin näkökulmasta ja päätoimialoittain. **MMM:n Maaseutukatsauksessa** kuvataan maaseudun tilannetta, ennakoitaan maaseudun tulevaa kehitystä ja kuvataan maaseutupolitiikan kokonaisuutta. Katsaus perustuu tilastoaineistoihin ja tutkimuskirjallisuuteen.

Yksi merkittävä kokemuksellista indikaattoritietoa tuottava tutkimus on THL:n 1–4 vuoden välein toteuttama **Aikuisten terveys, hyvinvointi- ja palvelututkimus** (ATH-tutkimus), jonka tuloksia hyödynnetään laajasti eri tahoilla. ATH-tutkimuksen tarkoituksena on tehdä eri väestöryhmien väliset hyvinvoinnin ja terveyden erot näkyviksi sekä tarjota kunnille ja alueille mahdollisuus seurata asukkaidensa terveyttä ja hyvinvointia sekä näihin liittyviä tekijöitä. Esimerkiksi Kainuussa ja Etelä-Karjalassa on maakuntaohjelmien seurantaindikaattorina käytetty ATH-tutkimuksen koettua elämänlaatua kuvaavaa indikaattoria. Jatkossa ATH-tutkimus muuttuu FinSote-tutkimukseksi⁶. Toinen hyvinvointiin liittyvää kokemuksellista indikaattoritietoa tuottava selvitys on kuntien laatimat **hyvinvointikertomukset**. Kunnat on veloitettu valmistelevaan kerran valtuustokaudessa kuntien väestön terveydentilaa ja hyvinvointia tiiviisti kuvaavat raportit. Hyvinvointikertomuksessa terveyteen ja hyvinvointiin liittyvät indikaattorit liitetään muuhun toimintaympäristötietoon ja niitä käytetään apuna talousarvion suunnitteluohjeiden ja itse talousarvion laadinnassa.

Yleisesti ottaen kokemuksellisia indikaattoreita hyödynnetään vähemmän, kuin määrällisiä indikaattoreita alueiden kehityksen seurannassa ja ennakoinnissa. Esimerkiksi maakuntien maakuntaohjelmissa vain muutama maakunta on hyödyntänyt kokemuksellisia indikaattoreita seurannassaan. Kokemukselliset tiedot löytyvät hyvin hajautuneesti eri paikoista ja myös niiden koonti on hajautunutta. Jatkossa tarvitaan yhteinen tapa koota kokemuksellista tietoa. Tässä mielessä tilannekuvaprosessi on myös yhteinen tapa jäntevöittää maakunnallista ennakointityötä ja luoda sille vakiintunut muoto jatkossa.

2.4. Aluekehityksen tilannekuvan muodostaminen

Hankkeen aikana haastateltiin kymmeniä tilasto- ja aluekehityksen asiantuntijoita valtakunnallisella ja maakunnallisella tasolla indikaattoreiden valintaan, täsmentämiseen ja yleensä koko tilannekuvan rakentamiseen liittyen. Siten tässä hankkeessa esitetty koonti on varsin

⁶ <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/vaestotutkimukset/finsote-tutkimus>

kattava ja samalla yleinen luotaus siihen, miten aluekehityksen tilannekuva tulisi asiantuntijoiden mielestä rakentua ja muodostaa.

Tilannekuvan kokoamiseen latautuu kuitenkin edellä kuvatulta pohjalta uudessa järjestelmässä valtavasti odotuksia ja paineita. Tilannekuvan kokoamiseen liittyy myös käytännön haasteita. Suomessa tilastointi on monessa mielessä maailman kärkiluokkaa ja avointa tietoa on valtavasti saatavilla. Tieto on tästä huolimatta pirstaleista, mittareihin sisältyy heikkouksia ja tieto tarvitsee aina koontia ja tulkintaa avuksi. Lisäksi tiedon kokoaminen ei tapahdu riittävässä yhteistyössä eri tahojen kanssa ja tarvittavan tiedon hankintaa ei aina koordinoita riittävästi. Aluekehityksen ja tilastoinnin asiantuntijat korostavat sitä, että tilannekuvassa on pyrittävä ajantasaisen alueellisen tiedon tuottamiseen. Aluekehittämisen näkökulmasta on erittäin suuri tarve yhä reaaliaikaisemman tiedon tuottamiseen ja visualisointiin sekä siten tilannekuvaa eri indikaattoreiden valossa kokoaville ”dashboard” -näkyville.

Tilannekuvan muodostamista osaltaan haastaa valmiiksi pureskellun tiedon tuottaminen, sillä tällä hetkellä kuluu liikaa aikaa tilastojen kokoamiseen, kun samalla julkiset (henkilö)resurssit vähenevät ja osa tilastoista on muuttunut maksulliseksi. Tilannekuvassa pitäisi toisaalta hyödyntää mahdollisimman paljon olemassa olevaa työtä ja työkaluja, mikä tarkoittaa, että tilannekuvaan sisältyisi jatkossa ”20 % tiedon keräämistä ja 80 % tulkintaa” eikä päinvastoin. Tämä vaatii systemaattista tilannekuvaprosessin hiontaa tiedon tarvisijoiden ja tuottajien yhteistyönä niin, että myös aluekehityksen tilannekuvaviitekehys olisi pohja analyysille, politiikkamuutoksille ja myös vertailuväline eri alueiden välillä. Yhteistyössä on myös päästävä pidemmälle eri sektoreita ja nykyistä tilastoluokitteluja yhdistäviin ilmiöihin. Perinteisen tilastotiedon avulla on vaikea päästä kiinni esim. digitalisaation, biotalouden tai yritykosysteemien tarkasteluun. Näissä kysymyksissä big data ja data-analytiikka on saatava vahvemmin mukaan ja samalla tilastojen määrittelyjä on kyettävä tarkistamaan ja uudistamaan. Tilannekuvan avulla on päästävä pitkäjänteisesti vertailemaan maakuntia suhteessa omaan kehitykseen ja koko maan kehitykseen. Vain yhteisellä ja systemaattisella kehitystyöllä päästään kokoamaan tarvittavaa määrällistä ja laadullista tietoa yhteen.

Digitaalinen rajapintojen kautta toimiva alusta mahdollistaisi edellä mainitun tavoitteen siitä, että tiedon keräämiseen menisi mahdollisimman vähän aikaa. Ilman digitaalista alustaa on mahdotonta saada maakuntakohtaista tietoa ilman, että tiedon keräämisen ja tulkinnan suhde kääntyvät toisin päin. Tietojen kerääminen eri lähteistä Excel-pohjaan sekä erilaisten karttojen ja kaavioiden piirtäminen ovat hyvin aikaa vievää. Digitaalisessa tilannekuva-alustassa visualisointi ja kartat on mahdollista saada automaattisesti, joka jättäisi tulkinnalle huomattavasti enemmän aikaa. Yhteisellä digitaalisella tilannekuva-alustalla myös vältetään mahdolliset käsin keräämisessä tapahtuvat virheet sekä mahdollistetaan jokaiselle maakunnalle yhtäläiset mahdollisuudet tiedon visualisointiin. Osa tiedoista on myös hyvin nopeasti päivittyviä: rajapintojen kautta uusimmat tiedot olisivat heti saatavilla.

Sirpaleisten tietokäytäntöjen ja järjestelmien lisäksi nykytilanteen pohjalta onkin tunnistettu tarve saada tietoon perustuva johtaminen systemaattiseksi osaksi alueiden kehittämistä, vahvistaa tietojohdamisen osaamista ja resursseja maakunnissa sekä kehittää tietojen analysoinnin välineitä ja alustoja. Maakuntien ja ministeriöiden edustajat pitävät tilannekuvaprosessia ylipäätään tärkeänä ja työkalun kehittämiseen suhtaudutaan rakentavasti ja yhteistyöhaluisesti. Tilannekuvaviitekehys yhtenäistää alueellista tarkastelua, tehden siitä alueiden välillä vertailukelpoisempaa, sekä muodostaen yhtenäisemmän kansallisen kuvan. Selvityksen aikana tehdyissä haastatteluissa tulee kuitenkin hyvin vahvasti esille, että aluekehityksen tilannekuva tulisi saada liikaa kuormittamatta rakennettua olemassa olevien prosessien päälle ja aidosti kytkettyä päätöksentekoon ja toimenpiteisiin. Tulkinnoissa on hyödyn-

nettävä mahdollisimman paljon olemassa olevia verkostoja ja tahoja (erit. ennakointiverkosto ja maakuntaliittojen ja ELY-keskusten tilasto- ja tutkimusasiantuntijat, alueellisten kehitysnäkymien tulkitsijat). Lisäksi tilannekuvan kannalta on ratkaisevaa se, miten kokonaisuus saadaan pidettyä hallittavana. Ydinindikaattorien valitseminen on tarpeellista, mutta erittäin haasteellista, sillä hallinnonaloilla on pitkä liuta vakiintuneita (ja tärkeitä) mittareita, jotka eivät välttämättä avaudu muille hallinnonaloille. Tämä kysymys on heijastunut olennaisesti indikaattoreiden pohdintaan.

3. EHDOTUS TILANNEKUVAVIITEKEHYKSEKSI JA -MITTARISTOKSI

3.1. Näkökulmat tilannekuvaviitekehityksen ja -mittariston muodostamiseen

Valtion ja alueiden aluekehittämisen keskustelut perustuvat yhteiseen tilannekuvaan. Tilannekuvan pohjana käytetään muun muassa aluekehittämisen valtakunnallista ja maakunta-kohtaista tilannetta, hallitusohjelmaa, hallituksen aluekehittämiss päätöstä, ministeriöiden aluekehittämiseen vaikuttavia keskeisiä strategioita sekä maakuntastrategiaa ja -ohjelmaa. **Tilannekuvassa analysoidaan aluekehitystä laaja-alaisesti.** Aluekehitystä tarkastellaan viitekehityksessä erityisesti talouden kilpailu- ja uudistumiskyvyn näkökulmasta. Huomiota kiinnitetään kuitenkin yhtä lailla aluekehityksen ”pehmeämpiin tekijöihin” ja hyvinvointiin.

Tilannekuvaviitekehityksen avulla tarkastellaan maakuntia yhtenäisen viitekehityksen avulla. Yhtenäisen viitekehityksen on oltava toimiakseen luonteeltaan **käyttäjälähtöinen, mahdollistava ja joustava.** Valtion ja maakuntien välisiin keskusteluihin voidaan nostaa tarvittaessa erilaisia ajankohtaisia kysymyksiä ja ilmiöitä, jotka voivat nousta myös aluekehittämiss päätöksen ulkopuolelta. Siksi tilannekuvaviitekehityksen yhteisessä kehityksessä olevat indikaattorit ja sisältö voivat elää myös ajankohtaisten, sisällöllisten kysymyksien, teemojen ja hallituksen kärkihankkeiden mukaan. Esimerkiksi Pirkanmaalla valmistui vastikään maakunnan innovaatio toiminnan tilannekuva 2017, jossa tarkastellaan pirkanmaalaisen bio- ja kiertotalouden iskukykyä. Tämä tarkastelu on esimerkkinä **syventävästä erillistarkastelusta ja analysistä**⁷.

Tilannekuvan viitekehitys muodostuu kolmesta toisiaan täydentävästä osiosta (kuva 2):

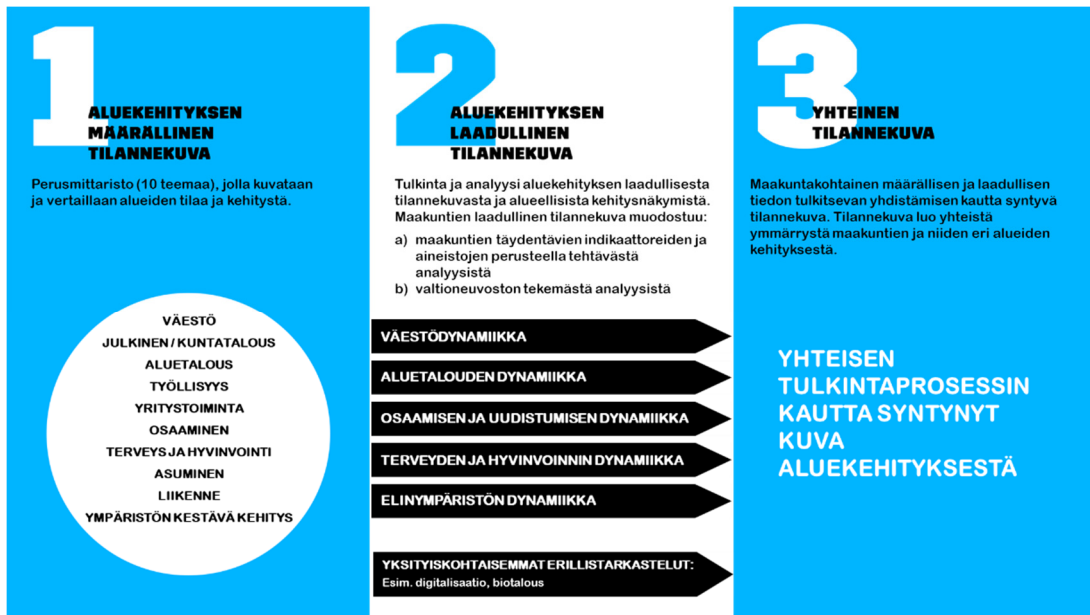
1. Aluekehityksen määrällinen tilannekuva
2. Aluekehityksen laadullinen tilannekuva
3. Yhteinen, kokoava tilannekuva

Aluekehityksen **määrällinen tilannekuva**, ns. perusmittaristo, sisältää kymmenen teemaa. Valtion ja maakuntien yhteisen tilannekuvan kokoamista ohjaa tietysti kulloinkin erityiset tietotarpeet ja tavoitteet tilannekuvatarkastelulle. Aluekehityksen tilannekuvaan on tässä koottu sellainen perusmittaristo, joka tuo esille alueen kehitystä kattavasti eri näkökulmista. Teemojen avulla kuvataan kokonaisvaltaisesti tärkeimpiä näkökulmia aluekehityksen analysoimiseen ja mittaamiseen. Jokainen teema sisältää hankkeen aikana iteroidun teemakohtaisen mittariston.

Määrällisen tilannekuvan mittaristoon on nostettu sellaisia indikaattoreita, jotka mahdollistavat eri aluetasolla luotettavan vertailun ja ovat merkitykseltään mahdollisimman ilmaisuvoimaisia. Tavoitteena on ollut löytää sellaiset indikaattorit, joita voidaan tarkastella määrällisesti (taso) ja suhteellisesti (kehitys) sekä lyhyellä että keskipitkällä aikavälillä. Indikaattorit ovat läpikäytettäviä ja ne liittyvät usean hallinnon alan tai alueen kehitykseen ja muutokseen. Lisäksi niiden avulla voidaan tehdä arvioivia päätelmiä tulevasta kehityksestä. Mittaristo perus-

⁷ <https://pirkanmaantalous.fi/innovaatiotilannekuva/bio-ja-kiertotalous-2017>

tuu pääosin maksuttomiin julkisiin tietokantoihin. Maksullisista aineistoista on käytetty esimerkiksi TEM:in Toimiala Online -tietokantaa muutamissa aluetalouden ja yritystoiminnan indikaattoreissa. Mittariston indikaattorit on esitelty koottuna ja tarkemmin liitteessä 1.

Kuva 2. Tilannekuvaviitekehityksen rakenne ja tilannekuvatyon vaiheet.

Määrällisten muuttujien lähtötasoksi määritellään vuosi 2010. Näin päästään muuttujakohtaisesti vertaamaan 6–8 viime vuoden kehitystä. Pidempi aikajänne mahdollistaa myös tarkastelun siitä, miten aluetaloudet ovat toipuneet lamasta. Tulevaisuuteen katsovassa tarkastelussa relevantteja näkökulmia ovat maakuntien perustamisvuosi 2020 sekä jatkossa julkisen talouden suunnitelman mukainen 4 vuotta (ml. asetetut tavoitteet sekä aluekehittämisspäättös).

Aluekehityksen määrällisen tilannekuvan pohjalta luodaan **tulkintaa ja analyysiä aluekehityksen laadullisesta tilannekuvasta** ja alueellisista kehitysnäkymistä. Tulkinta perustuu edellä kuvattuun perusmittaristoon sekä mittaristoa täydentäviin indikaattoreihin ja kokemussellisiin mittareihin.

Laadullinen analyysi ja tulkinta perustuu a) maakuntien ja b) ministeriöiden asiantuntijoiden näkemykseen. Laadullisen tilannekuvan ensimmäinen sivu sisältää **alueprofiilin**. Alueprofiili luo pohjan käsitellä maakuntaa kokonaisuutena, suhteessa koko maan kehitykseen sekä maakunnan sisäiseen kehitykseen. Alueprofiilin jälkeen laadullinen tilannekuva rakentuu dynamiikkatarkasteluille, joissa kuvataan sanallisesti tiiviisti seuraavat kokonaisuudet:

- Väestö**dynamiikka**
- Aluetalouden **dynamiikka**
- Osaamisen ja uudistumisen **dynamiikka**
- Terveiden ja hyvinvoinnin **dynamiikka**
- Elinympäristön **dynamiikka**

Osa dynamiikkatarkasteluista pitää sisällään useampia teemoja. Esimerkiksi aluetalouden dynamiikkatarkasteluun sisältyy aluetalouteen, työllisyyteen ja kunta-/julkiseen talouteen liittyvien indikaattoreiden kehityksen analyysi. Taulukossa 2 on esitetty dynamiikkatarkastelun näkökulmat sekä niihin kytkeytyvät määrällisen tilannekuvan teemat. Dynamiikkatarkaste-

lulla halutaan koota määrällisen tilannekuvan indikaattoreiden teemoja vielä isommiksi kokonaisuuksiksi ja kuvata siten aluekehityksen keskeisten näkökulmien dynamiikkaa. Dynamiikalla tarkoitetaan tässä kyseisen aluekehityksen osa-alueen kehitystä ja sisäistä vaihtelua indikaattoreiden valossa sekä eri tekijöiden vaikutuksia havaittuihin muutoksiin ts. tulkintoja mahdollisille syy-seuraussuhteille. Kyse on siis karkeasti siitä, että muutos indikaattorissa X vaikuttaa asioiden Y ja Z kehityksen suuntaan.

Taulukko 2. Laadullisen tilannekuvan dynamiikkatarkastelu ja määrällisen tilannekuvan teemat

Väestödyna- miikka	Aluetalouden dynamiikka	Osaamisen ja uudistumisen dynamiikka	Terveiden ja hyvinvoinnin dynamiikka	Elinympäris- tön dyna- miikka
<ul style="list-style-type: none"> • Väestö 	<ul style="list-style-type: none"> • Julkinen- / kuntatalous • Aluetalous • Työllisyys 	<ul style="list-style-type: none"> • Yritystoiminta • Osaaminen 	<ul style="list-style-type: none"> • Terveys ja hyvinvointi 	<ul style="list-style-type: none"> • Asuminen • Liikenne • Ympäristön kestävä kehitys

Tarkastelussa on syytä huomata, että dynamiikat ovat toisiaan täydentäviä, jolloin niitä on tulkittava myös ristiin ja katsottava kokonaisuutena. Laadullisessa tilannekuvassa syvällisempi tulkinta voidaan muodostaa eri vuosina tarpeen mukaan erityisistä painotuksista tai erillistarkasteluista. Tulkinnan apuna ja perusteluina hyödynnetään tilannekuvaviitekehityksessä tunnistettuja oleellisia kokemuksellisia muuttujia ja tutkimuksia.

Tässä hankkeessa tehtyjen asiantuntijahaastatteluiden ja kyselyn pohjalta alueelliset kehitysnäkymät on ollut jo varsin toimiva toimintatapa kokemuksellisen tiedon tuottamisessa, vaikkakin itse prosessi vaatii edelleen kehitystyötä. Hyvänä toimintatapana on ollut kuitenkin yhtenäinen valtakunnallinen kehikko, jossa määrällisten muuttujien kautta rakentuvaa tietoa ja kenttätuntemusta on yhdistetty yhteiseksi julkaisuksi. Alueelliset kehitysnäkymät -tulkinta-kehikkoa hyödynnetäänkin tämän laadullisen tilannekuvan rakentamisessa niin, että yhteisellä menetelmällä ja alueiden ennakoitiverkostoja hyödyntämällä muodostetaan yhteinen tulkinta maakuntien tilanteesta ja kehityksestä. Tärkeää on yhdistää kuitenkin prosessiin vertaisoppiminen ja sparraus.

3.2. Määrällinen ja laadullinen tilannekuva

Seuraavissa kappaleissa käydään tarkemmin läpi ehdotus mittaristoksi. Tässä määrällinen ja laadullinen tilannekuva esitetään yhdessä, jotta esittelyn pohjalta syntyisi parempi kokonaiskuva tilannekuvan viitekehyksestä. Ensin esitellään alueprofiili, jonka jälkeen käydään läpi määrällisen tilannekuvan mittaristo teemoittain. Teemojen sisältö on kuvattu aina ensin kunkin dynamiikan alla, jonka jälkeen esitellään taulukossa perusindikaattorit. Jokaisen teeman osalta esitetyt perusindikaattorit ovat valikoituneet koko selvitysprosessin aikana kymmenien vaihtoehtojen joukosta. Mittarit täyttävät aluekehittämisen tietotyökälulle asetetut edellä kuvatut kriteerit. Perusmittariston esittelyn jälkeen käydään läpi dynamiikkatarkastelu ja perusmittaristoa täydentävät ja kokemukselliset indikaattorit. Kunkin dynamiikkatarkastelun perässä on esitetty esimerkkinä Pohjois-Pohjanmaan laadullinen tilannekuvaesimerkki. **Indikaattoreiden tarkemmat kuvaukset, lähteet, laskentatavat sekä erityishuomiot on esitetty liitteessä 1.**

Perusindikaattorit ovat luokiteltu taulukossa lisäksi kahteen luokkaan: rakenteellista muutosta kuvaavat indikaattorit on kuvattu **oranssilla** värillä ja nopeasti päivitetyt indikaattorit **sinisellä** värillä.

Alueprofiili

Maakuntakohtaisen tilannekuvan perustaksi on tarpeen koota maakunnan alueprofiili, jossa kuvataan tiivistetysti maakunnan perustiedot, maakuntaohjelman painotukset, älykkään erikoistumisen strategiset valinnat sekä kuvaus toiminnallisista alueista ja kasvuvyöhykkeistä. Perustiedoissa on hyvä tuoda esille maakunnan erityispiirteitä aluerakenteessa ja väestössä sekä maankäytössä (esim. metsä-, vesistö- ja peltopinta-alat) sekä elinkeinoissa.

Alueprofiili antaa pohjan tilannekuvan määrällisen ja laadulliseen tarkasteluun niin, että on mahdollista tarkastella maakunnan aluekehittämisen painopisteitä. Lisäksi alueprofiiliin avulla on tärkeä peilata maakunnan kehitystä suhteessa koko maahan ja päästä paremmin kiinni myös maakunnan sisäiseen dynamiikkaan. Maakunta täydentää vuosittain mahdolliset muutokset perustellen. Alueprofiilissa on erityisen tärkeä tuoda esille maakuntien erikoistumisaloja esimerkiksi toimialojen sijaintiosamääräindeksiä hyväksi käyttäen.

Ihmisten, työvoiman ja tavaroiden mahdollisimman vapaa liikkuvuus nähdään tärkeänä keinona edistää alueen kilpailukykyä. Tässä kilpailussa hyvällä liikenneinfrastruktuurilla on tärkeä rooli. Aluekehittämisen näkökulmasta asiaa voidaan tarkastella mm. mittaamalla erilaisien resurssien saavutettavuutta ja yhtenä aluekehittämisen keskeisimmäksi tavoitteeksi voidaan nostaa pidempien matka-aikojen päässä olevan resurssipotentialin tuomista lähemmäksi. Matka-aika maakuntakeskuksesta sekä väestön ja työpaikkojen määrällinen saavutettavuus maakuntakeskuksesta ovat yksi erittäin havainnollistava tapa kuvata maakunnan alueprofiilia aluerajoista riippumatta.

Alueprofiiliesimerkki, Pohjois-Pohjanmaa:

POHJOIS-POHJANMAAN ALUEPROFIILI

Pohjois-Pohjanmaa on **411 150** asukkaan maakunta. Väestötiheys on 11,17 as./km². Maakunnassa on **30 kuntaa**, joista **11 kaupunkija**. Vaala siirtyi Pohjois-Pohjanmaan maakuntaa vuodesta 2016 lähtien. Alueen keskuskaupunki on Oulu. Alueen kokonaispinta-ala on noin 45 852 km², sisävesistöä on 5 %.

MAAKUNTAOHJELMAN PAINOTUKSET:

VISIO 2050: Pohjois-Pohjanmaa on pohjoisen kasvun ja hyvinvoinnin veturi. Tavoiteltu väestömäärä vuodelle 2050 on 460 000 asukasta (0,3 % vuosikasvu) ja työpaikkoihin 35 000 uutta työpaikkaa (0,56 % vuosikasvu).

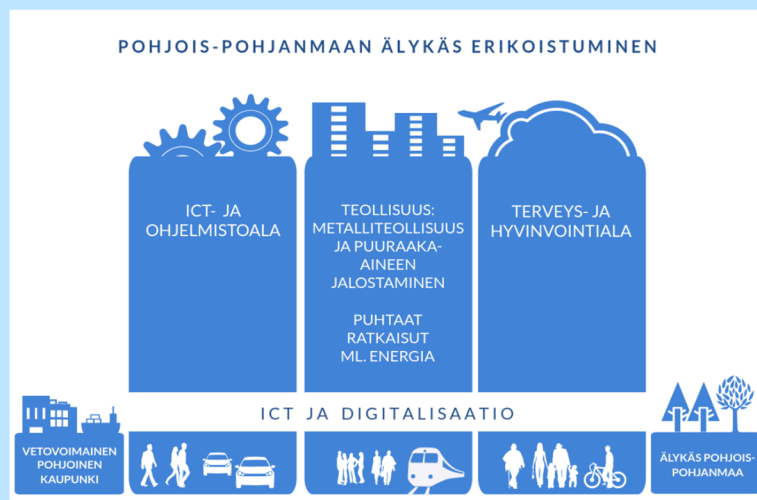
1. **MENESTYVÄN YRITYSTOIMINNAN JA KASVAVAN KANSAINVÄLISEN KILPAILUKYVYN POHJOIS-POHJANMAA:** Yritystoiminnan kehittäminen, elinkeinoelämää uudistava innovaatiojärjestelmä, korkea työllisyys ja osaaminen
2. **HYVINVOINNIN JA HYVÄN YMPÄRISTÖN POHJOIS-POHJANMAA:** Maakuntakuvan ja kulttuurin vahvistaminen, laadukas ympäristö
3. **SAAVUTETTAVA POHJOIS-POHJANMAA:** Saavutettavuus tukee kilpailukykyä, kestävät ja digitalisaatiota hyödyntävät liikennepalvelut, sähköisten palveluiden saavutettavuus

Läpileikkaavat teemat:

- **Nuoret** – Tulevaisuuden perustana nuorten maakunta
- **Pohjoisuus** – Arktisen alueen erityisosaaja
- **Vetovoima** - Kasvulla vetovoimaa Pohjois-Pohjanmaalle
- **Digitalisaatio** - Digitaalinen Pohjois-Pohjanmaa 2021

ALUEELLINEN ERIKOISTUMINEN:

Älykkään erikoistumisen strategisia valintoja ovat maakunnan vahvimmat, korkeaan osaamiseen, työllisyyteen ja liikevaihtoon pohjautuvat alat: ICT- ja ohjelmistoala, teollisuuden osalta metalliteollisuus, puuraaka-aineen jalostaminen ja puhtaat ratkaisut sekä terveys- ja hyvinvointiala. ICT-osaamista ja digitaalisuutta hyödynnetään läpileikkaavasti yli perinteisten toimialarajojen, yhdistäen osaamisalueita. Pohjois-Pohjanmaan teknologiaperusta on globaalia tasoa ja osaamista hyödynnetään tuoteratkaisujen kehittämisessä.

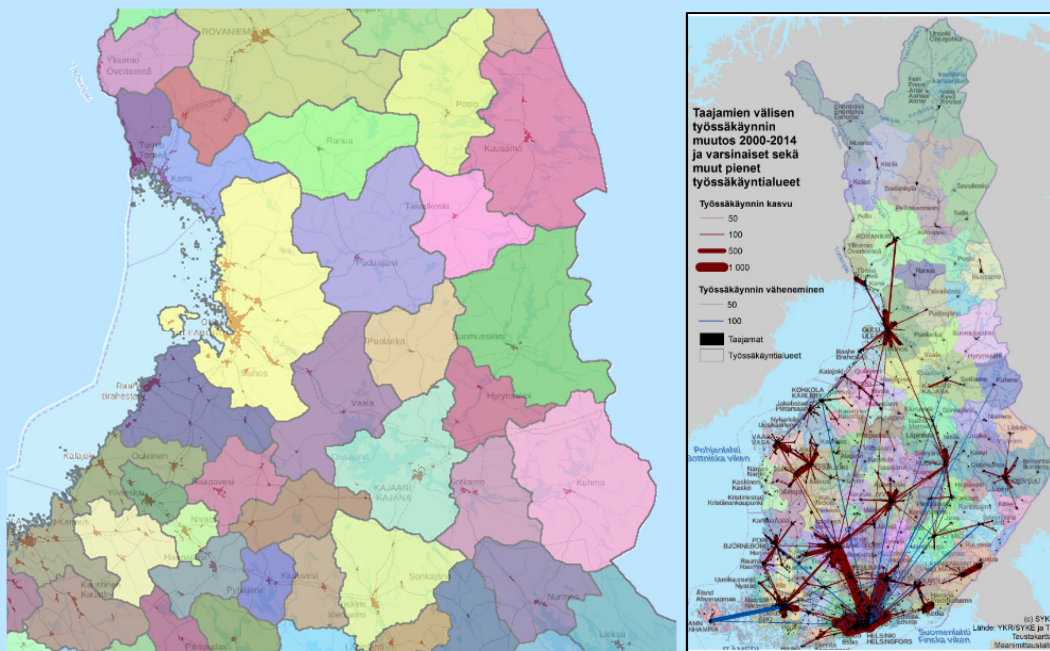

(Lähde: Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelma 2018-2021)

TOIMINNALLISET ALUEET JA VYÖHYKKEET:

Toiminnalliset työssäkäynti- ja asiointialueet noudattavat suurelta osin maakuntarajoja, mutta muodostavat erityisesti maakunnan pohjois- ja itäosassa laajoja kuntarajat ylittäviä kokonaisuuksia. Maakuntakeskus Oulun ympärille muodostuu joka suuntaan merkittävä ja laaja toiminnallinen kokonaisuus. Rannikolla työssäkäynnin ja asiointin alueet ovat huomattavasti pienempiä ja paikallisempia (esim. Kalajokinen, Ylivieska ja Nivala).

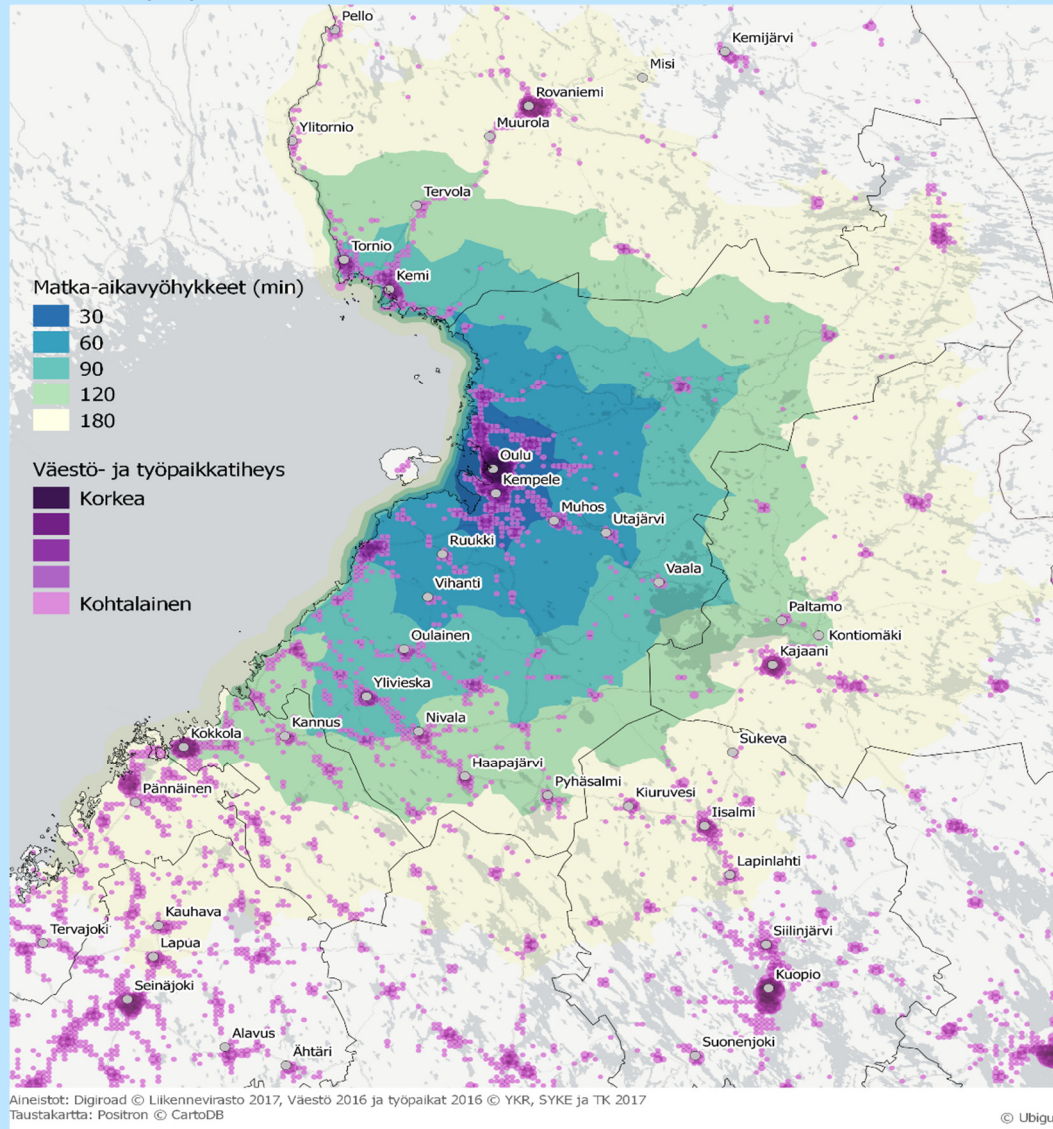
Pohjois-Pohjanmaan aluerakenteessa kehitetään alueen keskuksia yhdistäviä ja tasapainottavia ylimaakunnallisia kehittämissuunnitelmia. Maakunnan merkittävimmän kasvuvyöhykkeen muodostaa Perämeren kaaren rannikkovyöhyke (Bothnian Corridor ja meripohjolväyhyke). Lisäksi kehittämissuunnitelmiksi tunnistetaan Oulu-Kajaani-Arkangel -vyöhyke, Valtateihin 4 ja 20 perustuvat matkailu- ja logistiikkakäytävät sekä maakunnan eteläisen alueen vyöhyke Keski-Pohjanmaan ja Kainuun suuntiin.

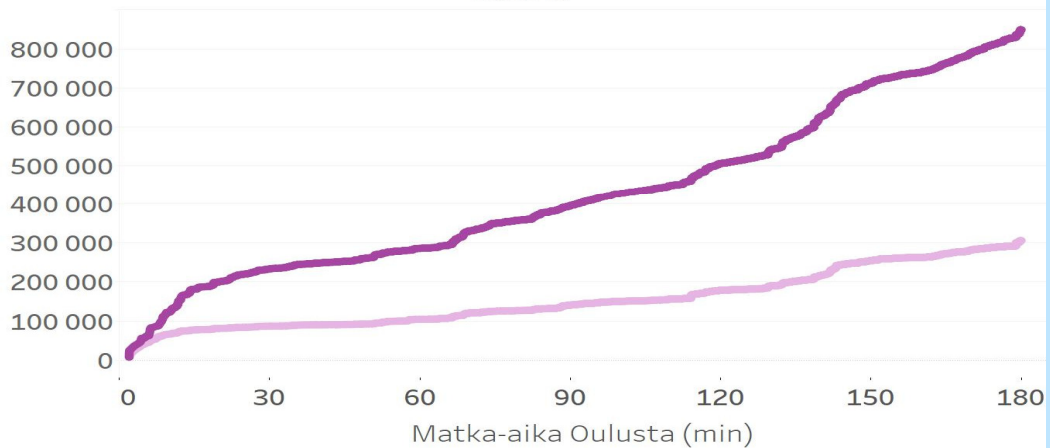
(Vasemmalla toiminnalliset työssäkäynnin ja asiointin paikallisalueet ja oikealla taajamien välisen työssäkäynnin muutos 2010-2014. Perusteet tarkemmalle tarkastelulle: SYKE & MDI 2017, ToKaSu-raportti)

Seuraavan sivun kartalla kuvataan multimodaalisen liikenneverkon perusteella lasketut matka-aikavyöhykkeet Oulun keskustasta lähtien (30 minutista 3 tuntiin). Tarkastelussa on huomioitu auto- ja henkilöraide liikenteen matka-ajat, jotka on mallinnettu laskentaan teiden nopeusrajoitusten ja junien nopeimpien yhteysväliaikojen perusteella. Kartalle on visualisoitu myös väestön ja työpaikkojen yhteenlaskettu tiheys ja niiden maantieteellinen jakautuminen. Tiheys on korkeimmillaan tummanvioletin värisillä alueilla. Tämä tarkastelu saavutettavuuksista on mahdollista tehdä ja laskea eri kulkuuodoilla.

Matka-aikavyöhykkeet maakuntakeskuksesta:

Väestön ja työpaikkojen määrällinen saavutettavuus matka-ajan perusteella Oulusta

Karta ja laskenta: Ubigo Oy. Tummempi violetti kuvaa väestöä ja vaalempi työpaikkoja.

Väestödynamikka

Väestö

Tilannekuvaviitekehityksessä ensimmäisenä peruslohkona ovat väestöindikaattorit. Väestöindikaattoreihin on nostettu sellaiset indikaattorit, jotka kuvaavat parhaiten alueiden kehitystä ja eroja. Väestöindikaattorit ovat aluekehityksen ydintä niiden merkittävien positiivisten ja negatiivisten kerrannaisvaikutusten vuoksi. Väestörakenteeseen ja -kehitykseen liittyvät muuttujat ovat suorassa yhteydessä useisiin aluekehityksen toimenpiteisiin. Väestölliset (demografiset) muuttujat kuvaavat alueen väestömäärän kehitystä, väestökehityksen osatekijöiden (luonnollinen väestönlisäys, kuntien välinen nettomuutto ja nettomaahanmuutto) vaikutusta alueen kehitykseen ja väestö- ja ikärakenteessa olevia alueellisia eroja. Väestökehityksen yhteydessä voidaan hyödyntää paikkatietoa esimerkiksi kaupunki-maaseutuluokituksen mukaisissa luokissa, jolloin saadaan tarkempi kuva jokaisen maakunnan sisäisestä alue- ja väestörakenteen kehityksestä.

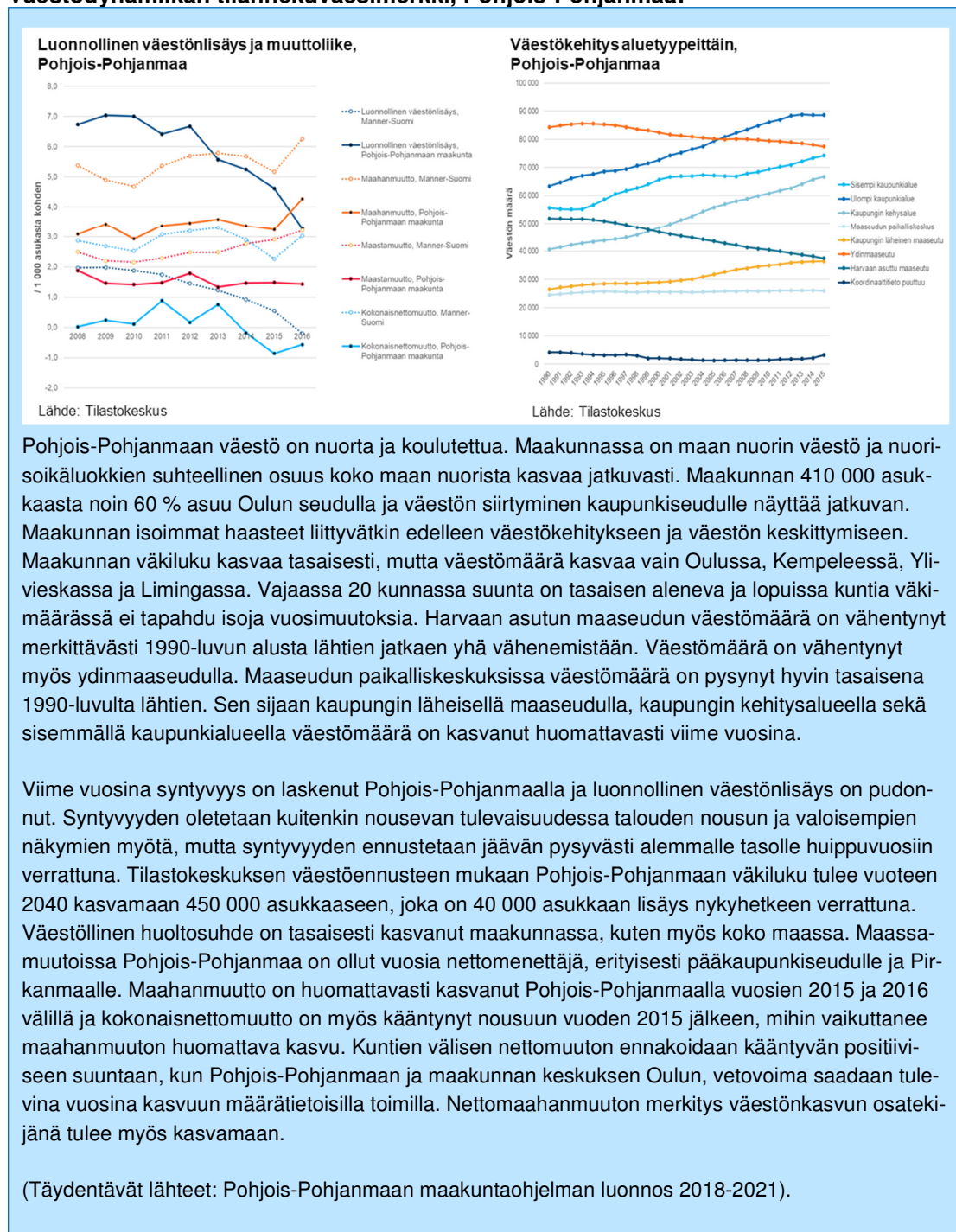
VÄESTÖN PERUSINDIKAATTORIT
Väestömuutos % <ul style="list-style-type: none">
- Sisempi kaupunkialue
- Ulompi kaupunkialue
- Kaupungin kehysalue
- Maaseudun paikalliskeskus
- Kaupungin läheinen maaseutu
- Ydinmaaseutu
- Harvaan asuttu maaseutu
Luonnollinen väestönlisäys 1000 asukasta kohden per vuosi
Kokonaisnettomuutto 1000 asukasta kohden per vuosi
Vieraskielisten %-osuus väestöstä
Väestöllinen huoltosuhde (indeksi)

Väestödynamikan tarkastelu ja täydentävät tietolähteet

Väestödynamikka muodostaa aluekehityksen tilannekuvassa perustan. Väestödynamikalla on siten kerrannaisvaikutuksia kaikkiin muihin osa-alueisiin. Laadullisessa tilannekuvassa väestödynamikkaa luonnehditaan perusmittariston ja sitä tarkentavien indikaattorien ja tietolähteiden avulla (esimerkkillistäus alla) lyhyesti kuvaamalla havainnot ja keskeiset muutokset.

VÄESTÖN TÄYDENTÄVÄT INDIKAATTORIT JA TIETOLÄHTEET
Väestön ikärakenteen tarkempi kuvaus <ul style="list-style-type: none">
• vanhus- ja lapsihuoltosuhde tulkitaan erikseen
• muutos yli 75 ja yli 85 -vuotiaiden sekä nuorien 0-6 ja 7-14 -vuotiaiden osuudessa
Paikkatietopohjaisen kaupunki-maaseutuluokituksen pohjalta tehtävä analyysi maakunnan väestökehityksestä ja erityisesti haasteellisimmista alueista ja kunnista
Väestön tarkastelu tarkemmin maahanmuuttajaväestön ja sukupuolien osalta (miesten ja naisten muuttoliike)
Tarkentavana tietona 25-34-vuotiaiden nuorten aikuisten muuttoliikkeen tarkastelu
Väestöennuste

Väestödynamikan tilannekuvaesimerkki, Pohjois-Pohjanmaa:

Aluetalouden dynamiikka

Julkinen / kuntatalous

Julkisen / kuntatalouden teemaan on nostettu sellaiset indikaattorit, jotka kuvaavat parhaiten maakuntien ja kuntien talouden kehitystä ja myös ennakoivat tulevia talous- ja veropaineita (velkaantumista ja / tai alijäämäkehitystä). Valitut indikaattorit kuvaavat samalla kuntatalouden taloudellista liikkumavaraa. Kuntatalouden indikaattoreilla on vahva yhteys alueen ulkoiseen elinvoimaan. Kuntatalouden indikaattoreiden avulla tunnistetaan maakuntien sisällä ja niiden välillä olevia eroavaisuuksia.

JULKISEN / KUNTATALOUDEN PERUSINDIKAATTORIT
Kuntien verotulot €/asukas
Kuntakonsernin kertynyt yli-/alijäämä €/asukas
Kuntien konsernivelka €/asukas
Bruttoinvestoinnit €/asukas 10 vuoden aikajaksolla

Aluetalous

Aluetalouden indikaattorit kuvaavat alueen talouden kokonaistilannetta, tuotantotoimintaa ja tuloja. Aluetalouden aktiviteetin tasoa ja suhdannetilannetta voidaan kuvata alueellisella BKT:lla, liikevaihdolla, tuloilla ja palkkasummalla. Alueellinen BKT kuvaa alueen toimipaikkojen tuotantoa ja liikevaihtotietoa voidaan käyttää sen ennakointiin. Alueellinen BKT kuvaa alueella tuotetun arvonlisäyksen määrää (+verot - tuet). Alueellisen BKT:n huono puoli on, että se on melko vaihteleva. Lisäksi se sisältää pääoman osuuden arvonlisäyksestä, josta suuri osa voi päätyä alueen ulkopuolelle.

Palkkasummatiedot antavat ansiotulojen kehityksestä tietoja nopeammin kuin varsinaiset tulotiedot. Liikevaihto- ja palkkasummatietojen huonona puolena on, että niitä ei ole tällä hetkellä julkisesti saatavana. Lisäksi tietoja ei ole saatavissa kuntatasolla. Alueiden talouden rakennetta voidaan kuvata myös toimialarakenteella ja tiedoilla yritysten ulkomaankaupasta.

ALUETALOUDEN PERUSINDIKAATTORIT
Alueen BKT €/asukas, käyvin hinnoin
Alueen kaikkien toimialojen liikevaihdon vuosimuutos %
Alueen kaikkien toimialojen palkkasumman muutos %
Avoimen sektorin %-osuus alueen työpaikoista
Viennin arvo työllistä kohden, €

Työllisyys

Työmarkkinoiden kehityksellä on suuri merkitys alueen asukkaiden omalle taloudelle ja alueen julkiselle taloudelle. Työmarkkinoista saatavat indikaattorit ovat myös yksi nopeimmin valmistuva aluetalouden indikaattori. Tiedon työmarkkinoista tarjoaa Tilastokeskuksen työvoimatutkimus ja työssäkäyntitilasto. Lisäksi TEM:n työvälitystilasto tarjoaa tietoa työnhakijoista. Taloudellisella huoltosuhteella kuvataan alueen rakenteellista kehitystä työmarkkinoiden näkökulmasta, kuinka monta ei-työllistä alueella on yhtä työllistä kohden.

Virallinen työttömyys ja työllisyystieto tulevat työvoimatutkimuksesta. Heikkona puolena on epävarmuus aluetasolla, sillä tilasto perustuu haastatteluaineistoon ja pienillä alueilla epävarmuus on suurempaa kuin koko maan tiedoissa. Maakuntatasolla avoimena tietona on saatavilla vain vuositietoja, mutta myös neljännestiedot saatavissa maksusta.

Työssäkäyntitilasto on puolestaan kokonaisaineisto, joka perustuu vuoden viimeisen viikon tilanteeseen. Määritelmät poikkeavat työvoimatutkimuksen määritelmistä ja tiedot julkaitaan pitkällä viiveellä. Työssäkäyntitilasto mahdollistaa kuitenkin paljon tarkemman rakenne-tarkastelun ja se on saatavissa myös kuntatasolla.

Työvälitystilaston tiedot työttömistä poikkeavat Tilastokeskuksen tiedoista. Työnvälitystilaston tieto perustuu rekisteröityneisiin työttömiin työnhakijoihin. Tilastokeskuksen määritelmän

mukaan työttömien täytyy myös hakea aktiivisesti töitä. Ero vaihtelee suhdannetilanteen mukaan ja myös alueiden välillä on eroja. Työnvälitystilaston tiedot ovat saatavissa myös kunnittain.

Avoimista työpaikoista saadaan tieto sekä haastatteluaineistoon perustuen Tilastokeskuksen Avoimet työpaikat -tilastosta että TEM:n työnvälitystilastosta. Jälkimmäinen on saatavilla kunnittain ja ensimmäinen avoimena tietona vain suuralueittain. Nopeiden työmarkkinaindikaattoreiden käytettävyyttä heikentää se, että niitä ei ole nykyisin valmiiksi kausitasoitettu.

TYÖLLISYYDEN PERUSINDIKAATTORIT
Taloudellinen huoltosuhde (indeksi)
Työllisyysaste 15–64-vuotiaat (työvoimatutkimus)
Työttömyysaste % (työvoimatutkimus)
Työttömät työnhakijat (TEM vuosikeskiarvo sekä kuukausitilasto)
Avoimet työpaikat (TEM vuosikeskiarvo sekä kuukausitilasto)
Työpaikkaomavaraisuusaste

Aluetalouden dynamiikan tarkastelu

Aluetalouden dynamiikan tarkastelu pitää sisällään aluetalouteen, työllisyyteen ja kunta-/julkiseen talouteen liittyvien muuttujien kehityksen analyysin. Perusmittariston ja sitä tarkentavien indikaattoreiden sekä tietolähteiden avulla luonnehditaan tiiviisti edellisiin kokonaisuuksiin liittyvää kehitystä ja liikkumavaraa ja kuvataan keskeiset muutokset. Dynamiikkaa tarkasteltaessa on olennaista kuvata merkittävimmät muutokset elinkeinorakenteessa työllisyyden muutosten kautta toimialoittain. Lisäksi täydentävänä analyysinä on liikevaihto- ja palkkasummakehitys kaikkien toimialojen osalta yhteensä ja toimialoittain (Toimiala Online).

Työllisyyden kehitystä voidaan tarkastella tarkemmin Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen neljännesvuosittaisten tietojen avulla maakuntatasolla. Karkeasti toimiala-, ikä- ja sukupuoliluokituksella ja lisäksi saadaan nuorisotyöttömyys. Tarkempaan rakennetarkasteluun voidaan käyttää Tilastokeskuksen työssäkäyntitilaston kuntapohjaisia tietoja, joissa on kuitenkin pitkä julkaisuviive. Työssäkäyntitilastosta saadaan tietoa myös työpaikoista alueella. On hyvä huomata, että nykyiset TE-toimistojen ja ELY-keskusten tekemät katsaukset ja tuottamat indikaattoritiedot työllisyyden hoidon kokonaisuuteen ovat monilta osin sellaisia, että tarkasteluista voidaan suoraan nostaa keskeisimmät huomiot mukaan laadulliseen tilannekuvaan. Työllisyyden dynamiikkaan on jo nyt olemassa työkaluja tarkastella kehitystä ajassa ja tarkemmin alueilla sekä myös tulevia ennusteita (esim. ME-säätiön työkalu työllisyyden kehityksen tarkastelun: <http://www.mesaatio.fi/data/>).

ALUETALouden TäYdentäväT Indikaattorit ja tietolähteet

Verovara

Investointien kehitys ja infrarakentaminen

Vientiliikevaihdon kehitys ja pk-yritysbarometrin tiedot palveluviennistä

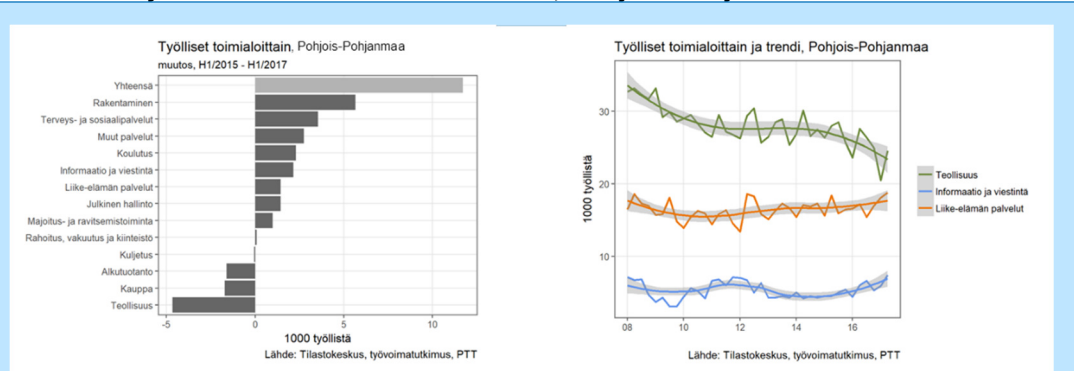
Maakuntien erikoistumisalojen esille tuominen sijaintiosamääraindeksiä hyväksi käyttäen (sijaintiosamäärät eri alojen yritystoiminnan henkilöstömääristä)

Työllisyystilanne ja työmarkkinoiden kohtaannon tarkastelu sekä merkittävimmät yt-neuvottelut

- Työllisten määrän kehitys ja työllisyysasteen tarkastelu maaseutualueilla
- Nuorisotyöttömyys
- Pendelöinti

Aktivointiaste

Aluetaloudynamiikan tilannekuvaesimerkki, Pohjois-Pohjanmaa:

Alueelliset kehitysnäkymät ovat Pohjois-Pohjanmaalla positiiviset. Pohjois-Pohjanmaan työllisyyden kasvu on ollut koko maan nopeinta nykyisellä nousukaudella vuoden 2015 alusta lähtien. Työllisyys on lisääntynyt yli 10 000 hengellä. Lisäksi Pohjois-Pohjanmaan yritysten liikevaihto on kasvanut 2015 alkaen koko maan yritysten liikevaihtoa nopeammin. Tilastokeskuksen suhdannetietojen mukaan Pohjois-Pohjanmaan yritysten liikevaihto on nousujohteinen kaikilla päätoimialoilla. Pohjois-Pohjanmaa on kärsinyt pahasti Nokian ongelmista. Ensimmäisen finanssikriisin aikana ja uudelleen vuonna 2016. Vuodesta 2008 lähtien teollisuuden työpaikoista onkin hävinnyt noin 10 000. Nykyinen nousu ei ole perustunut teollisuuden viriämiseen, vaan erityisesti informaatio- ja viestintäalan kasvulle. Määrällisesti työpaikat ovat lisääntyneet eniten rakentamisessa sekä terveys- ja sosiaalipalveluissa. Rakentamista on vauhdittanut näkymien kirkastuminen. Pohjois-Pohjanmaalla alueen suhdannenäkymissä kaikki klusterit (ICT, rakentaminen, metalli, hyvinvointi, luova talous, puutuote- ja huonekaluteollisuus ja matkailu) kasvavat voimakkaasti, osa ennätyskäsillä. Luovan talouden klusterin liikevaihdon kasvu on ollut vuoden 2017 ensimmäisellä neljänneksellä lähes 25 prosenttia verrattuna edelliseen vuoteen.

Digitalisoitumiseen liittyvillä aloilla on edelleen suuri aluetaloudellinen painoarvo Pohjois-Pohjanmaalla. Työllisyyden kasvun arvioidaan jatkuvan tulevina vuosina. Kuitenkin maakunnan kaikkien toimialojen vientiliikevaihto supistui vuonna 2015 yhteensä 6,0 prosenttia vuotta aiemmasta ja jatkoi laskuaan (-0,4 %) vuoden 2016 aikana. Sen sijaan vuoden 2017 ensimmäisellä vuosineljänneksellä kasvu voimistui (+12,9 %). Samanlainen kehitys on havaittavissa myös maakunnan viennin arvossa työllistä kohden.

Talouden elpymässä viestit osaavan työvoiman vajeesta ovat kasvaneet tuoreimman ammattibarometrin mukaan useilla aloilla. Korkea työttömyys ja pula osaavasta työvoimasta yhtäaikaisesti ovat merkittäviä maakunnallisia haasteita. Vaje on erityisesti ICT-alalla erityisasiantuntijoista ja alan erikoisosaajista. Samalla maakunnassa on edelleen huomattava määrä rekisteröityjä ICT-taustaisia työttömiä – heinäkuussa 2017 heitä oli yhä noin 1 500 henkeä. Haasteena on lisäksi se, että maakunnan osaajia muuttaa maakunnasta pois. Mm. pohjoispohjalaisille rakentajille ja projektijohtajille, ICT-asiantuntijoille, kokoonpanotyöntekijöille ja metallimiehille on kysyntää Etelä-Suomessa. Maakunnan reuna-alueilla on pula edelleen erityisesti sosiaali- ja terveysalan ammattilaisista.

Maakunnan suurimpia haasteita on korkea työttömyys. Alle 25-vuotiailla tilanne on suhteellisesti maan heikoin. Yleisesti tarkasteltuna maakunnan eteläosissa työttömiä on suhteellisesti vähemmän kuin Oulun seudulla ja maakunnan pohjoisissa kunnissa. Taloudellinen huoltosuhte on kasvanut tasaisesti maakunnassa. Väestöllinen huoltosuhte on lähes samalla tasolla koko maan väestöllisen huoltosuhteen kanssa. Maakunnassa oli vuonna 2016 n. 27 000 työtöntä työnhakijaa ja TE-hallinnon eri aktiivitoimissa kesällä oli noin 7 500 henkeä. Pitkäaikaistyöttömien määrä on laskenut kaikilla seuduilla Raahen seutua lukuun ottamatta. Uusia työpaikkoja avautuu hieman aiempaa enemmän ja monissa julkisen sektorin organisaatioissa henkilöstön sopeutustoimet on tehty.

Fennovoiman ydinvoimala-hanke on maakunnan isoin investointihanke tulevina vuosina. Lisäksi maakuntaan on suunnitteilla lukuisia teollisen mittakaavan tuulivoimahankkeita. Pohjois-Pohjanmaalla kaivostuotantoon liittyvät suuret odotukset eivät ole toistaiseksi toteutuneet. Keväällä 2017 maakunnassa oli täydessä toiminnassa vain Pyhäsalmen kaivos. Mustavaaran Kaivos Oy selvittää kuitenkin parhaillaan vanadiinitehtaan perustamista Raahen. Kaivoksen lopettaminen vuonna 2019 onkin merkittävä tiedostettu muutostekijä lähivuosina.

Pohjois-Pohjanmaan kuntatalouden tilannekuva on hiukan maan keskiarvon alapuolella kuntajoukkona, mutta tietyllä tavalla ”mini-Suomi”. Sievin ja Nivalan suhteellinen asema on heikoin ja Hailuodon vahvin. Kalajoki, Pyhäjärvi ja Kuusamo ovat parhaassa kolmanneksessa. Alueen kunnilla on keskimäärin huono tulotaso. Kärsämäen ja Merijärven tilanne on verotettavien tulojen osalta erittäin huono. Vain Kempele, Raahen ja Hailuoto suoriutuvat hyvin omilla tuloillaan. Alueen kunnat ovat investoineet hiukan keskimääräistä enemmän. Haapajärven, Sievin ja Ylivieskan investoinnit ovat matalalla tasolla ja erityisesti Suomen oloissa kovassa kasvussa olevalle Ylivieskalle tilanne muodostaa riskin. Pyhännän ja Vaalan investoinnit ovat korkealla tasolla. Pohjois-Pohjanmaan kunnat ovat keskimääräistä konsernivelattomampia ja kuntien konsernin jäämät ovat maan keskiarvoa hiukan paremmat. Alueen kunnat ovat kohtuullisen riippuvaisia valtionosuudesta, mutta asema muuttuneet/tasoittuneet sote- ja maakuntauudistuksen jälkeen. Pudasjärvi, Kärsämäki ja Taivalkoski ovat erittäin riippuvaisia valtionosuudesta. Verovaran osalta maan keskiarvon huonommalla puolella on 15 alueen kuntaa.

(Täydentävät lähteet: Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelma 2018–2021, Pohjois-Pohjanmaan suhdannekatsaus, Alueelliset kehitysnäkymät 2/2017)

Osaamisen ja uusiutumisen dynamiikka

Yritystoiminta

Yritystoiminnan indikaattorit liittyvät alueen yritystoiminnan aktiivisuuteen ja dynamiikkaan. Perusmuuttajat liittyvät aloittaneiden ja lopettaneiden sekä toimivien yritysten määrään, yrityskantaan sekä kasvuyritysten määrään. Yritystoiminnan muuttajat liittyvät olennaisesti alueen kehitykseen sekä alue- ja paikallistalouden kehitykseen. Yritystoimintaa kuvaavilla muuttujilla on vahva yhteys alueen elinvoimaan.

YRITYSTOIMINNAN PERUSINDIKAATTORIT
Yrityisperustanta suhteessa yrityskantaan
Aloittaneiden yritysten määrä suhteessa yrityskantaan
Lopettaneiden yritysten määrä suhteessa yrityskantaan
Yritystoimipaikkojen määrä 1000 asukasta kohden
Kasvuyritysten määrä suhteessa yrityskantaan

Osaaminen

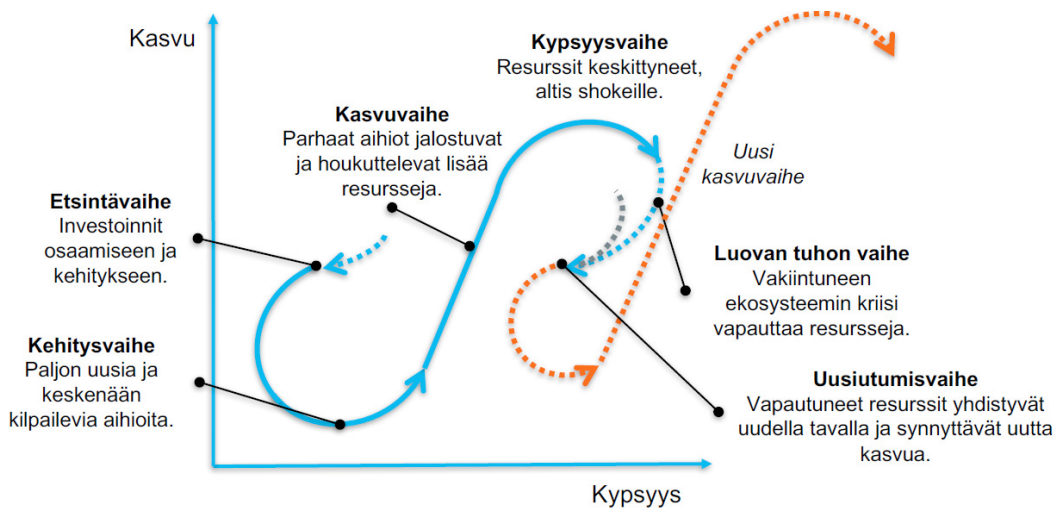
Osaaminen on nykyisessä osaamisvetoisessa aluekehityksessä erittäin tärkeä teema. On hyvin olennaista saada rakenteellista tietoa panostuksista osaamiseen ja osaamisen resursseista sekä toisaalta rakenteellisesta kehityksestä. Tilannekuvaan valitut muuttujat kuvaavat alueen osaamis- ja koulutusrakennetta sekä tutkimus- ja tuotekehitystä. Perusmuuttujat liittyvät alueen koulutustasoon ja T&K resursseihin ja osuuksiin. Tähän valitut indikaattorit edustavat hyvin isoja ja laajoja muuttujia ja kertovat aluekehityksestä laajasti. OKM-hallinnonalalla on lisäksi paljon indikaattoreita Vipunen-tietokannassa, jotka tarkentavat kuvaa alueiden osaamisrakenteen kehityksestä tarvittaessa. Tietoja voidaan siten täydentää ennakkoilla muuttujilla, kuten esimerkiksi suoritettujen tutkintojen määrällä.

OSAAMISEN PERUSINDIKAATTORIT
Koulutustasomittain (VKTM-indeksi)
Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus, % 25-34-vuotiaasta väestöstä
Tutkimus- ja kehittämistoiminnan menot €/ BKT
Elinkeinoelämän %-osuus alueen tutkimus- ja kehittämistoiminnan menoista
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17–24-vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä

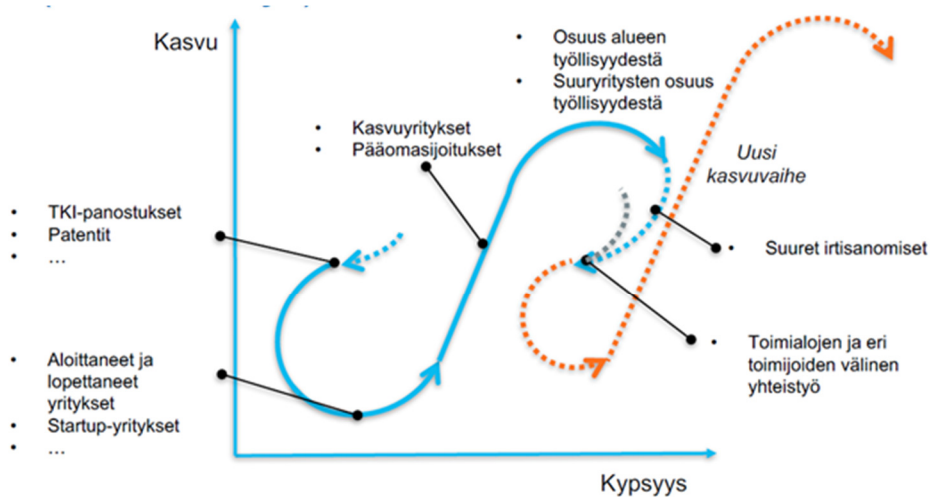
Osaamisen ja uusiutumisen dynamiikan tarkastelu

Osaamisen ja uusiutumisen dynamiikassa kokonaisuutta tarkastellaan koulutuksen, yritystoiminnan ja tki-toiminnan kautta. Tässä työssä fokuksena on ollut tarkastella aluekehityksen tilannekuvaa talouden ja resilienssin näkökulmasta ja siksi tarkasteluun valittiin erityisesti yritysekosysteemien uudistumisen viitekehys. Osaamisen ja uusiutumisen dynamiikka on tärkeä katsoa aluekehitykselle perustaa luovan koulutuksen ja siihen liittyvän potentiaaliksi laajemmin ekosysteemien uudistumisen viitekehysten mukaisesti. Yritysekosysteemien uudistumisen viitekehys voidaan kuvata yleisemmin kuvassa 3 näkyvällä tavalla. Alueiden uudistumisen näkökulmasta ekosysteemin käsitteen merkitys perustuu kertyneen osaamisen kiertokulkuun ja hyödyntämiseen. Usein uudet kasvuekosysteemit syntyvät eri toimialojen rajapinnoissa. *Ekosysteemit* voidaan ymmärtää (perinteiset toimiala- ja maantieteelliset rajat ylittävinä) klustereina tai keskittyminä⁸. Tarkastelua tehdään erityisesti alueiden uudistumisen näkökulmasta, jolloin ekosysteemin käsitteen merkitys perustuu kertyneen osaamisen kiertokulkuun ja hyödyntämiseen. Usein uudet kasvuekosysteemit syntyvät eri toimialojen rajapinnoissa ja tarkastelu liittyykin läheisesti tämän dynamiikan tulkitaan.

⁸ Esim. Salminen & Halme (2017) Ekosysteemit uuden elinkeino- ja innovaatiopolitiikan kohteena. Työ- ja elinkeinoministeri, Maaliskuu 2017. Salminen, V. & Mikkilä, K. (2016). Yrittäjäekosysteemit kasvun ajurina. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta. Policy Brief 1/2016.; Kaihovaara, A. ym. (2017). Innovaatioekosysteemit elinkeinoelämän ja tutkimuksen yhteistyön vahvistajina. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta.

Lähde: 4FRONT. Soveltaen: Holling 1987; 2001; Hurst 1994; FSG 2016; Moore 1993.

Lähde: 4FRONT. Soveltaen: Holling 1987; 2001; Hurst 1994; FSG 2016; Moore 1993.

DM

Kuva 3. Ekosysteemien uudistumisen viitekehys (ylempi kaavio) ja ekosysteemien elinkaaren indikaattoriesimerkkejä (alempi kaavio).

Ekosysteemien kehityksen seurantaan ja vertailuun on kehitetty viime vuosina useita erilaisia mittaristoja ja seurantatyökaluja. Suurin osa näistä mittaristoista ja niissä käytetyistä mittareista tarkastelee tyypillisesti yleistä yritystoiminnan toimintaympäristöä ja edellytyksiä ("enablers"), panoksia ja toimintaa ("inputs" / "activities") ja tuotoksia ("outputs"). Ekosysteemien ymmärtämiseksi on tunnistettava eri toimijoiden väliset suhteet ja dynamiikka (esim. yritysten ja muiden toimijoiden väliset suhteet, keskinäisriippuvuudet) sekä ekosysteemien elinkaari. Näihin on kehitetty vain vähän mittareita. Aihe onkin vaikeasti mitattavissa erityisesti laajasti saatavilla olevan ja vertailukelpoisen tiedon perusteella. Mittaaminen ja tarkastelu edellyttävät pääosin tapauskohtaista räätälöintiä ja analyysia lähellä toimijoita – alueellisten erityispiirteiden tuntemista. Näin ollen ei ole järkevää tehdä kansallisesti yhtenäistä mittaristoa ekosysteemeille. Erilaisia ekosysteemejä voidaan kuitenkin jäsenellä niiden elinkaaren tai toimintojen mukaan ja katsoa alla olevan esimerkin mukaisesti, millaisia kehityskulkuja alueilla on tunnistettavissa. Samaan kuvaan on hahmoteltu ekosysteemien elinkaaren indikaattoriesimerkkejä.

OSAAMISEN JA UUSIUTUMISEN TÄYDENTÄVÄT INDIKAATTORIT JA TIETOLÄHTEET

Toimialoitainen yritysdynamiikan ja uudistumisen tarkastelu:

- Esim. luovien alojen liikevaihto, toimipaikkojen määrä ja työllisten määrä tai matkailun kehittyminen (matkailualan yritysten kannattavuus ja matkailijoiden yöpymisvuorokaudet)
- Työllisten määrä suurissa vs. pienissä yrityksissä
- Pk-yritysbarometri: erit. kasvuhakuisuus ja kansainvälistyminen, uudistuminen ja investoinnit, kehittämisesteet ja digitaalisuus
- Toimialaraporttien (TEM) pääviestit
- Kasvuyritysten toimialat (ml. pienet kasvuyritykset) ja henkilöstön määrän kehitys

Yritysten t&k-investointien kehitys suhteessa yritysten liikevaihtoon

Yrittäjien osuus työllisistä (yrittäjyysaste)

Maaseutuyrittäjyyden tarkastelu

- Yritysten lukumäärä (yrityskokoluokittain) ja henkilöstömäärä sekä liikevaihto kaupunki-maaseutuluokituksella

Kaikkien ammattiin johtavien koulutuksen asteiden tarkastelu (amatillinen koulutus, ammattikorkeakoulutus ja yliopistokoulutus)

- Tutkinnon suorittaneet (lukiot, amatillinen koulutus ja korkeakoulut)
- Tarvittaessa koulutuksen aloituspaikat suhteessa nuorisoikäluokkaan

Alueella toimivien korkeakoulujen tilanne ja meneillään oleva kehittäminen

Patenttihakemusten määrä ja tarvittaessa aineeton arvonluonti tarkemmin (mallisuojat ja tavaramerkit)

ELY-keskusten ja Tekesin rahoituksen sekä maaseuturahoituksen kohdentuminen

- Määrän kehitys
- Tarvittaessa aktiivisuuden ja kohdentumisen luonnehdinta

Osaamisen ja uudistumisen dynamiikan tilannekuvaesimerkki, Pohjois-Pohjanmaa:

Koulutustasomittaimen mukaan Pohjois-Pohjanmaalla koulutustaso on selvästi koko maan keskiarvoa korkeampi. Tutkinnon suorittaneiden määrän kehitys on ollut suotuisaa viime vuosina, mutta samalla peruskoulun jälkeistä tutkintoa vailla olevien osuus 25–29-vuotiaista on hieman lisääntynyt. Maakunnan yritysten t&k-investoinnit suhteessa yritysten liikevaihtoon ovat Suomen korkeimmat (2015). Pohjois-Pohjanmaan t&k-menoista ja -henkilöstöstä noin 95 % kohdistuu Ouluun. Oulun seudulla panostetaan Oulun innovaatioallianssin (Oulun yliopisto, Oulun ammattikorkeakoulu, Oulun kaupunki, VTT, Luke, Oulunseudun koulutuskuntayhtymä, Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri ja Technopolis) pohjalle rakentuvaan yhteistyöhön ja sen puitteissa pyritään suuntaamaan yhteisiä toimia alueen osaamisperustan vahvistamiseen ja kehittämiseen sekä innovaatiotoiminnan kehittämiseen. Oulun seudulla on vireillä useita julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuuksiin perustuvia yhteistyöhankkeita ja yhteistyömalleja, kuten Hilla -keihäänkärkihankkeet, Analytics+, SuperIoT, Sotedigi. Lisäksi ekosysteemin toimijoiden välillä on meneillään paljon yhteisiä toimenpiteitä, -tilaisuuksia ja -foorumeita.

Maakunnan yrityskanta on hienoisessa kasvussa ja lopettaneita yrityksiä on aiempia vuosia vähemmän. Startup-yrittäjyys ja pienet yritykset ovat olleet Pohjois-Pohjanmaan yritysdynamiikan vahvuus, vaikkakin yritysperustannan kehitys on hieman tasaantunut viime vuosien huipusta. Henkilöstömäärä kasvaa suhteellisesti ripeimmin palvelualoilla. Merkittävä osa uusista yrityksistä syntyy Oulun seudulle. Asukasmäärään suhteutettuna Pohjois-Pohjanmaalla on verraten vähän yrittäjiä.

Suurimmat kasvuodotukset koetaan Oulun ja Ylivieskan seuduilla. Pohjois-Pohjanmaan ICT-sektori on toipunut pitkästä tuotantorakennemuutoksesta ja nyt usean yrityksen näkymät ovat jo kasvussa. Alalle tulee jatkuvasti uusia toimijoita, tuote- sekä palveluvalikoima laajenee ja moni yritys on aiempaa vientiorientoituneempi ja kasvuhakuisempi. Alaa uudistetaan vauhdilla ja tämän seurauksena myös ICT-alan työllisyys on parantunut. Vuonna 2015 alkanut kasvun vaihe on jatkunut erityisesti ICT:hen liittyvän T&K&I -toiminnan alalla. Isoimmat yritykset ovat Nokia ja Bittium ja kasvuyrityksiä ovat mm. Indoor Atlas, Tosibox, KNL Networks. ICT:tä hyödyntävän MedTech-klusterin kasvu on taittunut, mutta sen sijaan Fintech (pankki- ja vakuutuspalveluiden teknologiakehitys) vahvistuu. Nousevia sovellusaloja ovat esimerkiksi sotedigi, jossa Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri on mukana sekä luovat alat – erityisesti peliala ja arkkitehtuuri (3D mallintaminen). Luovien alojen liikevaihto ja henkilöstömäärä ovatkin kasvaneet voimakkaasti.

Terveysteknologian sektorilla uusia yrityksiä perustetaan vilkkaasti. Kiertotalouteen liittyvä liiketoiminta herättää kiinnostusta ja uutta yritystoimintaa syntyy tuotteiden ja materiaalien uusiokäyttöön. Metall- ja sahateollisuudessa on käynnistymässä investointeja, joiden uskotaan lisäävän työpaikkoja. Myös puunjalostuksessa odotukset ovat edelleen kasvussa. Yksityisissä palveluissa erityisesti terveyspalvelut ja liike-elämän palvelut jatkavat kasvua. Suunnittelu- ja konsulttipalveluille on jatkuva kysyntä. Tutkimus-, tuotekehitys- ja teknologiaorientoituneita yrityksiä syntyy aktiivisesti. Majoitus- ja ravitsemistoiminnan piristymisestä on positiivisia signaaleja ja matkailualalla nähdään selkeää kasvupotentiaalia. Matkailualalla odotetaan kasvua sekä Kaukoidästä että Euroopasta. Pohjois-Pohjanmaan maatalouden näkymät kääntyvät hitaasti positiiviseen suuntaan ja maatalouden investointitukien osalta vuosi on ollut suhteellisen vilkas erityisesti maidon- ja naudanlihatuotannossa.

Pk-yritysbarometrin kyselyn mukaan puolet Pohjois-Pohjanmaan yrityksistä toteaa suhdannetilanteen parantuneen vuoden takaisesta – vain kymmenesosalla tilanne on huonontunut. Pk-yrityksistä yli puolet ennakoii liikevaihdon kasvavan ensi syksyyn mennessä. Maltillisimmat odotukset ovat Raahen, Nivala-Haapajärven ja Haapavesi-Siikalatvan seutujen yrityksissä. Neljäosa yrityksistä näkee tarpeen lisätä henkilöstöä seuraavan vuoden aikana ja 70 % uskoo henkilöstömäärän säilyvän nykyisellään. Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen yrityksille suunnattu rahoitus kohdistui suhteellisen pieniin kehittämishankkeisiin, joissa yritykset mm. selvittävät kansainvälisiä markkinoita sekä kehittävät uusia tuotteita ja palveluja. Suurempia investointihankkeita oli lähinnä matkailun ja puutuoteteollisuuden yrityksissä. Digitalisaatio näkyy yrityskentässä yhä vahvemmin toimialasta ja sijainnista riippumatta. Uutta liiketoimintaa syntyy erilaisten älykkäiden ratkaisujen ympärille. Lisäksi merkittävää kasvua odotetaan ylipäättään suurhankkeista (mm. Pyhäjoen ydinvoimala). Kasvun hidasteena Pohjois-Pohjanmaalla on erityisesti osaajapula ja liiketoiminta- ja kansainvälistymisosaaamiseen liittyvät pullonkaulat.

(Täydentävät lähteet: Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelma 2018–2021, Pohjois-Pohjanmaan suhdannekatsaus, Pk-yritysbarometri, Alueelliset kehitysnäkymät 2/2017)

Terveyden ja hyvinvoinnin dynamiikka

Terveys ja hyvinvointi

Terveys ja hyvinvointi -teeman indikaattorit kuvaavat alueen ihmisten elinoloja, hyvinvoinnin jakautumista ja terveydentilaa. Valitut perusmuuttujat kattavat merkittävimmät aluekehitystä kuvaavat sosiaalisen kestävyuden indikaattorit, joiden avulla saadaan tietoa eri väestöryhmien haasteista ja kehityksestä. Terveyden ja hyvinvoinnin mittaaminen on haasteellinen ja monisyinen kokonaisuus ja tästä syystä joudutaan käyttämään indikaattoreita, jotka osoitta-

vat hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä tai vajetta. Kääntäen toisin päin valittujen indikaattoreiden kehityksen tarkastelu ja tarkempi analyysi kertovat kuitenkin aluekehityksen kannalta olennaisista väestön terveyteen ja hyvinvointiin liittyvistä kysymyksistä.

THL:n sairastavuusindeksi on hyvä esimerkki niin sanotusta supermuuttujasta, jonka avulla voidaan tehdä samanaikaisesti päätelmiä nykytilanteen lisäksi menneestä ja tulevasta kehityksestä. THL:n sairastavuusindeksiin on koottu seitsemän yleisimmän sairausryhmän tiedot. Sairastavuusindeksin tiedoilla on keskeinen yhteys sosiaali- ja terveystieteisiin.

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN PERUSINDIKAATTORIT
THL:n sairastavuusindeksi, ikävakioidu
Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien osuus % (NEET)
Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneiden %-osuus 25–64-vuotiaista
Pienituloisuusaste %

Terveyden ja hyvinvoinnin dynamiikan tarkastelu

Terveyden ja hyvinvoinnin dynamiikka täydentää olennaisin osin väestödynamiikkaa. Sosiaalinen kestävyys on aluekehityksen kannalta hyvin tärkeä perusta ymmärtää myös alueiden taloudellista kehitystä. Määrällinen tilannekuva antaa peruskuvan alueen ihmisten elinoloista, hyvinvoinnin jakautumisesta ja terveydentilasta. Terveyden ja hyvinvoinnin dynamiikassa on tärkeää päästä kiinni tarkemmin eri väestöryhmien haasteisiin ja kehitykseen. Siksi perusmittaristoa tarkentavat indikaattorit ja tietolähteet ovat suurelta osin kokemuksellisia. ATH-tutkimus on hyvin olennainen tietolähde, joka kytkeytyy vahvasti sote-uudistuksen tietotarpeisiin (KUVA-mittaristo). ATH-tutkimusta uudistetaan ja sen maakunnallista luotettavuutta parannetaan. Siksi laadullisessa tilannekuvassa on syytä nojata siihen jatkossa. Lisäksi jatkossa alueellinen hyvinvointikertomus sisältyy sote-lakiehdotuksen mukaan maakunnan tehtäviin (8 §) ja toimii myös tärkeänä pohjana tehdä tulkintoja terveyden ja hyvinvoinnin tilasta. THL on kokoamassa periaatteita ja näitä havainnollistavia esimerkkejä siitä, millainen alueellinen hyvinvointikertomus voisi esimerkiksi olla ja siten työ tukee myös aluekehityksen tilannekuvaa.

Terveyttä ja hyvinvointia kuvaavien perusindikaattoreiden lisäksi dynamiikkatarkastelussa kuvataan täydentävien tietolähteiden ja indikaattoreiden avulla tiiviisti havainnot ja keskeiset muutokset. Dynamiikan kuvaamisessa on tärkeä hahmottaa syy-seuraussuhteita asukkaiden hyvinvointiin ja terveyteen liittyen, sekä niihin vaikuttavien tekijöiden merkitystä. Valittujen indikaattoreiden osalta on tärkeä tiedostaa tietojen tulkintoihin liittyvät huomiot, joita on esitetty liitteessä 1. Terveyden ja hyvinvoinnin dynamiikan tarkastelua on tärkeä tehdä ristiin muiden dynamiikkatarkastelujen kanssa (erit. väestö, osaaminen ja aluetalous). Dynamiikan tarkastelussa on hyvä nostaa tärkeimpiä huomioita väestöryhmittäin. Tärkeänä täydentävänä lähteenä dynamiikan kuvaamisessa on jatkossa alueellinen hyvinvointikertomus, joka sisältyy sote-lakiehdotuksen mukaan maakunnan tehtäviin. Hyvinvointikertomus tulee olemaan maakunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ja eriarvoisuuden vähentämisen strategisen johtamisen työkalu ja yhteistyön väline kuntien ja maakuntien välillä. Olennaisimmat nostot yhdessä perusindikaattoreiden tulkinnan kanssa tuo syvyyttä terveyden ja hyvinvoinnin tarkastelulle.

Lisäksi olisi tärkeää, että alueelliseen hyvinvointikertomukseen liittyen maakunnat tekevät osaltaan laadullista analyysiä siitä, millainen on tilanne ja tarve laaja-alaiselle terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen työlle. Tilannekuvatyö voisi olla väline, jonka avulla tunnistetaan ja todetaan poikkihallinnollisen työn tulokset tai tarve. Tarkasteltava kysymys tähän liittyen

voisi kuulua esimerkiksi niin, että onko poikkihallinnollinen yhteistyö onnistunut terveyden ja hyvinvoinnin tukemiseksi.

Aluekehityksen kannalta yhä tärkeämpi teema on myös maahanmuutto ja kotoutuminen. Kotoutumiseen liittyvät indikaattorit ovat enemmänkin kokemuksellisia ja niistä löytyy tarkempia tietoja THL:n indikaattoreista ja erityisesti UTH-tutkimuksesta. Maahanmuuton ja kotoutumisen teema on mahdollista ottaa syventävänä erillistarkasteluna mukaan poikkileikkaavasti tarkastellen sitä erityisesti esimerkiksi väestörakenneteen, osaamisen, koulutuksen ja työllisyyden sekä terveyden ja hyvinvoinnin näkökulmasta.

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN TÄYDENTÄVÄT INDIKAATTORIT JA TIETOLÄHTEET
Tärkeimmät nostot alueellisesta hyvinvointikertomuksesta (ja tarvittaessa kuntien hyvinvointikertomuksista) <ul style="list-style-type: none">
• Poikkihallinnollisen työn tulokset tai puute ("onko poikkihallinnollinen yhteistyö onnistunut terveyden ja hyvinvoinnin tukemiseksi?")
ATH-tutkimus (jatkossa ATH –tutkimus muuttuu FinSote-tutkimukseksi): <ul style="list-style-type: none">
• Elämänlaatunsa (EuroHIS-8) hyväksi tuntevien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat
• Itsensä yksinäiseksi tuntevien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat
• Vapaa-ajan liikuntaa harrastamattomien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat
• Aktiivisesti järjestötoimintaan tms. osallistuvien osuus (%)
Kouluterveyskysely (erit. alkoholin ja tupakan käyttö) <ul style="list-style-type: none">
• Tupakoi päivittäin, % 8. ja 9. luokan oppilaista
• Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa, % 8. ja 9. luokan oppilaista
• Ylipaino, % 8. ja 9. luokan oppilaista
Menetetty elinvuodet (PYLL) ikävälillä 0 - 80 vuotta / 100 000 asukasta
Gini-kerroin
Osallistuminen: äänestäminen kunta ja maakuntavaaleissa

Terveyden ja hyvinvoinnin dynamiikan tilannekuvaesimerkki, Pohjois-Pohjanmaa:

Pohjois-Pohjanmaalla hyvinvoinnin kannalta vahvuuksia (myös verrattuna muuhun maahan) ovat mm. lasten, nuorten ja lapsiperheiden suuri osuus väestöstä ja väestön korkea koulutustaso. Lisäksi asuntokuntien väliset tuloerot ovat hieman pienemmät kuin maassa keskimäärin ja toimeentulotukea pitkäaikaisesti saavien suhteellinen osuus 25–64-vuotiaista on huomattavasti maan keskiarvoa alhaisempi. Yksi keskeinen hyvinvointihaaste liittyy työttömyyteen ja työssäkäyvien korkeaan huoltotaakkaan: sataa työllistä kohti on 161 ei-työllistä ja sataa työikäistä kohti on 61 ei-työikäistä. Työllisten osuus väestöstä on Pohjois-Pohjanmaalla pienempi kuin keskimäärin koko maassa, kun taas työttömien sekä nuorisotyöttömien osuus on suurempi.

Pohjois-Pohjanmaalla kansantautien esiintyvyys on suurta. THL:n sairastavuusindeksi kertoo maata keskimääräistä korkeammasta sairastavuudesta ja Pohjois-Pohjanmaa on neljän sairastavimman maakunnan joukossa. Korkeasta sairastavuudesta huolimatta asukkaiden kuolleisuusindeksi on neljänneksi pieni, ja myös ennen 80 ikävuotta tapahtuvien kuolemien takia menetetyt elinvuodet ovat maakuntien keskitasoa. Tätä tulosta voi selittää tulkinnan mukaan paitsi palvelujärjestelmän toimivuus myös se, että pohjoispohjalaisien kokemukset elämänlaadusta, onnellisuudesta ja työtyytyväisyydestä ovat koko maata korkeammalla tasolla. Koulutuksen ulkopuolelle jääminen on Pohjois-Pohjanmaalla keskimääräistä harvinaisempaa. Aktiivisesti järjestötoimintaan tms. osallistuvien osuus 20–64-vuotiaista on aavistuksen maan keskitaso korkeampi. Sen sijaan äänestysaktiivisuus kuntavaaleissa (2017) oli maan keskiarvoa hieman heikompi.

(Täydentävät lähteet: Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelma 2018–2021 sekä ympäristöselostus)

Elinympäristön dynamiikka

Asuminen

Asuminen on aluekehityksessä erittäin keskeinen teema, joka pitää ymmärtää sen keskeisten kytkentöjen kautta aluetalouteen, työmarkkinoihin ja myös tulonsiirtoihin. Asuminen on suoraan yhteydessä alueen elinvoimaan ja esimerkiksi muuttoliikkeeseen ja kuvaa siten aluekehityksen dynamiikkaa. Asumisesta saadaan paljon tietoa valtakunnan tasolla ja dynamiikasta saadaan tietoa myös erillistarkasteluihin ja tarkentavin maksullisin tiedoin hyvin tarkastikin. Tässä tukeudutaan tarkastelemaan vertailtavuudeltaan yhtenäisiä indikaattoreita asumisen kehityksestä ja tarkastelemaan kokonaisuutta, joka muodostuu valmistuneiden asuntojen määrästä, hintakehityksestä ja tehdyistä asuntokaupoista. Näiden indikaattoreiden avulla on mahdollista päästä tarkastelemaan asuntomarkkinoiden alueellista kehitystä ja kunnittaisten tietojen avulla myös maakunnan sisäistä dynamiikkaa. Esimerkiksi tehtyjen asuntokauppojen määrä saadaan myös postinumeroaluetasolla.

ASUMISEN PERUSINDIKAATTORIT

Valmistuneiden asuntojen lukumäärä 10 000 asukasta kohden

Vanhon osakeasuntojen neliöhinnat

Tehtyjen asuntokauppojen lukumäärä 10 000 asukasta kohden

Liikenne

Liikennettä kuvaava perusmittaristo on tässä esitettynä hyvin kapea, vaikka teema on aluekehityksessä se, mikä nivoo kaiken taloudellisen toiminnan yhteen. Syy on se, että liikennejärjestelmän indikaattorit muodostavat laajan kokonaisuuden, jota on vaikea purkaa aluetietona yhteen. On erityisen vaikea mitata liikennejärjestelmää ”rajoilla”, sillä tieto koostuu liikenneväylistä (ml. tietoliikenne), henkilö- ja tavaraliikenteestä sekä liikennettä ohjaavista järjestelmistä. Lisäksi on vaikea löytää yksittäisiä ”supermuuttujia”, joiden avulla tilannekuvaa kertoa. Monet tiedot on parempi katsoa kokonaisuutena osana laadullista tilannekuvaa ja laajemmin elinympäristön dynamiikan kautta. Valtakunnallisesti liikennejärjestelmä.fi -portaaliin on koottu Suomen liikennejärjestelmän tilan kehitystä kuvaavia indikaattoreita ja lisäksi viestintävirasto ja liikennevirasto tuottavat vuosiraporteissaan tilastotietoa liikenteen seurannasta.

Lähtökohtana teemassa on kuitenkin se, että sen tulee kyetä mittamaan fyysisen liikenteen sekä digitalisaation ja tietoliikenteen kehitystä. Suomen liikenne nojaa kuitenkin perustavasti maantieliikenteeseen (erityisesti kun katsotaan kaikkia maakuntia) ja siksi tähän on nostettu esille maanteiden liikennesuorite, jossa päästään myös maakunnan sisäiseen tarkasteluun kuntatasolle. Tietoliikenteen osalta viestintävirasto tuottaa yhä tarkempaa dataa nopean laajakaistan tarjonnasta, joka on yksi keskeinen nykyisen ja tulevaisuuden aluekehityksen selkäranka.

LIIKENTEEN PERUSINDIKAATTORIT

Maanteiden liikennesuorite yhteensä milj. auto-km (vuosimuutos %)

Nopean laajakaistan tarjonta, 100 Mbit/s kiinteä verkko, kotitaloudet %

Ympäristön kestävä kehitys

Ajatus kestävästä kasvusta ja talouden uudistumiskyvystä on ollut aluekehityksessä jo pitkään, mutta näistä asioista kertovat indikaattorit ovat hyvin vaikeasti hahmotettava, moninainen ja vaikeasti mitattava kokonaisuus. Ympäristöä ja uudistumiskykyä katsottaessa aluekehityksen näkökulmasta on kyettävä varmistamaan ja edistämään pitkäjänteisen kestävästi kehittyvän taloudellisen uudistumisen edellytykset. Uudistumisen edellytyksiä kuvaavat indikaattorit pitävät tässä sisällään luonnonympäristön näkökulman, mutta täydentävin tiedoin on myös mahdollista katsoa kulttuuriympäristöä voimavarana. Useimmat ympäristön tilaa, uudistumista tai kehitystä mittaavista indikaattoreista ovat varsin spesifejä ja aluetiedon saatavuudessa ja tilastoinnissa on haasteita. Lisäksi useimmat liittyvät myös esim. kokonaisuutena vesistöihin tai hallinnollisista rajoista riippumattomiin tekijöihin, jolloin ne ovat tilannekuvan kannalta vaikeampia ottaa mukaan ja tulkita. Tästä syystä teemaan liittyy vielä paljon täsmentämisen tarvetta.

Merkittävimpanä (ja tässä vaiheessa ainoana) indikaattorina on esitetty kasvihuonekaasupäästöjen mittaamista tilastointihaasteiden ja epävarmuuksien takia, joita on avattu myös tarkemmin liitteessä 1. Kestävään kehitykseen ja ilmastonmuutoksen seurantaan liittyvää indikaattorityötä tehdään hyvin monessa eri paikassa ja onkin tärkeää, että aluekehityksen tilannekuvassa hyödynnetään mahdollisimman paljon jo olemassa olevia indikaattoreita ja synkronoidaan yhteensopivaksi aluetason tarkastelun kanssa. Teemaan ja sen indikaattoreihin palataan tarkemmin viimeisessä luvussa. Kasvihuonekaasupäästöjä tarkastellaan tarkemmin yleensä suhteessa asukkaaseen, mutta on huomioitava, että luvut riippuvat merkittävästi alueprofiilista ja toimialarakenteesta. Esimerkiksi maatalouden päästöt ovat pienet alueilla, joissa on paljon asukkaita ja vähän maataloutta. Vastaavasti päästöt ovat suuret siellä, missä on vähän asukkaita, mutta paljon tuotantoa. Siksi alueiden keskinäinen vertailu ei ole mielekästä vaan olennaisempaa onkin päästä kiinni lukujen takana oleviin syihin ja trendiin. Esimerkiksi teollisuuden päästöjä voidaan tarkastella suhteessa teollisuuden toimipaikkojen määrään ja liikevaihtoon ja maatalouden päästöjä suhteessa tila- tai tuotantomääriin.

Kaksi keskeistä indikaattoria teemassa ovat myös ekologinen jalanjälki / asukas (gha / asukas) ja energiankulutus / asukas (kWh/asukas). Näistä aluetasolle paremmin laskettava ja saatavilla oleva indikaattori voidaan ottaa tarvittaessa mukaan. Molempiin indikaattoreihin liittyy kuitenkin tarvetta saatavuuden ja siihen liittyvien yhteishankintakustannusten arvioinnille. Energiankulutus kuvaa yhdyskunnan toiminnan vastuullisuutta ja energiatehokkuutta sekä välillisesti luonnonvarojen kulutusta ja ilman epäpuhtauspäästöjen määrää. Energiankulutus sisältää lämmitysenergian (kaukolämpö ja öljylämmitys) ja sähkönkulutuksen (sisältää sähkölämmityksen). Ekologinen jalanjälki taas on yleismittari, jonka avulla pyritään havainnollistamaan tietyn alueen asukkaiden aiheuttamaa uusiutuvien luonnonvarojen kokonaiskulutusta. Ekologisella jalanjäljellä mitataan kulutuksen suoraan tai välillisesti vaatimaa maa-alaa riippumatta siitä, missä päin maapalloa alue sijaitsee. Ekologisen jalanjäljen laskennan suhteellisen suuren työmäärän ja laskentamenetelmien eroavaisuuksien takia ekologisen jalanjäljen käyttö esim. kuutoskaupunkien vertailuindikaattorina on vaatinut vielä kehittelyä ja menetelmän soveltuvuuden arviointia.

KESTÄVÄN KEHITYKSEN PERUSINDIKAATTORIT

- Kasvihuonekaasupäästöt / as.
- energian (sis. liikenteen) päästöt / as.
- teollisuusprosessien päästöt / as.
- maatalouden päästöt / as.

Elinympäristön dynamiikan tarkastelu

Laadullisessa tilannekuvassa asumiseen, liikkumiseen ja ympäristöön liittyviä indikaattoreita katsotaan kokonaisuutena. Siten elinympäristön dynamiikka pitää sisällään rakennetun ja luonnonympäristön kokonaisuuden nimenomaan aluekehityksen kannalta olennaisilta osin katsottuna. Erityisesti asumisen ja liikkumisen dynamiikka sekä edellisiin keskeiseltä osin liittyvät saavutettavuuden ja yhdyskuntarakenteen kysymykset ovat keskeisiä tekijöitä aluekehityksessä. Olennainen osa elinympäristöä on myös ympäristön kestävä kehitys ja kulttuuriympäristö.

Määrällisten tilannekuvaindikaattoreiden lisäksi elinympäristön dynamiikan tarkastelussa on tärkeää muodostaa esitettyjä tarkentavia indikaattoreita ja tietolähteitä hyväksi käyttäen tiivis kuvaus elinympäristön dynamiikasta ja kuvata keskeiset havainnot ja muutokset. Elinympäristön dynamiikan kuvauksessa keskeinen lähde liikenteen osalta on liikennejärjestelmän tilan kuvaus (ml. tietoliikenne), johon tulisi tehdä ydinnostot maakunnan liikennejärjestelmäsuunnitelmasta. Lisäksi apuna maakunnallisessa ja ylimaakunnallisessa tulkinnessa voidaan hyödyntää myös liikennejärjestelmä.fi indikaattoreita sekä valtakunnallista henkilöliikennetutkimusta. Dynamiikan osalta on myös tärkeää tuoda esille, millaisiin asioihin saavutettavuuden ja liikennejärjestelmän kehittämisessä on panostettu ja luotu edellytyksiä kasvulle.

Asumisen osalta on tärkeä tuoda jatkossa esille enemmän monipaikkaisuuden merkitystä ja tarkastelua. Alueelliseen liikkuvuuteen ja monipaikkaisuuteen liittyen onkin käynnistymässä valtioneuvoston kanslian tilaama selvitys, jonka tulokset on tärkeä huomioida jatkossa. Valmistuneiden asuntojen rakennuslupien määrän kehitys kertoo myös hyvin niin asumisen kuin yritystoiminnan rakentamisinvestointien aktiivisuudesta. Lisäksi Tilastokeskuksen vapaa-aikatutkimus, joka valmistuu 2018 vuoden lopulla, tuottaa hyvää tukevaa laadullista tietoa elinympäristöön liittyen. Ympäristön kestävä kehityksen osalta on tärkeää kuvata toimia ilmastopäästöjen vähentämiseksi ja kiertotalouden edellytyksistä niiltä osin kuin mahdollista.

ELINYMPÄRISTÖN TÄYDENTÄVÄT INDIKAATTORIT JA TIETOLÄHTEET

Asemakaava-alueelle rakennettujen asuntojen ja rakennusten osuudet koko rakennuskannasta

Kesämökkien määrä suhteessa vakinaisesti asuttujen asuntojen määrään

Vuokrakehitys ja uudisrakentaminen (ml. liiketilat)

Talouksien keskikoko

Maantiiliikenteen henkilö- ja tavaramäärät

Kaukoliikenteen matkustajavirrat; tavaraliikenteen kuljetusvirrat tonneina rataosuuksilla

Lentoliikenteen matkustajamäärät lentoasemittain

Satamien tavara- ja (henkilö)kuljetusmäärät

Rajaliikenne

Työmatkojen keskipituuden muutos ja maakunnan sisäinen pendelöinti (henkilöautoilun, joukkoliikenne, pyöräilyn ja kävelyn osuus päivittäisistä matkoista)

Palveluiden saavutettavuus (enintään 500 metrin etäisyydellä lähimmästä ruokakaupasta asuvien osuus)

Kansalaisten tyytyväisyys liikennejärjestelmän palvelutasoon

Luonto- ja kulttuurimatkailun kärkikohteiden kävijämäärän kehitys

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt maakunnassa

Kulttuuritapahtumat

Uusiutuvan energian osuus kokonaiskulutuksesta

Suojelualueiden ja sitä tukevien monimuotoisuutta edistävien alueiden osuus pinta-alasta

Alueen metsäpinta-ala

Elinympäristön dynamiikan tilannekuvaesimerkki, Pohjois-Pohjanmaa:

Pohjois-Pohjanmaalla kaupunkiseutujen kasvaessa osaa maaseutualueista uhkaa autoituminen ja sen myötä elinmahdollisuuksien ja elinympäristön heikkeneminen. Oulun seudun keskeisiä kysymyksiä kasvavan väestömäärän paineen vuoksi ovat kestävän yhdyskuntarakenteen sekä liikennejärjestelmän ja taajamakuvaan kehittäminen. Pohjois-Pohjanmaalla yksinasuvien prosenttiosuus on kasvanut tasaisesti vuodesta 2000 lähtien ja vuonna 2014 yksin asuvia oli 39,6 % väestöstä. Kesämökkien määrä suhteessa vakinaisesti asuttujen asuntojen määrään on vuodesta 1995 ollut laskussa, kuten trendinä koko maankin tasolla on ollut. Absoluuttisesti kesämökkien määrät ovat kuitenkin lisääntyneet Pohjois-Pohjanmaalla tasaisesti.

Harva asutus ja hajanainen yhdyskuntarakenteen lisäävät henkilöautoliikennettä ja heikentävät sekä joukkoliikenteen että kevyen liikenteen kehittämismahdollisuuksia. Henkilöautojen liikennesuoritteet maanteillä Pohjois-Pohjanmaalla ovat pysyneet lähes samalla tasolla vuodesta 2008 alkaen. Etäisyydet palveluihin ja työpaikkoihin ovat pitkiä ja suuri osa palveluista sijoittuu maakunnan kaupunki- ja kuntakeskuksiin. Pohjois-Pohjanmaan tieliikenteen sisäiset tavaramäärät ovat tasaisesti nousseet vuodesta 2013 ja myös lähteneet tavaramäärät ovat nousseet vuoden 2015 jälkeen. Sen sijaan saapuneet tavaramäärät ovat jonkin verran laskeneet muutaman viime vuoden aikana. Oulun lentoaseman kotimaan sisäisten lentojen määrät ovat lisääntyneet vuosina 2015-2016 6,7 % (koko maassa 3,3 %), mutta kansainvälisten lennot ovat puolestaan vähentyneet jopa -16,1 % (koko maassa lisääntyneet 3,6 %). Lufthansa aloittaa suorat reittilennot Frankfurtista Kuusamoon.

Työmatkojen keskipituudet ovat jatkaneet kasvuaan ja työssäkäynnin lisääntyminen näkyy erityisesti Oulun seudulla ja laajemmin erityisesti rannikkovyöhykkeellä sekä Oulun ja Raahen, Kemi-Tornion alueen ja Rovaniemen välillä. Myös Kalajokilaaksossa sisäinen työssäkäynti on kasvanut. Asutuksen siirtymässä kauemmaksi työpaikoista myös työmatkat pidentyvät. Syitä tähän ovat mm. taajamien laajeneminen sekä työpaikkojen keskittyminen tietyille alueille. Pohjois-Pohjanmaalla tyytyväisyys oman asuinalueen sisällä henkilöautoliikenteeseen, pyöräilyyn ja jalankulkuun on vuosien 2011–2015 laskenut jonkin verran. Yleisesti ottaen näihin kuitenkin ollaan enemmän tyytyväisiä kuin tyytymättömiä. Ainoastaan tyytyväisyys oman asuinalueen sisällä joukkoliikenteeseen on hieman kasvanut vuodesta 2011. Pitkillä matkoilla tyytyväisyys lento-, linja-auto- sekä henkilöautoliikenteeseen on myös hieman laskenut vuosien 2011–2015 välillä. Tyytyväisyys junaliikenteeseen on kuitenkin noussut.

Rautateiden tavaravirroista tonnimäärissä merkittävimpiä (myös kansallisesti) ovat Kokkolan ja Oulun väliset virrat sekä Oulusta Kajaaniin ja Vartiukseen kulkevat virrat. Pohjois-Pohjanmaan kanalta keskeiset saavutettavuuden painopisteet ovat ydinverkon yhteysvälien (valtatie 4 ja Pohjanmaan rata) pullonkaulojen poistaminen sekä rajat ylittävän liikenteen kehittäminen. Valtatie 4 ja Pohjanmaan rata on nostettu esille mahdollisiksi laajennuksiksi North Sea-Baltic (NSB) ydinverkko-käytävään seuraavassa Verkkojen Eurooppa -rahoitusinstrumentin tarkastuskierroksessa.

Pohjois-Pohjanmaan merkittävimmät satamat ovat Oulun ja Raahen satamat. Raahen satama on koko maankin tasolla hyvin merkittävä tuontisatama: vuonna 2016 se on ollut koko maan kolmanneksi vilkkain tuontisatama. Oulun satama sen sijaan on vuonna 2016 ollut koko maan kahdeksanneksi suurin vientisatama ja kymmeneksi suurin tuontisatama. Oulun sataman ulkomaan tavaraliikenne on jonkin verran kasvanut vuosien 2014–2016 välillä, mutta Raahen sataman tavaraliikenne on samana aikana vähentynyt hieman sekä tuonnin että viennin osalta.

Pohjois-Pohjanmaalla ympäristön tila on pääosin hyvä, mutta haasteita liittyy muun muassa vesien tilaan (rehevöityminen ja maaperästä johtuminen vesistöjen happamoituminen) sekä luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen. Alueen (erityisesti Oulun seudun) voimakkaasta kasvusta huolimatta päästöihin liittyvät ympäristöongelmat ovat vähentyneet aiemmista vuosikymmenistä. Viime vuosikymmeninä suojeltu pinta-ala on kasvanut merkittävästi, minkä lisäksi metsätaloudessa ja muussa maankäytössä luonnon monimuotoisuuden turvaaminen otetaan nykyisin aiempaa kattavammin huomioon. Pohjois-Pohjanmaan maapinta-alasta on suojeluvarauksessa noin 6,8 %. Valtakunnalliset suojeluohjelmat on saatu pääosin toteutettua maakunnassa.

Pinta-alallisesti hallitsevin luonnonvara ovat metsät, joissa puuntuotannon piirissä olevaa metsämaata on 2,3 milj. ha. Puuntuotantoalueiden puuston vuosikasvu on noin 10 milj. m³. Oleellisia piirteitä ovat nuorten metsien ja turvemaiden suuri osuus. Pohjois-Pohjanmaan alueella sijaitsevat myös maan soisimmat alueet ja merkittävä osa Suomen turvetuotannosta. Nykyinen suoala on noin 1,5 milj. ha. Luonnonsuojelun piirissä soita on noin 180 000 ha.

Pohjois-Pohjanmaan kokonaispäästöt ovat olleet tasolla 12 milj. t CO₂, mikä vastaa noin 15 % koko maan päästöistä. Jätteiden energiahyötykäyttö Pohjois-Pohjanmaalla on lisääntynyt merkittävästi viime vuosien aikana. Myös materiaalien muuta hyötykäyttöä ja kierrätystä on tehostunut. Kaatopaikoille sijoitettavan jätteen määrä on näin ollen vähentynyt selvästi. Useat yritykset suunnittelevat uusia investointeja materiaalien hyötykäytön tehostamiseen. Paikallisten polttoaineiden osuus sähkön ja lämmön tuotannossa on hyvin korkea. Puun energia-käyttö on ollut kasvussa, turpeen laskussa. Merkittävänä kehityssuuntana on tuulivoimatuotannon voimakas kasvu. Vuonna 2016 koko maan asennetusta tuulivoimakapasiteetista 44 % sijoittui Pohjois-Pohjanmaalle.

(Täydentävät lähteet: Liikenneviraston ulkomaan meriliikennetilasto 2016, Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelma 2018–2021 sekä ympäristöselostus, Liikenneviraston Kansalaisten tyytyväisyys liikennejärjestelmään ja matkaketjuihin 2015)

3.3. Yhteinen tilannekuvaprosessi

Tilannekuvaviitekehystä rakennettaessa pyrittiin keräämään jatkuvasti näkemyksiä ja erilaisia näkökulmia tilannekuvan valmistelu- ja kokoamisprosessiin. Seuraavassa esitetään tämän hankkeen aikana syntyneitä näkemyksiä yhteiseen tilannekuvaprosessiin.

Valtion ja maakuntien kumppanuus aluekehittämisessä edellyttää myös valmistelua tiiviissä yhteistyössä. Tätä on tehty strategisella tasolla yhteisissä poikkihallinnollisissa työryhmissä ja neuvottelukunnissa. Nykyisin keskeisin ryhmä on *Alueiden uudistumisen neuvottelukunta* AUNE, jolla on TEM-sihteeristön ohella poikkihallinnollinen valmisteluverkosto. Lisäksi vuosien varrella on ollut jaostoja tai työryhmiä, jotka ovat pureutuneet tarkemmin joko tietyn tyyppisiin kaupunkiseutuihin (esim. suuret kaupunkiseudut, pienet kaupungit) tai teemoihin (esim. tutkimus). Usein nämä fokusoidut ryhmät ovat olleet operatiivisempia, eli niiden työn tuloksena on syntynyt konkreettisempia ja kohdennettuja toimenpiteitä.

AUNE on myös jatkossa tärkein linjaavaa keskustelua käyvä ryhmä, jossa aluekehittämisseskustelujen linjauksista käydään keskustelua. Jatkossa olisi syytä kuitenkin olla monialaisesta osaamisesta koostuva tilannekuvan ja aluekehityskeskustelujen jaosto tai operatiivisemmän tason työryhmä (tilannekuvatyöryhmä), joka valmistelisi aluekehittämisen linjausten toimeenpanoa ja seurantaa. Työryhmän tehtävänä olisi valmistella erityisesti tässä raportissa käsiteltyä aluekehityksen tilannekuvaa, aluekehittämiskeskustelujen organisoimista, ohjeistusta ja agendojen valmistelua sekä yleisesti asioita neuvottelukunnan käsittelyyn.

Tämän yhteisen keskustelun pohjustamiseksi sekä valtiolla että maakunnissa on oltava omat valmisteluprosessit aluekehityskeskusteluihin valmistautumisessa. Aluekehityskeskustelun kohteena tulisi olla erityisesti sellaiset toimenpiteet, joihin ministeriöt voivat ohjata harkinnanvaraisia panostuksia sekä sellaiset valmistelussa olevat linjaukset ja päätökset, joilla on suuri strateginen merkitys maakuntien kehittymiselle (infrastruktuuri, palvelurakenne, osaaminen).

Hahmotelma tilannekuvaprosessista on esitetty seuraavan sivun taulukossa 3. Valtio-osa-puoli valmistautuu keskusteluihin yhteisesti nostamalla esiin aluekehittämispäätökseen pohjautuen kunkin hallinnonalan ja maakunnan keskeiset käsiteltävät asiat. Käytännössä alussa ALKE-keskustelujen agenda laaditaan ministeriöiden yhteisessä prosessissa, jossa TEM:n substanssiehdotukset ovat mukana. Keskusteluihin valittavat teemat sovitaan yhteisesti, pohjautuen hallitusohjelmaan ja strategiaan kärkihankkeisiin.

Maakunnat vastaavat valmistautumisesta oman alueensa keskeisten toimijoiden ja kuntien kanssa. Maakunnat toimittavat – ALKE-päätökseen ja maakuntaohjelmaan kytkeytyvät tai akuutit – poikkihallinnollista strategista käsittelyä edellyttävät ehdotuksensa keskustelujen agendalle alkusyksyllä. Mikäli nämä ehdotukset edellyttävät ministeriöltä päätöksiä tai linjauksia, tulisi maakuntien osoittaa toivottujen panostusten ja/tai linjausten vaikuttavuus aluekehitykseen maakunnissa. Maakuntien valmistelun tulee tapahtua keväällä ja kesällä siten, että jokaisen maakunnan valmistelua voidaan seurata läpinäkyvästi sekä ministeriöistä että maakunnista. Valmisteluvaiheessa tulee olla mahdollisuus virtuaaliseen vuoropuheluun, eli kommentointiin ministeriöiden kanssa sekä vertaisarviointiin maakuntien välillä, esim. liittyen vaikuttavuuden mittaamiseen (odotetut työpaikka- ja aluetalousvaikutukset ja niiden perustelut).

Valtion ja maakuntien yhteisessä työryhmässä käsitellään näiden pohjalta hahmottumassa olevia agendoja ja tarvetta sekä mahdollisuuksia joidenkin kysymysten käsittelyyn yhteisesti, eli käytännössä ohjelmoidaan aluekehitysmessujen sisältö ja aikataulut. Tilannekuva-työtä tehdään ympäri vuoden, mutta se kootaan yhteen vuosittain syksyllä ennen valtion ja maakuntien aluekehittämisen keskustelua. Vastuu kokoamisesta on työ- ja elinkeinoministeriöllä, mutta siihen osallistuvat sekä maakunnat että eri hallinnonalat. Käytävissä olevien tilasto-, kysely- ja ennakointiaineiston perusteella sekä maakunnat että valtionhallinto tekevät analyysien alueiden viimeaikaisesta kehityksestä, nykytilanteesta ja tulevaisuudesta sekä nostavat analyysin perusteella keskeisimmät kysymykset aluekehittämisen keskusteluun. Analyysi edellyttää hallinnonalojen yhteistyötä ja yhteisen näkemyksen muodostamista mutta myös keskustelua edeltävää vuoropuhelua maakuntien kanssa loppusyksystä käytävien keskustelujen agendan muodostamiseksi.

Läpinäkyvyyttä, vertaisoppimista ja yhteistä tulkintaa voitaisiin tukea vuosittain järjestettävillä 2-3 päivän mittaisilla aluekehittämismessuilla, joissa käydään yhteistä keskustelua valtioneuvoston ja maakuntien aluekehittämisen toimeenpanosta. Aluekehittämispäivien runko muodostuisi kaikille yhteisestä informaatio-osiosta, jossa luodaan yleiskuva aluekehityksestä kansallisesti. Informaatio esitellään sekä ministeriöiden että maakuntien näkökulmasta. Tämän jälkeen keskustelut ohjautuvat teemoittain, erityisesti niihin teemoihin, joissa on hyödyllistä käydä keskustelua yhteisesti ja yli maakuntarajojen teemojen kannalta relevanttien maakuntien kanssa. Tällaiset yhteisesti käsiteltävät teemat voitaisiin sopia neuvottelukunnassa. Lisäksi aluekehittämispäivät voisivat sisältää napakat maakuntakohtaiset keskustelut, jotka käydään läpi yhteisellä keskustelurungolla, mutta tuoden esiin erityisesti maakuntien ilmiöpohjaisia erityiskysymyksiä siten, että useampi ministeriö on samanaikaisesti keskusteluissa mukana. Verkostoituminen on ohjelmoitu etukäteen samalla tavalla kuin menestyksekkäästi kohtaamisia on järjestetty suurissa tapahtumissa (esim. Brella-työkalun avulla). Yhdenmukainen keskustelurunko, joka pohjautuisi tilannekuvaviitekehitykseen mahdollistaa paremman yhteismitallisuuden ja vertailtavuuden maakuntien välillä.

Keskustelujen perusteella kootaan johtopäätökset ja synteesi, miten keskustelut ja yhteinen tilannekuva otetaan huomioon poikkihallinnollisesti eri hallinnonaloilla. Päätökset tehdään toimialoittain valtioneuvoston ohjesäännön ja ministeriöistä annettujen asetusten mukaisesti. Tilannekuvatyöryhmässä seurattaisiin päätösten toteutumista ja vaikuttavuutta.

Taulukko 3. Ehdotus tilannekuvaprosessiksi. Taulukossa on eroteltu karkeasti maakuntien ja kansallinen valmistelu.

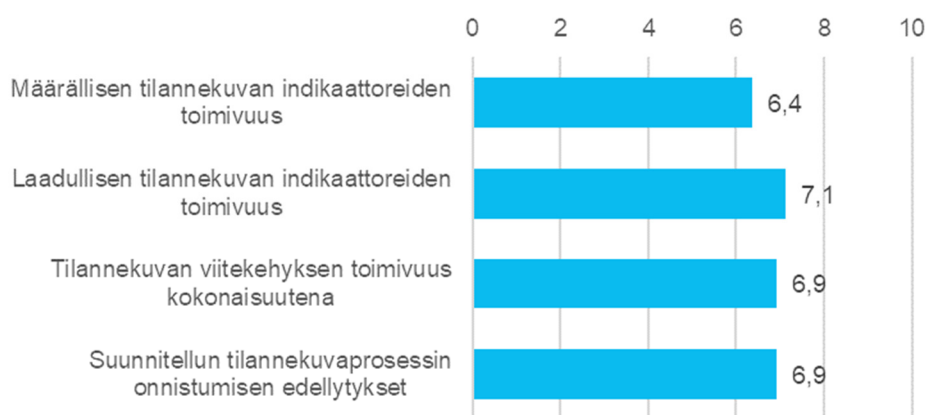
Vaihe	Maakunnallinen valmistelu	Kansallinen valmistelu
1.	1.2 Maakunnilla mahdollisuus esittää omat näkemyksensä tilannekuvan sisältöön ja tavoiteisiin sekä täydentäviin tietoihin oman maakunnan osalta.	1.1 Käydään linjaava keskustelu AUNEssa (tilannekuvan sisältö, erityisfokus ja sovitaan tarkemmin mm. täydentävät indikaattorit) 1.3 TEM kokoaa yhteisellä sapluunalla maakuntien määrällisen tilannekuvan tilastodatasta tehtyjen tilastoajojen perusteella. Tilastojen kokoamisen avuksi on tärkeä hyödyntää eri ministeriöiden ja maakuntien osamista ja käydä jatkuvaa vuoropuhelua indikaattoreista ja niiden tulkinnasta.
2.		2.1 Määrällisen datan keräämisen jälkeen TEM lähettää pyynnön maakuntiin, jonka ohjeiden perusteella kootaan laadullinen tilannekuva.
3.	3.1 Maakunnat laativat määrällisen tilannekuvan mittariston ja täydentävien tietojen avulla laadullisen tilannekuvan valitsemillaan menetelmillä omasta alueestaan (järjestetään alueen toimijoille esim. tulkintatyöpaja ja sitä pohjustava ennakkotehtävä, jossa kokonaisuudet käydään tarkemmin läpi; viimeistely tältä pohjalta alueen asiantuntijatyönä)	3.2 Tilannekuvan valmistelua seurataan tilannekuvatyöryhmässä. Läpinäkyvä valmistelu, mahdollisuus virtuaaliseen vuoropuheluun
4.	4.1 Maakunnat lähettävät näkemyksensä alueen laadullisesta tilannekuvasta TEM:iin, joka koordinoi sen edelleen muille ministeriöille. Maakunnat ilmaisevat myös tässä yhteydessä ehdotuksena, mitä eri ministeriöiltä odotetaan tulkinnan osalta.	4.2 Maakuntien tilannekuvat ja eri ministeriöiden valmistelutarve käsitellään tilannekuvatyöryhmässä
5.	5.2 Läpinäkyvä valmistelu, mahdollisuus virtuaaliseen vuoropuheluun ja täsmennyksiin.	5.1 Eri ministeriöt kokoavat omat tulkintansa ja näkemyksensä maakuntien toimittamasta tilannekuvasta sekä täydentävät tarvittaessa tilannekuvaa.
6.		6.1 Muodostetaan valtion ja alueiden yhteinen tilannekuva(dokumentti). Tilannekuvasta voi olla erilaisia tulkintoja, jotka nostetaan esille. Tilannekuvasta voidaan koota erillinen julkaisu maakuntien ja valtioneuvoston sekä päättäjien käyttöön (vrt. alueelliset kehitysnäkymät) 6.2 Käsittely tilannekuvatyöryhmässä.
7.	7.1 Maakunnat nostavat aluekehittämisen keskusteluihin tilannekuvan perusteella n. 2-3 kokonaisuutta, joihin tulisi tarttua ja joista tulisi tilannekuvan perusteella keskustella. Tilannekuvaan sisällytetään valitut aluekehityksen yli-maakunnalliset ja temaattiset näkökulmat	7.2 Ministeriöt nostavat aluekehittämisen keskusteluihin tilannekuvan perusteella n. 2-3 kokonaisuutta, joihin joista tulisi tilannekuvan perusteella keskustella. Nämä voivat liittyä esim. tilannekuvan perusteella esille nostettaviin hallitusohjelman ja strategisten hankkeiden painopisteisiin. 7.3 Käsittely tilannekuvatyöryhmässä
8.		8.1 Aluekehittämiseen liittyvä ohjattu ja strukturoitu keskustelu aluekehitysmessuilla ministeriöiden ja alueiden välillä laaditun määrällisen ja laadullisen tilannekuvan perusteella. 8.2 Seuranta tilannekuvatyöryhmässä (kierto vaiheeseen 1.)

Maakunnat ja ministeriöt valmistelivat harjoituskierroksena marras-joulukuun 2017 aikana aluekehityksen tilannekuvaa TEM:n ja muiden ministeriöiden laatiman ohjeistuksen pohjalta (08.11.2017). Tilannekuvan harjoituskierroksen päätteeksi tämän hankkeen puitteissa toteutettiin tiivis palautekysely viitekehityksen toimivuudesta ja tilannekuvan valmistelutyöstä maakunnissa. Palaute saatiin viidestätoista maakunnasta yhteensä 28 vastaajalta. Palautekysely lähetettiin yhteensä 44 vastaajalle kaikkiin maakuntiin maakuntaliittojen aluekehitys- ja ennakointivastaaville ja vastaajia pyydettiin välittämään kyselyä tarvittaessa eteenpäin muille relevanteille tahoille.

Kaikissa maakunnissa maakuntaliitto oli osallistunut tilannekuvan valmisteluun ja ELY-keskus kahta maakuntaa lukuun ottamatta kaikissa. Kunnat olivat osallistuneet tilannekuvan valmisteluun yhdessä maakunnassa ja kehitysyritykset neljässä maakunnassa. Kuudessa maakunnassa valmisteluun oli osallistunut lisäksi jokin muu taho (esim. sairaanhoitopiiri, korkeakoulut/oppilaitokset, TE-toimisto ja muut sidosryhmät). Kolme neljästä vastaajasta arvioi, että tilannekuvan kokoamisessa voidaan hyödyntää suurelta osin tai kokonaan olemassa olevia tietoja ja prosesseja. Loput arvioivat, että jonkin verran. Keskimääräinen arvio henkilötyöpäivien määrästä aluekehityksen tilannekuvan rakentamiseen oli maakunnissa 5 henkilötyöpäivää. Osassa maakunnista oli jo hyvin valmiit prosessit tietojen tulkintaan ja prosessointiin tai ollut jo vastaavia kohteja olemassa. Osassa maakunnista lähdettiin jo harjoituskierroksella rakentamaan ja kehittämään nykyisiä käytäntöjä sekä osallistamaan laajemmin tahoja jo harjoituskierroksella. Muutamilla tahoilla oli jo organisoitu tilannekuva-johtoryhmä ja valmisteluryhmän jäsenet ja tiedon kokoamiseen osallistui tutkimus- ja ennakointitiimi.

Maakunnat arvioivat kehitteillä olevan tilannekuvaviitekehityksen jo varsin toimivaksi (kuva 4). Keskiarvo oli 6,9 (asteikolla 0=erittäin heikko – 10 = erittäin hyvä). Erityisesti laadullisen tilannekuvan viitekehitys koettiin jo toimivaksi. Hyväksi viitekehityksessä koettiin laaja perusmitaristo ja laadullisen tilannekuvan täydentävä, kokoava ja tulkitseva muoto. Toisaalta tilannekuvan kokoaminen harjoituskierroksella toteutettiin hyvin pikaisella aikataululla ja palautetta toivottiin kerättävän jatkuvasti prosessin kehittyessä.

Kuva 4. Maakuntien palaute kehitteillä olevan tilannekuvaviitekehityksen toimivuudesta marraskuun harjoituskierroksen perusteella ("Arvioi aluekehityksen tilannekuvan valmistelua seuraavista näkökulmista asteikolla 0=erittäin heikko – 10 = erittäin hyvä").

Maakunnista tilannekuvan kokoamisessa suurimmat huomiot ja toiveet kohdistuvat erityisesti tilannekuvan käyttöliittymään ja prosessin kehittämiseen – maakunnissa toivotaan digitaalista alustaa, valmiita tilastoajoja ja infografiikkaa. Alustat ja tietojärjestelmät olisi tärkeää tulla keskitetyksi valtiolta, jotta maakunnat eivät ala tämän prosessin puitteissa rakentamaan

jokainen omaansa. Jo ennen sote- ja maakuntauudistusta pitäisi pystyä tekemään valtakunnallisesti ja maakunnan sisällä yhteistyötä näissä asioissa sekä yhteisiä tietohankintoja (erit. nykyisen Toimiala Onlinen maksullisten tietojen osalta). Määrällisessä tilannekuvassa toisaalta indikaattoreita koettiin olevan liikaa ja osa olisi toivonut vieläkin kattavampaa pakettia ja toisaalta sallivuutta maakuntakohtaisille indikaattoreille. Osa taas koki indikaattorimäärän liiankin suurena, joten vaihtelua ja erilaisia näkemyksiä tilannekuvasta on paljon.

Laadullisen tilannekuvan yhteismitallista kokoamista haastaa erityisesti tiedot, joihin maakunnilla ei välttämättä ole perinteitä koota tietoja ja tulkintaa yhteen. Täydentävissä tiedoissa tuleekin korostaa, että erityisesti täydentäviä indikaattoreita tulee hyödyntää harkiten ja tässä viitekehyksessä esitetyt indikaattorit ja täydentävät tarkastelut ovat esimerkkejä, jotka tämän prosessin aikana ovat nousseet olennaisimpina ja tärkeimpinä esille. Yhtenäisesti koottavasta indikaattoripaketista olisi siten syytä sopia vuosittain aina tarkemmin. Maakunnissa pidetään olennaisena, että tilannekuvan tarkastelua voidaan syventää ja kuvata myös maakunnan sisäistä kehitystä tarkemmin. Erityisen tärkeänä koettiin maakuntien toiminnallisuuden ja toiminnallisten alueiden tarkastelun korostaminen.

Maakunnista saadun palautteen perusteella tilannekuvaprosessissa korostettiin ylipäätään tiedon tulkinnan merkitystä ja ymmärryksen rakentamista maakuntien kehityksestä. Maakunnat korostavat erityisesti ministeriöiden tuottaman koonnin merkitystä ja yhteistä tulkintaa maakuntien tilanteesta. Tilannekuvaprosessissa selkiytystä kaivataan tilannekuvan suhteesta muihin (simulointi)prosesseihin ja varsinaisen tilannekuvan ja aluekehittämiskeskustelujen vaikutuksiin. Tilannekuvan kautta täytyy nähdä kokonaisuus, miten eri ilmiöt integroituvat maakunnissa toisiinsa. Tarvitaan laajaa sektorirajat ylittävää näkemystä sekä suoraa ja aitoa vuoropuhelua maakuntien ja valtioneuvoston välillä.

4. JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET

Tähän kappaleeseen on koottu tiiviisti hankkeen pohjalta keskeiset johtopäätökset ja kehittämisehdotukset. Kehittämisehdotuksissa on pyritty nostamaan esille erityisesti nykyisten tietokäytäntöjen pohjalta tilannekuvatyössä kehitettäviä toimintatapoja sekä uudistustarpeita tilastointiin ja indikaattoritietoihin (ml. yhteishankinnat). Lisäksi johtopäätösten pohjalta on nostettu koko tilannekuvaprosessia ja yhteistä tilannekuvan muodostamista koskevia ehdotuksia.

4.1. Keskeiset johtopäätökset

Tämän hankkeen tehtävänä on ollut rakentaa aluekehityksen tietoperustan viitekehys, jossa yhdistetään valtion ja alueiden tietotuotannon toimivimmat mallit ja käytännöt. Tuloksena on syntynyt ehdotus mittaristoksi ja prosessiksi maakuntien ja valtion yhteisen tilannekuvan muodostamiselle, tilannekuvaviitekehys. Tilannekuvan viitekehyksessä ja tietokäytäntöjen kehittämisessä nojattiin vahvasti olemassa olevaan pohjaan ja selvennettiin nykyisiä käytäntöjä. Viitekehys rakentui siten mitä suurimmassa määrin olemassa olevien käytäntöjen päälle. Tavoitteena oli vahvistaa poikkihallinnollista näkökulmaa aluekehityksen tilannekuvan muodostamisessa. Lisäksi **tarkastelun pohjaksi valittiin aluekehityksen laaja näkökulma painottaen kuitenkin alueiden taloudellista uudistumista**. Tilannekuva ja lopputulos olisi ollut varmasti monilta osin hyvin erilainen, jos lähtökohdaksi olisi otettu viitekehityksen rakentaminen kokonaan uudelta pohjalta sekä nykyisen tietotuotannon ja -käytäntöjen uudistaminen. Lähtökohdana oli lukuisat eri seurantatavat ja prosessit sekä eri hallinnonalojen sadat erilaiset indikaattorit, joista rajausta ja ”lentokorkeutta” lähdettiin säättämään.

Tilannekuvan kokoamiseen on liittynyt haasteita rajaamisen ja yhteisen käsitteistön luomisen osalta. Tilannekuvaviitekehityksen laadinta on ollut monilta osin yhteisen tulkinnan rakentamista tilannekuvan suhteesta päätöksentekoon, tulevaan aluekehittämisjärjestelmään sekä hallinnon uudistuksen prosesseihin. Aluekehityksen tilannekuvatyön määrittely on edellyttänyt yhteisen ymmärryksen rakentamista erityisesti ministeriöiden eri osastojen sekä ministeriöiden ja alueiden välillä. Työn aikana on käyty runsaasti monipuolista keskustelua jo perusmittareiden käytöstä. Perusmittariston luominen on ollut haastavaa, koska eri ministeriöt ovat tottuneet katsomaan mittareita oman hallinnonalan näkökulmastaan. Lisäksi ministeriöissä on juurruttu olemassa oleviin käytäntöihin ja mittareihin, eikä irtautuminen tai poisoppiminen niistä ole helppoa. Tämä taas tekee kehitystyön haasteelliseksi. Lisäksi tilannekuvaan kohdistuu hyvin monia eri tarpeita ja odotuksia maakuntien suunnalta, jotka ovat kaikki hyvin erilaisia ja kaikilla on erilaisia tapoja ja tietokäytäntöjä aluekehityksen seurantaan.

Kokonaisuutena tilannekuvaviitekehys on muovautunut hankkeen edetessä ja tarpeiden täsmentyessä jatkuvasti. Työtä on rytmittänyt jatkuva vuoropuhelu ministeriöiden valmistelun ja myös alueiden asiantuntijoiden kanssa. Viitekehityksen teemat ja niiden indikaattorit sekä jäsentely on vaatinut varsin paljon semanttista keskustelua. Vankimmalla pohjalla alusta pitäen ovat olleet väestöön, kuntatalouteen, aluetalouteen ja työllisyyteen liittyvät kokonaisuudet. Näissä pääsisällöstä päästiin varsin pian yhteisymmärrykseen. Haasteellisimpia koko-

naisuuksia taas ovat olleet elinympäristön teemat eli tarkemmin asumisen, liikenteen ja ympäristön tarkastelu. Myös terveyden ja hyvinvoinnin mittaristossa on ollut haasteita löytää aluekehityksen kannalta toimivimmat indikaattorit.

Näistä syistä johtuen perusmittaristo on eräänlainen kompromissi ja lähtötilanne saatavilla olevilla tiedoilla, ja siksi mittaristoa on hiottava jatkuvasti. **Kaikkein vahvimpana asiana on työn aikana nousut esille jatkuvan avoimen dialogin tarpeellisuus ministeriöiden ja alueiden välillä.** Tällä hetkellä sitä on hyvin vähän. Tilannekuvatyön herättämä keskustelu ministeriöissä ja alueilla on ollut tärkeää. Tilannekuva on herättänyt tarkastelemaan eri hallinnonaloja yhdistäviä kokonaisuuksia ja ylipäätään keskustelua aluekehittämisjärjestelmän uudistamisesta ja aluekehityksen systemaattisemmasta seurannasta. Tässä mielessä tilannekuvan valmisteluprosessi on jo antanut hyvän pohjan maakuntien ja valtionhallinnon välisen vuoropuhelun vahvistamiselle ja yhteisen ymmärryksen rakentamiselle alueiden kehittämisen kannalta keskeisistä kysymyksistä.

Tilannekuvaviitekehityksen rakentamisessa on ollut tiivistä vuoropuhelua varsinaisen maakuntauudistukseen liittyvän aluekehityksen tilannekuvan ja aluekehittämisseskustelujen valmistelun kanssa. Maakuntien ja ministeriöiden marras-joulukuun 2017 aikana toteuttama harjoituskierron aluekehityksen tilannekuvan kokoamisesta osoitti viitekehityksen perusajatuksen toimivaksi. Viitekehityksen rakentamisessa on onnistuttu siten, että tilannekuvan koostaminen maakunnissa voidaan perustaa suurelta osin jo toimivien käytänteiden kehittämisen varaan. Jatkossa on tärkeää kerätä edelleen palautetta ja kehittää tilannekuvaviitekehystä ja prosessia jatkuvasti.

Myös Pohjois-Pohjanmaalla Oulussa toteutettu tilannekuvan ja erityisesti yritysekosysteemien mittaamisen viitekehityksen testaus ja esimerkkitarkastelun hyvät kokemukset kannustavat tilannekuvaviitekehityksen jatkokehittämiseen. Fokusryhmätilaisuudessa syvennettiin ymmärrystä tilastojen ja eri lähteiden kautta saatua kuvaa Pohjois-Pohjanmaan aluekehityksen dynamiikasta ja saatiin palaute viitekehityksen käytännön toimivuudesta ja laadullisen tilannekuvan rakentamisesta. **Pilotoinnin perusteella rakennettu ekosysteemien mittamisen viitekehys ja lähestymistapa osoittautuivat kehityskelpoisiksi työkaluiksi.** Alueen toimijat kokivat tarkastelun hyödylliseksi ja kysymykset toimivaksi ”muistilistaksi”, jota voi soveltaa tarpeen ja tilanteen mukaan. Lisäksi analyysin ja tulkinnan prosessin merkitystä korostettiin pilotoinnin yhteydessä. On myös huomioitava, että työkalu soveltunee huomattavasti rajoitetummin pienimmille kunnille tai alueille, joissa ei ole yhtä vahvaa tai selkeää ekosysteemiä. Lisäksi kaikilta alueilta ei liene mahdollista saada koottua tietoja yhtä tehokkaasti kuin Pohjois-Pohjanmaalla ja Oulussa, jos valmista pohjaa ekosysteemien tarkastelulle ei ole olemassa.

Tiedolla johtaminen vahvistuva piirre hallinnossa ja sen arvo on yhä enemmän ymmärretty ja tunnustettu. **Tieto on valtaa ja vahva vallankäytön väline.** Dialogin tärkeys nousee olennaisesti esille. Tilannekuvaprosessi ja nykyisten tietokäytäntöjen selvittäminen on kuitenkin osoittanut, että monilla alueilla ollaan jo luotu tiedon tuottamisen ja jalostamisen osalta hyvin pitkälle vietyjä ja järjestelmällisiä tietokäytäntöjä. Olemassa on paljon hyviä ja toimivia malleja, jotka ovat hioutuneet viimeisen vuosikymmenen aikana. Näistä toimivaksi osoittautuneista malleista ja käytänteistä tulisi ottaa oppia kansallisella tasolla ministeriöissä ja tehdä niitä määrätietoisesti ja järjestelmällisesti näkyviksi. Hyviä esimerkkejä pitkälle viedystä tiedon tuottamisesta on esimerkiksi Keski-Suomella, Pirkanmaalla ja Satakunnalla.

Ministeriöt hahmottavat aluekehittämisen tilannekuvan kautta paremmin alueellisen kokonais kuvan. Tämä mahdollistaa jatkossa tilannekuvan koordinoinnin ja ilmiö- ja teemapohjaisen kehittämisen. Tilannekuvaviitekehys yhtenäistää alueellista tarkastelua ja tekee siitä

vertailukelpoisempaa alueiden välillä. Tämä auttaa samalla muodostamaan yhtenäisemmän kansallisen kuvan. Selvityksen aikana tehdyissä haastatteluisa tuli hyvin vahvasti esille, että **aluekehityksen tilannekuva tulisi saada rakennettua olemassa olevien mallien, käytänteiden ja prosessien päälle sekä aidosti kytkettyä valmisteluun, päätöksentekoon ja toimenpiteisiin.**

Olennaista on, että tilannekuvatyöstä syntyy eri osapuolille lisäarvoa tuottava prosessi, jossa aluekehitykseen liittyvää tietoa kerätään, jalostetaan ja hyödynnetään. Aluekehityksen näkökulmasta sisällöllisiin ydinkysymyksiin vastaaminen vaatii ymmärrystä eri alueiden tilanteista ja tarpeista sekä yhdistämään kylmään tilastofaktaan rakenteellisia tekijöitä ja alueen toimijoita korostavaa analyysiä. Maakuntien suuri huoli nouseekin alueellisten tai jopa paikallisten erityispiirteiden tunnistamisessa tilannekuvan rakentamisessa. Suurin haaste on tunnistaa alueellisen mosaikin sisältä olennaiset asiat annetun raamin sisään huomioiden maakuntien erilaiset koot ja piirteet.

Työn aikana kerätyn aineiston valossa on tullut varsin selväksi, että tietotuotanto ja tiedon hyödyntäminen ovat digitalisaation ja jatkuvasti lisääntyvän tiedon tuottamisen aikana isossa murroksessa. Tässä murroksessa ajanmukaisten työkalujen mahdollisuuksia ei olla vielä riittävästi kyetty hyödyntämään, kun samanaikaisesti julkiset (henkilö)resurssit ovat vähentyneet ja osa tilastoista on muuttunut maksulliseksi. Tietotuotannon resurssit hajaantuvat erillisiin prosesseihin ja aikaa kuluu liikaa tilastojen ja valmiiksi pureskellun tiedon kokoamiseen. **Tilannekuvan kokoamisessa hyvänä ohjenuorana ja tavoitteena toistui ”20 % tiedon keräämistä ja 80 % tulkintaa” eikä päinvastoin.** Tilannekuvatyö vaatii jatkuvaa oppimista, jotta tietoon perustuva johtaminen saadaan systemaattiseksi osaksi aluekehittämistä. Lisäksi on vahvistettava tietojohtamisen osaamista ja resursseja valtiohallinnossa ja maakunnissa sekä kehitettävä tietojen analysoinnin välineitä ja alustoja yhteistyössä tiedon tarvisijoiden ja tuottajien yhteistyönä. Yhteinen kehittäminen sekä yhteiset valmennukset ja koulutukset olisivat myös tapa parantaa ministeriöiden ja alueiden välistä dialogia. Samalla vahvistettaisiin asiantuntemusta ja hyödynnettäisiin sitä tilannekuvaprosessissa.

Toisaalta tiedon objektiivisuus, läpinäkyvyys ja tarkoitushakuinen edunvalvonnallisuus on suuri haaste tiedon käyttämiselle. Alueilla on pitkälle vietyä kyvykkyyttä valita ja käyttää tietoja myös aktiiviseen edunajamiseen liittyvässä merkityksessä. Tämän tunnistaminen on ministeriöiden tehtävä. Aluekehityksen tilannekuvan on tärkeää olla objektiivinen. Edunvalvontaa pitäisi pyrkiä minimoimaan niin, että tieto olisi mahdollisimman realistista ja vertailukelpoista eri alueiden välillä. Keinoja tähän on esimerkiksi vertaisarviointi. Maakunnat pystyvät näkemään toisten maakuntien mahdollisia edunvalvonnallisia asioita. Lisäksi ulkopuolisen arvioinnin kautta voidaan lieventää edunvalvonnallisia asioita. Ministeriöiden yhteisen keskustelun tulisi myös keskittyä siihen, että tieto olisi mahdollisimman tasalaatuista ja puhtaasti edunvalvonnalliset elementit saataisiin pois.

Tilannekuvan kokoamiselle edellytyksenä on digitaalinen alusta ja digitaalisuuden hyödyntäminen. Tiedon hajanaisuus ja koonti haastavat tällä hetkellä tehokasta tilannekuvan rakentamista. Jotta voitaisiin minimoida tiedon keräämiseen kuluva aika ja maksimoida sen sijaan tiedon tulkintaan käytettävä aika, tulisi olla yhteinen alusta, josta tiedot löytyisivät selkeästi koottuna. Yhteiselle digitaaliselle rajapintojen kautta toimivalle tietokannalle on selkeä tarve.

Erityistä huolta tilastotuotannon osalta on noussut Toimiala Onlinen tulevaisuudesta, joka siirtynee Tilastokeskukseen. Jos tiedot siirtyvät Tilastokeskuksen alaisuuteen, on vaarana, että paljon yleistä ja tärkeää tietoa lähtee pois. Lähes kaikki Toimiala Onlinessa tällä het-

kellä olevat tiedot olisi tärkeää saada myös tulevaisuudessa. Esimerkiksi alueelliset palkkasumma- ja liikevaihtokuvaajat ovat tärkeitä ja niitä käytetään paljon alueilla. Aluetiedon keräämiseen tulee panostaa niiltä osin kuin se nykyisten tilastojen keräämisen valossa on mahdollista. Lisäksi on tärkeää, että alueellisen vuorovaikutuksen tarkastelu ja myös maakuntarajat ylittäviä toiminnallisia tarkasteluja sekä verkostomaista kehittämistä kuvaavia tietoja tulisi olla myös mukana. Tällä hetkellä tieto on hyvin pirstaleista tai koko valtakunnan kattavaa liikennejärjestelmän ja ympäristönäkökulmasta.

Ratkaisevaa tilannekuvaprosessissa on pohtia työn motiivit ja perustelut prosessin ja lopputuloksen merkityksestä. **Lisäksi olennainen kysymys on se, seurataanko vain toteutunutta kehitystä vai asetetaanko indikaattoreille ja kehitykselle tavoitteita.** Mittarit ohjaavat toimintaa ja niiden tarkastelu kriittisesti johdetuista tavoitteista on erityisen tärkeää. Lisäksi on huomioitava, että dynaamisuuden ymmärtäminen edellyttää myös absoluuttisten tilastolukujen vertailua prosentuaalisten rinnalla. Pelkkien prosenttien varassa tulee helposti tehdyksi virhetulkintoja vaihteluvälien ja vuosimuutosten merkityksestä. Määrällinen tilannekuva ei saa jähmettää lukuarvojen tason absoluuttiseen tarkasteluun. Yksittäiset indikaattorit eivät saa varastaa aluekehityksen seurannassa liikaa huomiota ja dynamiikan ymmärtämisen kannalta on olennaista löytää tulkintaa lukuarvoille ja niiden kehitykselle.

Tilannekuvan rakentamisessa tarvitaan monenlaisia muuttujia sekä yhä enemmän ennakoitietoa, "big dataa" ja uudenlaisia mittareita ja toimintatapoja tiedon kokoamiseen. Siksi tämän selvityksen pohjalta laadittu ja tässä raportissa esitetty tilannekuva muodostaa lähinnä pohjan ja perustan, jota on kehitettävä jatkuvasti. Suunta kohti keskusteluvampaa kumppanuutta ja ajantasaista yhteistä tilannekuvaan perustuvaa aluekehittämisjärjestelmää onkin tärkeä askel kohti kehitykselle asetettujen tavoitteiden saavuttamista ja parempaa aluekehityksen seuranta.

4.2. Kehittämisehdotukset

Tilannekuvaprosessi ja yhteisen tilannekuvan muodostaminen

Tämän VN TEAS-hankkeen puitteissa on rakennettu hyvin yleiskattava viitekehys ja mittaristo, joka pitää sisällään valtavan määrän tietoa. Pilottivaiheessa, mutta myös jatkossa tulee säilyttää mittariston joustavuus eli on oltava jatkuva valmius muokata mittaristoa tarpeen mukaan matkan varrella. Tämä tarkoittaa erityisesti varautumista kokemuksellisten mittarien laaja-alaisempaan käyttöön ja ilmiöpohjaista kuvaamista. Jatkossa on syytä katsoa, mitkä nousevat kaikkein tärkeimmiksi indikaattoreiksi, mitä kehitetään ja mitkä mittarit ovat vähemmän käyttökelpoisia. **Mittaristoa ja prosessia on tärkeä tarkistaa ja kyseenalaistaa tietyn aikavälein**, eli luoda selkeät tarkistuspisteet vähintään kerran vuoteen. Tulkinta ja prosessi ovat yhtä tärkeitä kuin mittarit, jotka helposti ohjaavat toimintaa liiankin vahvasti.

Toiminnan vakiinnuttamiseksi olisi tärkeä **organisoida maakunnalliset tilannekuvatiimit ja valtakunnallinen aluekehityksen tilannekuvatyöryhmä.** Alueelliset kehitysnäkymät on ollut toimiva käytäntö kokemuksellisen tiedon tuottamisessa, jossa on yhdistynyt määrällisten muuttujien kautta tulevan tieto kenttätuntemukseen ja -näkemykseen. Alueelliset kehitysnäkymät -prosessi tulisikin hyödyntää ja kehittää tulkintakehikkona jatkossa niin, että yhteisellä menetelmällä ja ennakoitiverkostoa hyödyntäen vertaisoppimisen ja -sparrauksen avulla muodostetaan yhteinen tulkinta maakuntien tilanteesta ja kehityksestä. Jatkossa tarvitaan yhteinen tapa koota kokemuksellista tietoa. Tilannekuvaprosessi on myös tapa jäntevöittää maakunnallista ennakoitityötä ja luoda sille vakiintunut muoto jatkossa. Tilannekuvatyöllä voisi olla esimerkiksi neuvonantajaneeli, joka mahdollistaisi neutraalin ja kriittisen

näkemyksen. Paneelissa voisi olla esimerkiksi 3–5 nimettyä asiantuntijaa, jotka toimisivat omana objektiivisena tiedon suodattimena.

Tietojohdaminen on tärkeä katsoa maakuntaudistuksessa kokonaisuutena ja kytkeä aluekehityksen tilannekuva alkaneeseen maakuntatieto-ohjelmaan. **Valtioneuvostotason eri ministeriöissä tehtävä tietotuotanto on tärkeä kytkeä yhteen.** Tällöin saavutetaan selkeää synergiaa suhteessa nykyiseen tilanteeseen eri ministeriöiden välille ja myös selkeämpi koordinaatio tilastotuotannosta vastaavien organisaatioiden suuntaan. Lisäksi tietojohdamisen osaamista ja resursseja on vahvistettava valtiohallinnossa ja maakunnissa sekä kehitettävä tietojen analysoinnin välineitä ja alustoja yhteistyössä tiedon tarvitsijoiden ja tuottajien yhteistyönä. Yhteinen kehittäminen sekä yhteiset valmennukset ja koulutukset ovat myös tapa parantaa ministeriöiden ja alueiden välistä dialogia.

Tilannekuvan tulee olla lähtökohtaisesti jämäkkä ja yhtenäinen, jotta se pysyy kasassa ja tietoja voidaan tulkita samalla tavalla. Toisaalta **tilannekuvan tulee tunnistaa ja antaa tilaa alueiden erityispiirteille.** Tilannekuvatyökalussa tulee olla tilaa alueellisten erityispiirteiden kuvaamiselle. Yksi keino on tuottaa alueellisten erityispiirteiden kuvaamisessa niin sanottuja erillistarkasteluja, kuten esimerkiksi Pirkanmaalla on tehty bio- ja kiertotalouden tilannekuvan suhteen. Näistä ilmiöperusteisista tarkasteluista tulee tehdä esimerkkikappaleet jo pilotointivaiheessa. Samalla alueet voivat esittää, mitkä kaikki ministeriöiden sektorit vaikuttavat näiden kohteiden kehittämiseen.

Näkökulmia tilannekuvan käyttöliittymään

Tässä hankkeessa kartoitetun kokonaiskuvan ja aluekehityksen tilannekuvan yleisen viitekehityksen pohjalta tulisi lähteä rohkeasti miettimään uusia tarpeita ja mittareita sekä kehittämään uusia tapoja tilastointiin ja ennen kaikkea välineistöön, joka kääntää asetelman vaikeasta ja pirstaleisesta tiedon keräämisestä sen tulkintaan.

Optimaalisin tilanne ministeriöiden ja alueiden kannalta on, jos tiedot löytyvät yhdestä paikasta ja selkeästi visualisoituna. Lisäksi **tietotyökalun tulisi olla avoin kaikille** eli sen olisi tarjottava näkymät käyttäjäprofiileittain (päättävä, asiantuntija, kansalainen). Nykyiset avoimet alustat antavat mahdollisuuden tiedon valitsemiseen ja visualisointiin. Pilotointivaiheessa on testattava alustojen toimivuutta, ja kytkettävä myös tämä osa-alue D9-tiimin työhön. Tässä yhteydessä voidaan syventää myös ennakoititiedon ja big datan (esim. Vainu.io sekä Me-säätiön kaltaisten työkalujen) hyödyntämistä. Alustan teknologia kannattaa valita tarpeen mukaan, mutta on havaittu, että sen tulisi mahdollistaa ainakin loppukäyttäjälle interaktiivisia visualisointeja, eri hallintotasoille merkityksellisiin tietoihin porautumisen ja lähtötietojen hyödyntämisen suoraan tietolähteinä toimivista tietokannoista ja rajapinnoilta (automatisointi).

Markkinoilla on tällä hetkellä useita maksullisia raportointityökaluja, joiden vahvuutena on numeerisen tiedon esittäminen visuaalisessa muodossa. Näiden valmiiden työkalujen haasteena on niiden räätälöitävyys, hallinnollisista aluerajoista riippumattomien analyysien (esim. saavutettavuus) tarkastelujen toteuttaminen sekä todennäköisesti korkealle nousevat käyttö- ja lisenssikustannukset. Kustannuksia lisäävät myös teknologiariippumaton työ joka liittyy analyysien ja visualisointien tekemiseen sekä näiden taustalla olevien tiedonhallinta- ja jakamisratkaisujen toteuttamiseen.

Alustan valinnassa on syytä kiinnittää huomiota eri tasoilla toimivien päättäjien ja viranomaisten tietotarpeisiin, sekä kartoittaa eri teknologioiden puutteet ja mahdollisuudet. Alustan kehittäminen puhtaasti tarvelähtöisesti vaatii todennäköisesti uuden alustan

ja työkalujen kehittämistä. Se voisi mahdollistaa paremmin erilaisten hallinnollisista aluerajoista riippumattomien tarkastelujen toteuttamisen, kuten esimerkiksi keskeisimpien liikennehankkeiden vaikutusten arvioinnin osana valtakunnallista liikennejärjestelmäsuunnittelua sekä alueiden kilpailukykyä tukevien resurssien potentiaaliseen saavutettavuuteen liittyvät tarkastelut. Tällaisten maantieteellisesti aluerajoja ylittävien tarkastelujen tekeminen vaatii erilaisia teknologisia ratkaisuja kuin mitä valmiilla työkaluilla voidaan suoraan toteuttaa. Teknologia valinnan kannalta on tärkeää yksityiskohtaiset tarvemäärittelyt sekä laaja-alaisesti erilaisten alusta- ja visualisointiteknologioiden mahdollisuuksien ymmärtäminen. Sen lisäksi, että tarvitaan älykäs alusta määrällisen tiedon kokoamiseen ja esittämiseen, tarvitaan myös uudenlaisia tapoja ja työkaluja yhteistyöstämiseen.

Yhteishankinnat ja indikaattoreiden kehittäminen

Aluetalouden ja työllisyyden avoimesti saatavia tietoja syytä lisätä. Aluetalouden ja työllisyyden kehityksen seuranta on avoimesti saatavilla olevilla tiedoilla heikoissa kantomissa. Suurin ongelma on, että avoimet tiedot valmistuvat varsin suurella viiveellä. Jotta aluekehityksestä voidaan muodostaa yhteinen kuva, täytyisi kaikilla toimijoilla olla myös pääsy keskeisiin tietoihin. Nopeasti päivittyviä tietoja on olemassa, mutta ei avoimena. Työvoimatiedustelun maakunnittaiset neljännesvuositiedot olisi syytä olla avoimesti saatavilla tietokannassa. Myös keskeiset alueelliset liikevaihdon ja palkkasumman kehitystä kuvaavat tiedot olisi syytä muuttaa maksullisista tiedoista budjettirahoitteisiksi avoimiksi tiedoiksi. Lisäksi olisi syytä julkaista kaikki kuukausi ja neljännesvuositiedot myös kausitasoitettuina ja trendisarjoina, jotta tietojen tulkinta helpottuu. Tällöin tiedoista on pyritty poistamaan tilastollisin menetelmin kausivaihtelun lisäksi myös satunnaisvaihtelua. Kausitasoittamattomien tietojen käyttö on käyttäjille hankalaa ja johtaa monesti väärinymmärryksiin. Kausitasoittamiseen olisi Tilastokeskuksessa paras osaaminen ja resurssit.

Liikennejärjestelmä- ja saavutettavuusindikaattorit tuottavat nykyisellään haasteita aluetalouden tarkastelulle. Esimerkiksi kestävien liikkumismuotojen osuuden muutos, yhdyskuntarakenteen kehitys, vyöhykkeet ja toiminnalliset alueet olisi tuotettava yhtenevällä ja tarkemmallalla tasolla. Nykyisillään tietoa tuotetaan selvitysten kautta, mutta niissä tulisi olla myös vakiintuneet mittarit, jotka ovat vuosittain käytössä.

Ympäristön kestävässä kehityksessä olisi saatava kasvihuonekaasupäästöt ja erittelyt seurattavaksi. Lisäksi tarvittaisiin tietoa ekologisesta kestävästä kehityksestä ja luonnonvarojen kulutuksesta. Kolmas tässä teemassa tärkeäksi tunnistettu kohde on luonnon virkistyskäyttö (taloudelliset arvot ja hyödyt), jotka olisi saatava selkeämmin esiin. Näistä kaikista on jo jokseenkin vakiintuneita käytäntöjä, joista tulisi tehdä päätöksiä yhteiseen seurantaan ja hankintaa. Jotta kestävä kehityksen edistyminen ja siihen nykyisin liittyvä taloudellinen kehitys täysipainoisesti mahdollistuisi myös pitkällä aikajänteellä, tulisi jatkossa pikemminkin ohjata toimijoita asioiden nykytilanteessa ennallaan pitämisen sijaan varmistamaan ja edistämään pitkäjännteisen kestävästi kehittyvän toiminnallisen ja taloudellisen uudistumisen edellytyksiä.

LIITTEET

Liite 1. Ehdotus tilannekuvamittaristoksi

TEEMA	INDIKAATTORI	TASOTIETO (uusin tieto; absoluuttiset arvot pidettävä mukana)	MUUTOS, LYHYT AIKAVÄLI (edellisvuoteen)	MUUTOS, PITKÄ AIKAVÄLI (2010 - uusin tieto)		KOKO MAA, TASOTIETO	KOKO MAA, MUUTOS LYHYT AIKA- VÄLI (edellisvuoteen)	KOKO MAA, MUUTOS PITKÄ AIKAVÄLI (2010 - uusin tieto)
VÄESTÖ	Väestömuutos %							
	Sisempi kaupunkialue							
	Ulompi kaupunkialue							
	Kaupungin kehysalue							
	Maaseudun paikalliskeskus							
	Kaupungin läheinen maaseutu							
	Ydinmaaseutu							
	Harvaan asuttu maaseutu							
	Luonnollinen väestönlisäys 1000 asukasta kohden per vuosi							
	Kokonaisnettomuutto 1000 asukasta kohden per vuosi							
	Vieraskielisten %-osuus väestöstä							
	Väestöllinen huoltosuhde, (indeksi)							
JULKINEN / KUNTATALOUS	Kuntien verotulot €/asukas							
	Kuntakonsernin kertynyt yli-/alijäämä €/asukas							
	Kuntien konsernivelka €/asukas							
	Bruttoinvestoinnit €/asukas 10 vuoden aikajaksolla							
ALUETALOUS	Alueen BKT €/asukas, käyvin hinnoin							
	Alueen kaikkien toimialojen liikevaihdon vuosimuutos %							
	Alueen kaikkien toimialojen palkkasumman muutos %							
	Avoimen sektorin %-osuus alueen työpaikoista							
	Viennin arvo työllistä kohden, €							

TYÖLLISYYS	Taloudellinen huoltosuhde (indeksi)							
	Työllisyysaste 15–64-vuotiaat (työvoimatutkimus)							
	Työttömyysaste % (työvoimatutkimus)							
	Työttömät työnhakijat (TEM vuosikeskiarvo sekä kuukausitilasto)							
	Avoimet työpaikat (TEM vuosikeskiarvo sekä kuukausitilasto)							
	Työpaikkaomavaraisuusaste							
YRITYS-TOIMINTA	Yrityspäätösaste suhteessa yrityskantaan							
	Aloittaneiden yritysten määrä suhteessa yrityskantaan							
	Lopettaneiden yritysten määrä suhteessa yrityskantaan							
	Yritystoimipaikkojen määrä 1000 asukasta kohden							
	Kasvuyritysten määrä suhteessa yrityskantaan							
OSAAMINEN	Koulutustasomittain (VKTM-indeksi)							
	Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus, % 25-34-vuotiaasta väestöstä							
	Tutkimus- ja kehittämistoiminnan menot €/ BKT							
	Elinkeinoelämän %-osuus alueen tutkimus- ja kehittämistoiminnan menoista							
	Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17–24-vuotiaat, % vastaavankäisestä väestöstä							
TERVEYS JA HYVINVOINTI	THL:n sairastavuusindeksi, ikävakioitu							
	Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten osuus % (NEET)							
	Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneiden %-osuus 25–64-vuotiaista							
	Pienituloisuusaste %							
ASUMINEN	Valmistuneiden asuntojen lukumäärä 10 000 asukasta kohden							
	Vanhojen osakeasuntojen neliöhinnat							
	Tehtyjen vanhojen osakeasuntojen kauppojen lukumäärä 10000 asukasta kohden							
LIIKENNE	Maanteiden liikennesuorite yhteensä milj. auto-km (vuosi-muutos %)							
	Nopean laajakaistan tarjonta, 100 Mbit/s kiinteä verkko, kotitaloudet %							
YMPÄRISTÖN KESTÄVÄ KEHITYS	Kasvihuonekaasupäästöt / as.							
	energian (sis. liikenteen) päästöt / as.							
	teollisuusprosessien päästöt / as.							
	maatalouden päästöt / as.							

VÄESTÖDYNAMIIKKA

VÄESTÖ, PERUSINDIKAATTORIT	TIEDON SISÄLTÖ JA (TEKNINEN) MUODOSTAMINEN	TIEDON TUOTTAJA	ALUETASO JA TARKKUUS	TUOTANTO-/SEURANTASYKLI	MAKSULLISUUS	HUOMIOT JA ARVIO TOIMIVUUDESTA
Väestömuutos %	- Alueen väestön määrän muutos suhteessa keskiväkilukuun. - Sisältää kaikki väestökehityksen osatekijät: luonnollinen väestönlisäys, kuntien välinen nettomuutto ja nettomaahanmuutto.	Tilastokeskus, väestö	Kunta	Vuosi / IV-vuosi / kk	Maksuton	- Perusmuuttuja, jota voidaan tarkastella usealla eri aluetasolla ja ajanjaksolla - Hyvä vertailukelpoisuus, toimivuus ja käytettävyys Lisätietoja: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/
Väestömuutos kaupunki-maaseutuluokituksella	-Luokitus perustuu Oulun yliopiston ja Suomen ympäristökeskuksen paikkatietoon perustuvaan kaupunki- ja maaseutuluokitukseen. Kaupunkialueet jakautuvat kolmeen luokkaan ja maaseutualueet neljään luokkaan: -Sisempi kaupunkialue -Ulompi kaupunkialue -Kaupungin kehysalue -Maaseudun paikalliskeskus -Kaupungin läheinen maaseutu -Ydinmaaseutu -Harvaan asuttu maaseutu	Tilastokeskus, väestö	250 x 250 metriä tilastoruutu	Vuosi	Maksuton	- Maaseutu-kaupunki-luokitus on muodostettu valtakunnalliseen karttaesitykseen soveltuvalla yleistystasolla, jossa eri alueluokat erottuvat selkeinä kokonaisuuksia koko maata kuvaavan kartan mittakaavassa. - Luokituksen avulla saadaan tietoa erityyppisten alueiden kehityksestä koko maan tasolla. Lisätietoja Ympäristö-sivulta: http://www.ymparisto.fi/kaupunkimaaseutuluokitus sekä SYKE:n metatietokuvauksesta: http://metatieto.ymparisto.fi:8080/geoportal/catalog/search/resource/details.page?uuid=%7BBDD349C3-3656-4B3C-A590-77901C058DA2%7D
Luonnollinen väestönlisäys 1000 asukasta kohden per vuosi	- Luonnollinen väestönlisäys (syntyneet - kuolleet) suhteessa alueen keskiväkiluvun 1000 asukkaaseen.	Tilastokeskus, väestö	Kunta	Vuosi / IV-vuosi / kk	Maksuton	- Väestökehityksen osatekijöiden perusmuuttuja. - Mahdollistaa vertailun eri aluetasoilla ja ajanjaksoilla. - Lisätietoja: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/
Kokonaisnettomuutto 1000 asukasta kohden per vuosi	- Indikaattori kuvaa alueen kuntien välistä nettomuuttoa ja nettomaahanmuuttoa yhteensä suhteessa keskiväkiluvun 1000 asukkaaseen. - Kuntien välinen nettomuutto = tulomuuton ja lähtömuuton välinen erotus -Nettomaahanmuutto = maastamuuton ja maahanmuuton välinen erotus	Tilastokeskus, väestö	Kunta	Vuosi / IV-vuosi / kk	Maksuton	- Väestökehityksen osatekijöiden perusmuuttuja. - Hyvinvointikompassissa kuntien välinen nettomuutto (THL:n avainindikaattori); mm. Pohjois-Pohjanmaan seurantaindikaattori - Maahanmuutto ja maan sisäinen kuntien välinen muuttoliike erikseen; muuttoliikkeessä voidaan painottaa erikseen esimerkiksi ikään, sukupuoleen, koulutukseen, työmarkkina-asemaan, tuloihin jne. liittyviä muuttujia - Tarvittaessa voidaan tarkastella korkeakoulutetun 25–34 v. väestön tulo- ja lähtömuuttoa. Tieto on kuitenkin maksullinen. - Lisätietoja: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/

Vieraskielisten %-osuus väestöstä	- Muiden kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkielisten %-osuus alueen väestöstä.	Tilastokeskus, väestö	Kunta	Vuosi	Maksuton	- Mahdollistaa vertailun eri aluetasoilla ja ajanjaksoilla. - Lisätiedot Tilastokeskuksesta http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/ tai Hyvinvointikompassista: http://www.hyvinvointikompassi.fi/fi/web/hyvinvointikompassi/indikaattori-/indicator/r/658/c/658/g/total/i/187
Väestöllinen huoltosuhde, (indeksi)	- Väestöllinen (demografinen) huoltosuhde ilmaisee, kuinka monta alle 15-vuotiasta ja 65-vuotta täyttänyttä on sataa 15–64-vuotiasta (työikäistä) kohti. Mitä enemmän lapsia ja/tai eläkeläisiä on, sitä korkeampi on huoltosuhteen arvo. Työikäisiksi lasketaan tilastossa 15–64-vuotiaat, mutta tulee huomioida, että Suomessa suurin osa 15–17-vuotiaista on vielä opiskelemassa ja asuu vanhempiensa kanssa. Työeläkeuudistuksen myötä työeläkevakuutuksen piiriin kuuluvat 18–67-vuotiaat työntekijät.	Tilastokeskus, väestö	Kunta	Vuosi	Maksuton	- Demografinen huoltosuhde mahdollistaa vertailun eri aluetasoilla ja ajanjaksoilla - Vaikka huoltosuhde kuvaa lasten ja vanhuseläkeläisten määrän suhdetta alueen työikäisen väestön määrään, ei huoltosuhde kerro suoraan alueen väestörakenteesta. Joillain alueilla demografiseen huoltosuhteeseen voi vaikuttaa suuri eläkeläisten määrä, kun taas toisilla alueilla suuri lasten määrä. - Lisätiedot Tilastokeskuksesta http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/ tai Hyvinvointikompassista: http://www.hyvinvointikompassi.fi/fi/web/hyvinvointikompassi/indikaattori-/indicator/r/658/c/658/g/total/i/761

VÄESTÖDYNAMIIKAN TÄYDENTÄVÄT INDIKAATTORIT JA TIETOLÄHTEET	LISÄTIEDOT JA LÄHTEET
Väestön ikärakenteen tarkempi kuvaus <ul style="list-style-type: none"> vanhus- ja lapsihuoltosuhde tulkitaan erikseen muutos yli 75 ja yli 85 -vuotiaiden sekä nuorien 0-6 ja 7-14 -vuotiaiden osuudessa 	Ikäluokkien %-osuudet: www.sotkanet.fi – väestö – väkiluku – eri ikäryhmien %-osuus väestöstä. Väestö iän mukaan (lkm): StatFin/Väestö/Väestörakenne Vanhus- ja lapsihuoltosuhde laskettavissa Tilastokeskuksen tiedoista. Maksuton tieto
Paikkatietopohjaisen kaupunki-maaseutuluokituksen pohjalta tehtävä analyysi maakunnan väestökehityksestä ja erityisesti haasteellisimmista alueista ja kunnista	Kaupunki- ja maaseutuluokituksen tiedot löytyvät kunnittain, seutukunnittain ja maakunnittain Tilastokeskuksen StatFin –tietokannasta vuodesta 1990 alkaen: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__vaerak/statfin_vaerak_pxt_022.px/?rxid=b11157f1-51f0-4cea-8baa-396d713595d6 Maksuton tieto
Väestön tarkastelu tarkemmin maahanmuuttajaväestön ja sukupuolien osalta (miesten ja naisten muuttoliike)	Väestö syntyperän ja sukupuolen mukaan alueittain: StatFin/Väestö/Väestörakenne Muuttoliike iän, sukupuolen ja muuton suunnan mukaan alueittain: StatFin/Väestö/Muuttoliike Maksuton tieto
Tarkentavana tietona 25-34-vuotiaiden nuorten aikuisten muuttoliikkeen tarkastelu	Tiedot löytyvät Tilastokeskuksen muuttoliiketilastoista. Maksullinen tieto
Väestöennuste	Ennustetut väestömuutokset sukupuolen mukaan alueittain: StatFin/Väestö/Väestöennuste Maksuton tieto

ALUETALOUSDYNAMIIKKA

JULKINEN / KUNTATALOUS; PERUSINDIKAATTORIT	TIEDON SISÄLTÖ JA (TEKNINEN) MUODOSTAMINEN	TIEDON TUOTTAJA	ALUETASO JA TARKKUUS	TUOTANTO-/SEURANTASYKLI	MAKSULLISUUS	HUOMIOT JA ARVIO TOIMIVUUDESTA
Kuntien verotulot €/asukas	- Indikaattori kuvaa alueen verotulot asukasta kohden. Kunnan tuloverotulo eur/veroprosentti → kuntalaisten tulopohja, johon veroprosentti kohdistuu. Kuntalaisten tulopohja/asukasluku → Kunnan verotettava tulo/eur/asukas	Tilastokeskus	Kunta, nostettavissa aluetasolle	Vuosi	Maksuton	- Verotettava tulo eur/asukas kertoo riittäväällä tarkkuudella kuntalaisten tulojen eroavaisuuden. Mittari voidaan johtaa helposti myös laajemmalle asukasjoukolle, esimerkiksi alueellisesti. - Verotettava näin laskettuna ei ota huomioon täysin kuntakohtaisia eroja kunnan tuloverovähennyksissä, mutta poikkeamalla ei ole olennaista merkitystä. - Mittari on validi, eikä se ole liian herkkä. Mittari mittaa mitattavaa asiaa myös mahdollisen sote- ja maakunt uudistuksen jälkeenkin. Uudistus parantaa todennäköisesti kunnan veroprosentin tuottoa poistaessaan vähennyksiä ja kohdentaessaan niitä uudella tavalla. Tämä on pieni epäjatkuvuuskohta tunnuslukujen peräkäisarvoa tulkittaessa. Tiedot löytyvät Tilastokeskuksen tietokanasta: kuntien ja kuntayhtymien raportoimat taloustiedot, kuntien tunnuslukuja.
Kuntakonsernin kertynyt yli-/alijäämä €/asukas	- Mittaa konsernitaseessa olevaa vuosien aikana kertynyttä ali/ylijäämää. Mittari kuvaa nykyisin tarkasteltavan kuntakonsernin tasolla talouden tasapainoa. Mittari on yksi kriisikuntamittauksen keskeisin kriteeri. Taseen ali/ylijäämä euroa/asukasluku.	Tilastokeskus	Kunta, nostettavissa aluetasolle	Vuosi	Maksuton	- Mittari on yksi kriisikuntamittauksen keskeisin kriteeri. - Ali/ylijäämä -mittarissa on joitakin sen luotettavuutta heikentäviä piirteitä, tärkein on todennäköisesti kuntien varsinkin lähihistoriassa hyvinkin poikkeavat käytännöt suunnitelman mukaisissa poistoissa. Jos kunta on tehnyt alipoistoja, taseeseen kertyvät ylijäämä on liian suuri tai alijäämä liian pieni. Alipoistojen määrää on vähätelty, mutta kuntien takauskeskukselle tehty selvitys osoitti kuitenkin peruskuntien alipoistojen määräksi 2-3 miljardia euroa. Nyt kunnat ovat oikaisseet poistojen taseen ja mittarin luotettavuus kasvaa. Kun mittaria nyt käytetään konsernitaseella, poistuvat peruskuntien mahdollisuudet keinotella mittarilla lähes kokonaan (omaisuuden myyminen rahoitusyhtiölle jää edelleen jäljelle). - Kuntien taloutta tarkastellaan VM:n kriisikuntamittauksessa sekä tuloslaskelman että taseen alijäämällä. Jos konsernitaseen alijäämä >500 ja 1000 eur/asukas kunta ajautuu suoraan erityiseen kuntajakoselvitykseen. - Kuntatasoista mittaria voidaan käyttää konsernimittarin rinnalla, jos halutaan vielä pidempää aikasarjaa. Tiedot löytyvät Tilastokeskuksen tietokanasta: kuntien ja kuntayhtymien raportoimat taloustiedot, kuntien tunnuslukuja

Kuntien konsernivelka €/asukas	<ul style="list-style-type: none"> - Indikaattori kertoo kuntien konsernivelan suhteessa alueen asukaslukuun. - Konsernivelkaan otetaan konsernitaseesta konsernin lainakanta. 	Tilastokeskus	Kunta	Vuosi	Maksuton	<ul style="list-style-type: none"> - Konsernivelka kuvaa paremmin kunnan velkaisuutta, kuin pelkkä kunnan lainakanta, koska varsinkin kaupunkikunnat ovat siirtäneet toimintoja emokunnan ulkopuolelle konserniin ja esimerkiksi kunnalliset yhtiöt ovat velkaantuneet. - Mitä suurempi tunnusluvun arvo on, sitä konserniveikaisempi kunta on. - Kuvaa kuntakonsernin velkaantuneisuutta ja velkaantuneisuuden nopeutta. Voidaan arvioida, kuinka paljon kunnalla on varaa velkaantua, jos kunnan on tehtävä elinvoimaa vahvistavia investointeja myös velkarahoituksella. - Jos mittaristoa laajennetaan, siihen voisi liittää esimerkiksi konsernin taseen loppusumman, jolloin saataisiin suuntaa-antava arvio sille, kuinka konsernin omaisuus kattaa konsernivelan. Tiedot löytyvät Tilastokeskuksen tietokanasta: kuntien ja kuntayhtymien raportit taloustiedot, kuntien tunnuslukuja
Bruttoinvestoinnit €/asukas 10 vuoden aikajakso	<ul style="list-style-type: none"> - Bruttoinvestoinnit (kunnan investointimenot) 1000 € yhteensä laskettuna summana kymmenen vuoden ajalta/asukasluku - Bruttoinvestoinneiksi lasketaan kuuluvaksi kaikki aineellisen käyttöömaisuuden muutokset, lisäykset, parannukset ja uudistukset, jotka pidentävät pääomatavaran käyttöikä tai lisäävät sen tuottavuutta. Bruttoinvestointeihin ei lueta omaisuutta, joka saadaan liiketoiminnan uudelleenjärjestelyn yhteydessä, kuten yritysten sulautuessa tai yritysvaustusten yhteydessä. 	Tilastokeskus	Kunta, nostettavissa aluetasolle	Vuosi	Maksuton	<ul style="list-style-type: none"> - Mittari kuvaa kunnan investointien tasoa pitkällä aikavälillä. Pitkä aikaväli on perusteltu siksi, että varsinkin pienen kunnan yksi suuri investointikohde ei heikennä mittarin vertailtavuutta kunnassa itsessään eikä kuntien kesken. Arvosta voidaan päätellä, onko kunnan investointitaso ollut riittävä tai liian suuri. Arvoa voidaan suhteuttaa esimerkiksi kunnan lainakantaan ja sen kehitykseen, käyttöömaisuuden muutokseen ja kunnan väestömuutokseen jne. Tiedot löytyvät Tilastokeskuksen tietokanasta: kuntien ja kuntayhtymien raportit taloustiedot, kuntien tunnuslukuja

ALUETALOUS; PERUSINDI- KAATTORIT	TIEDON SISÄLTÖ JA (TEKNI- NEN) MUODOSTAMINEN	TIEDON TUOTTAJA	ALUETASO JA TARK- KUUS	TUOTANTO- /SEURAN- TASYKLI	MAKSULLI- SUUS	HUOMIOT JA ARVIO TOIMIVUUDESTA
Alueen BKT €/asukas, käyvin hinnoin	- Indikaattorista selviää alueen bruttokansantuote alueen asukasta kohden (aluetilinpidon tieto) - Mittari kertoo alueen kokonaistuotannosta, johon lasketaan kaikki tiettyinä ajanjaksona tuotetut palvelut ja tavarat. BKT ilmoittaa yhteiskunnan tuotannon kokonaisarvon eli tuotetun arvonlisäyksen.	Tilastokeskus, kansantalous	Maa-kunta/seutukunta	Vuosi	Maksuton	- Osa kansantalouden tilinpidon tietotuotantoa. Yhteensopiva valtakunnallisen BKT:n kanssa. - Noin kahden vuoden viive. Arvonlisä noin vuoden viiveellä, jonka perusteella voi arvioida BKT:n muutosta. - Tiedon eri muodot eri tarkasteluissa: taso - käyvin hinnoin, muutos - volyymin muutos (laskettava), BKT/asukas muutos - indeksi muutos (useita vaihtoehtoja). - Toimialarakenne/pääomavaltaisuus vaikuttaa tasoon. Pääomatuloista suuri osa alueen ulkopuolelle. Lisätiedot: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/
Alueen kaikkien toimialojen liikevaihdon vuosimuutos %	- Mittari kuvaa alueen kaikkien toimialojen liikevaihdon vuosimuutosta.	Tilastokeskus/Toimiala Online	Maa-kunta/räätälöitävissä	Kuukausi	Maksullinen	-Muuttuja kuvaa alueen kaikkien toimialojen liikevaihdon muutosta. Tiedot ovat saatavissa vuosimuutoksena, alkuperäisenä ja kausitasoitettuna sarjana, trendisarjana, yrityskeskittymänä jne. Tiedot ajallisesti kuukausittain, kvartaaleittain, puolivuositain ja vuosittain. Aluetasot seutu- ja maakuntataso. Lisätiedot: http://www.stat.fi/tup/suhdannepalvelu/tietosialto.html
Alueen kaikkien toimialojen palkkasumman muutos %	- Mittari kuvaa alueen kaikkien toimialojen palkkasumman muutosta - Palkkasumma kertoo yritysten maksamien bruttomääräisten palkkojen summan. Palkkoihin lasketaan mukaan kaikkien yritysten palveluksessa olevien työntekijöiden rahamääräiset korvaukset kuukauden aikana tehdystä työstä. Palkkaan sisältyvät kaikki työntekijöiltä kannettavat sosiaaliturvamaksut ja tuloverot sekä lisäksi erilaiset lisätyöt (ylityö, yötyö), bonukset ja lomarahat. Optiot, työn tekemiseen liittyvät kulut tai työnantajan sosiaaliturvamaksut eivät kuulu palkkaan.	Tilastokeskus/Toimiala Online	Maa-kunta/räätälöitävissä	Kuukausi	Maksullinen	-Muuttuja kuvaa alueen kaikkien toimialojen palkkasumman muutosta. Tiedot ovat saatavissa vuosimuutoksena, alkuperäisenä ja kausitasoitettuna sarjana, trendisarjana, yrityskeskittymänä jne. Tiedot ajallisesti kuukausittain, kvartaaleittain, puolivuositain ja vuosittain. Aluetasot seutu- ja maakuntataso Lisätiedot: http://www.stat.fi/tup/suhdannepalvelu/tietosialto.html
Avoimen sektorin %-osuus alueen työpaikoista	- Mittari ilmaisee avoimen sektorin prosenttiosuuden alueen työpaikoista. Avoimen sektorin työpaikat pitävät sisällään yksityisen sektorin ja yrittäjien työpaikat eli avoin sektori suhteessa kaikkien työnantaja-sektorien työpaikkoihin.	Tilastokeskus, työssäkäynti	Kunta	Vuosi	Maksuton	-Muuttuja kuvaa avoimen sektorin eli yksityisen sektorin ja yrittäjien yhteenlaskettua työpaikkaosuutta alueen kaikista työpaikoista. Tiedot saatavissa kaikilla aluetasoilla (kunta-, seutukunta-, maakunta- ja suuraluetaso) Lisätiedot: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/

<p>Viennin arvo työllistä kohden, €</p>	<p>- Mittari ilmaisee viennin arvon työllistä kohden. - Suhde on laskettu tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen työllisten määrää käyttäen, sillä se on virallinen tilasto ja sen saa vuodelle 2016, toisin kuin muut.</p>	<p>Tulli, Ulkomaankauppa maakunnittain</p>	<p>Maakunta</p>	<p>Vuosi / IV-vuosi</p>	<p>Ilmainen</p>	<p>- Tullin vientitilaston tiedot alueellistetaan tulli-ilmoitusten ja Intrastat-ilmoitusten perusteella - Vienti on suhteutettu työllisten määrään, sillä toimipaikkoihin suhteuttaminen on haasteellinen. Toimipaikkojen lukumäärästä suuri osa tulee pienimmästä päästä ja eri toimialoilla toimipaikkojen lukumäärä voi vaihdella suuresti. Vientiä harjoittavien osuus siitä ei ole kovin hyvä. Viennin voisi suhteuttaa myös liikevaihtoon, tuotokseen tai arvonlisäykseen. Ongelmana on kuitenkin se, että että vienti on osa näitä ja hyvän vientimaakunnan vientiosuus ei ole niin suuri, koska myös jakaja on suurempi. - Vaihtoehtoisena ja kattavampana mittarina on Tilastokeskuksen asiakaskohtaisen suhdannepalvelun maksullisina erityisselvityksinä tuottama alueellinen teollisuuden vientiliikevaihto. Hyvää tässä tilastossa on se, että Tilastokeskuksen julkaisema vientiliikevaihto sisältää tavaraviennin lisäksi myös palveluiden vientiliikevaihdon. - Tarkempi vertailu vientitietojen välillä löytyy täältä: http://tulli.fi/documents/2912305/5358919/Tullin+ulkomaankauppa-aineiston+ja+Tilastokeskuksen+vientiliikevaihdon+laskennassa+k%C3%A4ytt%C3%A4mien+aineistojen+v%C3%A4listen+erojen+analysointi/f2a46154-9a91-4ebd-a904-9208f6bae5fa?version=1.0</p>
---	---	--	-----------------	-------------------------	-----------------	--

TYÖLLISYYS; PERUSINDI- KAATTORIT	TIEDON SISÄLTÖ JA (TEKNI- NEN) MUODOSTAMINEN	TIEDON TUOTTAJA	ALUETASO JA TARK- KUUS	TUO- TANTO- /SEURAN- TASYKLI	MAKSUL- LISUUS	HUOMIOT JA ARVIO TOIMIVUUDESTA
Taloudellinen huoltosuhte (indeksi)	<ul style="list-style-type: none"> - Indikaattori kuvaa alueen taloudellista huoltosuhdetta. - Taloudellinen huoltosuhte saadaan laskemalla, kuinka monta työvoiman ulkopuolella olevaa ja työttömä on yhtä työllistä kohti. - Muodostaminen: (alueen työvoiman ulkopuolella olevat + työttömät)/alueen työlliset 	Tilastokeskus, väestö	Kunta	Vuosi	Maksuton	<ul style="list-style-type: none"> - Indikaattori mahdollistaa vertailun eri aluetasoilla ja ajanjaksoilla - Huoltosuhteeltaan parhaimmissa kunnissa huoltosuhte on lähellä sataa. Tämä tarkoittaa sitä, että työssäkäyviä on yhtä paljon kuin työttömiä ja työvoiman ulkopuolella olevia. Sen sijaan taloudelliselta huoltosuhteeltaan heikommassa kunnissa korkeintaan kolmasosa väestöstä on työelämässä, jolloin huoltosuhte nousee yli kahdensadan. Taloudellisen huoltosuhteen taustalla vaikuttaa alueen väestörakenne sekä taloudelliset suhdanteet ja paikallisesti myös alueen työllisyystilanne. Taloudellista huoltosuhdetta on vaikeampi ennustaa kuin demografista huoltosuhdetta. Lisätiedot: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_vaerak/stat-fin_vaerak_pxt_007.px/?rxid=26feae82-4086-4df9-b55b-0df6c03f8f49
Työllisyysaste 15–64-vuotiaat (työvoimatutkimus)	<ul style="list-style-type: none"> - Indikaattori ilmaisee työllisten prosentiosuuden saman ikäisestä väestöstä. Koko väestön työllisyysaste lasketaan 15–64-vuotiaiden työllisten prosentiosuutena saman ikäisestä väestöstä. - Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen määritelmän mukaan työllinen on henkilö, joka on tutkimusviikolla tehnyt ansiotyötä vähintään tunnin rahapalkkaa tai luontaisetta vastaan tai voittoa saadakseen. Myös tutkimusviikolla työstä tilapäisesti pois ollut palkansaaja lasketaan työlliseksi, jos poissaolon syy on äitiys- tai isyysvapaa tai oma sairaus tai jos poissaolo on kestänyt alle 3 kuukautta. Yrittäjä tai samassa kotitaloudessa asuvan perheenjäsenen yrityksessä palkatta työskentelevä lasketaan työlliseksi riippumatta poissaolon pituudesta tai syystä. 	Tilastokeskus/Työvoimatutkimus	Maakunta	Vuosi / IV-vuosi / kk	Maksuton	<ul style="list-style-type: none"> - Työllisyystiedot saadaan sekä työvoimatutkimuksesta että työssäkäyntitilastosta sekä lisäksi aluetilipidosta. - Tilastokeskuksen työvoimatutkimus tuottaa viralliset työllisyystiedot, jotka ovat myös kansainvälisesti vertailukelpoisia. Siten selkeyden ja yhdenmukaisuuden vuoksi työllisyystiedoissa käytetään työvoimatutkimuksen lukuja, mutta tarkemmassa analyysissä tukeudutaan myös työnvälitystilaston tietoihin ja työssäkäyntitilastoihin. - Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen tiedonkeruu perustuu Tilastokeskuksen väestötietokannasta kahdesti vuodessa satunnaisesti poimittuun otokseen. Otoksen koko on noin 12 000 henkeä kuukaudessa. Tiedot kerätään tietokoneavusteisen puhelinhaastattelun avulla ja samaa vastaajaa haastatellaan kaikkiaan viisi kertaa. - Työvoimatutkimuksen ja TEM:in Työnvälitystilaston työllisyystiedot eroavat toisistaan jonkin verran. TEM:in tiedot perustuvat TE-toimistojen asiakasrekisteriin, kun taas Tilastokeskuksen Työvoimatutkimus on otostutkimus. - Työvoimatutkimuksen työllisyys- ja työttömyysluvut vaihtelevat suhteellisen säännöllisesti vuoden eri kuukausina. Pitkän aikavälin kehityksen suunta ja suhdannevaihtelut ovat havaittavissa helpommin trendistä, kuin taustamattomista kuukausiluvuista.

<p>Työttömyysaste % (työvoimatutkimus)</p>	<p>- Indikaattori ilmaisee työttömien prosenttiosuuden saman ikäisestä työvoimasta eli työllisistä ja työttömistä. Koko väestön työttömyysaste lasketaan 15–74-vuotiaiden työttömien prosenttiosuutena saman ikäisestä työvoimasta. - Työvoimatutkimuksen määritelmän mukaan työtön on henkilö, joka on tutkimusviikolla työtä vaikka (ei ollut palkkatyössä tai tehnyt työtä yrittäjänä), on etsinyt työtä aktiivisesti viimeisen 4 viikon aikana palkansaajana tai yrittäjänä ja voisi aloittaa työn kahden viikon kuluessa. Myös henkilö, joka on työtä vailla ja odottaa sovitun työn alkamista kolmen kuukauden kuluessa, luetaan työttömäksi, jo hän voisi aloittaa työn kahden viikon kuluessa. Työttömäksi luetaan myös työpaikasta toistaiseksi lomautettu, joka täyttää edellä mainitut kriteerit.</p>	<p>Tilastokeskus/Työvoimatutkimus</p>	<p>Maakunta</p>	<p>Vuosi / IV-vuosi / kk</p>	<p>Maksuton</p>	<p>- Maakuntalaista nouseva tarve - Tilastokeskuksen työvoimatutkimus tuottaa viralliset työllisyystiedot, jotka ovat myös kansainvälisesti vertailukelpoisia. Siten selkeyden ja yhdenmukaisuuden vuoksi työllisyystiedoissa käytetään työvoimatutkimuksen lukuja, mutta tarkemmassa analyysissä tukeudutaan myös työnvälitystilaston tietoihin ja työssäkäyntitilastoihin. - Ks. tarkemmat huomiot ja tiedot työvoimatutkimuksesta edellisen indikaattorin huomioista. Lisätietoja työvoimatutkimuksesta Tilastokeskuksesta: http://www.stat.fi/til/tyti/2017/09/tyti_2017_09_2017-10-24_1aa_001_fi.html</p>
<p>Työttömät työnhakijat (TEM vuosikeskiarvo sekä kuukausitilasto)</p>	<p>- Indikaattori ilmaisee vuosikeskiarvon työttömien työnhakijoiden lukumäärästä - TEM:in Työnvälitystilastossa työttömyyden määritelmä on, ettei henkilöllä ole työsuhdetta eikä hän työllisty yritystoiminnassa. Työnvälitystilastossa myös kokoaikaisesti lomautetut luetaan työttömiin, mutta päätoimisia opiskelijoita taas ei.</p>	<p>TEM/Työnvälitystilasto</p>	<p>Kunta/maakunta</p>	<p>Vuosi / kk</p>	<p>Maksuton</p>	<p>- Kyselyssä mainittu tärkeä indikaattori; maakuntalaista nouseva tarve - Tilastokeskuksen Työvoimatutkimuksen ja TEM:in Työnvälitystilaston tiedot työllisyystiedot eroavat toisistaan jonkin verran. TEM:in tiedot perustuvat TE-toimiston asiakasrekisteriin, kun taas Tilastokeskuksen Työvoimatutkimus on otostutkimus. Lisätietoa eroista Tilastokeskuksesta: http://tilastokeskus.fi/til/tyti/tyti_2015-04-28_men_001.html - TEM:in Työnvälitystilaston ja Tilastokeskuksen Työvoimatutkimuksen työttömyyden määritelmät eroavat toisistaan. http://www.temtyollisyyskatsaus.fi/</p>
<p>Avoimet työpaikat (TEM vuosikeskiarvo sekä kuukausitilasto)</p>	<p>- Indikaattori ilmaisee vuosikeskiarvon avoimeksi ilmoitettujen työpaikkojen lukumäärästä julkisessa työnvälitysjärjestelmässä</p>	<p>TEM/Työnvälitystilasto</p>	<p>Kunta/maakunta</p>	<p>Vuosi / kk</p>	<p>Maksuton</p>	<p>- Ongelmallinen tieto, koska vain osa avoimista työpaikoista tulee tietoon/työväilykseen. Avoimien työpaikkojen aluetieto ei aina välttämättä ole oikea (koko maassa haettavat / mahdollisesti välitysyriyten työpaikat) - Tulkinnassa tulee ottaa huomioon, etteivät kaikki työlliset ole töissä asuinalueellaan, vaan pendelöivät toiseen kuntaan/maakuntaan. Lisätiedot:http://www.temtyollisyyskatsaus.fi/</p>

Työpaikkaomavaraisuusaste	<ul style="list-style-type: none"> - Indikaattori ilmaisee työpaikkojen määrän alueella asuvaa työllistä kohti. - Kyseessä on indeksiluku. Jos alueella on yhtä monta työllistä kuin työpaikkaa, suhdeluku on 100. Koko maan työpaikkaomavaraisuusaste on toisin sanoen aina 100. Työpaikkaomavaraisuuden ollessa yli 100, tarkoittaa se, että alueella on enemmän työpaikkoja kuin työllistä työvoimaa. 	Tilastokeskus/Liiteri	Kunta	Vuosi	Maksuton	- Tulkinassa tulee ottaa huomioon, että kaikki työlliset eivät ole töissä asuinalueellaan, vaan pendelöivät toiseen kuntaan/maakuntaan.
---------------------------	--	-----------------------	-------	-------	----------	---

ALUETALouden Täydentävät Indikaattorit ja tietolähteet	Lisätiedot ja lähteet
Verovara	<p>Verovara on hyvä täydentävä indikaattori, joka kuvaa kuinka paljon kunnan veroproसेnteissa on varaa maan maksimiin nähden tai toisaalta onko vara jo käytetty. Se kuvaa hyvin kuntien keskinäisiä veroeroja. Indikaattori on toimiva myös sote- ja maakuntauudistuksen jälkeen, joskin erot supistunevat. Indikaattorin laskentakaava:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lasketaan maan korkeimman veroprosentin ja kunnan veroprosentin ero - Lasketaan kiinteistöverolajeittain maan korkeimman kiinteistöveroprosentin ja kunnan kiinteistöveroprosentin erotus ja kerrotaan kiinteistöveropohja erotuksella. - Lasketaan kiinteistöveron erot maksimeihin nähden yhteen → kiinteistöveron erot maksimiin nähden euroa yhteensä. - Jaetaan kiinteistöveroprosenttien erot euroa kunnan yhdellä veroprosenttiyksiköllä keräämällä verotulolla → kiinteistöveroissa oleva verovara veroprosenttiyksikköinä. Lasketaan yhteen tuloveroprosentin verovara ja kiinteistöveroissa oleva verovara.
Investointien kehitys ja infrarakentaminen	Kuvataan alueen merkittävät julkiset ja yksityiset investoinnit ja näkymät; olennaista on tuoda esille myös infrastruktuurihankkeet
Vientiliikesevaihdon kehitys ja pk-yritysbarometrin tiedot palveluviennistä	<p>Vientiliikesevaihto on maksullinen ja saadaan Tilastokeskuksen asiakaskohtaisesta suhdannepalvelusta. http://tulli.fi/documents/2912305/5358919/Tullin+ulkomaankauppa-aineiston+ja+Tilastokeskuksen+vientiliikesevaihdon+laskennassa+k%C3%A4ytt%C3%A4mien+aineistojen+v%C3%A4listen+erojen+analysointi/f2a46154-9a91-4ebd-a904-9208f6bae5fa?version=1.0</p> <p>Palveluvienti: Pk-yritysbarometrin alueraportit: https://www.yrittajat.fi/suomen-yrittajat/tutkimukset/pk-yritysbarometrit/pk-yritysbarometri-22017/pk-yritysbarometri-22017</p>
Maakuntien erikoistumisalojen esille tuominen sijaintiosamääräindeksiä hyväksi käyttäen (sijaintiosamäärät eri alojen yritystoiminnan henkilöstömääristä)	Sijaintiosamäärät kuvaavat toimialan henkilöstömääräosuutta alueella suhteutettuna saman toimialan henkilöstömääräosuuteen koko maassa
<p>Työmarkkinoiden kohtaannon tarkastelu (ml. millä aloilla työttömiä erityisesti ja vastaavasti mistä työvoimasta on pulaa) sekä merkittävimmät yt-neuvottelut alueella</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nuorisotyöttömyys 	Ammattibarometrin tiedoista (https://www.ammattibarometri.fi/) on hyvä tuoda esille keskeiset havainnot (osaamisen kysyntä ja tarjonta, eri toimialojen näkymät ja haasteet). Nykyinen TE-toimistojen kokoamat tilastot. Merkittävät irtisanomiset koottu nykyisin alueellisiin kehitysnäkymiin.

<ul style="list-style-type: none"> • Pendelöinti 	<p>Tarkastelussa tärkeä tuoda esille kuva nuorisotyöttömyydestä.</p> <p>Työllisten määrä ja kehitys sekä työllisyysaste saadaan myös tarkemmin kuntapohjaisella maaseutu-kaupunkiluokituksella agrikaattori-palvelusta (Agrikaattori CAP-mittaristo LUKEn tietopalvelussa: http://stat.luke.fi/indikaattorit).</p> <p>Pendelöintitiedot on saatavilla työssäkäyntitilastosta. On tärkeää tuoda esille muutokset pendelöinnissä, sillä osalla alueista merkittävä osa alueen työllisistä työllistyy toisella alueella.</p>
Aktivointiaste	<p>Aktivointiaste löytyy Kelan tilastotietokannasta: Työmarkkinatukiseuranta/Aktivointiaste. Aktivointiaste on työmarkkinatuen aktiivitoimenpiteillä olevien, palkkatuella työllistettyjen tai starttirahaa saavien osuus kaikista raportin käsittämistä työmarkkinatuen saajista henkilöistä.</p>

OSAAMISEN JA UUDISTUMISEN DYNAMIIKKA

YRITYSTOIMINTA; PERUSINDIKAATTORIT	TIEDON SISÄLTÖ JA (TEKNINEN) MUODOSTAMINEN	TIEDON TUOTTAJA	ALUETASO JA TARKKUUS	TUOTANTO-/SEURANTASYKLI	MAKSULLISUUS	HUOMIOT JA ARVIO TOIMIVUUDESTA
Yrityksperustanta suhteessa yrityskantaan	<ul style="list-style-type: none"> - Indikaattori kertoo alueen yrityksperustannan suhteessa alueen yrityskantaan. - Yrityksperustanta on aloittaneiden ja lopettaneiden yritysten erotus - Yrityskanta on poikkileikkaustieto tietynä ajankohtana kaikkien toimivien yritysten lukumäärästä 	Tilastokeskus, TEM Toimiala Online	Kunta	Vuosi / IV-vuosi	Maksuton	<ul style="list-style-type: none"> - Toimiva ja yleisesti käytetty muuttuja - Voidaan tarkastella keskiarvona aikasarjana yhteisestä vuodesta 2013 alkaen - Voidaan suhteuttaa myös asukasluukuun, jolloin indikaattori on vielä vertailukelpoisempi suhteessa muihin alueisiin ja aikaisempaan kehitykseen Lisätiedot: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/
Aloittaneiden yritysten määrä suhteessa yrityskantaan	<ul style="list-style-type: none"> - Indikaattori kertoo alueen aloittaneiden yritysten määrän suhteessa yrityskantaan. - Yrityskanta on poikkileikkaustieto tietynä ajankohtana kaikkien toimivien yritysten lukumäärästä. - Aloittaneeksi yritykseksi yritys katsotaan, kun yrityksestä tulee työnantaja tai kun se tulee arvonlisäverovelvolliseksi. Aloittamistiedot Tilastokeskus saa verohallinnolta. - Yritys katsotaan uudelleen aloittaneeksi yritykseksi, jos yritys yli 18 kk toimimattomuuden jälkeen aktivoituu uudestaan. - Myös silloin yritys merkitään aloittaneeksi, kun se saa uuden yritystunnuksen. Tällöin yritys lasketaan myös lopettaneiden yritysten tilastoon. Yhtiöittämisen ja fuusion seurauksena syntynyt yritys myös kirjataan aloittaneeksi yritykseksi. 	Tilastokeskus, TEM Toimialaonline	Kunta	Vuosi / IV-vuosi	Maksuton	<ul style="list-style-type: none"> - Toimiva ja yleisesti käytetty muuttuja - Voidaan tarkastella keskiarvona aikasarjana yhteisestä vuodesta 2013 alkaen - Voidaan suhteuttaa myös asukasluukuun, jolloin indikaattori on vielä vertailukelpoisempi suhteessa muihin alueisiin ja aikaisempaan kehitykseen. - Koska tilasto kuvaa yritysten hallinnollisia aloituksia ja lopetuksia, ei tietojen tuottamisessa ole huomioitu mahdollisia yritysten toiminnan siirtymisiä, yhtiöittämisistä, fuusioita tms. - Tilastokeskuksen tuottamat aloittaneiden ja lopettaneiden yritysten tilastot eivät ole vertailukelpoisia Eurostatin tilastojen kanssa. Lisätiedot: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/

Lopettaneiden yritysten määrä suhteessa yrityskantaan	<ul style="list-style-type: none"> - Indikaattori kuvaa opettaneiden yritysten määrää suhteessa yrityskantaan. - Yritys merkitään lopettaneeksi, kun se lakkaa toimimasta sekä työnantajana että arvonlisäverovelvollisena yksikkönä. Lopettamistiedon Tilastokeskus saa omasta tiedustelusta tai verohallinnolta. Jos lopettanut yritys aktivoituu ennen 18 kk ajan täyttymistä, yrityksen lopetustieto kumotaan ja yritys katsotaan toimivaksi koko ajanjaksolla. Yritys merkitään sekä aloittaneeksi ja lopettaneeksi yritykseksi, kun se saa uuden yritystunnuksen, kun vanha yritystunnus lopetetaan rekisteristä. Yritys merkitään lopettaneeksi myös silloin, kun se sulautuu toiseen yritykseen. 	Tilastokeskus, TEM Toimialaonline	Kunta	Vuosi/IV-vuosi	Maksuton	<ul style="list-style-type: none"> - Toimiva ja yleisesti käytetty muuttuja - Voidaan tarkastella keskiarvona aikasarjana yhteisestä vuodesta 2013 alkaen - Voidaan suhteuttaa myös asukasluukuun, jolloin indikaattori on vielä vertailukelpoisempi suhteessa muihin alueisiin ja aikaisempaan kehitykseen - Huomioitava aikaviive suhteessa aloittaneiden yritysten määrään (tieto saadaan yhden neljänneksen jäljessä) - Koska tilasto kuvaa yritysten hallinnollisia aloituksia ja lopetuksia, ei tietojen tuottamisessa ole huomioitu mahdollisia yritysten toiminnan siirtymisiä, yhtiöittämissiä, fuusioita tms. - Tilastokeskuksen tuottamat aloittaneiden ja lopettaneiden yritysten tilastot eivät ole vertailukelpoisia Eurostatin tilastojen kanssa. Lisätiedot: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/
Yritystoimipaikkojen määrä 1000 asukasta kohden	<ul style="list-style-type: none"> - Muuttuja kuvaa alueen toimivien yritysten eli yrityskannan muutosta vuosien 2010–2016 välisenä aikana 	Tilastokeskus, TEM Toimialaonline	Kunta	Vuosi/IV-vuosi	Maksuton	<ul style="list-style-type: none"> - Toimiva ja yleisesti käytetty muuttuja - Indikaattori on vertailukelpoinen suhteessa muihin alueisiin ja aikaisempaan kehitykseen Lisätiedot: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/
Kasvuyritysten määrä suhteessa yrityskantaan	<ul style="list-style-type: none"> - Indikaattori kuvaa kasvuyritysmääritelmän täyttävien yritysten määrää suhteessa yrityskantaan. - Kuvaa kasvuyritysten kehitystä kolmivuotisella kasvukaudella. - Kasvuyrityksen määritelmäksi on tässä otettu yritys, joka työllistää kasvukauden alussa vähintään 3 henkilöä ja seuraavan kolmen vuoden aikana henkilöstön keskimääräinen kasvu ylittää 10 % vuositasolla (sama kuin rakennerahasto-ohjelmassa). 	Tilastokeskus/Toimiala-Online	Seututaso	Vuosi	Maksullinen	<ul style="list-style-type: none"> - Kasvuyritystilastot tuotetaan seutukunnan, maakunnan ja ELY-keskusalueen tasolla. - Suhdeluku kuvaa dynamiikkaa yleisellä tasolla. Tulokinnassa ja kehityksen tarkastelussa on tärkeää hyödyntää kasvuyritysten lukumäärien lisäksi henkilöstön ja liikevaihdon kehitystä. Toimiala Onlinesta saadaan tarvittaessa myös kasvuyritysten nimitiedot sekä pienten kasvuyritysten tiedot. - Käytettävyys rajallinen: tiedot maakunta- ja seututasolta, mutta ei kuntatasolta. - Yrityksen sijainti alueelle määritetään yrityksen henkilöstömäärältään suurimman toimipaikan perusteella kasvukauden ensimmäisenä vuonna. yritysten kasvutietokanta ei sisällä seuraavia toimialoja: A Maatalous, metsätalous, kalatalous; K Rahoitus- ja vakuutus toiminta; O Julkinen hallinto, maanpuolustus; 94 Järjestötoiminta. - Alueen toimialarakenne on syytä pitää tulkinnassa mukana erityisesti suhteutettaessa yrityskantaan.

OSAAMINEN; PERUSINDI- KAATTORIT	TIEDON SISÄLTÖ JA (TEKNI- NEN) MUODOSTAMINEN	TIEDON TUOTTAJA	ALUETASO JA TARK- KUUS	TUOTANTO- /SEURAN- TASYKLI	MAKSULLI- SUUS	HUOMIOT JA ARVIO TOIMIVUUDESTA
Koulutustasomit- tain (VKTM-in- deksi)	<ul style="list-style-type: none"> - Indeksi kuvaa alueen yli 20-vuo- tiaan väestön koulutustason in- deksiluvulla. Indeksi muodoste- taan eri koulutustaseiden keski- määräisen keston avulla. - Tunnusluku lasketaan siten, että jokaiselle koulutusasteelle annetaan koulutuksen keskimää- räisen keston mukaan indeksi- luku. Mitä korkeampi on alueen indeksiluku, sitä korkeampi on alueen yli 20-vuotiaan väestön keskimääräinen koulutustaso 	Tilastokes- kus, koulutus	Kunta	Vuosi	Maksuton	<ul style="list-style-type: none"> - Hyvä käytettävyys ja yleistettävyys: ottaa huomioon alueen kaikki koulutustaseet. - Mitä korkeampi alueen indeksiluku on, sitä korke- ampi on alueen yli 20-vuotiaan väestön keskimääräi- nen koulutustaso - Mahdollistaa eri alueiden välisten koulutuserojen vertailun ja koulutustason muutoksen tarkastelun suhteessa aikaisempaan kehitykseen. - Tilastot ovat Suomessa suoritettujen tutkintojen osalta luotettavia, mutta ulkomailla suoritetuista tut- kinnoista ei ole kattavaa tietoa. - Lisätiedot Tilastokeskuksesta http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/ tai Sotkanetistä: https://www.sotkanet.fi/sotkanet/fi/metadata/indica- tors/180
Korkea-asteen tutkinnon suorit- taneiden osuus, % 25-34-vuoti- aasta väestöstä	<ul style="list-style-type: none"> - Korkea-asteen tutkinnon suorit- taneiden osuus (%) 25–34 -vuoti- aasta väestöstä. - Korkea-aste pitää sisällään alimman korkea-asteen, alem- man ja ylemmän korkeakoulutut- kinnon ja tutkijakoulutuksen 	Tilastokes- kus, koulutus	Kunta	Vuosi	Maksuton	<ul style="list-style-type: none"> - Yleisesti käytetty ja toimiva indikaattori - Mahdollistaa eri alueiden välisen vertailun ja kor- kea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuuden vertai- lun suhteessa aikaisempaan kehitykseen Lisätiedot: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/
Tutkimus- ja ke- hittämistoimin- nan menot €/ BKT	<ul style="list-style-type: none"> - Alueen kaikkien T&K-menojen määrä suhteessa alueen brutto- kansantuotteeseen. Tutkimus- ja tuotekehityksen menot pitävät sisäl- lään korkeakoulujen, julkisen sektorin ja elinkeinoelämän t&k - menot - T&k:lla tarkoitetaan systemaat- tista toimintaa tiedon lisäämiseksi sekä tiedon hyödyntämistä uu- sien sovellusten löytämiseksi. Kriteerinä on, että toiminnan ta- voitteena on tuottaa jotain oleelli- sesti uutta. Tähän sisällytetään kehittämistyö, perustutkimus ja soveltava tutkimus. Laaja-alainen innovaatiopolitiikka tukee inno- vaatiotoiminnan keinoin eri poli- tiikkasektoreiden kehittämistä. 	Tilastokes- kus, kansan- talous sekä tutkimus- ja kehitystoi- minta	Seututaso	Vuosi	Maksuton	<ul style="list-style-type: none"> - Perusmuuttuja, jonka perusteella voidaan arvioida alueen tutkimus- ja kehittämistoiminnan menoja suh- teessa bruttokansantuotteeseen - Huom! bruttokansantuote tulee vuoden viiveellä t&k-menoihin verrattuna. - Mittarin käytettävyys on rajallinen, sillä tietoja ei ole saatavissa kuntatasolla ja alueelliset erot huomatta- van suuret korkeakoulujen sijaintipaikkakuntien rajal- lisuuden vuoksi - Talouskasvun ja hyvinvoinnin lisääminen edellyttää innovaatioihin pohjautuvaa, kestävästi suunnattua tuottavuuden edistämistä. Tavoitteeseen pääsemi- nen edellyttää korkeaa työllisyyttä ja tuottavuutta sekä hyvää kansainvälistä kilpailukykyä. Lisätiedot: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/

Elinkeinoelämän %-osuus alueen tutkimus- ja kehittämistoiminnan menoista	- Alueen T&K-menojen jakautuminen korkeakoulujen, elinkeinoelämän ja muiden toimijoiden välillä	Tilastokeskus, tutkimus- ja kehitystoiminta	Seututaso	Vuosi	Maksuton	- Käytettävyys ja toimivuus rajallinen, sillä tietoja ei ole saatavissa kuntatasolla - Myös erikseen yritysten osuutta alueen T&K-menoista voidaan tarkastella Lisätiedot: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17–24-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä	-Indikaattori ilmaisee koulutuksen ulkopuolelle jääneiden 17–24-vuotiaiden osuuden prosentteina vastaavanikäisestä väestöstä. - Koulutuksen ulkopuolelle jääneillä tarkoitetaan henkilöitä, jotka ko. vuonna eivät ole opiskelijoita tai joilla ei ole tutkintokoodia eli ei perusasteen jälkeistä koulutusta. Väestötietona käytetään keskiväkilukua.	Terveystietokeskus ja hyvinvoinnin laitosten tilasto- ja indikaattori- ja tutkimuskeskus Sotkanet.fi	Kunta	Vuosi	Maksuton	-Muuttuja kuvaa koulutuksen ulkopuolelle jääneiden 17–24-vuotiaiden osuuden prosentteina vastaavanikäisestä väestöstä. Tieto perustuu ATH-tutkimuksen otantakyselyyn. -Toimivuus hyvä suuren otantamäärän alueilla, mutta heikompi pienen otantamäärän = väestöpohjan alueilla Lisätiedot: https://www.sotkanet.fi/sotkanet/fi/metadata/indicators/3219

OSAAMISEN JA UUSIUTUMISEN TÄYDENTÄVÄT INDIKAATTORIT JA TIETOLÄHTEET	LISÄTIEDOT JA LÄHTEET
<p>Toimialoittainen yritysdynamiikan ja uudistumisen tarkastelu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Esim. luovien alojen liikevaihto, toimipaikkojen määrä ja työllisten määrä tai matkailun kehittyminen (matkailualan yritysten kannattavuus ja matkailijoiden yöpymisvuorokaudet) • Toimialojen välillä tapahtuvat muutokset (vrt. esim. valmistavan teollisuuden työpaikkojen vähentyminen ja ohjelmistoalan kasvu ICT-puolella) • Työllisten määrä suurissa vs. pienissä yrityksissä • Pk-yritysbarometri: erit. kasvuhakuisuus ja kansainvälistyminen, uudistuminen ja investoinnit, kehittämisesteet ja digitaalisuus • Toimialaraporttien (TEM) pääviestit • Kasvuyritysten toimialat (ml. pienet kasvuyritykset) ja henkilöstön määrän kehitys 	<p>Pk-yritysbarometrin alueraportit: https://www.yrittajat.fi/suomen-yrittajat/tutkimukset/pk-yritysbarometri/pk-yritysbarometri-22017/pk-yritysbarometri-22017</p> <p>Toimialaraportit: http://tem.fi/toimialapalvelu/toimialakohtaiset-julkaisut</p> <p>Kasvuyritysten tiedot (maksullinen) löytyvät Toimiala Onlinesta: Yritykset ja toimialat/Kasvuyritystilastot/Kasvuyritysten lukumäärä päätoimialoittain ja ELY-keskuksittain</p> <p>Matkailutilastot Visit Finlandin Tilastopalvelu Rudolfissa (maksuttomat tiedot): http://visitfinland.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/VisitFinland</p>
Yritysten t&k-investointien kehitys suhteessa yritysten liikevaihtoon	Kuvaa yritysten t&k-intensiteettiä (yritysten t&k-menot/ yritysten liikevaihto)
Yrittäjien osuus työllisistä (yrittäjyysaste)	Yrittäjien lkm: Tilastokeskus/Yritykset/Alueellinen yritystoimintatilasto Työllisten lkm: Tilastokeskus/Väestö/Työssäkäynti Maksuttomat tiedot

<p>Maaseutuyrittäjyyden tarkastelu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yritysten lukumäärä (yrityskokoluokittain) ja henkilöstömäärä sekä liikevaihto kaupunki-maaseutuluokituksella 	<p>Maaseutuyritysten lukumäärä: Luke:n Agrikaattoripalvelu/Maaseudun yritystoiminta ja elämänlaatu/Maaseutuyritysten lukumäärä Henkilöstön määrä maaseutuyrityksissä: Luke:n Agrikaattoripalvelu/Maaseudun yritystoiminta ja elämänlaatu/Henkilöstön määrä Maaseutuyritysten liikevaihto: Luke:n Agrikaattoripalvelu/Maaseudun yritystoiminta ja elämänlaatu/Maaseutuyritysten liikevaihto</p>
<p>Kaikkien ammattiin johtavien koulutuksen asteiden tarkastelu (ammattillinen koulutus, ammattikorkeakoulutus ja yliopistokoulutus)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tutkinnon suorittaneet (lukiot, ammattillinen koulutus ja korkeakoulut) sekä koulutuksen aloituspaikat suhteessa nuorisokäluokkaan 	<p>Koulustilastot: https://vipunen.fi/fi-fi Ammattillinen koulutus: https://vipunen.fi/fi-fi/_layouts/15/xlviewer.aspx?id=/fi-fi/Raportit/Ammattillinen koulutus - tutkinnot - maakunta.xlsb Lukiokoulutus: https://vipunen.fi/fi-fi/_layouts/15/xlviewer.aspx?id=/fi-fi/Raportit/Lukiokoulutus - tutkinnot - maakunta.xlsb Ammattikorkeakoulut: https://vipunen.fi/fi-fi/_layouts/15/xlviewer.aspx?id=/fi-fi/Raportit/Ammattikorkeakoulujen tutkinnot - koulutuksen maakunta.xlsb Yliopistot: https://vipunen.fi/fi-fi/_layouts/15/xlviewer.aspx?id=/fi-fi/Raportit/Yliopistokoulutuksen tutkinnot-näkökulma-maakunta.xlsb</p> <p>Ammattillisen ja lukiokoulutuksen aloituspaikat: https://vipunen.fi/fi-fi/_layouts/15/xlviewer.aspx?id=/fi-fi/Raportit/Ammattillisen koulutuksen ja lukio-koulutuksen yhteishaku - hakukohteen maakunta.xlsb</p>
<p>Alueella toimivien korkeakoulujen tilanne ja meneillään oleva kehittäminen</p>	<p>Sanallinen kuvaus</p>
<p>Patenttihakemusten määrä ja tarvittaessa aineeton arvonluonti tarkemmin (mallisuoja ja tavaramerkit)</p>	<p>PRH on koostamassa maakuntatietoa https://www.prh.fi/fi/patentit/tilastoja.html https://www.prh.fi/fi/tavaramerkit/tavaramerkkitietokannat.html</p>
<p>ELY-keskusten ja Tekesin rahoituksen sekä maaseuturahoituksen kohdentuminen</p>	<p>Määrän kehitys ja tarvittaessa lyhyesti luonnehdinta aktiivisuudesta ja kohdentumisesta</p>

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN DYNAMIIKKA

TERVEYS JA HYVINVOINTI; PERUSINDIKAATTORIT	TIEDON SISÄLTÖ JA (TEKNINEN) MUODOSTAMINEN	TIEDON TUOTTAJA	ALUETASO JA TARKKUUS	TUOTANTO-/SEURANTASYKLI	MAKSULLISUUS	HUOMIOT JA ARVIO TOIMIVUUDESTA
THL:n sairastavuusindeksi, ikävakioitu	<p>- Ikävakioitu THL:n sairastavuusindeksi kuvaa alueiden väestön sairastavuutta suhteessa koko maan tasoon.</p> <p>- Indeksissä on otettu huomioon neljä eri painotusnäkökulmaa ja seitsemän eri sairausryhmää (syöpä, sepelvaltimotauti, aivoverisuonisairaudet, tuki- ja liikuntaelinsairaudet, mielenterveyden ongelmat, tapaturmat ja dementia). Jokaisen sairausryhmän yleisyyttä painotetaan sen perusteella, mikä kyseisen sairausryhmän merkitys väestön työttömyyden, kuolleisuuden, elämänlaadun ja terveydenhuollon kustannusten kannalta on.</p> <p>- Indeksien arvo on sitä suurempi, mitä yleisempää sairastavuus alueella on ja koko maassa indeksien arvo on 100 aikasarjan viimeisenä vuotena.</p>	Terveystietokeskus ja hyvinvoinnin laitokset, tilastot ja indikaattoripankki Sotkanet.fi	Kunta	Vuosi	Maksuton	<p>- THL:n sairastavuusindeksi antaa sairastavuudesta Kelan indeksin monipuolisemman kuvan. Viimeisimmät tiedot ovat vuodelta 2015. THL:n sairastavuusindeksi on saatavissa vuodesta 2000 alkaen. Kun tarkastellaan aikasarjoja, tulee ottaa huomioon, että myös aikaisempien tarkasteluvuosien indeksien arvot muuttuvat uudet päivityksen myötä.</p> <p>- THL:n sairastavuusindeksi sopii sairastavuuden alueellisen vaihtelun sekä yksittäisten alueiden sairastavuuden muutosten tarkasteluun.</p> <p>- Jotta pienimillekin aluetasoisille voidaan varmistaa riittävä tapausmäärä, on indeksin laskemisessa käytetty kolmen peräkkäisen vuoden tietoja. Vuoden 2009 sairastavuusindeksin laskemisessa on esimerkiksi käytetty vuosien 2008 - 2010 tietoja.</p> <p>- Useimpien sairauksien yleisyys on eri ikäryhmissä hyvin erilainen, jonka vuoksi sairastavuuden tasoon vaikuttaa voimakkaasti alueen ikärakenne. Ikävakioitu indeksi kuvaa sitä osaa alueiden välisistä eroista, joka ei johdu ikärakenteiden erilaisuudesta.</p> <p>- Ikävakiointon indeksi kuvaa sen sijaan paremmin alueen sairastavuustaakkaa ja sairastavuustaakan aiheuttamaa palveluiden tarvetta verrattuna koko maan tasoon. Lisätietoja Sotkanetissä: https://www.sotkanet.fi/sotkanet/fi/metadata/indicators/243</p>
Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten osuus % (NEET)	<p>- Mittari ilmaisee ei työssä, koulutuksessa eikä asevelvollisuutta suorittamassa olevien nuorten %-osuuden</p>	Tilastokeskus, työvoimatutkimus (tarkemmat NEET-tiedot työssäkäyntitilastosta kaikille kunnille ja maakunnille maksullisena toimeksiantona)	Kuntataso	Vuosi	Koko maa maksuton, muu maksullinen	<p>- Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen luku eroaa lähes vastaavasta Eurostatin käyttämästä NEET-asteesta (Not in Employment, Education or Training). NEET-aste perustuu aineistoon, jossa varusmies- tai siviilipalveluksessa olevat nuoret eivät ole mukana perusjoukossa. NEET-indikaattori kuvaa nuorten syrjäytymistä, mutta tulkinna ei ole yksiselitteinen, sillä kaikki NEET-nuoret eivät ole syrjäytyneitä, vaan mukana on myös kotona lapsiaan hoitavia nuoria vanhempia, pääsykokeisiin valmistautuvia sekä muita erilaisissa ns. välivaiheissa olevia nuoria. Työttömyysaste kuvaa syrjäytymistä varsin kehnosti, sillä se mm. rajaa tarkastelun ulkopuolelle työvoiman ulkopuolella olevat joilla syrjäytymisriski on työttömiä suurempi. Virallinen NEET-indikaattori lasketaan kyselytutkimuksena tehtävästä Tilastokeskuksen Työvoimatutkimuksen aineistosta. http://www.stat.fi/meta/kas/ei_tyossa_koul.html</p>

						<p>- Tieto NEET-nuurista on poimittavissa Tilastokeskuksen tiedoista erilaisin määritelmien ja tälle indikaattorille on käytetty eri määritelmiä eri tarpeisiin. Työssäkäyntitilaston tiedoista NEET-tietoja poimittaessa hyödynnetään tietoa henkilön pääasiallisesta toiminnasta. Yleensä käytetty: 18-24-v. syrjäytymisvaarassa olevat ovat henkilöt, joiden pääasiallinen toiminta on työtön tai ovat työvoiman ulkopuolella ryhmässä muu, eikä heillä ole perusasteen jälkeistä tutkintoa (tai ei ole tietoa). Syrjäytymisvaarassa olevista on poistettu työvoiman ulkopuolella olevat naiset, joiden perheessä on 1 tai useampi alle 7-vuotias lapsi.</p>
Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneiden %-osuus 25–64-vuotiaista	- Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneiden 25-64-vuotiaiden %-osuus suhteessa vastaavan ikäiseen väestöön.	Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi	Kuntataso	Vuosi	Maksuton	<p>- HUOM! Jatkossa Kela jos KUVA-mittaristossa päädytään tukeutumaan Kelan tietoihin (Kelan tiedot kattavat perustoimeentulotuen). Tiedot valmistuvat huomattavasti nopeammin kuin perinteisen toimeentulotukitilaston aineiston. Siirryttäessä Kelan tietojen käyttöön täytyisi varmistaa vertailukelpoisuus THL:n julkaisemiin aiempiin tietoihin.</p> <p>- Tulkinnassa otettava mm. huomioon toimeentulotuen tai muiden etuuksien määräytymisperusteissa tapahtuneet muutokset</p> <p>- Toimeentulotukea saaneita voidaan tarkastella monipuolisesti: aikuisväestön lisäksi tarvittaessa erikseen nuoria tai iäkkäitä, sukupuolittain, keston perusteella sekä myös toimeentulotuen määrää euroina asukasta kohden. Mahdollistaa alueiden välisen vertailun ja muutoksen suhteessa aikaisempaan kehitykseen Lisätiedot Sotkanetistä: https://www.sotkanet.fi/sotkanet/fi/metadata/indicators/234</p>
Pienituloisuusaste %	<p>- Muuttuja kuvaa pienituloisiin kotitalouksiin kuuluvien henkilöiden %-osuuden kaikista alueella asuvista henkilöistä.</p> <p>- Pienituloisuuden rajana on 60 % suomalaisten kotitalouksien ns. ekvivalenteista käytettävissä olevista rahatulosta. Käytettävissä olevat rahatulot saadaan laskeamalla palkka-, yrittäjä- ja pääomatulot sekä saadut tulonsiirrot, saadusta summasta vähennetään maksetut tulonsiirrot. Ekvivalentti tulo saadaan laskettua suhteuttamalla kotitalouksien jokaisen jäsenen käytettävissä olvien tulojen summa kotitalouden kulutusyksiköiden summaan.</p>	Tilastokeskus / Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi	Kuntataso	Vuosi	Maksuton	<p>- Indikaattorin määritelmä perustuu Euroopan unionin tilastolaitoksen Eurostatin suosituksiin. Suomessa ei ole virallista kansallista pienituloisten tai köyhyysrajan määritelmää (lähde: https://tilastokeskus.fi/til/tjt/kas.html)</p> <p>- Mahdollistaa alueiden välisen vertailun ja muutoksen suhteessa aikaisempaan kehitykseen. Tulosten tulkinnassa on huomattava, että pienituloisuus määritetään suhteessa yleiseen tulotasoon, jossa tapahtuvat muutokset vaikuttavat myös indikaattorin kehitykseen.</p> <p>- Alueellinen tulkinta toimeentulon kuvaajana jossain määrin ongelmallinen, koska ei ota huomioon eroja elinkustannuksissa. Erityisesti asumiskustannuksissa ero voi olla huomattavakin. Asumistuki sekä toimeentulotuki lasketaan tuloihin, joka korostaa tätä vertailuongelmaa (asumistuki korvaa vain osan asumiskustannuksista). Tiedot saa tulonjaon kokonaistilastosta (Tilastokeskus). Lisätietoa tulkinnasta Sotkanetissä: https://www.sotkanet.fi/sotkanet/fi/metadata/indicators/3099</p>

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN TÄYDENTÄVÄT INDIKAATTORIT JA TIETOLÄHTEET	LISÄTIEDOT JA LÄHTEET
<p>Tärkeimmät nostot alueellisesta hyvinvointikertomuksesta (ja tarvittaessa kuntien hyvinvointikertomuksista)</p> <ul style="list-style-type: none"> Poikkihallinnollisen työn tulokset tai puute ("onko poikkihallinnollinen yhteistyö onnistunut terveyden ja hyvinvoinnin tukemiseksi?") 	<p>Tietoa hyvinvointikertomuksesta: https://www.thl.fi/fi/web/terveyden-edistaminen/johtaminen/tyokaluja/hyvinvointikertomus/alueellinen-hyvinvointikertomus</p>
<p>ATH-tutkimus (jatkossa ATH –tutkimus muuttuu FinSote-tutkimukseksi):</p> <ul style="list-style-type: none"> Elämänlaatunsa (EuroHIS-8) hyväksi tuntevien osuus (%), 20–54-vuotiaat Itsensä yksinäiseksi tuntevien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat Vapaa-ajan liikuntaa harrastamattomien osuus (%),20 - 64-vuotiaat Aktiivisesti järjestötoimintaan tms. osallistuvien osuus (%) 	<p>THL – ATH-tutkimus: http://www.terveytemme.fi/ath/tulokset/index.html</p> <p>Maksuttomat tiedot</p>
<p>Kouluterveyskysely (erit. alkoholin ja tupakan käyttö)</p> <ul style="list-style-type: none"> Tupakoi päivittäin, % 8. ja 9. luokan oppilaista Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa, % 8. ja 9. luokan oppilaista Ylipaino, % 8. ja 9. luokan oppilaista 	<p>THL:n internetsivut: Aiheet/Lapset, nuoret ja perheet/Tutkimustuloksia/K kaikki kouluterveyskyselyn tulokset</p> <p>https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tutkimustuloksia/kaikki-kouluterveyskyselyn-tulokset</p>
<p>Menetetyt elinvuodet (PYLL) ikävälillä 0 - 80 vuotta / 100 000 asukasta</p>	<p>Indikaattori kertoo ennen 80 vuoden ikää tapahtuneiden kuolemien takia menetettyjen elinvuosien lukumäärän väestössä 100 000 asukasta kohden.</p> <p>Lisätietoa tulkinnasta Sotkanetissä: https://www.sotkanet.fi/sotkanet/fi/metadata/indicators/3138</p> <p>Maksuttomat tiedot</p>
<p>Gini-kerroin</p>	<p>Gini-kerroin kertoo alueen asuntokuntien käytössä olevien rahatulojen jakautumisen. Gini-kerroin on yleisin tuloeroja kuvaava tunnusluku. Mitä suuremman arvon Gini-kerroin saa, sitä epätasaisemmin tulot ovat jakautuneet. Gini-kertoimen suurin mahdollinen arvo on yksi. Tällöin suurituloisin tulonsaaja saa kaikki tulot. Pienin mahdollinen Gini-kertoimen arvo on 0, jolloin kaikkien tulonsaajien tulot ovat yhtä suuret. Tulonjakotilastossa Gini-kertoimet esitetään prosentteina (saldalla kerrottuna). Gini-kerroin kuvaa suhteellisia tuloeroja. Gini-kerroin ei muutu, jos kaikkien tulonsaajien tulot muuttuvat prosenteissa saman verran.</p> <p>Tiedot saa tulonjaon kokonaistilastosta (Tilastokeskus) ja lisätietoa tulkinnasta Sotkanetissä: https://www.sotkanet.fi/sotkanet/fi/haku</p> <p>Maksuttomat tiedot</p>
<p>Osallistuminen: äänestäminen kunta ja maakuntavaaleissa</p>	<p>Kuntavaalit: StatFin/Vaalit/Kunnallisvaalit/1. Kunnallisvaalit – aikasarjat/ 1.1. Kunnallisvaalit 1976-2017, äänestystiedot</p>

ELINYMPÄRISTÖN DYNAMIIKKA

ASUMINEN; PERUSINDI- KAATTORIT	TIEDON SISÄLTÖ JA (TEKNI- NEN) MUODOSTAMINEN	TIEDON TUOTTAJA	ALUETASO JA TARK- KUUS	TUOTANTO- /SEURAN- TASYKLI	MAKSULLI- SUUS	HUOMIOT JA ARVIO TOIMIVUUDESTA
Valmistuneiden asuntojen luku- määrä 10 000 asukasta kohden	<ul style="list-style-type: none"> - Vuoden aikana valmistuneiden asuinhuoneistojen lukumäärä keskiväkiluvun 1000 as. kohden. - Luvut pitävät sisällään kaikki kerrostalo-, rivitalo- ja paritalo-asunnot, jotka ovat osakeyhtiö- tai osuuskuntapohjaisia. - Asuinhuoneistolla tarkoitetaan keittiöllä, keittokomerolla tai keittotilalla varustettua yhden asuinhuoneen tai useampia asuinhuoneita käsittävää, ympärisvuotiiseen asumiseen tarkoitettua kokonaisuutta, jonka huoneistoala on vähintään 7 m². Käytössäolo-tilannetta ei ole huomioitu mukana tilastossa. Esimerkiksi vakituisesti asutut kesämökkit eivät ole mukana. 	Väestötieto- järjestelmä / Väestörekis- terikeskus (Liiteri)	Kunta	Vuosi	Maksullinen	<ul style="list-style-type: none"> - Hyvä käytettävyys, tiedot löytyvät kuntatasolta aina valtakunnan tasolle asti vuodesta 2000 lähtien. - Kertoo alueen asuntotuotannosta ja välillisesti myös alueen taloudellisesta tilanteesta. - Uusien asuntojen tarpeeseen vaikuttavat väestömäärässä ja -rakenteessa tapahtuvat muutokset. Asuntotuotannon tarpeeseen vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa muutokset asutokuntien koossa ja asumisväljyydessä sekä muuttoliike. Myös asuntojen poistuma ja asuntovarauma vaikuttaa uusien asuntojen tarpeeseen. Lisätiedot: Tilastokeskuksen maksulliset tietokannat
Vanhoiden osa- keasuntojen neliö- hinnat	<ul style="list-style-type: none"> - Tilasto kuvaa vanhojen osakehuoneistojen neliöhintojen muutosta. - Tilasto laaditaan Verohallinnon varainsiirtoveroaineistosta. Kk-tilaston ennakkotiedoissa on noin 2/5 kaikista kaupoista mukana ja IV-tilastoista taas noin 2/3 kaikista kaupoista, mutta peittävyys vaihtelee alueittain. Vuositason osalta peittävyys on lähes täydellinen. - Vanha asunto tarkoittaa tilastossa asuntoa, joka ei ole valmistunut tarkasteluvuonna tai sitä edeltävänä vuonna. 	Tilastokes- kus, asumi- nen	Kunta	Vuosi / IV- vuosi / kk	Maksuton	<ul style="list-style-type: none"> - Kuukausi- ja neljännesvuositilastot sisältävät vanhojen osakehuoneistojen hintakehitystä kuvaavan hintaindeksin sekä velattomat keskineliöhinnat. Vuosittain tuotetaan tilasto toteutuneista keskimääräisistä kauppahinnoista. Tilastot perustuvat varainsiirtoveroilmoituksiin. - Hyvä käytettävyys, tiedot löytyvät kuntatasolta aina valtakunnan tasolle asti vuodesta 2008 lähtien. - Kk- ja IV-tilastot soveltuvat asuntojen hintakehityksen lyhyen aikavälin seurantaan ja vuositilasto antaa tarkempaa kuvaa alueittaisista asuntomarkkinoista. - Suomalaisille asuntomarkkinoille on ominaista, että yksittäisten kaupunkien hintakehitys voi vuoden aikana poiketa huomattavasti yleisesti kehityksestä. Aluekohtaisten erojen lisäksi myös asuntojen huone-luvun mukaan on eroja hintakehityksessä. Lisätietoja: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/
Tehtyjen asunto- kauppojen luku- määrä 10000 asukasta kohden	-Tilasto kuvaa tehtyjen vanhojen osakehuoneistojen asuntokauppojen määrää. Tilasto pitää sisäl- lään kaikki talotyypit	Tilastokes- kus, asumi- nen	Kunta	Vuosi/ IV- vuosi/kk	Maksuton	<ul style="list-style-type: none"> -Kuukausi- ja neljännesvuositilastot sisältävät tehtyjen kerros-, rivi- ja paritalo-osakkaiden asuntokauppojen määrät. -Hyvä käytettävyys: tiedot löytyvät kuntatasolta vuodesta 2008 alkaen Lisätiedot: http://www.stat.fi/meta/til/ashi.html

LIIKENNE; PERUSINDI- KAATTORIT	TIEDON SISÄLTÖ JA (TEKNI- NEN) MUODOSTAMINEN	TIEDON TUOTTAJA	ALUETASO JA TARK- KUUS	TUOTANTO- /SEURAN- TASYKLI	MAKSULLI- SUUS	HUOMIOT JA ARVIO TOIMIVUUDESTA
Maanteiden lii- kennesuorite yh- teensä milj. auto-km (vuosi- muutos %)	- Indikaattori kuvaa maanteiden liikennesuorittetta, yksikkö on mil- joona auto-kilometriä	Liikennevi- rasto	Kunta	Vuosittain	Maksuton	- Tiedot saatavissa suoraan ilmaiseksi Liikenneviras- tolta https://www.liikennevirasto.fi/tilastot/tietilastot/tietilasto-svt-#.Wgr2iBO0OV6
Nopean laaja- kaistan tarjonta, 100 Mbit/s kiin- teä verkko, koti- taloudet %	- Nopealla kiinteällä laajakaistalla tarkoitetaan laajakaistaliittymää, joka mahdollistaa vähintään 100 Mbit/s -tiedonsiirron, ja joka on toteutettu kotiin tai kiinteistöön tu- levan kiinteän maa- tai ilmakaa- pelonin avulla - Indikaattori saatavilla nykykatta- vuudessaan vain vuoden 2016 osalta. Jatkossa seurattava vuo- simuutosta % ka. 2016 eteenpäin	Viestintävi- rasto	Kunta	Vuosi	Maksuton	- Tarjonnassa on huomioitu kaikki kunnassa toimivat teleoperaattorit ja laajakaistaverkot. Viestintävirasto selvitti keväällä 2016 nopeiden laajakaistojen tarjon- taa. Selvitys perustui uudistettuun tiedonkeruuseen, jonka ansiosta tietoa laajakaistan tarjonnasta saatiin ensimmäistä kertaa osoitekohtaisella tarkkuudella. - Kiinteän laajakaistan kunta- ja maakunta-kohtaiset saatavuuslukemat saa viestintävirastolta excel-muo- dossa 2015 eteenpäin (aiemmat tiedot eivät ole yhtä luotettavia). Lisätietoa määritelmistä jne. löytyy verk- kosivuilla julkaistusta artikkelista: <a href="https://www.viestintavirasto.fi/tilastot/jatutkimukset/katsaukset/jaartikkelit/2017/valokuitutakaapaasynnopeaanlaajakaista-
verkkoon.html">https://www.viestintavirasto.fi/tilastot/jatutkimukset/katsaukset/jaartikkelit/2017/valokuitutakaapaasynnopeaanlaajakaista- verkkoon.html - Lisäksi Nopea Laajakaista -projektin sivuilta löytyy kuva, jossa 100-megainen saatavuus on kuvattu kar- talle alueellisena tietona hieman tarkemmalla tasolla, kuin vain kuntakohtaisina prosentteina: https://www.viestintavirasto.fi/ohjausjavalvonta/laajakaista2015/hankkeeneteneminen.html (Kuva 2.). Tarkempaa karttakuvaa ei toistaiseksi ole, mutta mahdollisesti tulevaisuudessa tietoja saadaan jul- kaistua vielä tarkemmalla tasolla.

YMPÄRISTÖN KESTÄVÄ KE- HITYS; PERUSINDI- KAATTORIT	TIEDON SISÄLTÖ JA (TEKNI- NEN) MUODOSTAMINEN	TIEDON TUOTTAJA	ALUETASO JA TARK- KUUS	TUOTANTO- /SEURAN- TASYKLI	MAKSULLI- SUUS	HUOMIOT JA ARVIO TOIMIVUUDESTA
Kasvihuonekaasupäästöt / as. (2015)	- Tilasto kuvaa kasvihuonekaasupäästöjen määrän asukasta kohden. Yksikkönä on hiilidioksidiekvivalentti per asukas.	- Tilastokeskus, SYKE, LUKE, VTT	Maa-kunta/kunta	Vuositain	Maksullinen	<p>- Kasvihuonekaasupäästöt asukasta kohden on yksi neljästä Sitran resurssiviisauden indikaattorista.</p> <p>- Indikaattori kuvaa alueen kehitystä kohti hiilineutraaliutta ja se seuraa energiantuotannosta ja energiankulutuksesta, teollisuusprosesseista, maataloudesta ja jätehuollosta syntyviä kasvihuonekaasupäästöjä. Lämmön, sähkön sekä polttoaineiden suorat päästöt lasketaan käyttöperusteisessa päästölaskennassa käytön perusteella, eikä sen mukaan, kuinka paljon kaupungissa on tuotettu energiaa.</p> <p>- Tilastokeskus on vastuussa energian pistelähteistä (mm. voimalaitokset, teollisuuden energiakäyttö, lämpölaitokset) ja teollisuuden prosessipäästöistä. Lisäksi Tilastokeskus laskee muualla kuin pistelähteissä ja kotimaisessa liikenteessä käytetyn energian aiheuttamat päästöt. Syke laskee inventaarion F-kaasupäästöt sekä jätteiden käsittelyn aiheuttamat päästöt. Luke on vastuussa maatalouden, maankäytön, maankäytön muutoksien sekä metsätalouden päästö- ja nielulaskennasta. VTT tuottaa liikenteen ja työkoneiden päästölaskennan. Päästöistä laitokohtaiset energian käytön ja teollisuuden prosesseista syntyvät päästöt saadaan nopeastikin laskettuna alueille. VTT tuottaa Lipasto-mallilla kotimaisen liikenteen päästöt, jotka saa myös kuntiin jaoteltuna. Maatalouden, F-kaasujen, energian käytön (muut kuin pistelähteet ja kotimainen liikenne) päästöt voidaan laskea alueittain erilaisten erikseen kerättävien taustatietojen avulla. Jätteiden käsittelyn päästöt lasketaan inventaariota varten koko maan tasolle, mutta niiden laskenta kuntiin täytyy tehdä kunnittaisen jätemäärä-, jätevesimäärä-, kompostointimäärä- sekä mädätysmäärätietojen perusteella.</p>
energian (sis. liikenteen) päästöt / as.	- Indikaattori kuvaa energian kasvihuonekaasupäästöjen määrän asukasta kohden. Yksikkönä on hiilidioksidiekvivalentti per asukas.					<p>Tilastokeskus voi toimittaa tiedot erillisenä maksulli-</p>

teollisuusprosessien päästöt / as.	<p>- Indikaattori kuvaa teollisuusprosessien kasvihuonekaasupäästöjen määrän asukasta kohden. Yksikkönä on hiilidioksidiekvivalentti per asukas.</p>				<p>senä toimeksiantona; energian (sis. liikenteen), teollisuusprosessien sekä maatalouden päästöt maakuntatasolla pystymme tuottamaan vuoteen 2015 asti, mutta jätesektorin tiedot vain vuoteen 2013 asti. Laskelmat tehdään niin sanotusta alueperusteisesta näkökulmasta, jossa päästöt allokoidaan niiden tuotantokunnille. Tiedot lasketaan yhdenmukaisin menetelmin kasvihuonekaasuinventaarion kanssa osoittamalla päästöt alueille kuntakohtaisten aktiviteettitietojen perusteella.</p> <p>http://www.stat.fi/til/khki/2013/khki_2013_2014-05-22_men_002.html</p> <p>Esimerkiksi 6Aika (kutoskaupungit) mittaavat ympäristöindikaattoreissa tarkemmin kasvihuonekaasupäästöjä ja seuraavat sitä vuosittain. Noin 70 kuntaa on laskenut tai teettänyt alueensa kasvihuonekaasupäästöjen arvioinnin KASVENER-malliilla SYKEllä: http://www.syke.fi/hankkeet/kasvener Vantaan ympäristöraportti (indikaattorit liitteessä 2): https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/124551_ymparistoraportti_2015-2016.pdf</p>
maatalouden päästöt / as.	<p>- Indikaattori kuvaa maatalouden kasvihuonekaasupäästöjen määrän asukasta kohden. Yksikkönä on hiilidioksidiekvivalentti per asukas.</p>				<p>Kasvihuonekaasupäästöjä tarkastellaan tarkemmin yleensä suhteessa asukkaaseen, mutta on huomiotava, että luvut riippuvat merkittävästi alueprofiilista ja toimialarakenteesta. Esi-merkiksi maatalouden päästöt ovat pienet alueilla, joissa on paljon asukkaita ja vähän maataloutta ja vastaavasti suuret siellä, missä on vähän asukkaita, mutta paljon tuotantoa. Siksi alueiden keskinäinen vertailu ei ole mielekäästä vaan olennaisempaa onkin päästä kiinni lukujen takana oleviin syihin ja trendiin.</p>

<p>Ekologinen jalanjälki / as.</p> <p>(ei suoraan perusmittaristossa; saatavuus vaatii jatkoselvitystä)</p>	<p>- Indikaattori kuvaa ekologisen jalanjäljen asukasta kohden ja se ilmaistaan globaalihehtaareina (gha).</p> <p>- Gha = hehtaarin kokoinen alue (viljelys- ja laidunmaata, metsää, rakennettua maata, vesistöjä ja hiilidioksidipäästöjen sitomiseen tarvittava maa), jonka tuottavuus vastaa maapallon keskiarvoa.</p>	<p>- Lasketaan itse Global Footprint Networkin ohjeen mukaan</p> <p>- SYKE tuottaa FISU-kuntien osalta tiedot ja ne löytyvät suoraan FISU-networkin sivuilta (FISU-kunnat= Forssa, Ii, Jyväskylä, Kuopio, Lahti, Lappeenranta, Turku ja Vaasa)</p>	<p>Kunta</p>	<p>Erillislaskentana</p>	<p>Maksullinen</p>	<p>- Ekologinen jalanjälki asukasta kohden on yksi Sitran resurssiviisauden neljästä indikaattorista ja se on myös laajalti käytetty kestävän kehityksen mittari.</p> <p>- Ekologisen jalanjäljen laskentaohje: http://www.footprintnetwork.org/resources/data/ ja http://fisunetwork.fi/fi-FI/Indikaattorit/Ekologinen_jalanjalki</p> <p>- Indikaattori kuvaa karkeasti sitä, kuinka paljon maa- ja vesialuetta tarvitaan alueen kulutuksen tyydyttämiseen, käytettyjen uusiutuvien luonnonvarojen tuottamiseen sekä kulutukseen liittyvien hiilidioksidipäästöjen sitomiseen.</p> <p>- Ekologisessa jalanjäljessä tarkastellaan kuutta eri maatyyppeä, jotka ovat laidun-, viljelys- ja metsämaa, kalastusalueet, rakennettu maa sekä hiilidioksidin sitomiseen tarvittava maa.</p> <p>- Kun verrataan ekologista jalanjälkeä käytettävissä olevaan tuottavaan maapinta-alaan, saadaan käsitys siitä, eletäänkö kantokyvyn rajoissa.</p> <p>Ekologisen jalanjäljen laskentamenetelmissä on eroja eivätkä aikaisemmat tulokset vuosilta 2001 ja 2010 ole vertailukelpoisia nyt esitettyjen kanssa. Ekologisen jalanjäljen laskennan suhteellisen suuren työmäärän ja laskentamenetelmien eroavaisuuksien takia ekologisen jalanjäljen käyttö kuutoskaupunkien vertailuindikaattorina vaatii kehittelyä ja menetelmän soveltuvuutta seurataan.</p>
<p>Energiankulutus / asukas, kWh/asukas</p> <p>(ei suoraan perusmittaristossa; saatavuus vaatii jatkoselvitystä)</p>	<p>Energiankulutus kuvaa yhdykskunnan toiminnan vastuullisuutta ja energiatehokkuutta sekä välillisesti luonnonvarojen kulutusta ja ilman epäpuhtauspäästöjen määrää. Energiankulutus sisältää lämmitysenergian (kaukolämpö ja öljylämmitys), sähkönkulutuksen (sisältää sähkölämmityksen).</p>	<p>- Tilastokeskus, energiatilasto</p>	<p>Kunta</p>	<p>Vuosittain</p>	<p>maksullinen</p>	<p>Kuusi suurinta kaupunkia ("kutoskaupungit) käyttävät ja raportoivat indikaattoria yhteisen sapluunan mukaisesti vuosittaisissa ympäristöraporteissa. Seuranta siis hyvin vuosittain ja jo vakiintunut tapa mitata. Indikaattorista tarkemmin mm. "Kuutoskaupunkien kestävän kehityksen indikaattorit 2011–2014" - raportissa: https://www.ouka.fi/c/document_library/get_file?uuid=597f41ce-efe3-4afa-8b40-66ef739fe342&groupId=64417</p>

ELINYMPÄRISTÖN TÄYDENTÄVÄT INDIKAATTORIT JA TIETOLÄHTEET

Asemakaava-alueelle rakennettujen asuntojen ja rakennusten osuudet koko rakennuskannasta

LISÄTIEDOT JA LÄHTEET

Indikaattori kuvaa taajama-alueen rakenteellisia muutoksia ja kestävän kehityksen mukaista pyrkimystä tiiviiseen ja eheään kaupunkirakenteeseen. Indikaattorissa lasketaan seurantavuonna asemakaava-alueelle rakennettujen asuntojen ja rakennusten osuudet koko rakennuskannasta. Tiedot tuottaa väestörekisterikeskus ja Suomen ympäristökeskus. Asemakaava-alueen rakennusten määrissä tulee ottaa huomioon käytössä/ei käytössä olevat rakennukset -> ei käytössä olevat rakennukset tulee poistaa tai ilmoittaa erikseen.

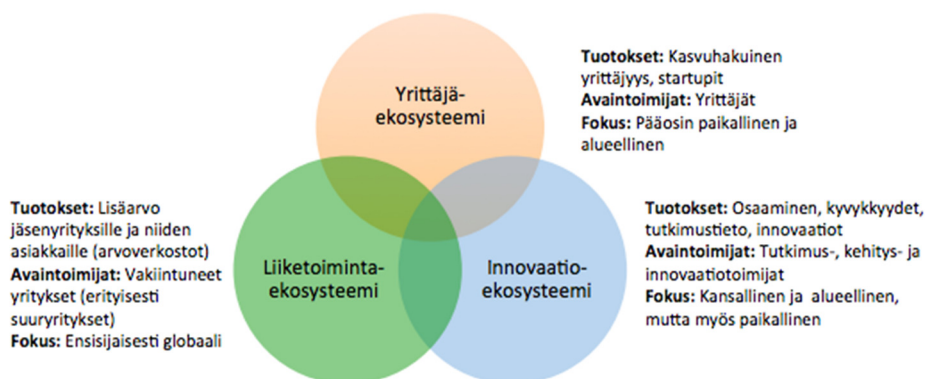
Kesämökkien määrä suhteessa vakinaisesti asuttujen asuntojen määrään	Monipaikkaisuus ja kesäasukkaat ovat monille alueille yhä merkittävämpi aluetalouden pirstäjä. Tämä tarkastelu on hyvä tuoda esille alueilla, joilla tämä näkökulma on erityisen tärkeää. Kesämökkien lukumäärä: StatFin/Asuminen/Rakennukset ja kesämökit/Kesämökit (lkm) alueittain Vakinaisesti asutut asunnot: StatFin/Asuminen/Asunnot ja asuinolot/Asunnot talotyypin, käyttötarkoituksen ja rakennusvuoden mukaan
Vuokragehitys ja uudisrakentaminen (ml. liiketilat)	Asuntojen vuokrat: StatFin/Asuminen/Asuntojen vuokrat
Talouksien keskikoko	Paavo-tietokanta. Talouksien keskikoko: StatFin/Postinumeroalueittainen avoin tieto/XXXX julkaistu aineisto/4. Talouksien koko ja elämänvaihe
Maantiiliikenteen henkilö- ja tavaramäärät	Liikenneviraston tietilastot löytyvät liikenneviraston neitisivuilta ja erikseen vielä tietilaston vuosijulkaisusta: https://www.liikennevirasto.fi/tilastot/tietilastot#.WlvgEqhI-Uk
Kaukoliikenteen matkustajavirrat; tavaraliikenteen kuljetusvirrat tonneina rataosuuksilla	Liikennevirasto julkaisee liikennetilastoja: https://www.liikennevirasto.fi/tilastot-.Wju4uFSFIV5
Lentoliikenteen matkustajamäärät lentoasemittain	Matkustajamäärät: http://www.finavia.fi/liikennetilastot
Satamien tavara- ja (henkilö)kuljetusmäärät	Liikennevirasto julkaisee liikennetilastoja: https://www.liikennevirasto.fi/tilastot-.Wju4uFSFIV5
Rajaliikenne	Rajavartiolaitos julkaisee rajaliikennetilastoja: http://www.raja.fi/hallintoyksikot
Työmatkojen keskipituuden muutos ja maakunnan sisäinen pendelöinti (henkilöautoilun, joukkoliikenne, pyöräilyn ja kävelyn osuus päivittäisistä matkoista)	SYKE laskenut työmatkojen keskipituuden muutostietoja YKR / Tilastokeskuksen aineistoilla yhtenevästi maakunnille / ELY-keskuksille. Eri kulkumuotojen osuus matkoista on hyvä tuoda esille erityisesti isoimpien kaupunkien osalta. Tietoa on tarkemmin seurattu valtakunnallisessa henkilöliikennetutkimuksessa.
Palveluiden saavutettavuus (enintään 500 metrin etäisyydellä lähimmästä ruokakautasta asuvien osuus)	Päivittäistavarakauppojen saavutettavuus: Liiteri/Tilastot/Kauppa ja palvelut/Päivittäistavarakauppojen saavutettavuus, koko väestö https://liiteri.ymparisto.fi/
Kansalaisten tyytyväisyys liikennejärjestelmän palvelutasoon	Liikennevirasto seuraa asukkaiden tyytyväisyyttä liikennejärjestelmiin joka toinen vuosi tehtävällä kyselytutkimuksella. https://www.liikennevirasto.fi/
Luonto- ja kulttuurimatkailun kärkikohteiden kävijämäärän kehitys	Maanmittauslaitoksen avoimesta Maastotietokannasta löytyy luonnonsuojelualueet.
Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt maakunnassa	Kohteet löytyvät museoviraston sivuilta: http://www.rky.fi/read/asp/r_mkl_list.aspx
Kulttuuritapahtumat	Finland Festivals
Uusiutuvan energian osuus kokonaiskulutuksesta	Tilastokeskus, Energian hankinta ja kulutus -tilasto, erillisajoina alueellinen tieto
Suojelualueiden ja sitä tukevien monimuotoisuutta edistävien alueiden osuus pinta-alasta	
Alueen metsäpinta-ala	Luken tilastopalvelu: http://stat.luke.fi/

Liite 2. Yritysekosysteemien mittaamisen viitekehys ja esimerkkitarastelu

Tässä liitteessä on esitetty ehdotus yritystoiminnan ekosysteemien tarkastelun viitekehukseksi ja seurannan työkaluksi. Sen tarkoituksena on täydentää ja syventää varsinaisessa raportissa esitettyä aluekehityksen mittaristoa ekosysteemien näkökulmasta. Toteutuksesta on vastannut 4FRONT yhteistyössä hankkeen muiden toimijoiden kanssa.

1. Mitä ekosysteemeillä tarkoitetaan?

Ekosysteemin termi on lähtöisin luonnontieteistä, missä sillä viitataan eri organismien muodostamaan yhteisöön ja sen laajempaan toimintaympäristöön. Viime vuosina käsite on vakiintunut myös elinkeino- ja innovaatiopolitiikkaan mm. yrittäjyys-, liiketoiminta-, startup- ja innovaatioekosysteemin käsitteiden kautta. Yhtä ainoaa määritelmää käsitteille ei kuitenkaan ole ja niiden soveltaminen riippuu eri asiayhteyksistä. Yhteistä käsitteille on kuitenkin se, että ne korostavat eri toimijoiden ja instituutioiden välistä vuorovaikutusta, keskinäisriippuvuutta ja dynamiikkaa.⁹ Erilaisia ekosysteemin käsitteitä on havainnollistettu kuvassa 5.

Kuva 5. Erilaisia ekosysteemejä elinkeino- ja innovaatiopolitiikan kontekstissa. Lähde: Salminen & Mikkilä 2016.

Tässä raportissa *yritysekosysteemillä tarkoitetaan perinteiset toimiala- ja maantieteelliset rajat ylittäviä keskittymiä, joilla on yhteinen jaettu suunta ja visio*. Etuliitteen mukaisesti tarkastelun fokus on yritystoiminnassa, mutta huomioiden kuitenkin laajemman toimintaympäristön.

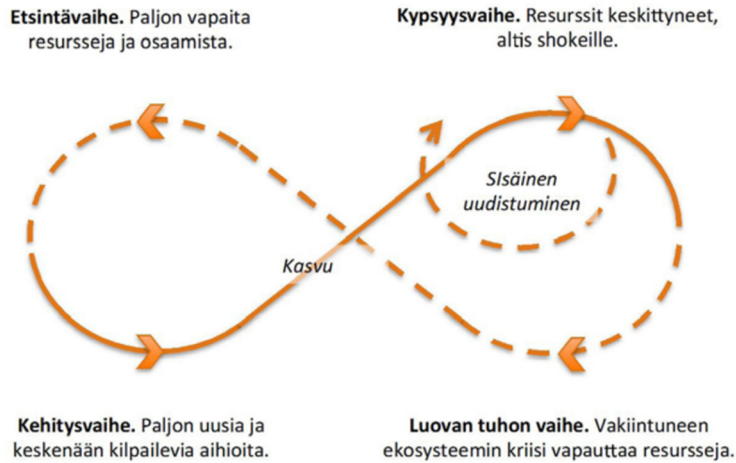
2. Viitekehys ekosysteemien elinkaaren tarkasteluun

Ekosysteemien elinkaarta voidaan kuvata ns. elinkaarimallilla,¹⁰ joka koostuu neljästä eri vaiheesta: 1) kehittämisvaihe, 2) kypsyysvaihe 3) luovan tuhon vaihe ja 4) etsintävaihe. Olennaista mallissa on idea eri vaiheiden kiertokulusta, jossa korostuu uuden toiminnan rakentuminen edellisten vaiheiden ja aiemmin kertyneen osaamisen varaan. Elinkaaren eri vaiheita on havainnollistettu kuvassa 6.¹¹

⁹ Lisää ekosysteemin käsitteistä ja soveltamisesta katso esim. Salminen, V. & Halme, K. (2017) Ekosysteemit uuden elinkeino- ja innovaatiopolitiikan kohteena. Työ- ja elinkeinoministeri, Maaliskuu 2017. Salminen, V. & Mikkilä, K. (2016). Yrittäjäekosysteemit kasvun ajurina. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta. Policy Brief 1/2016.; Kaihovaara, A. ym. (2017). Innovaatioekosysteemit elinkeinoelämän ja tutkimuksen yhteistyön vahvistajina. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta.

¹⁰ Ks. Salminen, V. & Halme, K. 2017

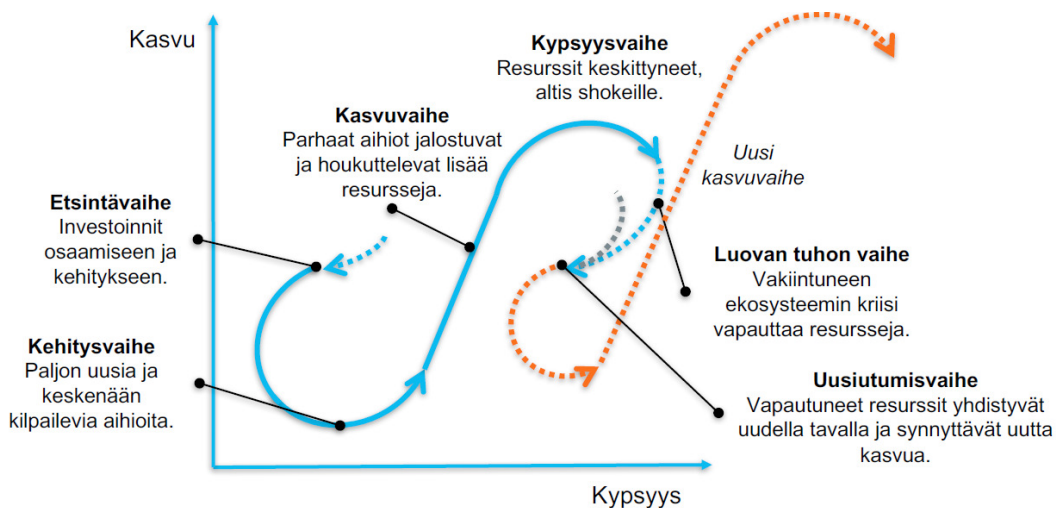
¹¹ Tarkempi kuvaus eri vaiheista, kts. esim. Salminen, V. & Halme, K. 2017.

Kuva 6. Ekosysteemien elinkaarimalli. Lähde: Salminen & Halme 2017.

Aluekehityksen näkökulmasta edellä kuvattu elinkaarimalli tarjoaa näkökulman elinkeinoelämän uudistumiseen. Sen kautta voidaan tarkastella aiemmin kertyneen osaamisen kiertokulkua ja hyödyntämistä toimialojen uudistumisessa. Uudet kasvuekosysteemit syntyvätkin usein eri toimialojen rajapinnoissa, ja yhdistelevät resursseja uusilla tavoilla.¹² Hyvä esimerkki tästä on mm. Oulun ICT-klusteri, jota on kuvattu tarkemmin jäljempänä.

Kuvassa 7 olemme soveltaneet edellä kuvattua elinkaarimallia, jotta se havainnollistaa paremmin elinkaaren eri vaiheita suhteessa alueiden elinkeinorakenteiden uudistumiseen ja kasvuun. Kuvan pystyakselilla on talouskasvu, joka yleensä on keskittyneen tehokkuuden ja suuren tuottavuuden takia korkeimmillaan kypsyyssvaiheessa olevissa ekosysteemeissä. Luova tuho laskee sekä kasvua että kypsyyttä, mutta toisaalta luo tilaa uudelle kasvulle ja kypsymiselle. Alueiden uudistumiskehityksen kannalta olennaista onkin päästä mahdollisimman nopeasti uuteen kasvuvaiheeseen ”uudistumislupin” kautta yhdistämällä resursseja uudella tavalla.

Lähde: 4FRONT. Soveltaen: Holling 1987; 2001; Hurst 1994; FSG 2016; Moore 1993.

Kuva 7. Ekosysteemien uudistumisen viitekehys.

¹² Kts. esim. Salminen & Halme 2017.

3. Ehdotus ekosysteemien kehityksen seurannan työkaluksi

Lähtökohdat ekosysteemien seurannalle

Ekosysteemien kehityksen seurantaan ja vertailuun on kehitetty viime vuosina useita erilaisia mittaristoja ja seurantatyökaluja. Suurin osa näistä mittaristoista ja niissä käytetyistä mittareista tarkastelee tyypillisesti yleistä yritystoiminnan toimintaympäristöä ja edellytyksiä ("enablers"), panoksia ja toimintaa ("inputs" / "activities") ja tuotoksia ("outputs").

Ekosysteemien ymmärtämiseksi on tunnistettava eri toimijoiden väliset suhteet ja dynamiikka (esim. yritysten ja muiden toimijoiden väliset suhteet, keskinäisriippuvuudet) sekä ekosysteemien elinkaari. Näihin on kehitetty vain vähän mittareita. Aihe onkin vaikeasti mitattavissa erityisesti laajasti saatavilla olevan ja vertailukelpoisen tiedon perusteella.

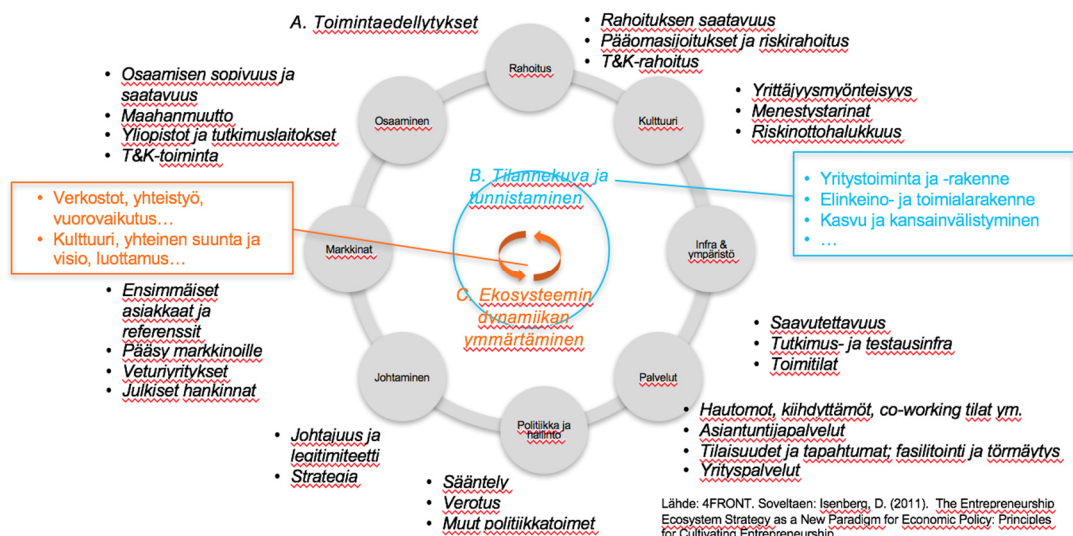
Mittaaminen ja tarkastelu edellyttää pääosin tapauskohtaista räätälöintiä ja analyysia lähellä toimijoita – alueellisten erityispiirteiden tuntemista. Näin ollen ei järkevää tehdä kansallisesti yhtenäistä mittaristoa ekosysteemeille. On syytä huomata, ettei tässä yhteydessä esitettyjä mittareita suositella sovellettavaksi yleispäteväksi mittaristona, vaan esimerkkeinä mittareista ja asioista, joihin ekosysteemien tarkastelussa tulisi kiinnittää huomiota.

Yritystoiminnan ekosysteemien tarkastelutasot

Yritystoiminnan ekosysteemien tarkastelussa voidaan erottaa neljä tarkastelutasoa:

- A. Toimintaedellytysten ja kontekstin arviointi: Onko alueella olemassa edellytykset ekosysteemien kehitykselle? Mitkä ovat toimintaympäristön heikkoudet ja vahvuudet?
- B. Tunnistaminen ja tilannekuvan rakentaminen: Onko alueella tunnistettavia ekosysteemejä? Kuinka laaja/merkittävä ekosysteemi on? Ketkä / mitkä toimijat ekosysteemiin kuuluu? Missä elinkaaren vaiheessa ekosysteemi on ja mihin suuntaan se on kehittymässä?
- C. Dynamiikan ymmärtäminen: Miten ekosysteemi toimii? Mikä saa ekosysteemin kasvamaan ja kehittymään? Ketkä ovat ekosysteemin tärkeimmät toimijat? Millaisia mahdollisia puutteita ja aukkoja on tunnistettavissa?
- D. Poliittikatoimenpiteiden arviointi: Mitä toimenpiteitä on tehty? Miten toimenpiteet ovat vaikuttaneet ja miksi? Millaisia toimenpiteitä tarvitaan jatkossa?

Tarkastelutasot ja esimerkkejä niihin liittyvistä seurattavista asioista on havainnollistettu kuvassa 8.

Kuva 8. Ekosysteemien tarkastelutasot.

Tasolla A – toimintaedellytysten ja kontekstin arviointi – tärkeitä edellytyksiä ovat mm. rahoitus, kulttuuri, infrastruktuuri & ympäristö, palvelut, politiikka & hallinto, johtaminen, markkinat ja osaaminen. Tällä tasolla seurannan tarkoituksena on arvioida edellytyksiä ja tunnistaa mahdollisia pullonkauloja ekosysteemien kehitykselle. Esimerkkejä näihin liittyvistä seurattavista asioista on kuvattu alla olevassa taulukossa A.

Taulukko A. Esimerkkejä seurattavista asioista - toimintaedellytysten arviointi (taso A)

Osa-alue	Esimerkkejä seurattavista / huomioitavista asioista
Rahoitus	<ul style="list-style-type: none"> Riskirahoituksen saatavuus (pääomasijoitukset, t&k-rahoitus) Ulkomaiset investoinnit alueelle
Kulttuuri	<ul style="list-style-type: none"> Yrittäjyysmyönteisyys ja riskinottohalukkuus
Infra & ympäristö	<ul style="list-style-type: none"> Alueen saavutettavuus ja logistiset yhteydet Teollinen, teknologinen ja digi-infrastruktuuri Koulutus, tutkimus- ja testausinfra Ympäristön houkuttelevuus
Palvelut	<ul style="list-style-type: none"> Yritys- ja asiantuntijapalvelujen saatavuus (KIBS) Yhteiset tapahtumat, tilaisuudet ja alustat
Johtaminen/ politiikka	<ul style="list-style-type: none"> Päätäjien sitoutuminen Kehittämislinjaukset, ohjelmat, prioriteetit
Markkinat	<ul style="list-style-type: none"> Veturiyritykset, menestystarinat ja esimerkit Yksityisten ja julkisten markkinoiden vetovoima
Osaaminen	<ul style="list-style-type: none"> Tutkimusosaaminen / osaajien koulutusvolyymit Soveltuvien / kriittisten osaajien saatavuus ja liikkuvuus (ml. kansainvälisesti) TKI-toiminnan laajuus

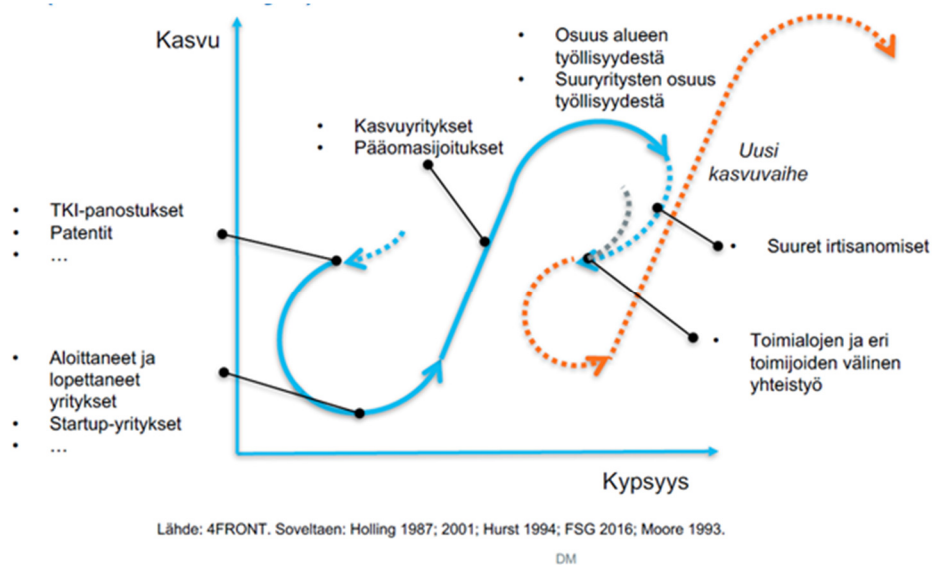
Tasolla B – tunnistaminen ja tilannekuvan rakentaminen – tarkoituksena on tunnistaa arvioida eri ekosysteemin elinkaaren vaiheita sekä mahdollisesti nousevat / potentiaaliset tai jo olemassa olevat ekosysteemit.

Taulukko B. Esimerkkejä seurattavista asioista - ekosysteemien tunnistaminen (taso B)

Esimerkkejä seurattavista / huomioitavista asioista
Onko tunnistettavissa vahvoja (kansainvälisesti vertailukelpoisia) yritysklustereita tai –keskittymiä / tuotteita / teknologioita?
Onko tunnistettavissa vahvoja (kansainvälisesti vertailukelpoisia) tutkimus- ja osaamisaloja?
Olemassa olevat kasvuyritykset (eri aloilla)
Aloittaneiden / lopettaneiden yritysten määrä (eri aloilla)
Yritys- ja elinkeinorakenne (isot / keskiuuret / pienet yritykset) ja niissä tapahtuvat muutokset (eri aloilla)
Työllisten määrän ja liikevaihdon kehitys (eri aloilla)
Alueella kehitetyt merkittävät tuotteet / teknologiat / innovaatiot

Merkittävät olemassa tai muodostumassa tutkimusyksiköt / -tiimit
Merkittävät pääomasijoitukset alueen yrityksiin (eri aloilla)
Kv. yritysten sijoittumiset / investoinnit alueelle
Kansainväliset menestystarinat

Kuva 9 esittelee esimerkkejä indikaattoreista, joiden avulla voi saada paremman kuvan eri ekosysteemin elinkaaren vaiheista.

Kuva 9. Esimerkkejä ekosysteemin elinkaaren tunnistamisen indikaattoreista

Tasolla C – ekosysteemin dynamiikan ymmärtäminen – tarkasteltavia asioita ovat mm. verkostot, yhteistyö, vuorovaikutus ja ekosysteemissä vallitseva kulttuuri. Tarkoituksena on pyrkiä paremmin ymmärtämään ekosysteemin dynamiikka ja mahdollisia kehitystarpeita.

Taulukko C. Esimerkkejä seurattavista asioista - ekosysteemien dynamiikka (taso C)

Esimerkkejä seurattavista / huomioitavista asioista
Olemassa olevat yhteistyöhankkeet, konsortiot (yritykset, PPP)
Ekosysteemissä olevien toimijoiden (yritykset, julkiset) määrä, verkostot, yhteistyön intensiteetti (+ kehitys); esim. tiedonvaihto, uudet kumppanuudet yritysten välillä
Olemassa olevat yhteistyöalustat, -tilaisuudet ja -foorumit (+ niiden osallistujamäärät, tulokset, käyttöasteet...)
Yhteinen / jaettu visio ("ekosysteemistrategia") eri toimijoiden kesken
Ekosysteemin yritysten kasvun ja kansainvälistymisen kehitys; uudet asiakkuudet ja arvoketjut
Ekosysteemin keskeiset toimijat (avainyritykset, henkilöt, veturit...) ja eri toimijoiden roolit
Tunnistetut pullonkaulat, tarpeet (esim. liittyen tason A eri osa-alueisiin)

Taso D politiikkatoimenpiteiden arviointi – kiinnittää huomionsa siihen millaisia tukirakenteita alueella on ekosysteemin kehittymiselle, millaisia toimenpiteitä alueella on tehty, miten ne ovat toimineet ja millaisia toimia jatkossa tarvittaisiin.

Taulukko D. Esimerkkejä seurattavista asioista - politiikkatoimenpiteiden arviointi (taso D)

Esimerkkejä seurattavista asioista
Yrityspalveluiden käyttö ja hyödyntäminen
Julkiset yritystuet ja T&K-rahoitus (määrä + kehitys)
Mitä erityisiä politiikkatoimenpiteitä / interventioita on toteutettu?
Miten eri toimenpiteet ovat toimineet? Mitä tuloksia on saatu aikaan?
Mikä on ollut politiikkatoimien rooli yritysten välisen yhteistyön edistämisessä?
Millaisille politiikkatoimille on tarvetta jatkossa? Onko tarvetta esimerkiksi erityiselle fasilointipalvelulle yhteistyön ja yhteisen vision rakentamiseksi?

4. Case esimerkki: Oulun ICT-ekosysteemin tilannekuva

Edellä muodostettua ekosysteemin tilannekuvamittaristoa on seuraavassa sovellettu esimerkinomaisesti Oulun ICT-ekosysteemin tilannekuvan laatimiseen. Sisällöllisesti tilannekuva pohjautuu *Innovaatioekosysteemit elinkeinoelämän ja tutkimuksen yhteistyön vahvistajana* –raporttiin¹³, sekä tämän hankkeen puitteissa käytyihin keskusteluihin, sekä keskusteluihin Business Oulun –edustajien kanssa.

Oulu valittiin tarkasteluun sen vuoksi, että se on havainnollinen esimerkki ekosysteemien uudistumiskehityksestä, ja siitä on myös saatavilla aikaisempaa analyysia. Lisäksi Oulussa on tehty jo paljon aikaisempaa työtä ekosysteemien ja niiden seurannan kehittämiseksi, jonka pohjalta myös seuraava tarkastelu osittain perustuu.

Oulun ICT-ekosysteemin elinkaari

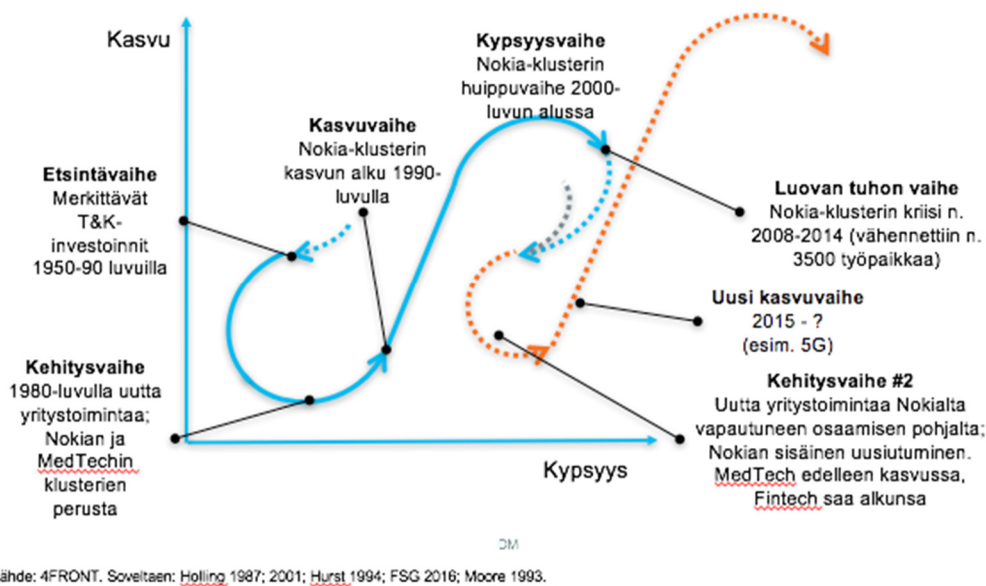
Oulun ICT-ekosysteemi on käynyt läpi voimakkaita muutoksia kuluneen vuosikymmenen aikana. Rakennemuutoksen ajurina on ollut Nokia-klusterin ja erityisesti Nokian matkapuhelin-toimintojen kriisi. Vuosien 2008-2014 välillä Oulun ICT-aloilla hävisi n. 3500 työpaikkaa. Riskit, joita sisältyi Oulun ICT-alojen suuren riippuvaisuuteen Nokiasta, olivat alkaneet selvitä jo 2000-luvun alussa, kun Nokian alihankintaa siirtyi suurissa määrin halvemmän tuotantokustannuksen maihin. Oulussa ryhdyttiin kriisin koittaessa siten nopeasti toimiin, joilla pyrittiin kiinnittämään irtisanomisten seurauksena vaille työtä jääneet osaajat ja heidän osaamisensa Ouluun.

Oulun ICT-ekosysteemin historia alkaa 1950-luvulta, jolloin Oulun yliopisto perustettiin. Aikakausi 1950-70 –lukujen välillä merkitsi ekosysteemin kannalta etsintävaihetta, jossa rakennettiin perusosaamista ja ekosysteemiin liittyi uusia toimijoita, joista tärkeimpinä yliopiston lisäksi, VTT (v. 1974) ja sähkötekninen teollisuus 1960-70-luvuilla. 1980-luvulla ekosysteemin voidaan katsoa siirtyneen kehitysvaiheeseen, jonka lähtöpisteenä voidaan pitää Oulun Teknologiaakylän perustamista, joka institutionalisoi keskeisten tutkimustoimijoiden yhteistyön ja kaupungin yhteistyön, ja merkitsi alkua ensimmäiselle startup- ja uusyritysaktiivisuuden aalloille ICT-aloilla Oulussa. Ekosysteemi siirtyi kasvuvaiheeseen Nokian ja erityisesti Nokian matkapuhelinliiketoiminnan kasvun myötä 1990-luvun alussa. Nokiasta muotoutui keskeinen ankkuriyritys, jonka menestykseen koko ekosysteemin kohtalo tuli sidottuksi. Kypsyysvaiheeseen ekosysteemi siirtyi vuosituhaten vaihteessa Nokian noustessa globaaliksi johtajaksi toimialallaan. Samalla globalisaation vaikutukset alkoivat näkyä vahvemmin myös Oulussa Nokian siirtäessä tuotantoaan ja alihankintaansa halvemmän tuotantokustannuksen maihin, ja Nokian liiketoimintajohdon siirtyessä yhä vahvemmin pois Oulusta, joka pysyi kuitenkin tärkeänä teknologiakeskittymänä.

Luovan tuhon vaihe alkoi vuodesta 2008 alkaen Nokian liiketoiminnan vaikeuksien myötä. Luova tuhon vaiheen kesto oli poikkeuksellisen pitkä, kun yritykset myivät kannattamattomia toimintoja kerta toisensa jälkeen eteenpäin ja irtisanomisia suoritettiin useassa vaiheessa. Samaan aikaan Oulussa tehtiin kuitenkin työtä ekosysteemin uudistumisen eteen, jolloin luovan tuhon, etsinnän ja kehityksen vaiheiden voidaan katsoa tapahtuneen osin päällekkäin. Uuden kehittäminen rakentui erityisesti Nokialta vapautuneen osaamisen ja myös IPR:n varaan. Nyt, vuonna 2017, Oulu vaikuttaisi olevan uuden kasvuvaiheen kynnyksellä. Uuden kasvun keskeisiä elementtejä ovat mm. maailmaluokan osaaminen verkkoteknologi-oissa (5G), MedTech ja Fintech.

¹³ Kaihovaara ym. (2017): *Innovaatioekosysteemit elinkeinoelämän ja tutkimuksen yhteistyön vahvistajina*. Valtioneuvoston selvitys- ja julkaisutoiminnan julkaisusarja. 28/2017.

Kuva 10. Oulun ICT-ekosysteemi – kehitys ja uudistuminen

Oulun ICT-ekosysteemin tarkastelu

Seuraavassa sovelletaan edellä esiteltyä mallia yritystoiminnan ekosysteemien tarkastelutavoista Oulun ekosysteemin tilanteeseen. Taso D eli politiikkatoimenpiteiden tarkastelu rajattiin esimerkin ulkopuolelle.

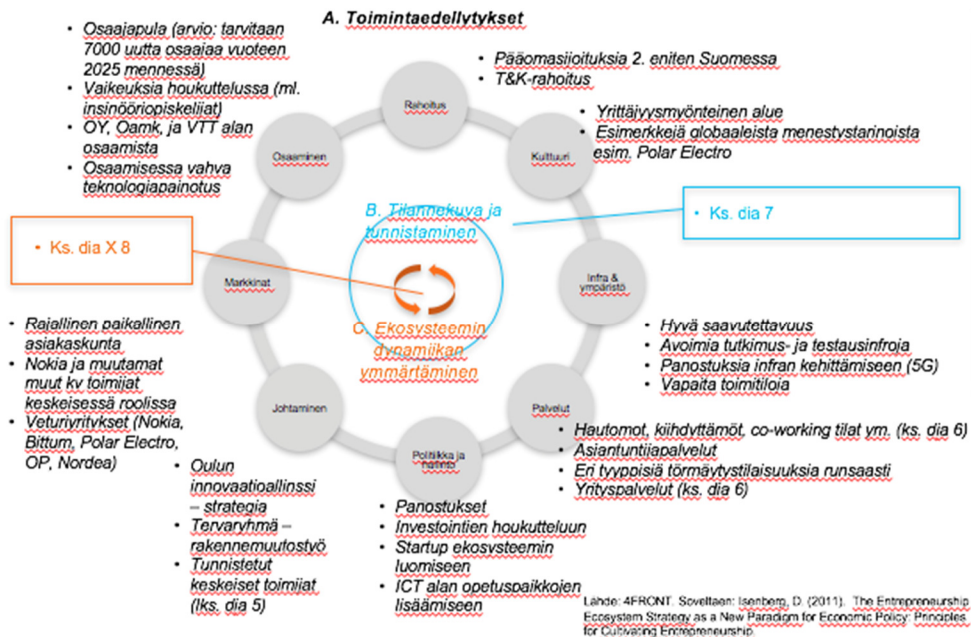
A. Toimintaedellytykset

Toimintaedellytysten tarkastelun perusteella (Kuva 10) Oulun ICT-ekosysteemillä on hyvät edellytykset kasvaa ja kehittyä. Erityisesti kulttuuriin, politiikkaan ja hallintoon, johtamiseen, palveluihin, infraan ja ympäristöön sekä rahoitukseen liittyvät edellytykset näyttävät vahvoilta. Oulussa on vahva ICT-alojen osaaminen ja yrityskulttuuri, jota vahvistavat esimerkit onnistumisista Nokia-klusterin ulkopuolellakin. Kaupunki ja maakuntaliitto ovat myös panostaneet mm. osaamisen rakentamiseen, tutkimukseen, testiympäristöihin ja infraan ja yritysten uusiutumiseen. Ekosysteemin eri toimijoiden yhteistyöllä, toimien koordinaatiolla ja yhteisen tahtotilan luomisella on myös pitkät perinteet. Viime vuosina tärkeitä yhteistyöelimiä ovat olleet mm. tutkimus- ja innovaatiotoimijoiden Oulun innovaatioallianssi ja elinkeinoelämän uudistumista ja rakennemuutokseen sopeutumista edistänyt Tervaryhmä.

Ekosysteemin suhteelliset heikkoudet ja toimintaedellytysten kannalta haasteellisemmat tekijät liittyvät erityisesti osaamiseen ja markkinoihin. Oulussa on erittäin vahva ja syvä osaaminen erityisesti langattoman tiedonsiirron- ja verkkoteknologioissa, mutta myös muilla viestintäteknologian aloilla. Toisaalta ekosysteemin vahva teknologiaorientaatio ja kaupungin asema erityisesti Nokian teknologiakeskuksena, näkyy osin suhteellisina puutteina kaupallisessa, markkinoinnin ja (kansainvälisen) liiketoiminnan osaamisessa. Toinen osaamiseen liittyvä haaste on ekosysteemiä uhkaava osaajapula. Ekosysteemi tarvitsee arvioiden mukaan 7 000 uutta teknologiaosaajaa vuoteen 2025 mennessä, mikä on huomioitu mm. lisääntyneinä panostuksina opiskelijoiden houkutteluun insinöörialoille.

Myös markkinoissa tilanne on osin haasteellinen. Suomessa ja varsinkin Oulun seudulla on hyvin rajalliset paikalliset markkinat, jolloin menestyvän yrityksen on suunnattava ulkomaille. Nokian aikana ekosysteemillä oli hyvät kansainväliset kontaktit, mutta Nokian kriisin myötä

nämä yhteydet ovat kärsineet. Toisaalta suunta on kohti parempaa: Nokia on pystynyt uusiutumaan sisäisesti ja ekosysteemiin on liittynyt ja syntynyt uusia veturiyrityksiä, jotka koaavat resursseja ja osaltaan avaavat myös markkinoita muille yrityksille.

Kuva 11. Oulun ICT-ekosysteemin toimintaedellytykset.

B Tilannekuva ja tunnistaminen

Oulun ICT-alan ekosysteemin syksyllä 2017 muodostetun tilannekuvan mukaan vuonna 2015 alkanut kasvun vaihe on jatkunut erityisesti ICT:hen liittyvän T&K&I-toiminnan alalla. Suurimmat yritykset ovat Nokia ja Bittium, mutta näiden taakse on muodostunut lupaavia, kansainvälistyviä ja nopeasti kasvavia kasvuyrityksiä kuten mm. Indoor Atlas, Tosibox, KNL Networks.

Nousussa olevista uusista aloista ICT:tä hyödyntävän MedTech-klusterin kasvu on taittunut, toisaalta sosiaali- ja terveysalojen digitalisaatiosta odotetaan nousevaa alaa, ja aihepiiriä edistetään yhdessä Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin kanssa. Sen sijaan Fintech, eli pankki- ja vakuutuspalveluiden teknologiakehitys, vahvistuu entisestään. Oulu on merkittävä Fintech-palveluiden kehitys- ja toteutuspaikka niin kotimaiselle OP-ryhmälle kuin pohjoismaiselle Nordealle. Digitalisaatio- ja teknologiakehitys luovilla aloilla nostaa erityisesti pelialan ja mm. arkkitehtuurin merkitystä myös Oulussa.

C Ekosysteemin dynamiikka

Oulussa on olemassa useita ICT-alan yhteistyöhankkeita ja PPP-alustoja, kuten esimerkiksi Hilla-keihäänkärkihankkeet, NapapiiriHUB, Analytics+. SuperIoT ja SoteDigi. Ouluun onkin alkanut rakentua uuden tyyppisiä kumppanuuksia ekosysteemin eri toimijoiden välille. Oulun innovaatioallianssi (OIA) kokoaa yhteen koulutuksen, tutkimuksen ja liike-elämän sekä julkisen sektorin toimijoita eri ekosysteemeihin, joista yksi esimerkki on Teollisuus 2026 -verkosto. Eri toimijoiden välistä yhteistyötä tukevat lukuisat erilaiset tilaisuudet ja tapahtumat. On jopa merkkejä jonkinasteisesta ”tapahtumaähkystä”. ICT-ekosysteemin kasvua on hidastanut erityisesti puute ICT- ja liiketoimintaosaajista, ja panostuksia osaajien houkutteluun on lisätty. Alueen toimijat ovat lähestyneet myös opetus- ja kulttuuriministeriötä alan koulutus-toiminnan lisäämiseksi alueella.

Liite 3. Maakuntien maakuntaohjelmissa seurattavat indikaattorit

MAAKUNTIEN MAAKUNTAOHJELMISSA SEURATTAVAT INDIKAATTORIT

Maakunnissa käytettyjen indikaattoreiden lukumäärät:

VÄESTÖ JA MUUTTOLIIKE	Kuinka monessa maakunnassa käytetty:
Väkiluku	16
Nettomuutto (myös eroteltu osassa massamuuton ja maahanmuuton osalta)	11
Luonnollinen väestönlisäys (lkm tai osuus)	11
Vanhushuoltosuhde	10
Väestönmuutos	6
Nettosiirtolaisuus	4
Kokonaisnettomuutto	3
Väestön ikärakenne	3
Syntyneet	2
Muuttoliike alueelle ja pois	2
Yli 65-vuotiaiden osuus maakunnassa	1
Väestötiheys	1
Väestöennuste	1
Kuolleet	1
Lapsihuoltosuhde	1
Kutsuntaikäluokan kokonaispoistuma	1
Ulkomaan kansalaisten määrä/osuus	1
Taloudellinen huoltosuhde	1
Väestöllinen huoltosuhde	1

TERVEYS & HYVINVOINTI	Kuinka monessa maakunnassa käytetty:
Sairastavuusindeksi (Kela/THL)	6
Toimeentulotukea saaneiden osuus kaikista asukkaista, %	2
Kansantauti-indeksi, Kela	2
Kunnan yleinen pienituloisuusaste	1
Kansallispuistojen, luonnonsuojelukeskusten ja palvelupisteiden kävijämäärät	1
Maakunnan investointiaste (investoinnit/arvonlisäys)	1
Työkyvyttömyyseläkettä saavat alle 25-vuotiaat	1
Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet	1

KILPAILUKYKY & TALOUS	Kuinka monessa maakunnassa käytetty:
BKT/asukas	13
Kasvuyritysten määrä	12
Aloittaneet ja lopettaneet yritykset	9
Liikevaihdon kasvu/muutos	6
Viennin osuus tuotannosta	6
Kuntien vuosikate, €/asukas	6
Yrityskanta	5
Vienti	4
Valtion menot, €/asukas	4
Viennin osuus liikevaihdon määrästä (teollisuus, %)	3
T&K-toiminnan menot, milj. €	3
Väestön tulotaso/hlö	2
Matkailijoiden rekisteröidyt yöpymisvuorokaudet (kotimaiset & ulkomaalaiset erikseen)	2
Valtionveronalaiset tulot	2
Työn tuottavuus (liikevaihto/henkilöstö)	1
AlueBKT-osuuden suhteellinen muutos	1
Yritysten T&K-menot/liikevaihto	1
T&K-menot suhteessa BKT:hen	1
Yritysten TKI-panostus, milj. €	1
Teknolohiateollisuuden liikevaihto, milj. €	1
Kantorahatulot, milj. €	1
Maatalouden myyntitulo, milj. €	1
Tavaraviennin osuus arvonlisäyksestä, %	1
Yritysdynamiikka	1
Tavaraviennin arvo, milj. €	1
Teollisuuden osuus liikevaihdosta	1
Yritysten osuus maakunnan T&K-menoista, %	1
Matkailu- ja ravitsemustoiminnan liikevaihto, milj. €	1
Sote-alan toimipaikkojen liikevaihto, milj. €	1
Ansiotulot/tulonsaaja, €	1
Pääomatulot/tulonsaaja, €	1
Puuteollisuuden liikevaihto, milj. €	1
Arvonlisäys	1
Biotalous työllisten määrä	1
Biotalous arvonlisäyksen määrä, milj. €	1
Biotalous yritysanta	1
Klusteriseuranta	1
Vientiliikevaihto-indeksi	1
Metsäteollisuuden puunkäyttö	1
Rakentamisen liikevaihto	1
Pk-yritystoimipaikkojen määrä	1
Matkailutulot	1
Metsäsektorin osuus arvonlisäyksestä	1
Liikevaihto	1
Yritysten toimipaikkojen liikevaihto	1
T&K menot / henkilöstö	1
BKT koko maan tasosta	1
Lainakanta	1
Kuntien ylijäämä, €/asukas	1
Kuntien alijäämä, €/asukas	1

TYÖLLISYYS, TYÖPAIKKARAKENNE	Kuinka monessa maakunnassa käytetty:
Työllisyysaste	15
Työttömyysaste	14
Nuorten työttömyys	11
Työpaikkojen lkm	9
Pitkäaikaistyöttömyys	10
Työvoiman määrä	9
Kolmen suurimman toimialan osuus työpaikoista	5
Julkisen sektorin työpaikat (osuus/lkm)	5
Alle 25-v. Työttömät	2
Maahanmuuttajien työttömyysaste	2
Matkailutyöllisyys	2
Maa-, metsä- ja kalatalouden työpaikkojen määrä	1
Nuorten työllisyys	1
Teollisuuden, kaivosten, energian ja vesihuollon työpaikat	1
Sote-alan työllisten määrä	1
Keskimääräinen eläköitymisikä	1
Osaamaisintensiivisten (KIBS) toimipaikkojen määrä	1
Työpaikkaomavaraisuus	1
Kyberturvallisuuden työntekijämäärä	1
Maaseutuyritysten lukumäärä	1
Maahanmuuttajien perustamat yritykset	1
Työvoimaosuus työvoima/työikäiset	1
Työttömät	1
Toimipaikat	1

OSAAMINEN	Kuinka monessa maakunnassa käytetty:
Peruskoulun jälkeistä tutkintoa vaille olevat 25–29-vuotiaat	13
Tutkinnon suorittaneet yli 15-vuotiaat	10
Korkea-asteen tutkinnon suorittaneet	6
Keskiasteen tutkinnon suorittaneet	2
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17–24-vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä	1
Koulutuksen läpäisyaste (2. aste, amk, yliopisto)	1
Korkeakoululähtöisten yrittäjien osuus käynnistyneistä yrityksistä	1
Tutkinnon suorittaneiden työllistyminen	1
Koulutustasomittain (VKTM)	1
Tutkinnon keskeyttäneet	1

ALUEEN SISÄISET EROT	Kuinka monessa maakunnassa käytetty:
Väestönmuutos eri aluetyypeillä (YKR)	6
Tulotason keskihajonta kunnissa (€/as.)	3
Taajamien määrä (YKR)	1
Keskitulot maakunnassa	1
Aluetyypologia (YKR)	1
Taajama-aste	1
Maaseutuväestön osuus	1

ASUIN- JA ELINYMPÄRISTÖ	Kuinka monessa maakunnassa käytetty:
Uusiutuvan energian osuus	7
Fosforikuormitus vesiin	5
Typpikuormitus vesiin	5
Kasvihuonekaasupäästöt	3
Pintavesien ekologinen tila	3
Sähköntuotannon/energian omavaraisuusaste	2
Teollisuuden energiankäyttö (fossiiliset, turve, puupolttoaineet, muut)	1
Yhdyskuntajätteiden läjitysmäärä ja hyödyntämisaste	1
Kiinteistökaupat	1
Luomuviljelyssä oleva pinta-ala	1
Luonnonsuojelualueiden osuus maakunnan pinta-alasta	1
Teollisuuden ja energiatuotannon hiilidioksidipäästöt	1
Norppakanta	1
Paikallisen uusiutuvan energian osuus, %	1
Puun energiakäyttö	1
Tuulivoimapuistojen määrä	1
Polttoaineen kulutus	1
Uusien rakennuslupien määrä	1
Kaukolämmön ja yhteistuotantosähkön tuotantoon käytetyt polttoaineet, GWh	1
Investoinnit yhteensä (yksityisen sektorin asuntoinvestoinnit ja muut investoinnit, julkisen sektorin investoinnit)	1
Tieliikenteen hiilidioksidipäästöt	1
Puuston kasvu/poistuma (/metsätase)	1
Hiilidioksidipäästöt	1

SAAVUTETTAVUUS	Kuinka monessa maakunnassa käytetty:
Valokuituverkon laajakaistan (30 Mbits/s) saavutus vakit. asuntoihin, %	1
Lentoliikenne	1
Matka-aika junalla Helsinkiin	1
Nettopendelöinti (sisäänpendelöinti-ulospendelöinti)	1
Internetiä päivittäin tai lähes päivittäin käyttävät 16-89-vuotiaat, %	1
Satamien ulkomaan tavaraliikenne, tonnia	1
Rautatieliikenne (kaukoliikenteen matkustajavirrat eri asemien välillä)	1
Tavaraliikenteen kuljetusvirrat	1
Matkustajamäärät, henkilöliikenne ja raskas liikenne maakunnan raja-aseilla	1
Matka-aikojen kehitys ja vuorotarjonta	1

KOKEMUKSELLISET INDIKAATTORIT	Kuinka monessa maakunnassa käytetty:
Elämänlaadun/hyvinvoinnin kokemus	2
Yritysten palvelutarjottimien rakentuminen	1
Ruokajärjestelmäkokonaisuuden ja siihen liittyvien toimintaympäristöjen rakentuminen	1
Koulutusvienti ja toteutuneet koulutuskokonaisuudet	1
Aikuiskoulutuksen ja monimuoto-opetuksen tarjonnan kehittyminen	1
Maisteritason kansainvälisten koulutuskokonaisuuksien toteutuminen avaintoimialoilla	1
Sote-palveluiden toimintatapojen uudistaminen	1
Eri sektoreiden välisen yhteistyön toteutuminen hyvinvointipalveluiden tuotannossa	1
Maakunnan vetovoiman kasvaminen ja myönteisten mielikuvien vahvistuminen	1
Kaksoisraiteistuksen aloittaminen välillä Tampere-Seinäjoki	1
Logistisen keskittymän suunnittelu ja rakentuminen	1
Energiatehokkuuteen ja vähähiilisyyteen liittyvän koulutuksen, neuvonnan ja hanketoiminnan lisääntyminen	1
Liikenneturvallisuuden parantaminen	1
Aktiivisesti osallistuvien osuus	1

Maakuntaohjelmien seurattavat indikaattorit maakuntakohtaisesti

1. ETELÄ KARJALA

Etelä-Karjalassa seurataan erikseen jokaiselle toimintalinjalle määriteltyjä mittareita sekä lisäksi yleistä kehitystä kuvaavia mittareita, joille on asetettu tavoitteet. Toimintalinjakohtaiset mittarit on jaoteltu hanketoiminnan määrällisiä tuotoksia mittaaviin tuotosindikaattoreihin sekä laajempiin laadullisia vaikutuksia mittaaviin tulosindikaattoreihin.

Tulosten seurantatyö toteutuu maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelmassa ja maakuntaohjelmakaudella vähintään kertaalleen toteutetun toimintalinjakohtaisen seurantaraportoinnin avulla.

Yleiset kehitystä kuvaavat mittarit

- Väkiluku 2013–2025
- BKT/asukas (indeksi)
- Kasvuyritysten määrä
- Viennin osuus tuotannosta
- Työllisyysaste (työllisten osuus koko 15–64-v. väestöstä)
- Työttömyysaste
- Nuorten (alle 25-v.) työttömien määrä
- Pitkäaikaistyöttömien määrä
- Peruskoulun jälkeistä tutkintoa vailla olevat 25–29-vuotiaat (%-osuus koko ikäluokasta)

Tuotosindikaattorit

- Rakennerahasto- ja maaseutuohjelman tuella aikaansaadut uudet yritykset ja uudet työpaikat
- Rakennerahastovaroin rahoitettaviin TKI-hankkeisiin osallistuneiden yritysten määrä
- Maakunnan oppilaitosten yhteistyöhankkeiden määrä mukaan lukien ylimaakunnalliset hankkeet
- Oppilaitosten ja yritysten yhteistyöhankkeiden määrä
- Oppilaitosten työelämäyhteyksiä mitataan opetushenkilökunnan työelämäjaksojen määrällä
- Infran parantamiseen liittyvien hankkeiden toteutuminen: Valtatie 6, kaksoisraide, Imatran rajan ylittävä raideyhteys
- Rajanylityksen sujuvuus
- Maakuntaohjelmakaudella rakennettujen laajakaistayhteyksien tavoittamat asiakkaat
- EAKR- ja maaseutuohjelmärahoituksen sekä TEKES-rahoituksen kohdentuminen
- Kokeiluympäristöjen määrä
- ESR-hankkeisiin osallistuneiden alle 30-vuotiaiden työttömien ja työelämän ulkopuolella olevien määrä
- Kansalaisjärjestöjen täysin tai osin toteuttamien ESR-hankkeiden määrä
- Lähidemokratian käytänteiden määrä kunnissa
- Kolmannen sektorin ja kuntien välisten uusien yhteistyökäytänteiden määrä

Tulosindikaattorit

- Pk-yritystoimipaikkojen lukumäärä sekä aloittaneet ja lopettaneet yritykset
- Kasvuyritysten lukumäärä
- Yrittäjien osuus työllisistä

- Maaseutukunnissa toimivien yritysten määrä
- Etelä-Karjalaan asettuvien osuus LUT:n ja Saimian valmistuvista opiskelijoista
- Liikenneturvallisuuden paraneminen
- Matkustajamäärät, henkilöliikenne ja raskas liikenne maakunnan raja-aseilla
- Maakunnan matkailutulon ja siihen liittyvien työpaikkojen määrän kehitys (tax free ja invoice-myynti, majoitustulot ja matkailua tukevien palveluiden tulot, henkilötyövuodet/työpaikat matkailupalveluissa: majoitus ja ravintolat sekä palvelut)
- Maahanmuuttajataustaisten tai ulkomaisten perustamien yritysten määrä
- Ulkomaan kansalaisten määrä ja osuus väestöstä maakunnassa
- Ulkomaalaisten opiskelijoiden määrä
- Ulkomaisten investointien määrä
- Viennin osuus tuotannosta
- Maahanmuuttajien työttömyysaste
- Metsäsektorin osuus arvonlisäyksestä (Ecoreg)
- Kasvihonepäästöt/asukas (Ecoreg)
- Teollisuuden ja energiantuotannon hiilidioksidipäästöt (Ecoreg)
- Polttoaineiden kulutus (Ecoreg)
- Tieliikenteen hiilidioksidipäästöt (Ecoreg)
- Yhdyskuntien ja teollisuuden typpi- ja fosforikuormitus vesiin (Ecoreg)
- Puuston määrän kehitys (kasvu/hakkuut tasapainossa) (Ecoreg)
- Yhdyskuntajätteiden läjitysmäärä ja hyödyntämisaste (Ecoreg)
- Uusiutuvien energianlähteiden osuus (ilman liikennettä) (Ecoreg)
- Sähköntuotannon omavaraisuusaste (Ecoreg)
- Luomuviljelyssä oleva pinta-ala (Ecoreg)
- Maa-, metsä- ja kalatalouden työpaikkojen määrä (Ecoreg)
- Nuorten työllisyyden ja nuorisotyöttömyyden kehitys
- Sairastavuusindeksin kehitys
- Elämänlaadun kokemus ATH-tutkimuksesta
- Aktiivisesti osallistuvien osuus ATH-tutkimuksesta

2. ETELÄ-POHJANMAA

Etelä-Pohjanmaan toimintalinjat ovat uudistumiskykyinen elinkeinoelämä, tulevaisuuden osaamistarpeet, hyvinvoivat ihmiset ja yhteisöt, ehkä aluerakenne ja ympäristö. Tavoitteiden toteutumista seurataan määrällisten ja laadullisten tavoitteiden avulla ja tähän seurantatyöhön osallistuvat maakuntastrategian työryhmät sekä maakunnallinen ennakointiryhmä.

Määrälliset mittarit

Muuttoliike ja väestö

- Väkiluku
- Väestön muutos
- Nettomuutto massamuuton osalta (osuus väestöstä)
- Nettomuutto maahanmuuton osalta (osuus väestöstä)

Kilpailukyky

- BKT asukasta kohti, €
- Kasvuyritysten määrä
- Viennin osuus tuotannosta maakunnittain

Työllisyys ja hyvinvointi

- Työttömyysaste vuoden aikana keskimäärin, %
- Työllisyysaste vuoden aikana keskimäärin, %
- Nuorten osuus työttömistä (ml. lomautetut), %

- Pitkäaikaistyöttömien osuus työttömistä työnhakijoista, %
- Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden osuus kaikista eläkkeelle siirtyneistä, %
- Kelan sairastavuusindeksi

Osaaminen

- Peruskoulun jälkeistä tutkintoa vailla olevat 25–29-vuotiaat
- Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus 20–59-vuotiaista, %
- T&K-menot suhteessa BKT:hen, %

Elinympäristön laatu ja aluerakenne

- Uusiutuvan energian määrä energiatuotannossa (metsäenergia, tuuli- ja vesivoima)
- Luonnonsuojelualueiden osuus maakunnan pinta-alasta
- Pintavesimuodostumien lukumäärä ekologisen tilan luokissa

Laadulliset mittarit

- Yritysten palvelutarjottimien rakentuminen
- Ruokajärjestelmäkokonaisuuden ja siihen liittyvien toimintaympäristöjen rakentuminen
- Koulutusvienti ja toteutuneet koulutuskokonaisuudet
- Aikuiskoulutuksen ja monimuoto-opetuksen tarjonnan kehittyminen
- Maisteritason kansainvälisten koulutuskokonaisuuksien toteutuminen avaintoimialoilla
- Sosiaali- ja terveystalouden toimintatapojen uudistaminen
- Eri sektoreiden välisen yhteistyön toteutuminen hyvinvointipalvelujen tuotannossa
- Maakunnan vetovoiman kasvaminen ja myönteisten mielikuvien vahvistuminen
- Kaksoisraiteistuksen aloittaminen välillä Tampere - Seinäjoki
- Logistisen keskittymän suunnittelu ja rakentuminen
- Energiatehokkuuteen ja vähähiilisyteen liittyvän koulutuksen, neuvonnan ja hanketoiminnan lisääntyminen

3. ETELÄ-SAVO

Etelä-Savon toimintalinjat ovat menestyvä yritystoiminta, osaava työvoima ja hyvä innovaatioympäristö, uudistuva hyvinvointi sekä hyvä toimintaympäristö.

Muuttoliike ja väestö

- Väkiluku
- Väestönmuutos
- Syntyneet
- Nettomuutto, osuus väestöstä
- Luonnollinen väestönkasvu
- Luonnollinen väestönkasvu, osuus väestöstä
- Vanhushuoltosuhde (yli 65-v./15–64 v.)

Kilpailukyky

- BKT/asukas, €
- Liikevaihto (yritysten), milj. €
- Liikevaihdon kasvu, %
- Aloittaneet yritykset
- Lopettaneet yritykset
- Kasvuyritysten määrä
- Viennin osuus tuotannosta
- Viennin arvo

- Ansiotulot/tulonsaaja, €
- Pääomatulot/tulonsaaja, €
- Puuteollisuuden liikevaihto, milj. €
- Teknoliateollisuuden liikevaihto, milj. €
- Yritysten TKI-panostus, milj. €
- Kantorahatulot, milj. €
- Maatalouden myyntitulo, milj. €
- Matkailu- ja ravitsemustoiminnan liikevaihto, milj. €
- Matkailijoiden rekisteröidyt yöpymisvuorokaudet (kotimaiset ja ulkomaalaiset erikseen)

Talouden tasapaino

- Kuntien vuosikate, €/asukas
- Kuntien kertynyt yli-/alijäämä, €/asukas
- Valtion menot/asukas

Työllisyys

- Työttömyysaste
- Työllisyysaste 15–64-vuotiaat
- Nuorten (15–24-v.) työttömien osuus ko. ikäisestä työvoimasta, %
- Alle 25-v. työttömät
- Pitkäaikaistyöttömät
- Työpaikkojen määrä
- Työvoiman määrä

Osaaminen

- Väestön koulutustaso, yli 15 v. täytäneistä, % (keskiaste, korkea-aste)
  - Peruskoulun jälkeistä tutkintoa vailla olevat 25–29-vuotiaat
  - Julkisen sektorin työpaikat
  - Koulutuksen läpäisyaste (2. aste, amk, yliopisto)
  - TKI-toiminnan menot
  - Tutkinnon suorittaneiden työllistyminen

Laadukkaat hyvinvointipalvelut

- Keskimääräinen eläköitymisikä
- Sairastavuusindeksi, vakioimaton

Elinympäristön laatu ja aluerakenne

- Investoinnit yhteensä, milj. € (yksityisen sektorin asuntoinvestoinnit ja muut investoinnit, julkisen sektorin investoinnit)
- Matka-aikojen kehitys ja vuorotarjonta (nopein junayhteys Mikkeli-Helsinki % Mikkeli-Pietari, linja-autovuoroja Mikkeli-Helsinki, kpl/vrk)
- Uusien rakennuslupien määrä, kpl/v. (vakituiset asunnot/loma-asunnot)
- Kiinteistökaupat ja hintakehitys (rakentamattomat lomaratontit haja-asutus-alueella/omakotitalot asemakaava-alueella)
- Väestön määrän muutos erityyppisillä alueilla
- Energian omavaraisuusaste, %
- Uusiutuvan energian osuus primäärienergian käytöstä, %
- Metsätase, kasvu / poistuma
- Hiilidioksidipäästöt, CO₂-ekv
- Teollisuuden ja yhdyskuntien fosforipäästöt vesistöihin
- Teollisuuden ja yhdyskuntien typpipäästöt vesistöihin
- Pintavesien tila, ekologinen tila erinomainen tai hyvä, % luokiteltu
- Norppakanta

4. KANTA-HÄME

Kanta-Hämeen toimintalinjat ovat: kasvukäytävät ja saavutettavuus; monipuolinen asuminen ja hyvinvointi; biotalous ja luonnonvarojen kestävä käyttö; valmistavan teollisuuden mahdollisuudet sekä kansainvälistyminen ja vetovoima. Kanta-Hämeen ohjelmassa on asetettu määrällisiä tavoitteita maakuntaohjelmakaudelle sekä pidemmällä tähtäimellä vuoteen 2040 saakka.

Määrälliset tavoitteet

- Väestön määrä
- Väestön muutos
- Luonnollinen väestönmuutos
- Muuttoliike
- Vanhushuoltosuhde
- Työttömyysaste, %
- Työllisyysaste, %
- Nuorten työttömyys, %
- Pitkäaikaistyöttömyys, %
- Työpaikkojen lkm
- Työvoiman lkm
- BKT/asukas, €
- Kasvuyritysten määrä
- Viennin osuus tuotannosta
- Tutkinnon suorittaneet, % (keskiaste/korkea-aste)
- Peruskoulu jälkeistä tutkintoa vailla 25–29-vuotiaista

5. KAINUU

Kainuun maakuntaohjelmassa ei ole määritetty erikseen seurantaindikaattoreita. Kainuun maakuntasuunnitelmassa 2035 on kuitenkin määritelty seuraavat määrälliset maakunnan kehityksen mittarit, joille on asetettu tavoitetasot viiden vuoden välein vuoteen.

Maakunnan kehityksen mittarit

- Väkiluku
- Väestö
- Nettomuutto (henkeä; mkl. siirtolaisuus)
- Työvoima (henkeä)
- Työpaikat
- Työttömyysaste, %
- Nuorisotyöttömyys (osuus kaikista työttömistä, %)
- Pitkäaikaistyöttömyys (osuus kaikista työttömistä, %)
- Työllisyysaste (työlliset 15–64-vuotiaista, %)
- Taloudellinen huoltosuhde
- Arvonlisäys (ph) Meuro (v. 2010 hintoihin)
- BKT/asukas, indeksi
- Vienti (milj. €)
- Viennin osuus liikevaihdon määrästä (teollisuus, %)
- Tutkinnon suorittaneiden osuus
- Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus
- Peruskoulun jälkeistä tutkintoa vailla olevat 25–29-vuotiaat, %
- Koettu hyvinvointi/elämänlaatunsa keksimäärin hyväksi tuntevien osuus, % (THL)
- Kelan kansantauti-indeksi

- Kelan sairastavuusindeksi
- Vähintään 3 hlöä työllistävät, 10 % kasvaneet yritykset (vv/kpl)

6. KESKI-POHJANMAA

Keski-Pohjanmaan maakuntaohjelmassa on seuraavat neljä kehittämisteemaa: osaava Keski-Pohjanmaa; Yrittävä ja elinvoimainen Keski-Pohjanmaa; Hyvinvoiva Keski-Pohjanmaa sekä Toimiva Keski-Pohjanmaa. Maakunnan maakuntasuunnitelmaa ja -ohjelmaa toteutetaan ja sen toteuttamista seurataan työryhmätyöskentelyn avulla, joka on jakautunut edellä mainittuihin kehittämisteemakohtaisiin ryhmiin.

Seurannassa käytettävät indikaattorit:

- Väestö vuoden lopussa
- Syntyneet–kuolleet, % väestöstä (luonnollinen väestönlisäys)
- nettomuutto, % väestöstä
- Kokonaisnettomuutto
- 20–34 v. nettomuutto
- Nettopendelöinti (sisäänpendelöinti–ulospendelöinti)
- Työpaikkaomavaraisuus työpaikat/työll.
- Työpaikat
- Työvoima
- Työvoiman ulkopuolella olevat
- Työvoimaosuus työvoima/työikäiset 15–64-vuotiaat
- Työllisyysaste, % työlliset/työikäiset 15–64-vuotiaat
- Työttömyysaste
- Kolmen suurimman toimialan osuus työpaikoista, % (julkinen sektori, kauppa, teollisuus)
- Yrityskanta tilke, yritysrekisteri
- Aloittaneet ja lopettaneet yritykset
- Liikevaihdon kasvu, %
- Tutkinnon suorittaneiden osuus 15 vuotta täyttäneistä
- Ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa (25–29-vuotiaat)
- Korkea-asteen tutkinnon suorittaneet (yli 15-vuotiaat)
- Väestön tulotaso/hlö, valtionveronalaiset tulot/väestö
- Vanhushuoltosuhte 65+/työikäiset
- Kuntien vuosikate, €/asukas
- BKTA/asukas

7. KESKI-SUOMI

Väestö

- Väestön määrä
- Nettomaahanmuutto
- Vanhushuoltosuhte

Kilpailukyky

- BKT/asukas, indeksi
- Yrityskanta
- Kasvuyritysten määrä
- Tavaraviennin osuus arvonnäyksestä, %
- Tavaraviennin arvo, milj. €
- Työpaikkojen määrä
- Yritysten osuus maakunnan T&K-menoista, %
- Valtionveronalaiset tulot/tulonsaaja

Työllisyys

- Työttömyysaste, %
- Työllisyysaste (15–64 v.), %
- Nuorten (15–24 v.) työttömyysaste, %

Osaaminen

- Tutkinnon suorittaneet (yli 15 v. täytäneistä), %
- Korkea-asteen tutkinnon suorittaneet (yli 15 v. täytäneistä), %
- Peruskoulun jälkeistä tutkintoa vailla olevat 15–29-vuotiaat, %
- Kolmen suurimman toimialan osuus työpaikoista, %
- Julkisen sektorin (kunta, valtio) osuus työpaikoista, %

Aluerakenne ja saavutettavuus

- Taajamien määrä (YKR)
- Matka-aika junalla Helsinkiin
- Tuulivoimapuistojen määrä

Biotalous

- Biotalousalan työllisten määrä
- Biotalousalan arvonlisäyksen määrä, M. €
- Biotalousalan yrityskanta
- Paikallisen uusiutuvan energian osuus, %

Digitalous

- Kyberturvallisuuden työntekijämäärä
- Valokuituverkon laajakaistan (30 Mbits/s) saatavuus vakituisiin asuntoihin, %
- Internetiä päivittäin tai lähes päivittäin käyttävät 16–89-vuotiaat, %

Osaamistalous

- T&K-toiminnan menot, M. €
- Osaamisintensiivisten (KIBS) toimipaikkojen lkm
- Korkeakoululähtöisten yrittäjien osuus käynnistyneistä yrityksistä, %

Hyvinvointipalvelut

- Sote-alan työllisten määrä
- Sote-alan toimipaikkojen liikevaihto, M. €
- THL:n sairastavuusindeksi, ikävakioitu

8. KYMENLAAKSO

Kymenlaakson maakuntaohjelmassa ei ole seurattavia indikaattoreita. Seurantatietoja esitetään maakuntaohjelman mukaan Kymenlaakson aluekehityskatsauksessa, joka laaditaan joka toinen vuosi. Maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma sisältää myös ohjeelliset seurantatiedot. Ympäristön tilaa seurataan Kymenlaaksossa ekotehokkuuden mittareilla, johon on käytössä ECOREG-seurantajärjestelmä.

Seuraavat indikaattorit löytyvät aluekehityskatsauksesta:

- Väkiluku
- Väestötiheys hlö/km²
- BKTA/asukas €
- AlueBKT-osuuden suhteellinen muutos

9. LAPPI

Maakuntaohjelman 2018-2021 seurantaindikaattorit:

- Tutkinnon suorittaneiden osuus %
- Työpaikat, yhteensä
- Teollisuuden, kaivosten, energian ja vesihuollon työpaikat
- Matkailutyöllisyys htv ilman vuokratyövoimaa

- Työvoima
- Työttömät, keskim. /kk
- Työttömien osuus työvoimasta keskim. /kk % (Työnvälitystilasto)
- Työllisyysaste % 15–64 v.
- Työllisyysaste % 18–64 v. (naiset, miehet)
- Väkiluku
- Kuntien välinen nettomuutto + nettomaahanmuutto
- Luonnollinen väestönlisäys
- Huoltosuhde
- Väestöllinen huoltosuhde
- Vanhushuoltosuhde
- Toimipaikat
- Henkilöstö
- Liikevaihto
- Liikevaihto / toimipaikka
- Liikevaihto / henkilö
- Aloittaneet yritykset
- Lopettaneet yritykset
- Yrityskanta

10. PÄIJÄT-HÄME

Päijät-Hämeen aluekehitystarkastelussa sekä maakuntaohjelman 2014–2017 seurannassa käytettävät mittarit:

Muuttoliike ja väestö

- Väkiluku ja väestön muutos
- Nettomuutto-osuus
- Muuttoliikeosuus alueelle ja pois
- Luonnollisen väestönkasvun osuus
- Vanhushuoltosuhde (yli 65/15–64 v.)

Kilpailukyky

- BKT/asukas
- Liikevaihdon kasvu 2011–2012
- Aloittaneet/lopettaneet yritykset
- Kasvuyritysten määrä
- Maakunnan viennin osuus

Talouden tasapaino

- Kuntien vuosikate e/asukas
- Valtion menot asukasta kohden

Työllisyys

- Työttömyysaste, %
- Työllisyysaste, %
- Nuorten työttömyys kaikista
- Pitkäaikaistyöttömyys kaikista
- Työvoiman lkm
- Työpaikkojen lkm

Alueen sisäiset erot

- Keskitulo maakunnassa
  - Pienin kunnan keskitulo maakunnassa
  - Suurin kunnan keskitulo maakunnassa
  - Yli 65-vuotiaiden osuus maakunnassa
  - Yli 65-vuotiaiden pienin osuus kunnista

- Yli 65-vuotiaiden suurin osuus kunnista

Osaaminen

- Tutkinnon suorittaneiden osuus (yli 15-vuotiaista)
- Peruskoulun jälkeistä tutkintoa vailla olevat 25–29-vuotiaat
- Kolmen suurimman toimialan osuus työpaikoista
- Julkisen sektorin osuus työpaikoista

Elinympäristön laatu ja aluerakenne

- Väestön määrän muutos (aluetytologian 6 luokkaa)
- Uusiutuvan energian osuus energiakulutuksesta
- Teollisuuden ja yhdyskuntien fosforipäästöt vesistöihin

11. PIRKANMAA

Pirkanmaan maakuntaohjelmassa 2014–2017 ei ole seurantaindikaattoreita. Maakunnan strategiassa mainitaan, että strategian seurannassa painottuvat enemmän laadulliset arvioinnit kuin määrälliset ja mitattavissa olevat indikaattorit. Seuranta tehdään ohjelmakauden kuluessa, ja strategiakaudella toteuttava lakisääteinen ohjelma-arviointi sisältää myös vaikuttavuuden arviointia. Keskeinen osa seurantatyötä on laajempi Pirkanmaan innovaatiotoiminnan tilannekuva.

Yli strategiakauden ulottuvat vaikutukset tapahtuvat toimiala-, koulutus- ja palvelurakenteiden kaltaisten suurten kokonaisuuksien muokkautuessa sekä isojen infrastruktuurihankkeiden toteutuessa. Näiden vaikutusten tunnistaminen ja arviointi pyritään ottamaan myöhemmin huomioon strategian seurantaindikaattoreissa.

12. POHJANMAA

Pohjanmaan tavoitteiden täyttymistä seurataan tavoitekohtaisten seurantamittareiden, laadullisen arvioinnin sekä yleisten aluekehitystä kuvaavien mittareiden avulla.

Muuttoliike ja väestö

- Väkiluku
- Väestönmuutos
- Nettomaassamuutto (osuus väestöstä)
- Nettosiirtolaisuus (osuus väestöstä)
- Luonnollinen väestönkasvu (osuus väestöstä)
- Vanhushuoltosuhde

Kilpailukyky

- BKT/asukas
- Liikevaihdon kasvu
- Yrityskanta
- Aloittaneet yritykset
- Lopettaneet yritykset
- Kasvuyritysten määrä
- Viennin osuus teollisuuden liikevaihdosta
- Veronalaiset tulot/asukas

Talouden tasapaino

- Kuntien vuosikate/asukas
- Valtion menot/asukas

Työllisyys

- Työttömyysaste, %

- Työllisyysaste, %
- Nuoret työttömät (15–27-vuotiaat)
- Pitkäaikaistyöttömät (yli 1 vuotta työttömänä)
- Maahanmuuttajien työttömyysaste, %
- Työpaikkojen lkm
- Työvoiman lkm

Alueen sisäiset erot

- Tulotason keskihajonta kunnissa (€/henkilö)
- Väestön ikärakenteen keskihajonta kunnissa (yli 65-vuotiaiden osuus)

Osaaminen

- Tutkinnon suorittaneet (osuus yli 15-vuotiaista)
- Peruskoulun jälkeistä tutkintoa vailla olevat 25–29-vuotiaat
- Kolmen suurimman toimialan osuus työpaikoista
- Julkisen sektorin osuus työpaikoista

Elinympäristön laatu ja aluerakenne

- Väestön määrän muutos sisemällä kaupunkialueella (YKR)
- Väestön määrän muutos ulommalla kaupunkialueella (YKR)
- Väestön määrän muutos kaupungin kehitysalueella (YKR)
- Väestön määrän muutos kaupungin läheisellä maaseudulla (YKR)
- Väestön määrän muutos ydinmaaseudulla (YKR)
- Väestön määrän muutos harvaan asutulla maaseudulla (YKR)
- Uusiutuvan energian osuus energiankulutuksesta
- Teollisuuden ja yhdyskuntien fosforikuormitus vesistöihin
- Teollisuuden ja yhdyskuntien typpekuormitus vesistöihin

13. POHJOIS-KARJALA

Pohjois-Karjalan 2017–2021 maakuntaohjelman seurantaindikaattorit ja teemat perustuvat TEM:n määrittelemiin maakuntaohjelman teemoihin ja niitä kuvaaviin indikaattoreihin. Indikaattoreita seurataan vuositasolla ja vuodelle 2021 on asetettu jokaiselle indikaattorille tavoiteluku.

Muuttoliike ja väestö

- Väkiluku
- Väestönmuutos
- Nettomuutto maassamuuton osalta (ja osuus väestöstä)
- Nettomuutto maahanmuuton osalta (ja osuus väestöstä)
- Luonnollinen väestönkasvu (ja osuus väestöstä)
- Vanhushuoltosuhde (yli 65-vuotiaat/15–64-vuotiaat)
- THL:n ikävakioitu sairastavuusindeksi

Aluetalous ja kilpailukyky

- BKT/asukas (käyvin hinnoin)
- Liikevaihdon kasvu
- Aloittaneet yritykset
- Lopettaneet yritykset
- Kasvuyritysten määrä (Toimiala Online; 3 v., + 20 %, väh. 10 henk.)
- Viennin (liikevaihto) osuus tuotannosta maakunnittain
- Kuntien vuosikate €/asukas

Työmarkkinatilanne

- Työttömyysaste (Tilastokeskus)
- Työttömien osuus työvoimasta (TEM; 31.12. tilanne)
- Työllisyysaste (15–64 v. %)

- Nuorten työttömyys (TEM: alle 25-v. Työttömien määrä 31.12.)
- Pitkäaikaistyöttömyys (TEM: 31.12.)
- Työpaikkojen määrä
- Työvoiman määrä (1000 henkeä)

Sosiaalinen osallisuus

- Väestön ikärakenteen keskihajonta kunnissa (yli 65-vuotiaiden osuus)
- Tutkinnon suorittaneiden osuus (yli 15-vuotiaista) (erikseen myös keksiaste ja korkea-aste)
- Peruskoulun jälkeistä tutkintoa vailla olevat 25–29-vuotiaat
- Tulotason keskihajonta kunnissa (asuntokunnan keskitulo/as.)
- Toimeentulotukea saaneet henkilöt, % asukkaista (THL)

Vähähiilinen talous ja ympäristön kehitys

- Väestönmäärän muutos erityyppisillä alueilla (YKR)
  - Sisempi kaupunkialue
  - Ulompi kaupunkialue
  - Maaseudun paikalliskeskus
  - Kaupungin kehitysalue
  - Kaupunginläheinen maaseutu
  - Ydinmaaseutu
  - Harvaan asuttu maaseutu
- Uusiutuvan energian osuus (I-S:n energiatilasto)
- Fosforikuormitus vesistöihin (P-K ELY: t/a)
- Typpikuormitus vesistöihin (P-K ELY: t/a)
- Kasvihuonekaasupäästöt (ktCO_{2e}) (SYKE)

14. POHJOIS-POHJANMAA

Pohjois-Pohjanmaalla seurataan maakuntaohjelmassa määriteltyjen kehittämisen painopisteiden ja tavoitteiden toteuttamista, vaikutuksia ja toimenpiteitä laadullisen ja määrällisen seurannan kautta. Laadullisessa seurannassa käydään läpi toimintalinjojen painopisteiden toteutumista. Määrällinen seuranta muodostuu mittareista, joilla mahdollisimman hyvin voidaan kuvata toimintalinjojen tavoitteiden toteutumista. Kaikille keskeisimmille mittareille on asetettu määrälliset ja/tai laadulliset tavoitteet.

Toimintaympäristö

- Vuosikate
- Vuosikate, % poistoista
- Lainakanta
- Väkiluku
- Luonnollinen väestönlisäys
- Kuntien välinen nettomuutto
- Nettosiirtolaisuus
- Kokonaisnettomuutto
- Lapsihuoltosuhde
- Vanhushuoltosuhde
- BKT/asukas
- BKT koko maan tasosta

Teollisuuden energiankäyttö

- Fossiiliset
- Turve
- Puupolttoaineet
- Muut

Kilpailukyky ja työllisyys

- Työpaikkojen lkm
- Aloittaneet ja lopettaneet yritykset
- Yrityskanta
- Kasvuyritykset
- Yritysten toimipaikkojen liikevaihto
- Vientiä harjoittaneet yritystoimipaikat
- Viennin arvo
- Vientiliikevaihto indeksi
- Maakunnan investointiaste
- Tutkimus- ja kehittämistoiminnan menot/henkilöstö (yhteensä, yrityssektorin osuus)
- Väestön koulutustasoindeksi (VKTM)
- Tutkinnon suorittaneet 15-vuotta täyttäneistä (yhteensä, miehet/naiset)
- Peruskoulunjälkeistä tutkintoa vailla olevien osuus 25–29 vuotiaista (yhteensä, miehet/naiset)
- Työllisyysaste (15–64 v.)
- Työttömyysaste (yhteensä, miehet/naiset)
- Alle 25-v. työttömyysaste
- Klusteriseuranta, alkuperäinen sarja
  - Metallit (liikevaihto/henkilöstö)
  - Puu (lv/hlöstö)
  - ICT (lv/hlöstö)
  - Matkailu (lv/hlöstö)
  - Hyvinvointi (hlöstö)
  - Korkea teknologia (lv/hlöstö)
  - Luovat alat (lv/hlöstö)
- Kaukolämmön ja yhteistuotantosähkön tuotantoon käytetyt polttoaineet, GWh
  - Kivihiili
  - Öljy
  - Turve
  - Puu
  - Muut biomassat
  - Sekapolttoaineet
  - Teollisuuden sekundaarilämpö
  - Sähkö
- Puun energiakäyttö, 1000 m²
  - Metsähake
  - Teollisuuden sivuvirrat
  - Muut
- Metsäteollisuuden puunkäyttö
- Rakentaminen, liikevaihto

Hyvinvointi

- Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17–24-vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä (miehet, naiset, yhteensä)
- Keskeytti tutkintoon johtavan koulutuksen kokonaan, % (lukiokoulutus, ammatillinen koulutus)
- Kutsuntaikäluokan kokonaispoistuma, %
- Työkyvyttömyyseläkettä saavat alle 25-vuotiaat (mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt, yhteensä)
- Toimeentulotukea saaneiden %-osuus
- Kunnan yleinen pienituloisuusaste
- Kansantauti-indeksi, vakioitu
- Kansallispuistojen, luonnonsuojelukeskusten ja palvelupisteiden kävijämäärät (kansallispuistot yhteensä, asiakaspalvelupisteet yhteensä)

Aluerakenne, saavutettavuus ja ympäristö

- Taajama-aste
- Kasvihuonekaasupäästöt (päästökauppaan kuulumattomat), tuhatta tonnia CO₂-ekv. (energiasektori, kotimaan liikenne)
- Lentoliikenne (matkustajaa)
- Satamien ulkomaan tavaraliikenne (tonnia)
- Rautatieliikenne (kaukoliikenteen matkustajavirrat eri asemien välillä, yksikkö matkustaja)
- Tavaraliikenne (tavaraliikenteen kuljetusvirrat)
- Yöpymiset kaikissa majoitusliikkeissä

15. POHJOIS-SAVO

Pohjois-Savon maakuntaohjelman toimintalinjat ovat: talouden uudistuminen; työvoiman riittävyys ja osaaminen; hyvinvointipalvelut ja hyvinvointi; toimiva ja taloudellinen palvelu- ja kuntarakenne sekä saavutettavuus.

Muuttoliike ja väestö

- Väkiluku
- Kokonaisväestönmuutos
- Kokonaisnettomuutto
- Kuntien välinen nettomuutto
- Nettosiirtolaisuus
- Luonnollinen väestönkasvu (osuus väestöstä)
- Vanhushuoltosuhde

Kilpailukyky

- BKT/asukas, €/asukas, käyvin hinnoin
- Liikevaihdon kasvu, %
- Aloittaneet yritykset %:na lopettaneista yrityksistä
- Kasvuyritysten lkm
- Viennin osuus liikevaihdon määrästä (teollisuus)
- Väestön tulotaso (käytävissä olevat tulot/as.)

Talouden tasapaino

- Kuntien vuosikate €/asukas
- Valtion menot/asukas

Työllisyys

- Työttömyysaste
- Työllisyysaste
- Nuorten työttömyys, % työttömistä
- Pitkäaikaistyöttömyys, % työttömistä
- Työpaikat (työlliset 1000 henk.)
- Työvoima

Alueen sisäiset erot

- Tulotason keskihajonta alueen kunnissa
- Väestön ikärakenteen keskihajonta
- Yli 65-vuotiaiden osuus

Osaaminen

- Tutkinnon suorittaneiden osuus, % (yli 15-vuotiaista)
- Peruskoulun jälkeistä tutkintoa vailla olevat 25–29-vuotiaat, % koko ikäluokasta
- Kolmen suurimman toimialan osuus työpaikoista, %
- Julkisen sektorin osuus työpaikoista, %
- T&K-rahoitus

Elinympäristönlaatu ja aluerakenne

- Maaseutuväestön osuus koko väestöstä Pohjois-Savossa
- Väestön määrän muutos erityyppisillä alueilla (aluetyypografian 6 luokkaa)
- Uusiutuvan energian osuus energiankulutuksesta
- Teollisuuden ja yhdyskuntien fosfori- ja typpikuormitus vesistöihin

16. SATAKUNTA

Satakunnan maakuntaohjelman kehittämisen toimintalinjat ovat: kannustava yhteisöllisyys, puhdas elinvoima sekä ihmislähtöiset ratkaisut.

Väestö

- Väestöennuste
- Elävänä syntyneet
- Kuolleet
- Luonnollinen väestönlisäys
- Kuntien välinen nettomuutto
- Nettosiirtolaisuus
- Väkiluku

Kilpailukyky

- Työn tuottavuus (liikevaihto/henkilöstö)
- Työllisyysaste
- Innovatiivisuus (yritysten T&K-menot/liikevaihto)
- Koulutustaso (korkea-asteen tutkinnon suorittaneet/15 vuotta täyttäneet)
- Yritysdynamiikka (aloittaneet ja lopettaneet yritykset/yrityskanta)
- Teollisuusvaltaisuus (teollisuuden osuus liikevaihdosta)

Elinympäristön laatu

- Pintavesien ekologinen tila

Satakunnan maa-alan jakautuminen ja %-osuus Suomen aluetyypologiassa

- Aluetyypologia (sisempi kaupunkialue, ulompi kaupunkialue, kaupungin kehitysalue, kaupungin läheinen maaseutu, maaseudun paikalliskeskukset, ydinmaaseutu & harvaan asuttu maaseutu)
- Väkiluvun muutos aluetyypologian eri luokissa

17. UUSIMAA

Uudellamaalla kehitystä seurataan noin kahdellakymmenellä taloutta, hyvinvointia sekä ympäristön tilaa kuvaavan muuttujan avulla, jotka kootaan yhdeksi GPI-indikaattoriksi. Talouden yleistä kehitystä kuvataan bruttokansantuotteella.

Uudenmaan liiton tietopalvelussa aluekehitystä seurataan seuraavissa kokonaisuuksissa:

- Väestö
- Asuminen
- Kunta- ja aluetalous
- Yritykset
- Matkailu
- Alue ja ympäristö
- Koulutus
- Työllisyys
- Sosiaali- ja terveystaloudet

18. VARSINAIS-SUOMI

Varsinais-Suomen kaikkein keskeisin tavoitteiden toteutumisen seurantaväline on kumppanuusbarometri, joka on maakunnan kaikkein keskeisten toimijoiden keskuudessa tehtävä vuosittainen verkkokysely. Verkkokyselyn kysymykset suunnitellaan maakuntaohjelman tavoitteiden ja arvokärkien pohjalta. Barometrin avulla voidaan tarkastella täsmällisemmin tilastopohjaisia seurantaindikaattoreita ja maakuntaohjelman toimenpiteiden toteutumista. Kumppanuusbarometrin lisäksi maakuntastrategiassa esitettyjen tavoitteiden toteutumista seurataan alla olevien seurantaindikaattoreiden avulla.

Muuttoliike ja väestö

- Asukasluku
- Kuntien välinen nettomuutto
- Nettosiirtolaisuus
- Luonnollinen väestönkasvu
- Vanhushuoltosuhde

Kilpailukyky

- BKT/asukas
- Kasvuyritysten määrä
- Viennin osuus tuotannosta

Työllisyys

- Työttömyysaste
- Työllisyysaste
- Nuorten työttömyys
- Pitkäaikaistyöttömyys
- Työpaikkojen määrä
- Työvoiman määrä

Osaaminen

- Korkeakoulututkinnon suorittaneet
- 25–29 v. ilman tutkintoa

Liite 4. Maakuntien ennakoitintyö ja ennakoinnissa seurattavat indikaattorit

AAVISTUS – Kaakkois-Suomen ennakointisivu

Kaakkois-Suomen ennakoitiverkostossa analysoidaan ja kerätään ajassa näkyviä trendejä, alueen toimintaympäristön muutoksia, tapahtumien taustalla vaikuttavia muutosvoimia sekä näkyvissä olevia heikkoja signaaleja. Tähän hyödynnetään muun muassa tilastoaineistoa ja muita julkaisuja. Kaakkois-Suomen ennakoinnissa hyödynnetään ECOREG-hanketta, joka on alueellisen ekotehokkuuden seuranta- ja arviointijärjestelmään. ECOREG:in vuosiraportoinnissa esitetään Kaakkois-Suomen talous-, ympäristö- ja sosiaalis-kulttuuristen indikaattoreiden kehittymistä. Vuosittain seurattavien indikaattoreiden lisäksi on myös kuukausittain seurattavia indikaattoreita.

ECOREG-hankkeessa on tarkoituksena, että siinä käytettyjä menetelmiä ja tuloksia on mahdollista käyttää myös muissa Suomen maakunnissa sekä laajemmin EU:n alueella. Pääasiassa valitut indikaattorit ovat käytettävissä ainakin kaikissa Suomen maakunnissa, mutta useat niistä ovat käyttökelpoisia myös muissa EU:n maissa.

Aavistus-sivustolla on käytössä yhdeksältä toimialalta laaditut toimialakortit, joihin on koottu tiiviiseen pakettiin yleisinfoa toimialasta, tulevaisuuden kehityspiirteistä, työllistymismahdollisuuksista ja osaamistarpeista (kauppa, kone- ja metalliteollisuus, maatalous, kuljetus ja logistiikka, matkailu- ja ravitsemusala, sosiaali- ja terveysala, luovat alat, metsätalous ja metsäteollisuus sekä rakennus). Alueiden taloudelliset indikaattorit (arvonlisäys, BKT, tuotos) perustuvat Suomen Tilastokeskuksen aluetilinpitoon, joka on EU:n kansantalouden tilinpitäjärjestelmän mukainen.

Seurattavat indikaattorit (ECOREG:in mukaiset)

Talous

- Arvonlisäyksen volyymikasvu
- Arvonlisäys asukasta kohti
- Käytettävissä oleva tulo asukasta kohti
- Metsäsektorin osuus arvonlisäyksestä
- Aloittaneet ja lopettaneet yritykset
- Transitto- ja rajaliikenne
- Liikennesuoritteet

Ympäristö

- Teollisuus ja energiatuotanto (CO₂, NO_x, Hg, Cd, Pb, PCDD/F, PAH)
- Tieliikenne CO₂ ja NO_x
- PM₁₀ ylityspäivät
- TRS ylityspäivät
- Yhdyskunnat ja teollisuus typpi veteen (t)
- Yhdyskunnat ja teollisuus fosfori veteen
- Pohjavesiputkien kloridi
- Pohjaveden nitraatti
- Maatalouden suojavyöhykesopimukset (ha)
- Öljy- ja kemikaalionnettomuudet (kpl)
- Maatalouden ympäristötuet (Luma, ha)
- Metsätalouden ympäristötukisopimukset (ha/a)
- Suojelualueiden pinta-alat (ha)
- Uudistushakkuiden pinta-alat (ha/a)
- Puuston määrä (kasvu/hakkuut)
- Otettu sora ja kallio (1000 k.-m³)

- Kaatopaikalle läjitetyt yhdyskuntajätteet (kg/as/as)
- Kaukolämmön kulutus, lämpökorjattu (GWh)
- Sähkön kulutus (GWh)
- Sähkötuotannon omavaraisuusaste (%)
- Uusiutuvien energialähteiden osuus (%)

Väestö

- Nettomuuttoliike ml. siirtolaisuus
- Luonnollinen väestönmuutos
- Huoltosuhde (ei-työlliset/100 työllistä)
- Ulkomaan kansalaiset
- Työttömyysaste
- Palvelujen työlliset (% työllisistä)
- Yrittäjät (% kaikista työllisistä)
- Sukupuolten palkat (naisten tuntiansio % miesten)
- Toimeentulotukea saaneet (% as.)
- Itsemurhat/100 000 as.
- Alle 65-v. kuolleet/100 000 as.
- Vastasyntyneiden elinajanodote
- Sairastavuusindeksi
- Liikennerikokset
- Väkivaltarikokset/1000 as.
- Tieliikenneonnettomuuksissa luokkaantuneet/100 000 as.
- Keski- ja korkea-asteen tutkinnot (% väestöstä)
- T&K-menot (meuroa/100 000 as.)

Osaaminen

- Opetus- ja kulttuuritoimen kustannukset (€/as.)
- Kirjastolainat (laina/asukas)
- Kunnallisvaalien äänestysprosentti (%)
- Yöpymisvuorokaudet majoitusliikkeessä/100 as.

ETLA:n aluetilastot

- Bruttokansantuote kiintein v. 2000 hinnoin + ennusteet
- Työvoima + ennusteet
- Työlliset + ennusteet
- Työttömyysaste + ennusteet
- Työllisyysaste + ennusteet
- Työttömät + ennusteet
- Pitkäaikaistyöttömät + ennusteet
- Väestö vuoden lopussa + ennusteet
- Työikäinen väestö + ennusteet
- Kotitalouksien käytettävissä olevat tulot + ennusteet
- Kotitalouksien käytettävissä olevat reaalitytulot + ennusteet
- Palkkasumma + ennusteet

Energiataseet/Jätetase

- Uusiutuvat energialähteet
- Ei- uusiutuvat energialähteet
- Sähkö
- Kokonaisenergianhankinta ilman liikennettä
- Uusiutuvien energialähteiden osuus
- Energiankulutus
- Jätetase

ETELÄ-POHJANMAA ENNAKOI

Etelä-Pohjanmaalla ei ole varsinaista ennakointisivustoa, vaan ennakointi on Etelä-Pohjanmaan liiton internet-sivujen yhteydessä. Etelä-Pohjanmaan sivuilta löytyy tilastotietoja väestörakenteesta, koulutuksesta, työmarkkinoista, yrityksistä ja elinkeinoista, alue- ja kuntataloudesta sekä ennusteista. Etelä-Tilastotiedoissa Etelä-Pohjanmaa käyttää lähteinä Tilastokeskusta ja TEM:in työnvälitystilastoa. Etelä-Pohjanmaalla ennakointi on painottunut talouteen, koulutukseen ja väestöön, eikä ympäristöön liittyviä indikaattoreita ole ollenkaan.

Väestörakenne

- Väkiluku
- Sukupuolijakauma
- Väestön ikärakenne
- Kieli ja kansallisuus
- Väestötiheys
- Huoltosuhde
- Muuttoliike

Koulutus

- Koulutustaso
- Koulutustarjonta
- Koulutuskysyntä
- Valmistuneet

Työmarkkinat

- Työvoiman tarjonta
- Työvoiman kysyntä
- Työllisyysaste
- Työttömyysaste
- Työpaikkaomavaraisuus
- Pendelöinti
- Taloudellinen huoltosuhde

Yritykset ja elinkeinot

- Yritysten lukumäärä
- Yritykset toimialoittain
- Toimipaikkojen lukumäärä
- Toimipaikat toimialoittain

Lisäksi Etelä-Pohjanmaalla on seuraavia **ennuste-indikaattoreita**:

- Väestöennuste (Tilastokeskuksen väestöennusteet tietolähteenä)
- Työmarkkinat (tietolähteinä TEM:in työmarkkinaennuste, EK:n alueellinen suhdannebarometri ja EK:n valtakunnallinen suhdannebarometri)
- Elinkeinoelämän kehitysnäkymät (tietolähteinä TEM:in työmarkkinaennuste, VM:n talouden kehityksen ennusteet, Elinkeinoelämän keskusliiton kokoamat suhdanne-ennusteet, PK-yritysbarometri, TEM:in alueelliset kehitysnäkymät, TEM:in toimialojen näkymät -katsaus, Tulevaisuuden uudistuva Suomi -portaali sekä VM:n kokoamat eri ministeriöiden hallinnonaloja koskevat tulevaisuuskat-
sausekset)
- Talousennusteet
- Kuluttajabarometri (tietolähteinä Tilastokeskuksen Kuluttajabarometri sekä EU:n liiketoiminta ja kuluttaja -kysely (Business and Consumer surveys))

ETELÄ-SAVO ENNAKOI

Etelä-Savolla on käytössä ennakointisivut ”Etelä-Savo ennakoi”, jossa on ajantasaista tietoa maakunnan kehityksestä. Lisäksi sivuilla on hahmoteltu tulevaisuutta trendien ja kehityskulkujen valossa. Sivustolta löytyy indikaattoritietoja sekä skenaario vuodelle 2030. Lisäksi sivustolle on lisätty ennakoinnin aikajana, josta selviää kaikki ennakointiin liittyvät tapahtumat. Maakunnan tilannekuvan muodostamiseksi indikaattorit on jaettu seuraaviin teemoihin: yritykset, aluetalous, vienti, työpaikat ja työllisyys, biotalous, matkailu, vapaa-aika, asuminen, väestö, muuttoliike, hyvinvointi sekä ympäristö.

Indikaattorit:

Yritykset

- Yrityskanta
- Aloittaneet ja lopettaneet yritykset
- Yritysten määrä / 1000 as. kohden
- Yritysten toimipaikat, liikevaihto ja henkilöstö toimialoittain
- Toimipaikkojen, henkilöstön ja liikevaihdon %-osuus kaikista eri toimialoista
- Yritysten toimipaikat kokoluokittain
- Kasvuyritykset
- Yrittäjien osuus työllisistä

Aluetalous

- BKT/asukas
- Yritysten liikevaihdon kehitys päätoimialoilla
- Yritysten liikevaihdon kehitys

Vienti

- Vientiyritysten määrä
- Viennin arvo
- Viennin kasvu
- Maakunnan yritysten yleisimmät vientimaat
- Viennin indeksisarjat

Työpaikat ja työllisyys

- Työpaikat toimialoittain
- Teollisuuden työpaikat
- Työpaikat sektoreittain
- Työttömät työnhakijat
- Työttömyysaste
- Työttömien määrän muutos
- Avoimet työpaikat työnvälityksessä
- Työvoiman- ja paikkojen sijoittuminen
- Pendelöinti

Biotalous

- Metsän osuus pinta-alasta
- Puuston kokonaistilavuus
- Bruttokantorahatulot
- Puuteollisuuden osuus teollisuuden liikevaihdosta
- Energiatase
- Energian käyttö
- Uusiutuvien energialähteiden osuus
- Maatilojen osuudet tuotantosuunnittain
- Luomutilojen osuus maataloista

Matkailu

- Kävijämäärät Etelä-Savon tapahtumissa ja käyntikohteissa
- Matkailijoiden yöpymisvuorokaudet

- Kotimaiset ja ulkomaiset matkailijat
- Matkailukysynnän jakautuminen tuotteisiin ja palveluihin
- Matkailun osuus BKT:stä

Vapaa-aika

- Vapaa-ajan asuntojen määrä
- Rantaviivan määrä
- Rantaviiva asukasta kohden
- Vapaa-asuntojen määrän kehitys
- Kulttuurikohteiden lukumäärät
- Kulttuurialojen toimipaikat, henkilöstö ja liikevaihto
- Käynnit Etelä-Savon kansallispuistoissa

Asuminen

- Taajama-aste
- Asuntokunnat
- Asuntokuntien asumismuodot
- Asuntojen omistusmuodot
- Kiinteistökaupat

Väestö

- Väkiluku
- Väestön keski-ikä
- Asukastiheys
- Elävänä syntyneet
- Kuolleet
- Väestön kokonaisuusmuutos
- Väestö seutukunnittain
- Ulkomaan kansalaisten osuus
- Vieraskielisten osuus
- Väestöllinen huoltosuhde
- Väestöennuste

Muuttoliike

- Kuntien välinen tulomuutto
- Maahanmuutto
- Kuntien välinen lähtömuutto
- Maastamuutto
- Kokonaisnettomuutto
- Nettosiirtolaisuus
- Muuttoliike
- Tulo- ja lähtömuutto maakuntiin/kuntiin
- Muuttajat muuttajien pääasiallisen toiminnan mukaan

Hyvinvointi

- Elämänlaatussa keskimäärin hyväksi tuntevien osuus
- Kotitalouden menojen kattaminen tuloilla hankalaa, osuus
- Itsensä yksinäiseksi tuntevien osuus
- Terveytensä keskitasoisiksi tai sitä huonommaksi tuntevien osuus
- Asuinalueen turvallisiksi kokevien osuus
- Itsensä suurimman osan 4 viikon aikana onnelliseksi tuntevien osuus
- Asuinalueen olosuhteisiin tyytyväisten osuus
- Niiden osuus, joita rakennusten huono kunto tai rumuus haittaa vähintään jonkin verran
- Terveytensä keskitasoisiksi tai sitä huonommaksi tuntevien osuus
- Alkoholia liikaa käyttävien osuus
- Niiden osuus, joilla on itse raportoitu sepelvaltimotauti

- Tuloerot
- BKT/henkilö
- Pienituloisuusaste
- GPI-indeksi

Ympäristö

- Kasvihuonekaasupäästöt
- Saimaannorppakannan kehitys
- Syntyneiden kuuttien määrä
- Vesistöjen tila

KUISKINTAA – Kainuun tulevaisuudesta

Kainuun ennakointiportaali on toteutettu ESR-rahoitteisessa Kainuun ennakointihankkeessa tukemaan yhteistyötä ja ennakoivaa suunnittelua Kainuussa. Kainuu painottaa osaamiseen, kestävään kehitykseen, tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen, kansainvälisyyteen, kulttuuriin ja ainutlaatuisuuteen sekä digitaalisuuteen. Ennakoinnista vastaavat Kainuun ELY-keskus sekä Kainuun TE-toimisto.

Kainuussa seurattavia teemoja ovat:

- Elinkeinot ja yrittäjyys (tietolähteinä alueelliset kehitysnäkymät; aluebarometri; ammattibarometri; pk-yritysbarometri; toimialojen näkymät -katsaus ja toimiala-raportit).
- Hyvinvointi (tietolähteinä ATH-tutkimus -> koettu hyvinvointi -> elämänlaatu; sairastavuusindeksi; kansantauti-indeksi; pitkäaikaistyöttömyys; nuorisotyöttömyys; hyvinvointikertomukset).
- Osaaminen ja koulutus
- Työllisyys (tietolähteinä alueelliset kehitysnäkymät; työllisyyskatsaus; Toimiala Online –tietopalvelu; Tilastokeskuksen työllisyys- ja työttömyysaste; Ammattibarometrin työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaanto; yritysten kokemat rekrytointiongelmät (Tilastokeskuksen tuottama)).
- Väestö (tietolähteinä väestönkehitys; lähtömuuttajat; tulomuuttajat; väestön ikä- ja sukupuolirakenne; väestöennuste; väestötavoitteet; vanhushuoltosuhde).
- Ympäristö (tietolähteinä energialähteet; yöperhosseuranta; vesienhoito; maakuntakaava; Suomen aluerakenteen ja liikennejärjestelmän kehityskuva).

Tiedon tuottajia ennakoinnissa ovat: ELY-keskus, TEM, TEM:in toimialapalvelu, Yritys-Suomi-verkosto, VATT, PTT, ETLA, Tilastokeskus, Findikaattori, Kuntaliitto (Aluebarometri) ja ForeAmmatti, Ammatilliset kehitysnäkymät, Terveyspuntari, THL, SOTKANet, Vipunen, kunnat.net, Kainuun liitto, Ympäristö.fi.

KESKI-POHJANMAA – ennakointi

Keski-Pohjanmaalla ei ole erikseen ennakointisivua, vaan Keski-Pohjanmaan liiton internet-sivustolla on oma osa ennakoinnille ja tilastoille. Keski-Pohjanmaan liiton ennakoinnin ydin aluekehittämistyössä muodostuu työllisyyden ympärille. Avainkäsitteet ovat työvoiman tarjonta ja kysyntä sekä niiden kohtaanto. Keski-Pohjanmaan ennakointiteemat ovat jakautuneet elinkeinorakenteeseen, yrityssektorin suhdannekehitykseen, julkisen sektorin työpaikkoihin, väestöön, työllisyyteen sekä koulutussuunnitteluun. Ennakointisivun tiedot ovat kuitenkin vanhoja ja ajantasainen tieto löytyy Keski-Pohjanmaan tilastosivuilta.

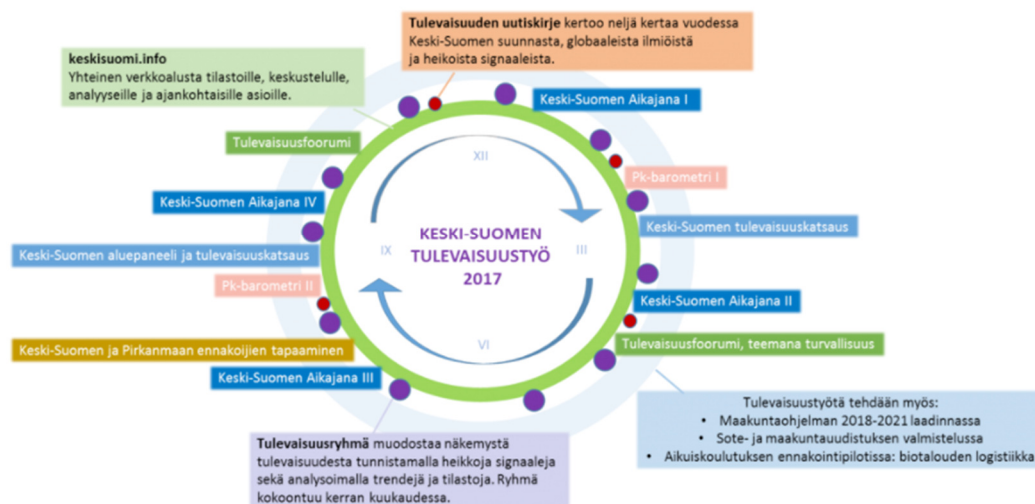
KESKI-SUOMI ENNAKOI

Keski-Suomen ennakointisivun tavoitteena on palvella maakunnan eri tahojen päätöksentekoa ja auttaa rakentamaan yhteistä näkemystä Keski-Suomen tulevaisuudesta. Keski-Suomen yhteinen tulevaisuustyö on jatkuvaa, prosessimaista toimintaa, jonka ylläpitämisestä ja kehittämisestä vastaavat alueellisissa organisaatioissa olevat tulevaisuustyön vastuuhenkilöt.

Keski-Suomi on ollut ennakkoinnin osalta innovatiivinen ja se on ottanut käyttöön erilaisia uusia toimintatapoja. Ennakointityössä painotetaan kokonaisvaltaisuutta, jossa yhdistyvät erilaiset tiedon, taidon, tekemisen ja uskalluksen muodot. Keski-Suomen ennakointityö on prosessimaista toimintaa, jonka ylläpitämisestä vastaavat tulevaisuustyön vastuuhenkilöt. Maakunnan ennakointityötä jäsentävät ennakkoinnin vuosikello ja ennakointilupaukset, jotka ovat yksi hyvä esimerkki keskisuomalaisen innovatiivisuudesta. Ennakointilupaukset ovat ennakointiprosessissa mukana olevien organisaatioiden antamia lupauksia siitä, kuinka organisaatiossa tehdään ennakointia, mitä se tuottaa yhteiseen prosessiin sekä kuinka se osallistuu alueelliseen ennakointityöhön. Ennakointityössä käytetään Keski-Suomessa tilastollisten menetelmien lisäksi laadullisia ja osallistavia menetelmiä. Maakunnassa tärkeänä ennakointityön osana ovat kahdesti vuodessa järjestettävät tulevaisuusfoorumit, joissa keskustellaan ja tulkitaan yhdessä merkittäviä ilmiöitä, tutkimuksia, barometreja sekä kannanottoja maakunnan tulevaisuuden kannalta. Maakunnassa julkaistaan myös noin kaksi kertaa vuodessa Keski-Suomen aikajana -julkaisua, jossa kuvataan ja analysoidaan Keski-Suomen liiton yritystoimintaa ja aluetaloutta näitä kuvaavilla indikaattoreilla.

Keski-Suomen alueellinen ennakointi perustuu alueen toimijoiden tiiviiseen yhteistyöhön. Maakunnallinen tulevaisuusryhmä vastaa Keski-Suomen alueellisen ennakointiprosessin vetämisestä ja kehittämistyöstä.

Tulevaisuustyön vuosikello 2017

Indikaattorit:

Väestö ja muuttoliike (tiedon tuottaja Tilastokeskus)

- Väkiluku
- Väestönmuutos
- Väestöennuste
- Ikärakenne

Kilpailukyky (tiedon tuottaja Tilastokeskus, Toimiala Online)

- Arvonlisäys

- Yrityskanta
- Suhdanteet ja vienti
- Kasvuyritykset
- Veronalaiset tulot

Talouden tasapaino (tiedon tuottaja Tilastokeskus, Kuntaliitto)

- Taloudellinen huoltosuhde
- Kuntatalous

Työllisyys (tiedon tuottaja Tilastokeskus, Toimiala Online)

- Työpaikat
- Työllisyysaste
- Työttömyysaste
- Työttömyyden rakenne

Osaaminen (tiedon tuottaja Tilastokeskus)

- Väestön koulutusrakenne
- Vahvuusalat
- T&K -toiminta

Ympäristö ja aluerakenne (YKR, SYKE)

- Aluetytologia
- Vesistöt

LAPIN LUOTSI

Lapin luotsi kokoaa tilastotietoa, tutkimuksia ja asiantuntijoiden näkemyksiä maakunnan tulevaisuuden hahmottamiseksi. Lapin luotsi seuraa myös Lapin toimintaympäristössä tapahtuvia muutoksia. Ennakointityöt tehdään tiiviissä yhteistyössä alueviranomaisten, koulutuksen järjestäjien ja elinkeinoelämän kanssa. Vuosittaista ennakointitoimintaa kootaan näkyväksi ennakkoinnin vuosikelloon. Lisäksi kaksi kertaa vuodessa lähetetään Kurkistus Lapin ennakkointiin -uutiskirje.

Maakunnan yhteistyöryhmä vastaa ennakkoinnin strategisesta ja sisällöllisestä ohjaamisesta. Ennakointivastaavien verkosto huolehtii ennakointitoiminnan käytännön toteuttamisesta. Maakunnallinen koulutussuunnittelutyöryhmä ennakoi koulutustarpeita. Toimiala- ja teemaklusterit tuovat elinkeinoelämän tarpeet ja kehitysnäkymät mukaan koko maakunnan kehittämiseen.

Lapin ELY-keskus ja alueellinen asiantuntijaverkosto tekevät yhdessä *Lapin alueelliset kehitysnäkymät* -katsausta, jonka tarkoituksena on muodostaa näkemys Lapin ja Lapin seutukuntien nykytilasta ja lähiajan kehitysnäkymistä. Se on keskeinen osa lyhyen aikavälin alueennakkointia ja se laaditaan kaksi kertaa vuodessa, keväällä ja syksyllä.

Lapin ennakkointitiedot on jaettu seuraaviin teemoihin: elinkeinot ja aluetalous; kansainvälisyys; maankäytön suunnittelu ja kaavoitus; väestö ja hyvinvointi; julkiset palvelut; osaaminen ja tutkimustoiminta sekä kulttuuri ja saamelaiskulttuuri. Teemoista on sekä tilastotietoa että myös paljon sanallista arviointia.

Elinkeinot ja aluetalous (tietolähteinä Tilastokeskus, Toimiala Online, Kuntaliitto):

- Työpaikkarakenne toimialoittain
- Työpaikat
- BKT
- Yritysten toimipaikat ja henkilöstö
- Yritysten liikevaihto
- Yritysten henkilöstö

- Yrityskanta
- Liikevaihdon ja henkilöstömäärän trendikehitys
- Työllisyysaste
- Työvoima
- Työlliset ja työvoimaan kuulumattomat 15–75-vuotiaat
- Työttömät
- Työttömien osuus työvoimasta
- Alle 25-vuotiaat työttömät, pitkäaikaistyöttömät, ulkomaalaiset työttömät
- Ulkomaalaisten työttömien osuus ulkomaalaisesta työvoimasta
- Vuosikate (kunnissa)
- Verotulot (kunnissa)
- Lainat (kunnissa)
- Tuloveroprosentit (kunnissa)
- Sote:n nettokustannukset, €/as. (kunnissa)

Väestö ja hyvinvointi (tietolähteinä Tilastokeskus, SOTKANet, THL, Kela)

- Väkiluku ja väkiluvun kehitys
- Väestönmuutos
- Väestön keski-ikä
- Väestö ikäluokittain
- Saamea äidinkielenään puhuvat
- Väestöennuste
- Keski- ja korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus (%) 15-vuotta täyttäneestä väestöstä
- Perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittanut 25–64-vuotta täyttänyt väestö (%)
- Vain perusasteen koulutuksen varassa olevat ikäluokittain (%)
- Tutkinnon suorittaneet 15-vuotta täyttäneestä väestöstä (%)
- Tutkinnon suorittaneet koulutusasteittain 15-vuotta täyttäneestä väestöstä (%)
- Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 18–24-vuotiaat
- Toimeentulotukea saaneet lapsiperheet, % lapsiperheistä
- Ei yhtään läheistä ystävää, %
- Kodin ulkopuolelle sijoitetut 0-17-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä
- Sairastavuusindeksi, ikävakioitu
- Kansansairauksien summaindeksi, vakioimaton
- Tupakoi päivittäin, % 8.- ja 9.-luokan oppilaista
- Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa, % 8.- ja 9.-luokan oppilaista
- Harrastaa hengästyttävää liikuntaa vapaa-ajallaan korkeintaan 1 h viikossa, % Lappi
- Alkoholijuomien myynti asukasta kohti 100 %:n alkoholina, litraa
- Kotona asuvat 75 vuotta täyttäneet, % vastaavanikäisestä väestöstä
- Väestön terveydentilan seuranta ja arviointi kunnan johdossa, pistemäärä

Julkiset palvelut (tietolähteinä Tilastokeskus, SOTKANet, Lapin AVI, Suomen yleisten kirjastojen tilasto)

- Perusopetusikäiset ja toisen asteen koulutuksen aloittava ikäluokka seutukunnittain
- Peruskoulujen lukumäärä
- Lukioiden määrä
- Säännöllisen kotihoidon piirissä olleet 75-vuotta täyttäneet asiakkaat, %
- Toimeentulotukea saaneet lapsiperheet, % lapsiperheistä
- Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet yksinhuoltajakotitaloudet
- Kodin ulkopuolelle sijoitetut 0–17-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä
- Kirjastojen toimintakulut asukasta kohden Lapissa ja koko maassa
- Kirjastojen kokonaislainaus asukasta kohden

- Kirjastossa järjestettyjen tilaisuuksien osallistujamäärät tuhatta asukasta kohden
- Liikuntapaikkojen määrä
- Etsivän nuorisotyön tavoittamien nuorten määrää
- Alle 29-vuotiaat valmentautujat Lapin työpajoilla
- Ulkomaan kansalaisten määrä
- Pakolaisten kuntapaikat ja vastaanotetut pakolaiset
- Puhutuimmat vieraat kielet
- Kokenut fyysistä uhkaa vuoden aikana, % 8. ja 9. luokan oppilaista
- Koti- ja vapaa-ajan tapaturmiin liittyvät hoitokasot / 10 000 asukasta
- Poliisin tietoon tulleet henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset/1000 asukasta
- Katuturvallisuusindeksi
- Häiriökäyttäytyminen ja ilkivalta
- Pahoinpitelyt yksityisellä paikalla (ei ravintola)
- Henkilövahinkoon johtaneet tieliikenneonnettomuudet
- Tieliikenteessä kuolleet ikäryhmittäin
- Lapin pelastuslaitoksen tehtävät
- Valvontatehtävät pääluokittain
- Palotarkastusten jakautuminen
- Lapin pelastuslaitoksen tehtävämäärien kehitys
- Vireille tulleiden hallintokantelujen lkm.

Osaaminen ja tutkimustoiminta (tietolähteinä SOTKANet, OPH, Lapin AVI)

- Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17–24-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä
- Enintään 5 km:n etäisyydellä peruskoulusta asuvien osuus Lapissa ja koko maassa (%)
- Peruskoulun keväällä päättäneiden tilanne syksyllä, sijoittuminen peruskoulun jälkeen %
- Toisen asteen ammatillista koulutusta vähintään kolmella eri koulutuslalla tarjolla 16-vuotiaille (%)
- Lukiokoulutusta tarjolla 16-vuotiaille (%)
- Pätevien opettajien osuus opettajista

PILKAHDUS – PIRKANMAAN ENNAKOINTISIVU

Pirkanmaan ennakointisivusto Pilkahdus on tieto- ja vuorovaikutusalusta. Sen tarkoituksena on, että pirkanmaalaiset pääsevät kommentoimaan maakunnan tulevaisuuslinjauksia, mm. parhaillaan käynnissä olevaa maakuntastrategiatyötä. Pilkahdukseen on koottu erilaisia raportteja, selvityksiä ja näiden tuloksia, mutta Pilkahdukseen ei ole esimerkiksi koottu seurattavia ennakkoinnin indikaattoreita. Portaalia ylläpidetään Pirkanmaan liitossa ja se muodostuu pirkanmaalaisien toimijoiden tulevaisuustyöstä. Pirkanmaa on osallistunut kuuden maakunnan yhteiseen EMMA-hankkeeseen, jossa on kartoitettu kuuden maakunnan ennakointityötä.

POKETTI – POHJOIS-KARJALAN ENNAKOINTIPORTAALI

Poketissa on koottu ennakoitietoa eri teemoittain, joita ovat väestö, koulutus ja työllisyys.

Väestöindikaattorit

- Väestöennusteet
- Väestön ikärakenne
- Väestöllinen huoltosuhde
- Työllisen työvoiman ikäjakauma

Koulutuksen indikaattorit

- Väestön koulutus rakenne
- Koulutuksen mitoitus ja kohdentaminen
- Hakijat toisen asteen koulutukseen
- Sijoittumisseuranta
- Pohjois-Karjalan koulutustarjonta
- Toimialakortit

Työllisyys

- Alueella työssäkäyvät
- Työllisyyskatsaukset
- Työmarkkinoille tulevat ja työmarkkinoilta poistuvat
- Työllisestä työvoimasta tapahtuva poistuma
- ETLA:n ennuste toimialojen työllisistä
- Ammattibarometri

Näiden lisäksi Poketissa on myös toimiala- ja suhdannetietoa, joita ovat:

- Pohjois-Karjalan TRENDIT -julkaisu, joka ilmestyy kaksi kertaa vuodessa
- Alueelliset kehitysnäkymät, joka on TEM:in ja ELY-keskusten kaksi kertaa vuodessa julkaisema katsaus, johon on koottu ELY-keskusten ja niiden yhteistyökumppaneiden näkemykset alueidensa nykytilasta ja tulevaisuuden kehitysnäkymistä.
- Toimialaraportit, jotka ovat työ- ja elinkeinoministeriön tuottamia toimialaraportteja, joissa käsitellään valittujen toimialojen kehitystä ja tulevaisuuden näkymiä
- Maakuntien suhdannekehitys, joka on työ- ja elinkeinoministeriön alueosaston vuosittain tuottama seurantaraportti.
- Tilastokeskuksen toimialakatsaukset
- Lisäksi on myös muita toimialoittaisia julkaisuja, proaktiivisia yrityskyselyitä, sekä TKTT-raportteja.

Poketti järjestää yhteistyössä Pohjois-Karjalan kauppakamarin ja Pohjois-Karjalan ELY-keskuksen TämsäProto-hankkeen kanssa toimialakohtaisia ennakoitkamareja. Niissä keskitytään valitun toimialan keskeisiin muutoksiin ja niiden vaikutuksiin työvoima- sekä osaamistarpeisiin. Ennakointiin käytetään maakunnassa myös EK:n julkaisuja, PK-yritysbarometria sekä Pohjois-Karjalan kauppakamarin barometreja. Kahdesti vuodessa maakunta julkaisee ennakointiin liittyvää Trendit-lehteä, joka kertoo talouden ja työllisyyden viimeaikaisesta kehityksestä. Perusaineistona lehti käyttää Tilastokeskukselta erillistilattua nopeiden suhdannetietojen aineistoa. Julkaisussa esitetään kuvaajat ja tulkinnat maakunnan talouden kannalta keskeisimmiltä toimialoilta.

Joensuulla on erikseen käytössä SeutuNet, joka on Joensuun seudun kehittämissyhtiö JOSEK Oy:n tilaama palvelu, jossa on valmiita tilastokuvaajia Joensuun seudun kehityksestä.

Pohjois-Karjalalla on lisäksi **ETKO-hanke**, jossa tuotetaan ennakoitietoa koulutuksen osuvuuden parantamiseksi ja muun päätöksenteon tueksi. Tässä ovat yhteistyössä muun muassa Pohjois-Karjalan maakuntaliitto, Itä-Suomen yliopisto, JOSEK ja Pohjois-Karjalan Kauppakamari.

Vuosikello

2016

	Alueelliset aineistot ja raportit	Valtakunnalliset aineistot ja raportit	Tilaisuudet ja seminaarit	Prosessit
tammi-maalis	Ammattibarometri I	EK:n suhdannebarometri helmikuu		Työvoimakoulutuksen vuosisuunnittelu
	Pk-yritysbarometri, alueraportit	Pk-yritysbarometri	Alueiden ennakoitiseminaari Tampereella	Vuosiraportti (ELY) Tulosten arviointia
	Alueelliset kehitysnäkymät		Alueelliset kehitysnäkymät alueraati	
huhti-kesä	TRENDIT	EK:n suhdannebarometri, Toukokuu		
	Kauppakamarin kevätbarometri	VM:n Taloudellinen katsaus, kevät ja kesä 2016		
heinä-syys	PK-yritysbarometri	EK:n suhdannebarometri, elokuu	Alueelliset kehitysnäkymät alueraati	
	Alueelliset kehitysnäkymät	Toimialojen näkymät -raportit (TEM)		
	Ammattibarometri II	VM:n Taloudellinen katsaus, syyskuu 2016		
loka-joulu		EK:n suhdannebarometri, marraskuu	Itä- ja Pohjois-Suomen ennakoijien tapaaminen Mikkelissä 6.10.2016	Strategisen (4v.) ja toiminnallisen (1-2 v.) tulossopimuksen valmistelu TEM:lle
	TRENDIT 2/2016	Toimialaraporttien julkistus (TEM)		TOTSU (1-2 vuotta)
	Yritysten/toimialojen näkymät Joensuun seudulla talvi 2016	VM:n Taloudellinen katsaus, marraskuu		
	Kauppakamarin syysbarometri			Maakunnan yhteistyöasiakirjan hyväksyminen

POHJOIS-POHJANMAAN ENNAKOINTI

Pohjois-Pohjanmaalla on käynnissä kaksivuotinen *Signaalit ja trendit Pohjois-Pohjanmaalla* -hanke, jossa pilotoidaan uusia ennakoinnin välineitä sekä kehitetään edelleen hyväksi havaittuja toimintatapoja. Hankkeessa on käytössä uudentyypinen verkkopohjainen työkalu *Tutka*, jonka avulla voidaan kerätä ja analysoida tulevaisuutta ennakoivia signaaleja ja trendejä. Se on kaikkien ennakointitietoa tarvitsevien henkilöiden ja organisaatioiden käytettävissä. Signaalit ja trendit kerätään *Tutkaan* hyödyntämällä joukkoistamisperiaatetta. Signaalit voivat olla esitystavaltaan tekstiä, dokumenttiedostoja tai esimerkiksi kännykällä otettuja kuvia. Tutkassa voidaan luokitella, kommentoida ja antaa arvioita muiden käyttäjien lähettämistä signaaleista ja kaikki verkkotietokantaan koottu aineisto on kaikkien käyttäjien hyödynnettävissä.

Tilastotietoja Pohjois-Pohjanmaasta esitetään tuotannon ja työpaikkojen kehityksestä toimialoittain, kuntien talouden kehityksestä sekä muita ajankohtaisia ilmiöitä. Lisäksi Pohjois-Pohjanmaan tilaa seurataan Suhdannekatsauksessa, Seutunetissä sekä Matkailun tunnuslukuja -julkaisussa. Pohjois-Pohjanmaan ennakoitisivulle on koottu laajalti erilaisia raportteja tulevaisuuden tutkimisesta, skenaarioista ja megatrendeistä.

POHJOIS-SAVON ENNAKOINTIPORTAALI

Pohjois-Savon ennakointiportaalissa on erityisesti keskitytty koulutukseen ja osaamiseen sekä aluetalouteen. Koulutukseen ja osaamiseen liittyviä tilastoja ovat **tulevaisuuden koulutusmäärät, valmistuneiden työllistyminen, peruskoulut ja lukiot** sekä **aikuiskoulutus**. Näiden lisäksi on myös muutamia muita julkaisuja ja raportteja liittyen koulutukseen ja osaamiseen. Aluetalouteen liittyvä aineisto sisältää **ammattibarometrit, väestötietoja, elinkeinotietoja, toimialakortit, Toimiala Online tilastot ja ennusteet** sekä **TEM:in toimialaraportit**.

Pohjois-Savon ennakointiportaali hyödyntää ainakin Tilastokeskuksen, Toimiala Online, Työssäkäyntitilaston, Opetus- ja kulttuuriministeriön selvityksiä sekä koulujen tilastotietoja. Esimerkiksi ympäristöön liittyviä tietoja Pohjois-Savon ennakointiportaalissa ei ole lainkaan.

PÄIJÄT-HÄMEEN VERKKOTIETOKESKUS

Päijät-Hämeen ennakointisivusto on maakunnan verkkotietokeskus -sivuston yhteydessä. Sivulla on muutamia ennakointitilastoja vuoteen 2025 asti: **viisi kasvavaa toimialaa; viisi supistuvaa toimialaa; työllisten poistuma ammattiryhmittäin; koulutustarve koulutusaloittain; koulutustarve koulutusasteittain** sekä **nuorison riittävyys koulutusaloittain suhteessa maakunnan työpaikkoihin**. Sivuston muut kuin ennakointiin liittyvät indikaattorit ja niiden seurantasyklit ovat seuraavat:

Aihealue	Indikaattori	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Asuntomarkkinat	Asuntojen hinnat		X			X			X			X	
	Asuntojen hintaindeksi		X			X			X			X	
	Asuinhuoneistojen vuokrataso		X		X				X			X	
	Vuokra-asunnoissa asuvat asutokunnat											X	
	Asumiskustannukset											X	
	Asuntotuotanto			X		X			X				X
	Asuntokanta					X							
	Kesämököt					X							
Elinkeinoelämä	Yritysten nettomuutos	X		X			X				X		
	Toimipaikkojen toimialarakenne	X											
	Teollisuustoimipaikat	X											
	Seudun BKTA-indeksi												X
	Pk-yritysbarometri			X						X			
Elinolot	Tulonsaajien veronalaiset tulot			X									
	Tulonsaajat tuloluokittain				X								
	Toimeentulotuensaajat, Lahti	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	Toimeentulotuensaajat, muut tasot											X	
	Asutokunnat					X							
	Asukastiheys				X								
	Asumisväljyys					X							
	Eläkkeensaajat										X		
Aihealue	Indikaattori	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Koulutus	Väestön koulutustaso											X	
	Tutkinnon suorittaneet											X	
	Koulutettujen muutto						X						
Kulutus	Kuluttajabarometri		X						X				
	Hotellihuoneiden käyttöaste	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	Käytöveden ja jäteveden hinta	X											
Kunnalliselämä	Aluebarometri	X							X				
	Lasten päivähoito											X	
Kunnallistalous												X	

Aihealue	Indikaattori	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
	Asuinrakennuksen kiinteistöveroprosentti												
	Yleinen kiinteistöveroprosentti											X	
	Tuloveroprosentti											X	
	Kunnan velka-aste			X									
	Vuosikateprosentti poistoista			X									
Liikenne	Pendelöinti											X	
Sosiaalitoimi	Sosiaali- ja terveystoimen nettokustannukset											X	
	Sosiaalitoimen nettokustannukset											X	
	Toimeentulotuensaaajat, Lahti	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	Toimeentulotuensaaajat, muut tasot											X	
Aihealue	Indikaattori	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Terveys	Sosiaali- ja terveystoimen nettokustannukset											X	
	Terveystoimen nettokustannukset											X	
	Perusterveydenhuolto											X	
	Erikoissairaanhoido											X	
Tutkimus ja kehitys	Tutkimus- ja kehitystoiminta											X	
	Tekesin myöntämä rahoitus	X											
Työmarkkinat	Työllisyysaste		X		X								
	Työttömyysaste	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	Työttömyyden rakenne	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	Avoimet työpaikat	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	Työpaikkaomavaraisuus											X	
	Taloudellinen huoltosuhde	X											
	Työllisten jakautuminen toimialoittain											X	
	Työlliset työnantajasektorin mukaan											X	
Väestö	Väestön määrä	X		X		X					X		
	Muuttoliike	X		X		X					X		
	Syntyneiden enemmisyys	X		X		X					X		
	Väestön ikärakenne			X									
	Väestö pääasiallisen toiminnan mukaan												
Ympäristö	Jätteen määrä					X							
	Iilmaan kohdistuvat päästöt					X							
	Pohjaveden laatu					X							
	Vesijärven veden laadun seuranta			X									
Aihealue	Indikaattori	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XI

Ennakointitiedot ja muut indikaattoritiedot tuottavat Opetushallitus, Tilastokeskus, Kiinteistöliitto, Patentti- ja rekisterihallitus, Etna, Pk-yritysbarometri, THL, Kela, kunnat, SM, HS tulospalvelu, hyvinvointibarometri, Kuntaliitto, Tekes, ELY, Päijät-Hämeen Jätehuolto Oy, Lahti Aqua Oy, VTT, Vahti-järjestelmä ja laitokset

ENNAKOINTIKAMARI

Ennakointikamari on Helsingin seudun kauppakamarin, Uudenmaan liiton sekä Uudella- maalla toimivien ammatillisten koulutusten järjestäjien sekä ammattikorkeakoulujen ennakointiyhteistyötä. Ennakointikamari on foorumi, jossa osallistujien välistä tiedonvaihtoa tuetaan avoimella keskustelulla, joka liittyy eri aloilla ja työpaikoilla tarvittavaan osaamiseen. Ennakointikamarin keskeiset työkalut ovat verkostoitumista vahvistavat tilaisuudet, yritysten osaamistarveselvitykset sekä yritys- ja oppilaitosvetoiset työryhmät. Sivustolla on ladattavissa erilaisia raportteja ja selvityksiä liittyen koulutukseen ja osaamiseen, toimialoihin, tulevaisuus selvityksiin, työllisyyteen sekä väestöön. Varsinaisia seurattavia indikaattoreita ei ole.

SATAMITTARI – SATAKUNNAN ENNAKOINTISIVUSTO

Satamittari on Satakunnan maakuntaa kuvaava julkinen tietopankki, johon kootaan Satakuntaa koskevaa tilasto-, tutkimus- ja ennakoititietoa. Satamittari tarkastelee ajankohtaisesti alueen elinkeinoelämän kehitystä ja tarjoaa kattavasti Satakunnan kehitykseen liittyvää tietoa. Ympäristöä koskevaa tietoa Satamittarissa ei ole.

Satamittarin rahoittaa Euroopan aluekehitysrahasto. Yhteistyökumppaneita ovat mm. Länsi-Suomen Osuuspankki, Nordea, Porin yliopistokeskus, Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunnan ELY-keskus, Satakunnan kauppakamari ja Satakunnan Yrittäjät ry.

Satamittarissa indikaattoritiedot on jaettu seuraaviin teemoihin: Talous, Toimialat, Työmarkkinat, Väestö, Kilpailukyky, Älykäs erikoistuminen, Ennakointi ja Hyvinvointi. Mittareilla tarkastellaan lyhyen ja pitkän aikavälin kehitystä. Indikaattoritiedoista on tehty taulukoita ja karttoja ja näitä on laajasti kuvailtu vielä sanallisesti.

Satakunta julkaisee puolivuositain Satakunnan talous -katsausta, josta saa tietoa Satakunnan eri toimialojen kehityksestä ja lähiajan näkymistä.

Talous

- Talouskasvu
- Investoinnit
- Yleiset kuntatiedot
- Tutkimus- ja kehittämistoiminta
- Vienti
- Satakunnan suurimmat yksityiset työnantajat
- Kuntatalous

Toimialat

- Työpaikat toimialoittain
- Liikevaihdon kehitys toimialoittain
- Yritysten toimipaikkojen määrän kehitys

Työmarkkinat

- Työllisten määrän kehitys
- Työllisyysaste & työllisyysasteen kehitys
- Työttömyysaste & työttömyysasteen kehitys
- Osallistumisasteen kehitys

Väestö

- Väestörakenne
- Väestönmuutos
- Väestöennuste
- Koulutustaso

Kilpailukyky

- Seutukuntien kilpailukyky

Älykäs erikoistuminen

- Digitalisaatio
- Elintarvikeketju
- Energiatalous

Ennakointi

- Sisältää erityisesti koulutuksen ennakointiin liittyvää materiaalia keväästä 2012 alkaen

Hyvinvointi

- Hyvinvointimittaristo (tuotettu SATA-hankkeessa)
- Lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointia kuvaavat mittarit
- Aikuiskoulutus Satakunnassa

Satakunta käyttää tietolähteinä pääasiallisesti Tilastokeskusta ja lisäksi lähteinä on myös Verohallinto, TEM, Tulli, TuKKK, Suomen Asiakastieto, kuntien tilinpäätöstiedot, Etlatieto Oy, Energiateollisuus ry, Sotkanet, Luuppi-kysely.

Sivuilta saa myös ladattua kuntakohtaisia indikaattoritietoja.

UUDENMAAN ENNAKOINTI: UUSIMAA 5.0 – JOTAKIN PAREMPAA

Uudellamaalla ei ole erikseen omaa ennakointisivustoa, vaan ennakointia käsitellään Uudenmaan liiton sivuston yhteydessä. Uudellemaalle on tehty tulevaisuuskatsaus Uusimaa 5.0 – Jotakin parempaa, jossa tarkoituksena on ollut tuottaa vaihtoehtoisia Uudenmaan toimintaympäristöä kuvaavia skenaarioita, toimijoiden yhteinen tulevaisuudenkuva ja toimintaympäristölähtöiset strategiset kehittämistarpeet. Uudellamaalla on viisi skenaariota, jotka ovat: sulkeutuminen ja perinteinen valtiovalta; polarisoitunut yksilökeskeisyys ja asiantuntijavalta; turvautuminen paikallisiin yhteisöihin; globaali verkostomainen tech-imperialismi sekä kasvu ja EU-vetoinen kansainvälinen yhteistyö. Uusimaa 5.0 -ohjelma on pohjatuksena Uudenmaan seuraavalle maakuntaohjelmalle. Uuden maakuntaohjelman keskeiset kehittämisteemat ovat osaava ja hyvinvoiva ihminen, kannattava ja vastuullinen business sekä monimuotoinen ja kestävä maapallo.

UUSIMAA – HELSINKI-TILASTOT VIRSTA

Helsinki-tilasto on Tilastokeskuksen ylläpitämä tilasto Helsingistä ja sen tarkoituksena on kaupunkitutkimuksen kanssa luoda pohjaa päätöksenteolle. Tieto Helsinki-tilastoihin kerätään ulkopuolisilta ja kaupungin omista aineistoista, joista luodaan perusaineistoa. Tiedot tilataan viranomaisten ja organisaatioiden tilastoista. Pääosin Helsinki-tilastoja julkaistaan vuositasolla, eräissä tapauksissa neljännesvuosittain ja ennusteina tuleville vuosille.

Indikaattorit:

Väestö, hyvinvointi, sosiaaliset olot

- väestörakenne ja väestömuutokset sekä väestöennusteet
- asuminen, asumisolot ja asuntomarkkinat
- elinolot
- toimeentulo, tulot ja varallisuus
- palvelut
- sosiaalityö ja terveydenhuolto
- koulutus
- kulttuuri ja vapaa-aika
- yhteiskunnallinen osallistuminen, vaalit

Elinkeinot

- rakentaminen
- yritykset ja toimipaikat
- työvoima, työpaikat, työllisyys
- toimitilamarkkinat

Ympäristö ja maankäyttö

- ympäristö
- maankäyttö

Helsinki-tilastot luokitellaan sisällöltään erilaisiin tilastosektoreihin:

- **Perustilastot** ovat yksityiskohtaisia aluetilastoja, joiden tarkoituksena on kuvata kaupungin eri osien kehitystä pitkällä ja lyhyellä aikavälillä.
- **Teematilastot** yhdessä tutkimuksen kanssa laaditaan strategiaan tietotarpeisiin ja ne laaditaan ajankohtaisista ilmiöistä. Teematilastoilla kuvataan laajoja asiakokonaisuuksia aikasarjoilla ja analyyseillä. Erityisesti teematilastoja hyödynnetään kansainvälisessä yhteistyössä.
- **Kokoomatilastot** kattavat useiden ilmiöalueiden tilastoja, kuten vuosittain ilmestyvä "Helsingin kaupungin tilastollinen vuosikirja".
- **Kaupunkivertailut** laaditaan seudullisella, kansallisella ja kansainvälisellä tasolla.

VARSINAIS-SUOMI – ENNAKOINTI

Varsinais-Suomella ei ole omaa ennakointisivustoa, vaan se on osa maakuntaliiton sivuja. Ennakointi on koulutustarpeiden ennakointia. Maakunnan koulutustarvelaskelmat laaditaan ministeriön ja opetushallituksen ohjeiden mukaisesti ottaen huomioon nuorisoikäluokkien koon kehitys, toimialojen työllisyyden ennakoitu kehitys, tuleva ammattirakenne, eläkepoistuma ja muut mahdolliset alueelliset muuttujat. Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman valmistelua ohjaa Varsinais-Suomessa maakunnan yhteistyöryhmän alainen koulutusjaosto.

EMMA – Kuuden maakunnan ennakointipilotti (Etelä-Pohjanmaa, Kanta-Häme, Keski-Suomi, Pohjanmaa, Pirkanmaa ja Satakunta)

Alueellisen ennakkoinnin kehittämishanke EMMA toteutettiin vuoden 2013 aikana kuuden maakunnan (Etelä-Pohjanmaa, Kanta-Häme, Keski-Suomi, Pirkanmaa, Pohjanmaa ja Satakunta) yhteistyönä. Hanketta rahoittivat TEM sekä kuusi mukana ollutta maakuntien liittoa. Tavoitteena oli mallintaa, hyödyntää ja jakaa alueellisen ennakkoinnin hyviä käytäntöjä. Sivustolle on koottu erilaisia ennakkoinnin menetelmiä ja kerrottu ennakkoinnista prosessina. Lisäksi sivuilta saa ladattua ReFo-arviointityökalun, jota alueet tai organisaatio voivat käyttää apuna ennakkoinnissa. ReFo on ensimmäinen kokonaisvaltainen ennakointityön arviointikriteeristö ja -väline Suomessa.

Liite 5. Asiantuntijakyselyn tulokset aluekehityksen indikaattoreista

Kyselyllä a) kerättiin käyttäjätietoa aluekehitystyössä seurattavista ja hyödynnettävistä indikaattoreista, b) haettiin näkemyksiä aluekehityksen tilannekuvan muodostamiseen sekä c) selvitettiin, mitä tietoa tulevaisuudessa tarvitaan sekä miten tietotuotantoa tulisi kehittää uudessa aluekehittämisjärjestelmässä valtion ja maakuntien välisiä keskusteluja varten.

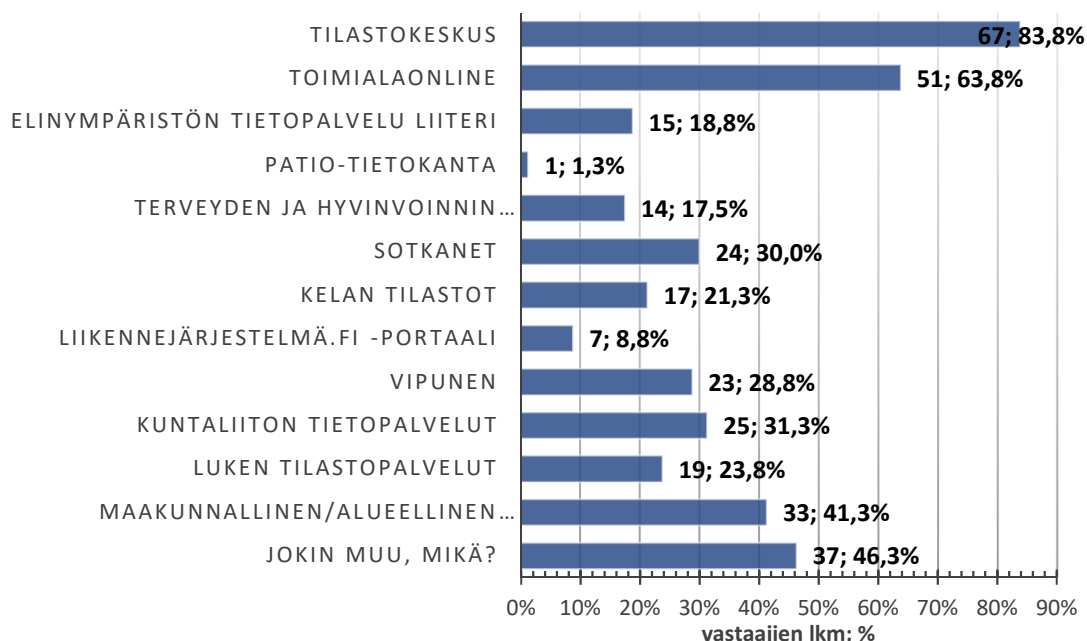
Kysely suunnattiin aluekehityksen asiantuntijoille (ministeriöt, maakuntaliitot, ELY-keskukset, asiantuntijaorganisaatiot, kunnat).

Kysely toteutettiin vuoden 2017 huhtikuussa **178** asiantuntijalle, joista **70** vastais kyselyyn (**39 %** vastausprosentti).

Vastaajaorganisaatiot:

Etelä-Karjalan liitto	Keski-Suomen liitto	Pohjois-Pohjanmaa liitto
Etelä-Pohjanmaa liitto	Kuntaliitto	Pohjois-Pohjanmaan
Etelä-Pohjanmaan ELY	Lapin ELY	ELY
Etelä-Savo liitto	Lapin liitto	Pohjois-Savon ELY
Etelä-Savon ELY	LUKE	Pohjois-Savon liitto
Hämeen ELY	OPH	Päijät-Hämeen liitto
Hämeen liitto	Oulun kaupunki	Satakunnan ELY
Jyväskylän kaupunki	Pirkanmaan ELY	Satakunnan liitto
Järvenpään kaupunki	Pirkanmaan liitto	Turun kaupunki
Kaakkois-Suomen ELY	Pohjanmaan ELY	Uudenmaan ELY
Kainuun ELY	Pohjanmaan liitto	Uudenmaan liitto
Keski-Pohjanmaan liitto	Pohjois-Karjalan ELY	Varsinais-Suomen ELY
Keski-Suomen ELY	Pohjois-Karjalan liitto	Varsinais-Suomen liitto

Mistä lähteistä haet aktiivisesti indikaattori- / tilastotietoa työhösi?

Jokin muu, mikä?

- SYKE	- Suomen Asiakastieto	- ELY-keskus
- Global Blue Finland	- Tulli	- MTK
Oy:n Tax free -tilastot	- Eurostat	- Metsäkeskus
- EIASM-verkosto	- ForeAmmatti	- PK-barometri
- Teknologiateollisuus ry	- URA-järjestelmä	- Ympäristöhallinnon sisäiset tietojärjestelmät
- Ammattibarometri	- EU Regional Competitiveness Index	
- MAVI:n rekisterit	- EU Regional Innovation Scoreboard	
- TEM (työnvälitystilasto, alueelliset kehitysnäkyvät, hallinnonalan työtyytyväisyyskyselyt)	- Oppilaitokset	
	- Kunnat	

Mitä tietoja organisaatiossanne ostetaan erikseen?

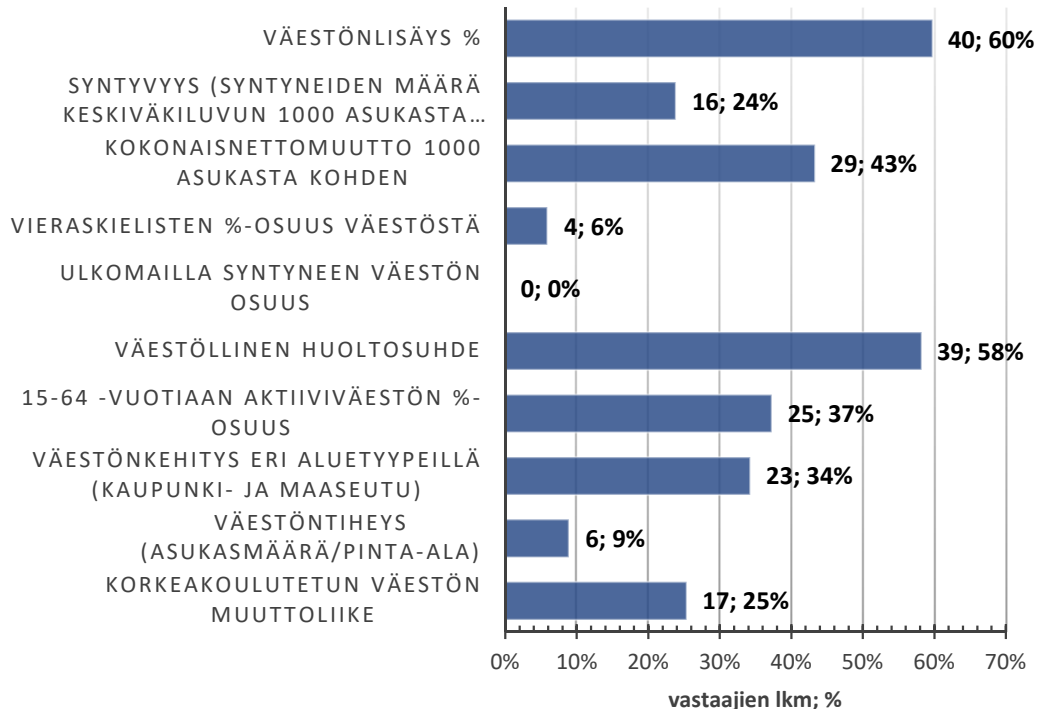
- Tilastokeskus / Toimiala Online:
  - Toimialoittainen yritystietopalvelu
  - Sijoittumispalvelu
  - Väestötilastopalvelu
  - Seutunet ja AlueOnline(toimialatiedot, elinkeinorakenne, nopea suhdanneaineisto, muuttajien taustatiedot, työssäkäynti, väestörakenne osa-alueittain ja ennakkotiedot, ammattirakennematriisit, väestönmuutosten kuukausitiedot, kuukausittaiset matkailun yöpymistilastot, rajatutkimus (venäläisten matkailu), asunnot, rakennukset ja kesämökkit, perheet ja asutokunnat, asuntotuotantotilastot, koulutukseen sijoittuminen ja työllistyminen, tulo- ja varallisuus)
- Tietopalvelu Liiterin käyttö ja YKR-aineisto
- Kuntaliitto (esim. kuntien talouden tunnusluvut)
- Seudullinen kilpailukyky -analyysi (SEKKI-mittaristo)
- Vähittäiskaupparekisteri (Nielsen)
- Suomen Asiakastiedon tietopalvelut esim. asiakasyrityksistä
- Erillisselvitykset kulloinkin ajankohtaisista aiheista (esim. liikenne, energia, matkailu, tapahtumat jne.)

Millaista yhteistyötä toivoisit tilasto- ja tietotuotannossa ja -hankinnoissa viranomaisien kesken?

- Yhteistä tilannekuvaa ja avoin järjestelmä (tuotannon ja tuotantoalustan harmonisointi)!
- Yhteishankintamallit ja parempaa ostamisosaamista
- Yhteiset resurssit datalouhintaan ja reaaliaikaisen alueellisen tiedon tuotantoon
- Hallinnonalakohtaiset käyttöliittymien korvaaminen laaja-alaisemmilla "palveluperheillä" (huom! MMM:n Julkisen hallinnon paikkatietoalusta-hanke)
- Tilastonikkareiden (tuottajat ja tarvitsijat) keskusteluyhteyden parantaminen
- Suomen Virallisen Tilaston (SVT) neuvottelukunta; tilastopäivät (vs. kuntamarkkinat)
- Ennakointitiedon siirto alueellinen - valtakunnallinen

Väestö

Valitse alla olevista indikaattoreista kolme kaikkein tärkeintä aluekehitystä kuvaavaa indikaattoria

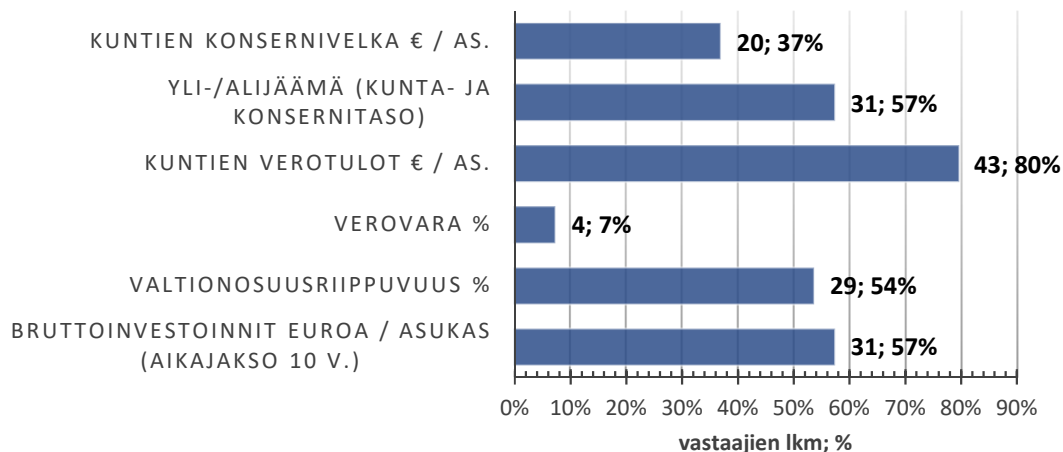

Mitä tärkeitä väestöindikaattoreita puuttuu:

- Nettosiirtolaisuus
- Muuttoliike iän mukaan
- Maahanmuutto ja maan sisäinen muuttoliike erikseen, syntyneiden ja kuolleiden erotus (luonnollinen väestönlisäys).
- Nettomuutto, syntyneiden ja kuolleiden erotus
- Pendelöintitilastot: kuntaan ja kunnasta ulos
- Väestön ikärakenne
- Kuntien välinen nettomuutto (kertoo kokonaisuuttoa enemmän alueen houkuttelevuudesta)
- 25-34-vuotiaiden nettomuutto on hyvä indikaattori alueen vetovoimasta.
- Väestöllinen huoltosuhde tulisi jakaa lapsi- ja vanhushuoltosuhteeseen, sillä näillä aivan eri merkitys aluekehityksen kannalta
- Kokemuksellinen tieto kuntatasolta: peruskoulun aloittavan luokan koko suhteessa alueen työvoimatarpeisiin on joskus pysäyttänyt pienellä paikkakunnalla, jossa matkailun työvoiman saatavuus on kiinni muualta tulevasta työvoimasta, ja johon syntyy kaivosteollisuutta
- pelkästään korkeakoulutetun vaan myös toisen asteen ammatillisen koulutuksen saaneen väestön muuttoliike. Opiskeluikäisten muuttoliike kertoo koulutuksen tarjonnasta ja alueen vetovoimasta.

Julkinen ja kuntatalous

Valitse alla olevista indikaattoreista kolme kaikkein tärkeintä aluekehitystä kuvaavaa indikaattoria

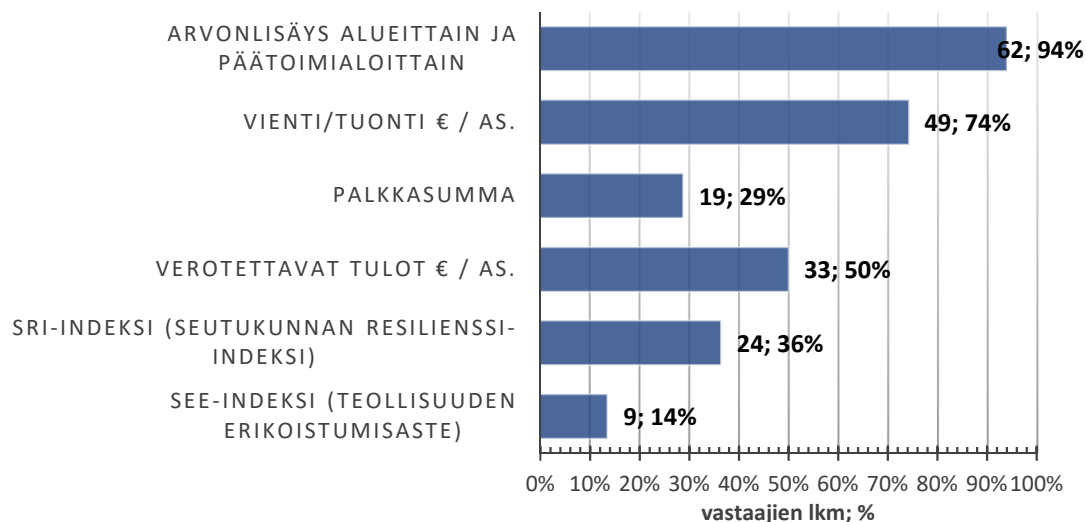

Mitä tärkeitä kuntatalouden (ja julkisen talouden) indikaattoreita puuttuu:

- Vuosikate, poistot, omavaraisuusaste, suhteellinen velkaantuneisuusaste, palvelutuotannon kustannukset (koulutus, sote)
- Suhteellinen velkaantuneisuusaste
- Kumulatiivinen vuosikate / asukas (suhteessa investointien hoitomenoihin / asukas)
- Kriisikuntakriteereissä on useita hyviä indikaattoreita, joita yhdessä tarkastelemalla saa hyvän kuvan kunnan kestäkyvystä.
- Kertynyt yli-/alijäämä, lainakanta, vuosikate. Konsernitiedot korostuvat yhä vahvemmin. Muutosta kuvaavat tiedot.

Aluetalous

Valitse alla olevista indikaattoreista kolme kaikkein tärkeintä aluekehitystä kuvaavaa indikaattoria.

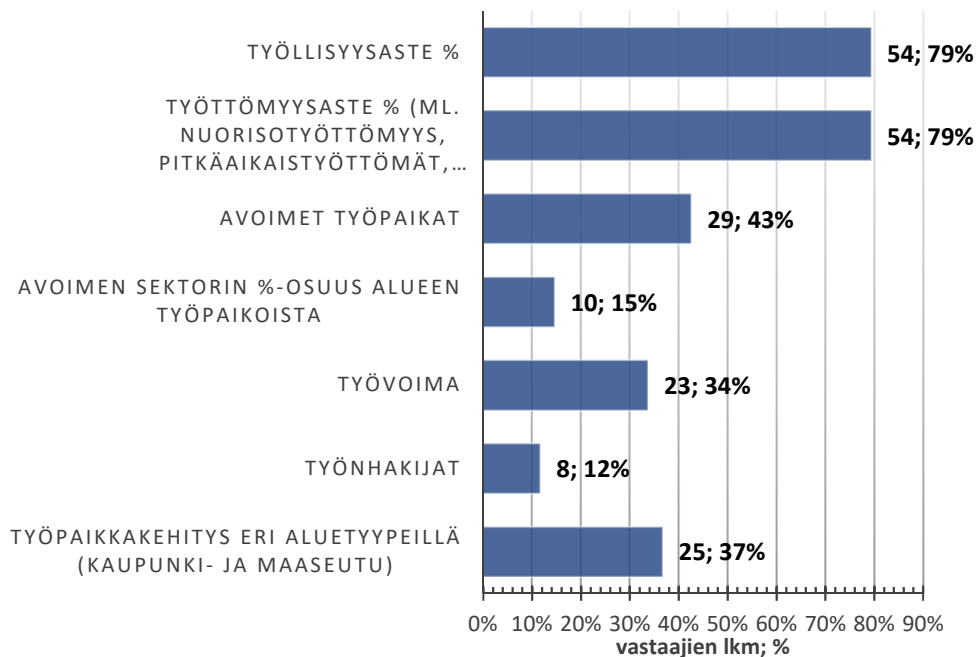

Mitä tärkeitä työllisyysindikaattoreita puuttuu:

- Työn tuottavuus
- Liikevaihto, investoinnit, BKT
- Lentoliikenteen matkustajamäärät ja taloudellinen huoltosuhde kertovat ehkä enemmän aluetaloudesta kuin elinympäristöstä tai hyvinvoinnista
- GPI-indeksi

Työllisyys

Valitse alla olevista indikaattoreista kolme kaikkein tärkeintä aluekehitystä kuvaavaa indikaattoria.

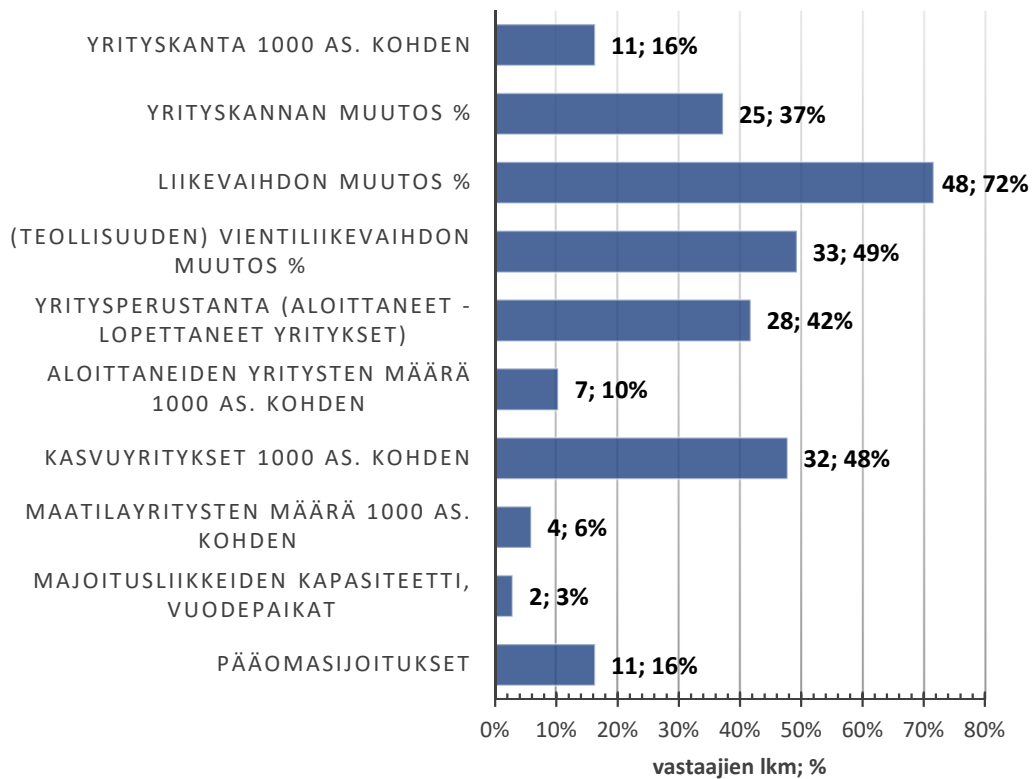
Mitä tärkeitä työllisyysindikaattoreita puuttuu:

- Väestö toiminnan mukaan: opiskelijat, työlliset, työmarkkinoiden ulkopuolella olevat, eläkeläiset, jne.
- Vastavalmistuneiden työllistyminen alueelle
- Täyttyneiden/avoimien (yli 12 kk kesto) työpaikkojen suhde työvoimaan ammattialoittain tarkasteltuna = käytännön kohtaanto-ongelma
- Työvoiman osaaminen, yritysten kokemat rekrytointiongelmat
- Työttömät työnhakijat. Kaikki työnhakijat yhteensä ei ole niin merkityksellinen tieto.
Työpaikat/työlliset toimialoittain (vaikkakin aina kaksi vuotta vanhaa tietoa).
- Työttömien työnhakijoiden koulutus, koulutusala ja -aste
- Työpaikkojen määrä
- Työmatkojen keskipituus eri aluetyypeillä
- Tarkempi toimialakohtainen tieto avoimista työpaikoista
- Rakennetyöttömien osuus
Rekrytointiongelmat, yli- ja alitarjonta (hakijat / paikat) ammattibarometri
- Pitkäaikaistyöttömyys
- Eläköityminen
- Avoimet työpaikat
- Aktivointiaste, joka kertoo toimenpiteissä olevien osuuden työvoimasta

- Kaupunki-maaseutu-typityksestä ei pidä tehdä itseisarvoa. Mieluiten kuntatason tilastoina, sillä on elinvoimapolitiikassa eniten käyttöarvoa.
- TEM:n työttömyysseuranta antaa aluetasolla luotettavamman tiedon.

Yritystoiminta

Valitse alla olevista indikaattoreista kolme kaikkein tärkeintä aluekehitystä kuvaavaa indikaattoria

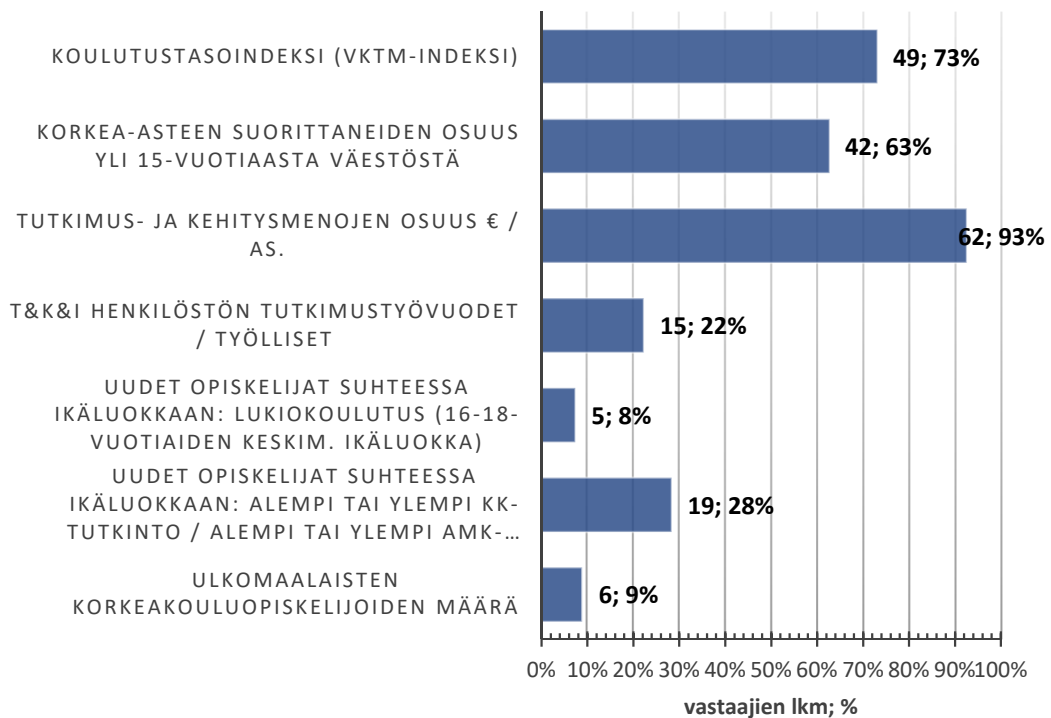
Mitä tärkeitä yritystoiminnan indikaattoreita puuttuu:

- Yritystoiminnan kannattavuus
- Yrityskannan työvoimavaltaisuuden muutos
- Yritykset/toimipaikat toimialoittain
- Vienti
- Toimialatiedot ovat myös tarpeen.
- TKI- rahoitus julkinen & yksityinen
- Tarkemmassa katsannossa pitäisi tietää myös toimialarakenne ja yo. indikaattorit tärkeimmillä toimialoilla.
- Vientiliikevaihto siinä mielessä, jos se sisältää sekä palvelu että tavaraviennin
- Liiketoiminnan palveluissa olevan alueen työvoiman ja/tai arvonlisäyksen osuus (Employment, K-N sector)
- Kasvuyrityksen määrittely haasteellista
- Investoinnit, alkavan ja kasvuhakuisen yritystoiminnan pääoma- ja riskirahoitus.
- Innovatiiviset yritysten lkm, tietointensiivisten (ns. kibs-) yritysten lkm, merkittävien investointien määrä (toimialakohtaisesti/yrityskohtaisesti)
- Muutostiedot on keskeisiä kun analysoidaan mitä on tapahtunut ja tapahtumassa, mutta perustilastot myös tarpeen.
- Maatilayritysten määrä ja majoituskapasiteetti ovat tärkeitä, mutta ovat jo toimialoittaisia tietoja eivät siis kuuluisi tähän luetteloon.

Matkailu on vientiin verrattavaa toimintaa, miten sitä voitaisiin mitata vientinäkökulmasta

Osaaminen

Valitse alla olevista indikaattoreista kolme kaikkein tärkeintä aluekehitystä kuvaavaa indikaattoria

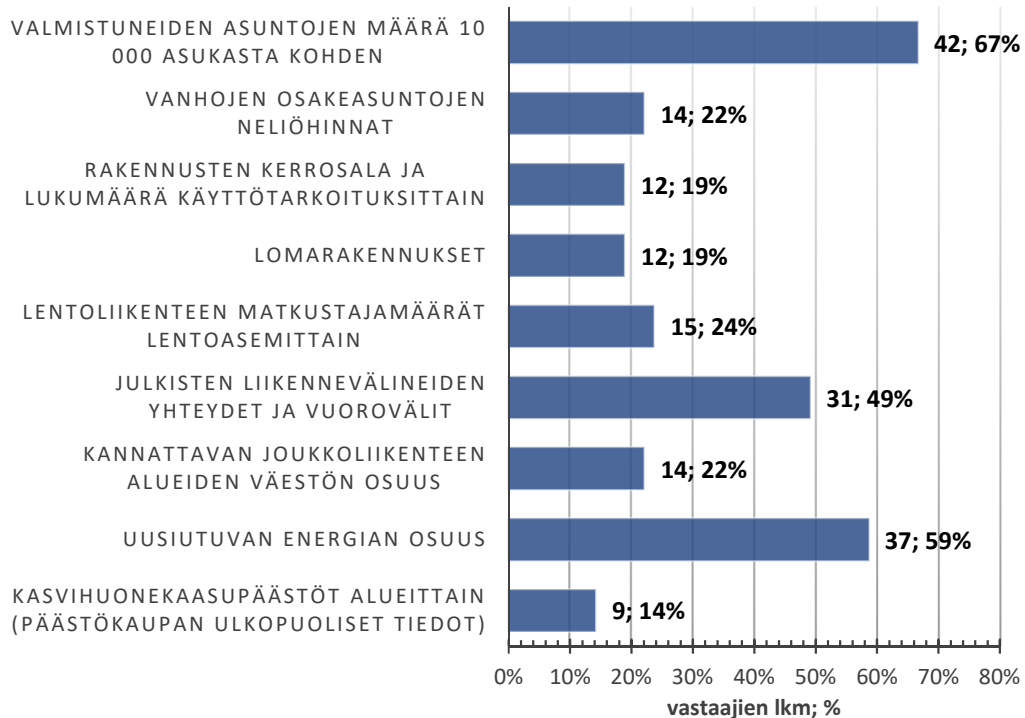
Mitä tärkeitä yritystoiminnan indikaattoreita puuttuu:

- Väestön koulutus rakenne
- Vailla peruskoulun jälkeistä tutkintoa olevat alle 30-vuotiaat
Opintojen keskeyttämisaste koulutusasteittain
- Koulutus rakenne, koulutuksen ulkopuolelle jääneet, valmistuneiden sijoittuminen ja työllistyminen, hakijat/aloituspaiikat, koulutuksen kustannukset.
- Seuraako alueella mahdollisesti toimiva ammatillinen oppilaitos/koulutus yritystoimintaa, kuinka ketterästi myös oppilaitokset voivat kouluttaa avautuviin uusiin työtehtäviin. Mikä on ammatillista koulutusta tarjoavan oppilaitoksen suhde alueen yrityksiin? onko sitä ollenkaan.
- Eri koulutusasteiden osuus yli 15-v, ei vain korkea-aste. Koulutuksen joustavuus ja suhde alueen elinkeinorakenteeseen on tärkeää alueellisen osaamistason lisäämisessä ja ylläpidossa, ja ennen muuta koulutuksen oikeassa kohdentumisessa.
- Koulutuksen kapasiteetti - aloituspaiikat suhteessa ikäluokkaan, tai muu vastaava jolla mitataan koulutuksen riittävyyttä oman maakunnan väestölle
- Pitäisikö korkeakoulutettujen vastapainona voisi huomioida koulupudokkaat/vailla toisen asteen koulutusta olevat alle 25-vuotiaat tms.
- TKI-menojen osuutta pitää tarkastella julkisten ja yksityisten panosten kautta, julkisilla panostuksilla kiihdytetään keskittymiskehitystä ja se on syytä saada näkyväksi.

- T&K&I -menoidikaattorin tarkempi tarkastelu eli miten jakautuu yritysten ja julkisten toimijoiden kesken, tärkeää, että T&K&I -toiminta on juurevasti osa alueen yritystoiminnan kehittämistä (yritysten korkea osuus T&K&I-menoista)
- Esimerkissä uusien opiskelijoiden ja ikäluokan suhde oli nuorten osalta rajattu lukiokoulutukseen. Myös nuorten ammatillisen koulutuksen tilanne on tärkeää.

Asuin- ja elinympäristö

Valitse alla olevista indikaattoreista kolme kaikkein tärkeintä aluekehitystä kuvaavaa indikaattoria

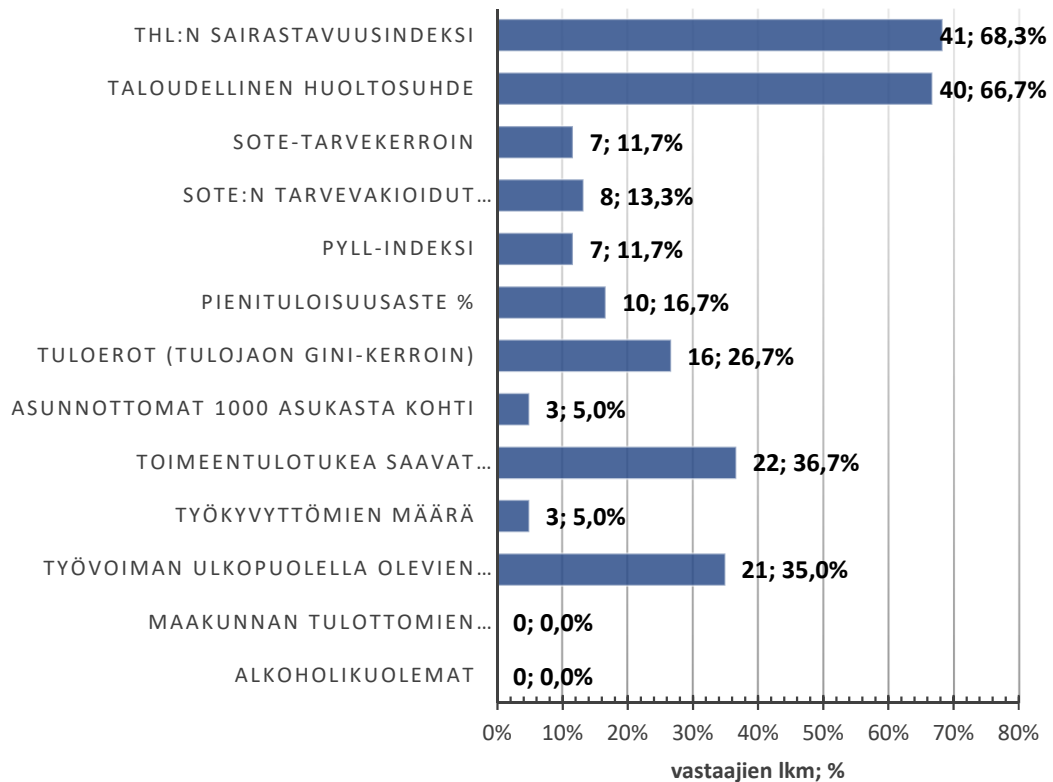
Mitä tärkeitä asumisen ja elinympäristön indikaattoreita puuttuu:

- Vesien laatu
Liikenneinfra - tiet, radat, laajakaista ja myös lentokentät ja vesiliikenne
- Väestömuutos liikkumisvyöhykkeittäin, Palvelujen saavutettavuus
- Vesistöjen kuntoa koskevat indikaattorit
- Puhdas asuin ympäristö, ilmanlaatu.
- Pintavesien ekologinen tila
- Liikennesuoritteiden määrä (ei vain julkinen liikenne)
- Liikennesuoritteet/liikennemäärät, ml. pendelointi (ei vain julkinen liikenne)
- Hiljaisten alueiden pinta-ala/kokonaispinta-ala
- Lähivirkistysalueiden pinta-ala/asukas
- Vapaan rantaviivan pituus/asukas
- Huom! Valmistuneiden asuntojen suhteuttaminen asukas pohjaan ei toimi pienissä kunnissa.
- Kestävä kehitys vaatii enemmän indikaattoreita, jos halutaan kunnollista tietoa. Asuin- ja elinympäristöä eivät kuvaa vain valmistuneet asunoneliöt ja liikenne; lisäksi pitäisi ottaa huomioon esim. vesi- ja viheralueet ja asuin ympäristön laatu (jolle on vaikea keksiä muita kuin kokemusperäisiä indikaattoreita). Asuntokannan ikäjakauma? Viheralueet/asukas? Leikki- ja liikuntapuistot ja etäisyys niihin? Kaupunkipuistot? Koskematon luonnon ympäristö?

- Hyvä uusi mittari voisi olla julkisten rakennusten sisäilmaongelmien määrä (% rakennuskannasta)

Terveys- ja hyvinvointi

Valitse alla olevista indikaattoreista kolme kaikkein tärkeintä aluekehitystä kuvaavaa indikaattoria.

Mitä tärkeitä terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä indikaattoreita puuttuu

- Sairastavuusindeksit
- Kokemustietoon pohjautuvat hyvinvointi-indikaattorit (yksinäisyys, turvattomuus, liikkuu x kertaa viikossa jne.)
- Poliisin tietouteen tulleet henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset 1000 asukasta kohti
- Peruskoulun jälkeistä tutkintoa vaille olevien 25-29 –vuotiaiden osuus vastaavan ikäisistä, %
- Kodin ulkopuolelle sijoitetut 0 - 17-vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä (THL)
- Normatiivisen tulkinnan sallivat indikaattorit: "parempi terveydenhuolto ja koulutus, lisääntynyt aineellinen hyvinvointi" jne.
- NEET-nuorten määrä tarvitaan
- Sote-kertoimet
- Palvelujen saavutettavuus
- Eläkeläisten osuus väestöstä
- kansantaudit.

- Nämä indikaattorit kuvaavat yhtä lailla pahoin- kuin hyvinvointia. Jos halutaan mitata terveyttä ja hyvinvointia, pitäisi katsoa kulttuuri- ja liikuntapalvelujen käyttöä ja vapaa-ajan aktiviteetteja laajemminkin.

Mitkä ovat parhaimmat esimerkit tulevaa kehitystä ennakoivista ja kokemuksellisista indikaattoreista

- Alueelliset kehitysnäkymät
- Yritysbarometri, suhdanneodotukset/suhdanne-ennusteet
- Hyvinvointibarometri
- Väestöennusteet
- Suhdannebarometrit, TEM:n toimialaraportit
- Työolobarometri
- Kuluttajabarometri
- Luottamusindikaattorit (esim. EK)
- ATH-tutkimus

Aluekehittämisen konsulttitoimisto **MDI**

4FRONT **PERLACON**

PTT

VALTIONEUVOSTON
SELVITYS- JA TUTKIMUSTOIMINTA

tietokayttoon.fi

ISSN 2342-6799 (pdf)
ISBN 978-952-287-504-4 (pdf)

